Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
14
23 K
26

Ex Bibliotheca
PP. Coll. Rom.
Societ. Jesu

DE 14.23.K 26

CONSTITVTIONIBVS APOSTOLICIS, B. Clemente Romano auctore, libri viij.

In quibus apertè proponitur primitiuæ & Apoſtolicæ Eccleſiæ, in doctrina, traditionibus, & Chriſtianæ religionis quouis exercitio puritas. Qua reſtituta, Eccleſia primæuã ſuam ſpeciẽ recuperabit, & facillimè omnia in chriſtianiſmo pacata, tranquillàque habebimus.

Io. Carolo Bouio, Epiſcopo Oſtunenſi interprete.

Eiuſdem Scholia in locos, qui dubitationem aliquam habere videntur.

Rerum & verborum index.

Omnia nunc primum è tenebis eruta.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

PARISIIS,

Apud Iacobum Dupuis, è regione Collegij Cameracenſis, ſub inſigni Samaritanæ.

1564. 3

CVM PRIVILEGIO.

IOANNI MORONIO, S. R. E. Epiſcopo, Staniſlao Hoſio, Ludouico Simonetæ, Bernardo Nauagerio Preſbyteris Cardinalibus, & ſedis Apoſtolicæ in Concilio Tridentino Legatis,

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

IOANNES CAROLVS Bouius Epiſcopus Oſtunenſis S. P. D.

CVM tenuitatem meam non ignorarem, nunquam adhibui diligentiam, vt quæ in optimarũ artium ſtudiis mediocri exercitatione verſatus, comprehendiſſem, atque annotaſſem, ea extra priuatos parietes

educta, in notitiam aliorũ peruulgarem. Quòd ſi in omni ratione ac curſu ſtudiorum meorum faciendum mihi vnquam fuit, certè ſeruãdum maximè erat hoc tempore, atque eo loco, in quo congregatis magna frequentia excellentibus ingeniis, exquiſitáque doctrina viris, ampliſſimũ Orbis Chriſtiani theatrum haberemus. Quid enim ego in tanto hominum eruditiſſimorũ cœtu excogitare poſſem, vel tã nouum, quod illorum ſingularem in omni varietate literarum ſcientiam fugeret, vel tam accuratum, quod non eorum iudicio leue & cõtemnendum videretur? Sed tamen hoc conſilium ſequenti mihi, & vehementer probanti, occaſio quædam oblata perpetuum meum illud ſilentiũ præcidit, & me ab hac peri-

clitatione ingenij remotum, quaſi in arenam prodire coëgit. Nam cùm nuper in Clementis Romani libros incidiſſem, quibus ille deſcriptam ab Apoſtolis Eccleſiæ formã, & omnem rerum ſacrarum rationem accuratè eſt complexus, primùm (quod eſt meum antiquitatũ eccleſiaſticarum ſtudium) auidè legi, deinde, vt quæ legeram, atque in iis obſeruauerã, memoriæ firmius hærerẽt, cœpi inſigniores ex iis ſententias in latinum ſermonem conuertere: tùm recitata à nonnullis in conuentu Patrum ex Clementis libris verba, valdè ad id, quod tunc agebatur, apta, prima indicia fuerunt, quibus abditi iampridem ij libri, & à paucis cogniti, hominibus piis, & rerum diuinarum ſtudioſis proderentur. Deinde cùm prolatis

aliis ex iis teſtimoniis, ſermonibúſque illorum, qui eorũ auctore delectabãtur, celebrius iam fieret Clementis nomen, inſtiti vehemẽtius, & ad integram, atque abſolutã totius operis interpretationẽ me contuli. In quo labore, aliis ſtudiorum meorum occupationibus impeditus, fortaſſe non perſeueraſſem, niſi multis ſermonibus cum viris grauiſſimis ea de re habitis, iis quaſi prædibus fidem meam obſtrinxiſſem. Verti igitur, & (quantum meæ vires tulerũt) dedi operam, vt Clemens à tenebris, atque obliuione hominũ vindicatus, in Eccleſię luce, & virorum religioſorum manibus verſaretur. Cúmque mecũ cogitarem, cui nam eum commendarem, & ipſius quaſi patrociniũ deferrem, vos mihi potiſſimũ occur-

riſtis, quorum nomini dicatus Clemens, in hanc Eccleſiæ celebritatem prodiret. Nam ſi mihi in eo præſtantis alicuius viri auctoritas quærenda fuit, profectò vos cùm dignitate veſtra, tùm eius perſonæ, quam hîc ſuſtinetis, munere, principem in Eccleſia locum obtinetis. Si cui honorem habere velim, hæc ipſa ſanctiſſima munera, quibus præeſtis, faciunt, vt vos ante alios, omnium ſtudiis colendos atque obſeruandos intelligam. Quòd ſi illud ſpectare debemus, vt ea potiſſimùm munera mittamus, quæ *illo*rum, ad quos mittuntur, ſtudio atque inſtituto conueniant, èn ſanctiſſimi atque ampliſſimi Legati trado vobis exemplum, ad cuius ſimilitudinem, eam, quam formandam ſuſcepiſtis figuram, fingere atque ex-

polire poſſitis. Nulla per hos dies quæſtio propoſita eſt, nulla à patribus paulò grauior deliberatio habita, quam non iis libris enucleatè expoſitam ac declaratã videamus. Quæ vos de reſtituenda veteri diſciplina, cura, cogitatióque ſollicitat, eam nulla alia ratione adiuuari poſſe arbitror, quàm ope eorum librorum, qui cum Eccleſia nati, pietatem maiorum nobis conſignatam teſtatámque commendant. Quare accipite huius meæ lucubrationis munuſculum, quod à mea exiguitate profectum, ſpero vobis, & omnibus iis, qui religionis, pietatíſque ſtudio ducuntur, non iniucundum futurum.

IO. CAROLI BOVII EPISCOPI OSTVNENSIS IN CLEMENTIS LIBROS.

PRAEFATIO.

ANTEQVAM Clementem Latinè loquentem audiamus, libet præfari quædam, quæ non aliena à propoſiti muneris ratione videbuntur. Tractabo autem Prolegomena illa, quæ Philoſophi in principiis librorum quærere cóſueuerút: ea verò (quantum ad præſens inſtitutum attinet) ſunt ſeptem, ſcopus, vtilitas, an ſit legitimus liber, inſcriptio, numerus librorum auctoris, partitio horum librorum in capita, ordo lectionis, methodus. Primùm ergo videamus ſcopum, hoc eſt quínam ſit finis propoſitus ſcriptori, ad quem omnis diſputatio ſit referenda.

LEGISLATOR noſter, & Eccleſiæ fundator Chriſtus, ordiens propagandæ

religionis initium, eas nobis credendi, atque viuendi leges dedit, quæ vniuerſam fidei ſummam, rationem ſacramentorum, ac vitæ degendæ præcepta continerent. Haud facilè autem Dei cultus amplificari, neque pietas coli potuiſſet, niſi mandata, quæ de huiuſmodi rebus vniuerſa quadam ratione, & generatim tradita fuerant, in certos ac proprios modos eſſent diſtributa. Videmus enim in omni optimè conſtituta ciuitate, eum morem diſciplinámque haberi, vt legũ deſcriptione definita ſint ſingula rerum agendarũ munera, qua tàm ij, qui aliis præſunt, quàm qui eorum poteſtati obediunt, intelligant, quantum ſibi impoſitum ſit muneris, quo loco, quo tempore, qua ratione ac modo vnumquodque ſit agendum. Huiuſmodi autem diſpoſitionem atque moderationem rerum Saluator noſter mandauit Apoſtolis, quorum conſilio & legibus, inſtitutam à ſe Eccleſiam, regendam atque tuẽdam commiſsit. Cùm enim Dominus ſe ita Apoſtolos miſiſſe affirmet, quemadmodum ipſe à Patre miſſus fuiſſet, conſtet autem eum (vt alia ipſius œcono-

miæ munera prætermittantur) à Patre miſſum, vt legiſlatoris, moderatoris, Epiſcopi munerè fungeretur: neceſſe eſt Apoſtolos eorũ munerũ poteſtatẽ obtinuiſſe à Domino, qua ad gubernationẽ Eccleſiæ, & ad reliquam inſtituti operis ſubſtructionẽ abſoluendam vterentur. Quibus etiã cum dixit, Qui vos audit, me audit, & qui vos ſpernit, me ſpernit: ſignificauit Apoſtolicarũ præceptionũ auctoritatem perinde futuram, atque ſi ipſius mandatis obtemperantes, ad illas ſeruandas cõpelleremur. Hac igitur auctoritate præditi Apoſtoli, vt diuinum cultum conſtituerent, & Euangelicas leges ſtabilirent, poſt Domini aſcenſionem, fidelium cœtu in ordines diſtributo, ſingulis ordinibus officia, & propriã viuendi normam dederunt: ſacra, ceremonias, preces, ieiunia, ritus, ſolennia omnia inſtituerũt: fidẽ, hoc eſt credendi legem, pro ratione temporum explicauerunt. Hæc verò omnia Apoſtoli in Eccleſiis, in quibus Euangelium nunciauerant, noce ac verbis tradiderunt. Quanquam aliqua etiam epiſtolis præceperunt, quæ non ita multa ſunt, *Cæte-*

ra enim (inquit Apoſtolis) cum venero, diſponam. Et alio in loco, *Tenete traditiones, quas accepiſtis, ſiue per ſermonem, ſiue per epiſtolam.* Has igitur traditiones, quæ nullis literarum monumẽtis ab Apoſtolis cõmendatæ ſunt, ſed ſermone, & non ſcripta inſtitutione ad eccleſias peruenerũt, collegit in vnum Clemens Pauli familiaris ac comes, atque iis octo libris digeſsit: vt verè affirmare poſsimus, propoſitum eſſe Clementi, diſpoſitum Dei cultum, ritus ſacrorum, ceremonias, obſeruationes, ordines, ſtatum Eccleſiæ, & præcepta ad eum pertinentia, iis libris complecti. Atque is quidem eſt horum librorum ſcopus.

VENIO ad vtilitatem, quam puto eſſe tantam, vt credam hos libros diuinitus nobis oblatos hoc tempore, quo oppugnatur legum Eccleſiaſticarum auctoritas, in dubiũ veniunt Apoſtolicæ traditiones, labefactantur ſacra, euertũtur ſolennia, omnis denique pietatis cultus extinguitur. Quę cũ fiunt, ipſa Euãgelij ſumma, & fidei caput concidat neceſſe eſt. Quod declarat Sãctiſsimus Pater Baſilius in libro, quẽ de Spiritu ſan-

cto inſcripſit, in quo de iis ipſis nō ſcriptis traditionibus diſputans, *Si conemur (inquit) non ſcriptas conſuetudines, quaſi non magnam vim habentes reiicere, eò deueniemus, vt præcipuas Euangelii partes labefactemus, imò ad nudum nomen prædicationem redigamus.* Quam ſententiam iis calamitoſis temporibus veram eſſe experimur. nam dum cōtēptis ceremoniis, quæ ad excitandam, atque fouendam pietatem humanæ imbecillitati ſunt neceſſariæ, religio ad nudū Euangeliū reuocata eſt, confuſionē & fidei obliuionē inductam videmus. Quid dicā de Epiſcopis, Preſbyteris, Diaconis, & reliquis inferiorū graduū ordinibus, quorum hic myſtica inſtitutio explicatur, & eam ad Dominū, vel ad Apoſtolos pertinere intelligimus? quæ res Eccleſiaſticam Hierarchiā contra hæreticorum errores conſtituit.

LICET quoque iis in libris cernere continentiæ leges, aliarum rerum, quas adiaphoras vocant neceſsitatem, iuſta mortuorum, liberi arbitrij facultatem, operum ad ſalutem conſequēdam vim, in tuendis leuiſsimis officiis diligētiam, tantā quantā nunc in maximis mandatis

ſeruãdis nemo adhibet. Quòd ſi noſtrũ officium expendere & cõſiderare libuerit, facilè iis libris intelligemus, quãtum munus ſuſtineamus, quis nobis id impoſuerit, quid præſtare debeamus, quo ſtudio, qua diligentia, qua vigilantia, quantis animi & corporis viribus in eo ſit elaborandum, quanto virtutum ornatu inſtructos nos ad id præſtandum accedere oporteat. Quæ, & ſi nos deterrent à tanto onere, & deſperatione debilitant, tamen non nihil proficimus cùm officij noſtri admoniti, antiquam pietatem imitari, vel certè ſtudio & amore proſequi conamur. Atque vt omnia ſimul complectar, cùm duobus malis laboret Eccleſia, hæreſum immanitate, & corruptorum morum deprauatione, ad vtrunque malum magna iis libris adhibentur remedia. Nam nihil ferè oppugnant hæretici, quod horum librorum auctoritas non defendat: & quæ ij, veluti Chriſtianæ pietati contraria, per errorem & ſuperſtitionem in Eccleſiam irrepſiſſe affirmant, ea in ipſis Eccleſiæ incunabulis inſtituta, atque ab antiquiſſimis illis Ducibus approbata, & per

tot ſæculorum ætates continuata,ad nos perueniſſe cognoſcimus. Diſciplinam verò Eccleſiaſticam quid magis conſtituere poteſt, quàm veteris illius Eccleſiæ propoſita nobis ad imitandum forma? quam cùm intuemur, animum ad pietatẽ erigimus, & priſcæ virtutis ſtudio incẽdimur: cùm verò illam cum iis, quæ nunc vſuueniunt comparamus, intelligimus, quàm omnia conuerſa, ac propè iam ad interitum perducta ſint. Quare ſi perditis Eccleſiæ rebus ſubuenire,& has ruinas reſtituere cupimus,ea in primis quærere debemus, quæ antiquorum temporũ diſciplinã nobis proponunt, & expreſſam Apoſtolicæ religionis imaginẽ oculis noſtris ſubiiciũt.

SED video non defuturos quamplurimos,qui ne ſententiarum,quas defendunt impietas tam graui teſtimonio refutetur,eleuabunt horum librorum auctoritatem,affirmantes eos eſſe apocryphos, & ab Eccleſia iampridem eiectos. Quare neceſſe eſt de illo tertio capite pertractare, quo in Prolegomenis quæritur, An liber ſit auctoris, cui inſcribitur, legitimus atque germanus. Ad id

autẽ de præſenti ſcriptore cõfirmandũ, primi prodeant Canones Apoſtolorum, perpetuo conſtantíque omnium Græcorum, multorum Latinorum patrum conſenſu, atque approbatione recepti. In quorum vltimo, inter eos libros, qui in Eccleſiis veluti ſacroſancti habendi ſunt, numerantur octo libri de Conſtitutionibus, auctore Clemente, ſcripti Epiſcopis: quos, inquit, non oportere peruulgari, propter myſtica, quæ in iis ſunt ſcripta.

SEQVITVR Ignatius, qui Eccleſiæ Antiochenæ ſecũdus poſt Petrum præfuit. nam is in duodecim Epiſtolis, quas cùm Romam ad ſupplicium duceretur, in itinere ad Eccleſias miſit, Inſtitutiones Clementis ita eſt imitatus, vt non ſolùm earum dogmata atque præcepta expreſſerit, ſed etiam ex iis ſæpe ſententias totidem verbis exſcriptas tranſtulerit, eaſdem figuras, idem dicendi genus ſeruauerit, eaſdem rationes in ſuis ſententiis confirmandis, atque in alienis cõfutandis attulerit. Quæ ſingula ſeparatim in ſuis locis annotabo. Nũc tãtùm quædam proferã, quæ id apertè oſtendent.

In

In epiſtola ad Trallianos, inſtitutã Paraſceuis, ſabbati, atq; diei dominici obſeruationem iiſdem verbis, quibus Clemens, refert ad paſsionem, ſepulturã & reſurrectionem Domini. In Epiſtola ad Philippéſes, præcipiẽs quadrageſimam, eandem præceptionis cauſam, eadémq; verba adducit, quæ Clemẽs. quod idem ſeruauit in hebdomade paſsionis, Paraſceue, & quarta feria. Sabbatiſmum in principio naſcentis Eccleſiæ aliqua ex parte ſeruatum, eodem modo inſtituit. In Epiſtola ad Magneſios docẽs nil præter ſententiam Epiſcopi agendum: *Non licet, inquit, ſine Epiſcopo baptizare, neque offerre, neque ſacrum facere.* Et deinde nonnullis interiectis verbis, *Vt Dominus ſine Patre nihil facit (non poſſum enim inquit, facere à me ipſo quicquam) ſic nec vos ſine Epiſcopo, neque Presbyter, neque Diaconus, neque Laicus.* Et ad Heronem ſcribens, *Nihil, inquit, ſine Epiſcopis agito: ſunt enim ſacerdotes, tu ſacerdotum miniſter. Illi baptizant, ſacrificant, ordinant, manus imponunt.* Quæ omnia totidem verbis tranſlata ſunt à Clemente. In Epiſtola ad Trallianos, iubet reuereri Epiſcopum veluti Chri-

ſtum. atque vt oſtenderet fontes, ex quibus præceptum hauſerat, dixit id faciendum ex Apoſtolica conſtitutione: quam ſecutus in omnibus ferè Epiſtolis, Hierarchiam Eccleſiaſticā deſignat ad imitationem Clementis. In Epiſtola ad Mariam, & in Epiſtola ad Magneſios, Diaconos, inquit, obtinere locum Chriſti, Epiſcopū Dei, Presbyteros referre cœtum Apoſtolorum: quo nihil frequentius in Clementis libris reperias. Multa prætereo, quæ de Dei Patris auctoritate, Verbi origine, Spiritus ſancti natura iiſdem ſententiis atque verbis, quibus Clemens, accuratè diſputauit: quē etiam imitatus eſt, cùm Chriſti diſpēſationem ſecundum carnem expoſuit: & cùm aduerſus hæreticorum errores Catholicam fidem defendit, in quibus omnibus latum vnguē à Clemente non diſceſsit.

Qvod ſi quis hoc non ſatis eſſe velit, neque omnino ex eo id effici putet, quod nos probandum ſuſcepimus, propterea quòd Ignatius, nec librorum, neque eorum auctoris mentionem vllam faciat (quod ad conſtituendam auctoritatem teſtimonij neceſſarium videtur)

nos non dicimus Ignatium Clementis veluti horum librorum auctoris mentionem facere: illud autem ſatis eſſe iudicamus, quòd Ignatius hos libros cognouit, vidit, atque ita probauit, vt ex eorum ſententiis & verbis, ſuas Epiſtolas conflauerit, ac totam Eccleſiarum, quas docebat inſtitutionem, ad eorum exemplum expreſſerit. Quare certum ex eo ducitur argumentum, nec nuper ſcriptos hos libros eſſe, neque in apocryphis omnino numerandos, quos primæua illa Eccleſia habuit, & Apoſtolici viri cognitos probatóſque in ſua ſcripta tranſtulerunt. Quod vt neceſſaria ratione colligimus, ſic illud non leui coniectura aſſequimur, hos libros ab Ignatio Clementi tributos. Is enim ea, quæ ex iis libris hauſit, ab Apoſtolis diſpoſita, atque inſtituta fuiſſe, non obſcurè affirmat. Clementem autem Petri & Pauli auditorem appellat, vt facilè quis intelligat, Ignatij teſtimonio Apoſtolicas conſtitutiones ei tribuendas, qui Apoſtolorũ auditor fuiſſet. Non ignoro autem eſſe nonnullos, qui has ipſas, quarum auctoritate vtimur, Ignatij

Epiſtolas in eandem ſuſpicionem adducant: quos rectè facturos exiſtimo, ſi patientur nos Irenæi, Athanaſij, Euſebij, Hieronymi auctoritaté ipſorum iudicio anteponere: Ij enim has Epiſtolas agnoſcunt, & eas ipſas eſſe, quarũ ij mentionem faciunt, ex particulis Epiſtolarũ quas in ſuis ſcriptis inſerunt, intelligimus. Quòd ſi ex ceremoniis, quas non probant, atque ab illius temporis conſuetudine alienas exiſtimant, eas ſuſpectas facere volunt, eſt id quidem omnino ſuperbum & arrogans, ex ſententiis, quas ipſi veras opinantur, velle de veterum ſcriptorum auctoritate coniecturã facere, & ad ſuum iudicium, aliorum diſciplinam accommodare: cùm potiùs hæ ſententiæ condemnandæ ſint, quæ à certiſsimis probatiſsimíſque priſcorum monumẽtis diſſentiant, quam ea in dubium reuocanda, quæ cum opinionum, quas ij tuentur, nouitate non cohæreãt. Ac de Ignatio quidem hactenus.

Athanasivs, cuius teſtimonium grauiſsimum eſſe debet, horum librorũ mentionem facit, & de iis præclarè ſenſit, in ea Epiſtola ad Ammũ Monachũ,

in qua libros Canonicos numerauit. Aggregat enim Apoſtolorum doctrinã (ita enim eos appellat) in ordinem eorum librorum, qui quidem in Canonem relati non ſunt, ſed tamen ab iis, qui pietatis & veri cultus rationem percipere expetunt, non contemnendi: de quo librorum genere poſt Canonicos libros ſcribit iis verbis, *Sed vt res ſit accurata, & exactior, hoc quoque adiicio, ſcribens neceſſario, quòd extra hos, ſunt alij quoque libri, non in Canonem quidem redacti, ſed quos legi à patribus decretum eſt, iis, qui nunc accedunt, & volunt in pietatis, veriq; cultus ratione initiari. Sapientia Solomonis, Sapiẽtia Sirach & Eſther, & Iudith, & Thobias, & Doctrina, quæ dicitur Apoſtolorum, & Paſtor, qui ſunt tamen non aſpernandi.*

Athanasii iudicium ſecutus Euſebius, neque in eis ſcripturis hos libros numerauit, quæ pro Canonicis ab omnibus Eccleſiis receptæ erant, neq; in apocriphis, ſed in eis, quas non omnes Eccleſiæ agnoſcebant. In quo etiam ordine ſtatuit quoſdam libros, qui olim omnium Eccleſiarum conſenſu nõ ita probati, nunc ab omnibus ſine cõtrouerſia

pro canonicis habentur. Sed præſtat, vt Euſebij locum proferam. Is enim in primo libro Eccleſiaſticę Hiſtorię, connumeratis ſcripturis ab omnibus receptis, ſubiungit hæc verba, *In eis, quæ ſunt in cōtrouerſia, cognita tamen ſunt à multis, numeratur Epiſtola Iacobi, quæ appellatur, & Iudæ, & Petri ſecunda, & ſecunda ac tertia, quæ dicuntur ſcriptæ à Ioanne, ſiue is ſit Euangeliſta, ſiue eiuſdem nominis alius. Aggregetur quoque in nothas ſcriptura de Actis Pauli, & Paſtor, & Apocalypſis Petri: præterea Epiſtola Barnabæ, & Inſtitutiones Apoſtolorum, quæ appellantur, præterea, vt dixi, Apocalypſis Ioannis.* Vides cum quibus libris connumerentur ab Euſebio inſtitutiones Apoſtolorum. Ex quo perſpicuum fit, à veteribus non eſſe dubitatum de veritate doctrinæ, ſed num eſſent ij libri in Canonem ſacrarum ſcripturarum referendi. Quod certè nunquam obtinuerunt, neque nos eis tantā auctoritatem tribuere volumus.

HANC verò fuiſſe Euſebij ſententiā, declarant eius verba, quæ mox ſequuntur. In quibus hæreticorum commenta, & compoſitas in fraudem fidelium fa-

bulas, quæ nomine Apoſtolorum erant inſcriptæ, ab hoc gemino librorum ordine ſegregauit. Reddens enim rationé, cur eorum librorum, qui non ita ab omnibus Eccleſiis reciperentur, mentioné fecerit, ſic inquit, *Neceſſariò horum quoque catalogum fecimus, diſcernentes, quæ ſecundũ Eccleſiaſticam traditionem, vera, germanæ, & certæ ſcripturæ haberentur: & præterea illas, quæ non ſunt illæ quidem in teſtamento, & in controuerſiam veniunt, ſed tamen à multis Eccleſiaſticis agnoſcuntur: idque ea de cauſa fecimus, vt & has ſcripturas cognoſceremus, & eas, quæ nomine Apoſtolorum ab hæreticis circumferuntur, continentes Petri, Thomæ, Matthiæ, & quorundam aliorum Euangelia, vel Andreæ, Ioannis, & aliorum Apoſtolorum Acta, quorum nullus omnino ex Eccleſiaſticorum traditione vir mentionem faciendam cenſuit. multúmque in iis dicendi Character, ab Apoſtolico more diſsidet, ipſáque ſententia, & eorum, quæ dicuntur inſtitutum, à vera atque ortodoxa norma longiſsimè aberrans, manifeſtum facit, hæc hæreticorum commenta fuiſſe: quo neque in nothis ſunt numerãda, ſed vt abſurda atque impia reiicienda.* Habemus Euſebij cenſuram, id tan-

tùm iis libris detrahētis, vt propter quorundam dubitationem, eos in Canonicarum ſcripturarum numerum non aggregauerit.

Horvm duorum æqualis Cyrillus Hieroſolymarum Epiſcopus, in decima octaua Catecheſi, vt probaret mortuos reuiuiſcere, ex quinto Clementis libro, iiſdem penè verbis, vſus eſt renaſcentis Phœnicis ſimilitudine: eius verba hæc ſunt, *Quærunt Græci reſurrectionem è mortuis manifeſtam magis: & aiunt, quod & ſi reuiuiſcunt animalia, quæ diximus, tamen hoc fieri, quoniam non omnino interierūt: & quærunt aliquod animal, quod manifeſtè corruptū reuiuiſcat. Nouit Deus eorum incredulitatem: atque auem ad hoc condidit Phœnicem, quæ (vt ſcribit Clemens, & multi narrant) cùm ſit ſoligena, poſt quingentorum annorum circuitum, ad Aegyptiorum regionem aduolans, reſurrectionem demonſtrat, eámque non in deſertis locis, ne myſterium eſſet occultum, ſed in clara vrbe, vt res incredibilis manibus tractaretur. Extructo enim ſibi tumulo ex thure, ſmyrna, atque aromatibus, poſt abſolutum annorum curſum eò accedens, euidenter moritur, atque corrumpitur. poſtea ex illius mor-*

tuæ corrupta carne, vermis quidam gignitur, qui in auem formatur.

QVANTO opere iis libris delectatus ſit Epiphanius, declarāt eius ſcripta aduerſus hæreſes, in quibus frequenter Apoſtolicæ Conſtitutionis mentionem facit. Nam in primo libro attulit verba tranſlata ex proæmio, in quo ſcriptum extat, Dei plantationem, & vineam eſſe Catholicam Eccleſiam. Et in tertio diſputans aduerſus Aerium, ſolennem ſextæ & quartæ feriæ obſeruationem, & exquiſitum illud ieiunium, quod ſex diebus ante Paſcha ſeruabatur, confirmat vnà cum reliquo veteris Eccleſiæ ritu, ex ea Apoſtolorum Conſtitutione, quę in octauo libro ſcripta reperitur. Et in eodem tertio libro eam de alenda barba, & capillo præceptionem producit, quę extat in primo libro harum inſtitutionum. Quæ verò fuerit de iis libris Epiphanij ſententia, quam ipſe expoſuit, cùm contra Audianos diſputaret, dicam cum reliquos numerauero, qui horum librorum mentionem faciūt, in quibus eſt Chryſoſtomus, qui in Homilia LIII. in Matthæum, hos libros

nominat iis verbis, *Quomodo autem quidem ſacerdotes ex hominibus ordinantur, manifeſtè in libro octauo Canonum Apoſtolorũ dicitur. Qui autẽ ex hominibus ordinatus eſt, quantum ad Deum non eſt Diaconus, aut Sacerdos.* Hanc ſententiam in eo ipſo libro, quem Chriſoſtomus nominat, totidem verbis ſcriptam inuenies.

Hos ipſos Apoſtolorum Canones, quorum Clemẽtem auctorem facit, nominat Ioannes Damaſcenus in quarto de fide orthodoxa libro, cum recenſet ſacrorum librorum volumina.

PROCLVS quoq; Patriarcha Conſtantinopolitanus hos libros agnoſcit, in quodam capite De Traditione diuini ſacrificij, & Oecumenius, in Commentariis in Epiſtolã primã ad Timòtheũ: & S. Nicolaus Methonenſis Epiſcopus, in eo libello, in quo probat verum Corpus & ſanguinem Chriſti contineri in Euchariſtia.

QVAMPLVRIMA alia eiuſdem rei teſtimonia ex veterũ monumentis, quæ nondum edita ſunt, præſertímq; ex prima & octaua Synodo excerpta, collegit in vnum Romæ homo doctus, & illu-

ſtrandæ Eccleſiaſticæ antiquitatis laude excellens Gulielmus Sirlætus Protonotarius: cuius lucubrationes, ad ſtabiliendam horum librorum auctoritaté fortaſſe aliquando in lucem prodibunt. Nos tamen interea facilè iis contenti eſſe poſſumus. Nam cui hæc ſatis nó ſunt, certè eum neque áliis auctorum teſtimoniis crediturum exiſtimo.

RELIQVVM eſt nunc, vt de ſexta Synodo aliquid dicam, cuius ſententia ij libri damnati videntur: Omitto ea, quæ verè dicere poſſem, Canones illos, qui ſextæ Synodo tribuuntur, potiùs, quàm Clemétis libros eſſe damnandos, vt qui à ſexta Synodo nullo modo prodierint, ſed à cóuentu quodam Græcorum Conſtantinopoli ſint editi, in quo ij pleráque à recta religionis norma aliena decreuerunt. Confirmatum eſt enim in eo cœtu Concilium illud Afrorum à Cypriano coactum, in quo ſtatutum eſt hæreticos ad Eccleſiam ſe recipientes, iterum baptizandos. Alia quoque aduerſus ſanctiſsimas Eccleſiæ Romanæ leges ſunt diffinita: quò factum eſt, vt Eccleſia hos Canones, quanquã plurimi

multa vtilia haberent, nunquàm in Sanctionibus Canonicis numerauerit.

Sed hoc totum aduerſariis omitto: alia ratione agam, Habeāt Canones aliquam auctoritatem, vt qui ſi non ab Eccleſia, at ab hominibus doctis, & rerum diuinarum ſcientia præditis ſint compoſiti. quid ait Canon? *Ordinationibus Sanctorum Apoſtolorum per Clementem, iam olim ab iis, qui in fide aliena ſentiunt, adulterina quædam & à pietate aliena introducta ſunt, quæ diuinorum dogmatum elegantem ac decoram ſpeciem obſcurarunt.*

Sententiae horum patrum ſanctiſsimi ac doctiſsimi Patris Epiphanij iudicium oppono. is enim negat iis libris aliquid à fide alienū contineri. nam in tertio libro, cùm refutaret Audianos ad horum librorum auctoritatem confugientes, de iis ita ſcripſit. *Ad hoc Audiani proferunt Apoſtolorum ordinationem, quæ quidem apud multos reuocatur in dubiū, ſed tamen non eſt improbanda. nihil enim habet peruerſum in fide æque confeſsione, ſed neque in Eccleſiaſtica gubernatione & Canone.* Non potuit Epiphanius expreſsiùs horum librorum auctoritatem commen-

dare. Duo ſunt, quæ noſtræ religionis ſummam continent. recta fidei ſententia, & Eccleſiæ diſciplina. in iis duobus (inquit Epiphanius) nihil habet abſurdi Apoſtolorum ordinatio.

Qvod ſi quis cótenderet in ſequenti tempore hos libros fuiſſe deprauatos, cùm priùs integri fuiſſent: primùm accipio id, quod Canon apertè affirmat, libros eſſe Clementis, germanam & integram (vt paulò pòſt Canon inquit) habuiſſe olim Apoſtolorum doctrinam. An verò ij libri fuerint poſtea hæreticorum erroribus aſperſi, puto hoc melius poſſe lectione ipſa librorum iudicari, quàm cuiuſquam auctoritate vel ſententia ſtatui. Iampridem exploſæ ſunt omnes veterum hæreticorum ſententiæ, omnia, de quibus aliquo tempore dubitatum eſt, ita nunc ſunt certa atque explorata, vt vnuſquiſque, qui modò in Eccleſia educatus, catholicã normã tenere ſtudeat, poſsit vera à falſis, integra à corruptis ſecernere. Percurrat hos libros qui velit, & ſingulas eorũ ſentẽtias expendat: nihil proſectò in iis inueniet, quod Chriſtianæ pietati non ſit maxi-

mè conſentaneum, quódque non appareat ab Euãgelij fontibus manaſſe. quin etiam multorũ errorum labem iam tum ab hæreticis Eccleſiæ inuectam, in iis libris ita repulſam videbit, ea ad cauendum remedia adhibita, atque ita totius Chriſtiani myſterij ratione expoſitam, vt Clemens non ab hæreticis deprauatus, ſed ipſe hæreticorum impietatem labefactaſſe videatur.

Illud autem negandum non eſt, videri aliquando Clementem de Spiritu ſancto exiliter loqui, de Verbo quoque, & ſi ille præclarè ſentit, tamen duriores quaſdam interdum voces fundere, quæ certè defendi omnia poſſunt, & ſuã propriam habent rationem atque ſententiam: de quibus cùm ad illum locũ peruenero, dicam quid ſentiam.

Sed tamen vt concedamus Paulianos, Arianósue, ſiue etiam Macedonianos, aliquas voculas iis libris inieciſſe, quibus opinionis ſuæ prauitatem poſſent defendere, erítne obſecro verum, vt ideo integrum amittamus Clementem? aut num minima eius cicatrix reliquum corpus obſcurabit, & quia næuum in

corpore non probamus, egregiam atque omnibus numeris abſolutam ſpeciem contemnemus? Si quid habet Clemens ab hæreticis inculcatum, & refectum, id quanquàm eſt exiguum, cum reliquis partibus comparatū, facilè cognoſcitur. nam vt in nitidiſsima veſte leuis macula, ſic in hoc præclariſsimo opere modica peruerſio eminet atque apparet. Eſt autem illud cōſiderandum, quòd ſi libri hi, ab hæreticis (vt Canon ait) deprauati fuiſſent, id tantùm ex ea parte accidere potuiſſet, quæ illorum ſentētias attingeret, quæ verò ad hæreticos nihil pertinerent, integra manſiſſent. Quare, cùm Eccleſiæ deſcriptionem ac diſciplinam (quam ferè omnem Clemens iis octo libris eſt complexus) in controuerſiam eius ætatis hæretici non vocauerint, vt qui vnam fidei ſententiam perſtrinxerint, non eſt cur ſuſpicemur eam hæreticorum deprauatione minus ſinceram relictam. Aërius autem, qui poſt primam Eccleſiæ ætatem, exæquare ordines, & pleraſque obſeruationes, quarum hîc mentio fit, euertere eſt conatus, tantū abeſt, vt hos libros corruperit, vt

nullis validioribus armis aduerſus eius inſaniam pugnare poſsimus. Si quis dicat hæc de ceremoniis,& de diuino cultu præcepta, permiſta iis libris fuiſſe à ſuperſtitioſis, qui Euangelij & Chriſtianæ pietatis leges ignorarẽt, primùm Canon teſtatur ab hæreticis deprauatos libros fuiſſe, qui vt ſuas ſententias fidelibus probarent, eas horum librorum teſtimonio cõmendari voluerũt. Deinde ſi externi cultus, & ceremoniarum veſtigia in omni antiquitate nuſquam apparerẽt, poſſent, quæ à Clemente præcipiuntur, in eam venire ſuſpicionem, vt ad Apoſtolicam inſtitutionem minimè referenda viderentur. Sed cùm nullus ferè ex antiquis illis patribus reperiatur, qui hos ipſos viuendi ritus à Clemente expoſitos, non vehemẽter approbet, eóſque ad Apoſtolorum auctoritatem, atque ad illius temporis conſuetudinem pertinere non iudicet, pleráque etiam ab illo tradita (quod eſt omnium maximum) conſtanti perpetuáque omnium gentium, omniúmque ſæculorum conſenſione ſint in Eccleſiis obſeruata, dubitandum non eſt, ea à Clemente ita

fuiſſe

fuiſſe expoſita, atque tradita, quemadmodum ipſe ab Apoſtolis accepiſſet. Quòd ſi illud dicant Clementis vituperatores, ſatis eſſe ad eleuandam eius teſtimonij fidem, ſi minima ex parte ij libri ſint deprauati, vel in aliquo ſuſpecti: leuia enim errata fidei, & paruæ iis in rebus dubitationes, non ſolùm illam rẽ in qua eſt offenſum, euertunt, ſed etiam vniuerſam ſententiæ ſummam perturbant. Quod quidẽ dici poſſet, ſi ex Clementis libris noua pietatis dogmata cõſtituẽda eſſent. Quòd ſi antiqua & probata ſolùm cõfirmare, vel Apoſtolicam pietatis formam intueri ſit in animo, nullus, credo, in Eccleſia liber tam receptus, támque omnium iudicio probatus reperietur, qui vberiorem nobis harum rerum facultatem prębere poſsit. quem, vt ſcriptoris auctoritas non probet, ſaltem ita commendat vetuſtas, vt à nemine magis priſcæ Eccleſiæ teſtimonium petendum cenſeam. Nemo enim iis libris vnquam adimet, quin detracto illis Apoſtolicæ auctoritatis nomine, ſint tamen certi fideléſque illorum temporum teſtes: à quibus, veluti ab inſpecto-

ribus earum rerum, quas narrant, primæui illius temporis ritus, mores, inſtituta, religionis originem, Eccleſiæ incunabula poſsimus cognoſcere. Quæ certè amplam materiam nobis præbet, non ſolùm Eccleſiæ conſtituendę, ſed etiam nouę huius impietatis refutandæ.

ARGVMENTANTVR quoque detractores ex his ipſis libris, quòd in iis quædam reperiri affirmant, peruerſa, atque inter ſe pugnantia. alia verò puerilia atque indigna omnino tanti auctoris nomine. Ad quæ reſpondebo, cùm de methodo agam, oſtendámque (vt ſpero) ex via & ratione, quam auctor tenuit, nihil eſſe iis in libris non graue, non conſtãs, nihílque quod viro Apoſtolico meritò non ſit tribuendum.

VENIO ad inſcriptionis cauſam: nã ea quoque in prolegomenis quæri ſolet. Inſcriptio ſemper ferè, libri ſcopum indicat. id fit, cùm ab eo, de quo tractandũ eſt, appellatio ducitur. Quod in horum librorum inſcriptione eſt ſeruatum. Dicuntur enim διατάξεις ἀποσόλων hoc eſt præſcripta, & inſtitutiones Apoſtolorum. Et, vt vox ad cõmunem loquendi vſum

accommodetur, conſtitutiones,ſiue ordinationes poſſunt dici. Eſtque huius vocis ea vis, vt diſciplina léxque ab aliquo præſcripta ſignificetur:quod totius operis inſtituto aptiſsimè conuenit.

Reperio autem hos libros variè à patribus appellatos: nam,vt vidimus, Athanaſius doctrinam Apoſtolorũ nominat, Chryſoſtomus & Ioannes Damaſcenus Canones, Oecumenius Diatypoſim, hoc eſt informationem & inſtitutionem. Quæ tamẽ voces,in inſcriptione idem valent, atq; in varietate nominũ,eadẽ eſt rei vis, & ſignificatio. cómunius verò & frequentius eſt, vt Diataxes inſcribantur: quàm vocem ſæpe, cùm de iis ageret, vſurpauit Ignatius, vſúſque eſt ea Paulus,huiuſmodi Eccleſiaſticæ œconomiæ leges præſcribens.

Non eſt omittendus numerus eorum librorũ Clemẽtis, qui quidem in cognitionem noſtram peruenire potuerunt. Epiphanius, qui huius ſcriptoris libris præcipuè eſt delectatus, eorum librorum, qui de Recognitionibus inſcribuntur, mentionem facit, ex quibus, diſputans contra Gnoſticos, nonnulla

eſt mutuatus. Ij libri quòd cótinent Petri pleráſque prouincias, docendi cauſa obeuntis peregrinationes, Itinerarij nomen obtinuerunt; quos erroribus refertos eſſe, auctor eſt idem Epiphanius, & in Apologia Origenis Ruffinus, qui eos in Latinum conuertit. eis auté non modò permiſti errores adimunt auctoritatem, ſed etiam ille caſus parétum & fratrum Clementis, qui cuiuſdam fabulæ potius argumentum, quàm vllam veritatis ſimilitudinem videtur cótinere: in quo tamen illud ex Apoſtolicis conſtitutionibus compertum habemus, Nicetam, & Aquilam Clemétis fratres fuiſſe. Scripſit quoque decem libros, quorum argumenta expoſita ſunt in calce libri tertij de Recognitionibus. Agnouit antiquitas eius epiſtolas, in quibus vna ad Corinthios penè ſacræ ſcripturæ auctoritatem obtinuit. Canon tamé ille Apoſtolorum duabus dat auctoritatem, quæ vicio temporum interierunt. relictæ verò nobis ſunt aliæ epiſtolæ Clementis nomine inſcriptæ, ex quibus Romani Pontifices, & Triburienſe Concilium, atque Vaſenſe, aliqua tranſtulerút. Quas

tamen certum eſt, non eſſe eas, quarum meminit Epiphanius in primo contra hæreſes libro: in quo ſcribit laudari in iis epiſtolis virginitatem, atque omnes Prophetas, ex eóque ſumi argumentum contra Hebionem illos vituperantem. Quæ quidem in iis peruulgatis epiſtolis non legimus, legũtur autem in eis multa tranſlata ex Itinerario, quæ illarũ auctoritatem reddunt leuiorem: in quibus vnum de quotidiana lotione corporũ, quaſi ea ad mẽtis mundiciem pertineat, eſt omnino non ferendum. Hebionitæ enim cùm quotidianos baptiſmos haberent, corruptis Clementis libris, Petrum fecerũt illorum baptiſmorum auctorem. Tributi ſunt etiam Clementi Dialogi quidam inter Petrũ & Appionem habiti, quos Euſebius reſpuit. Libros autẽ Clementis à Hieronymo conuerſos (vt ipſe teſtatur in fine interpretationis commentariorum Origenis in Epiſtolã ad Romanos) iudico has ipſas eſſe Apoſtolorum conſtitutiones. quid enim ille in vertendis Apocryphis tantopere inſudaret, præſertim ſi ſciret palmam ſibi à Ruffino præreptã? Doctrina

verò Apoſtolorum, qua Latinæ Eccleſiæ hactenus caruiſſent, digna profectò erat, in cuius interpretatione tantus vir laboraret.

QVANTVM attinet ad librorũ diuiſionẽ, huius operis argumentũ digeſtum eſt octo libris. In quorũ primo tradũtur officia pertinentia ad cõmunẽ vitã. nam primùm exponuntur aliqua præcepta moralia veteris legis, quibus adiunguntur alia perfectiora ex Euangelio, quod dicitur Caput & explemẽtũ legis. Deinde proponuntur præcepta, quibus prohibetur cultus & ornatus corporis, admonentúrq; fideles ne otioſi diſcurrãt, ſed domi ſuis rebus dent operã, præſcribitúrq; eis, quid domi agere debeãt: interdicitur ipſis lectio librorũ Ethnicorum, dantúrq; legendi libri ex veteri teſtamento: admonẽtur iidem, quid in iis libris obſeruare debeant: Traditur præceptum ex Solomone de cauenda illecebra mulierũ: inſtituũtur vxores, quẽadmodũ viris obtẽperare debeant, & erga ipſos fungi officio: quarũ probitas etiã Solomonis teſtimonio cõmẽdatur. Deniq; in balneis ab earũ ſocietate repel-

luntur viri, & quædã alia officia eis ſeruãda præſcribũtur. In ſecundo libro exponuntur mores & officia Epiſcopi, in quibus copiosè agitur de illo graui ac præcipuo eius munere, quod verſatur in recipiẽdis conciliãdíſq; pœnitẽtibus: de quorũ ſtatu multa præclarè ſcribuntur. Præterea tractatur diligẽter de Decimis Epiſcopo debitis, déq; earum diſpenſatione. Itẽ de honore habẽdo, & de obedientia præſtanda Epiſcopis, ſimúlq; de Presbyteris ac Diaconis: quã ſcilicet ij perſonã, ſiue figurã referãt. Præterea de iudiciis Epiſcoporũ iuſtè exercẽdis. quibus expoſitis, deſcribitur forma, qua Eccleſiaſtici conuentus ab Epiſcopo celebrari debeant, ac quẽadmodum peregrini recipiendi ſint, & laici ad conuentus inuitandi, quos bis in die Eccleſiam adire oporteat, ac templa dæmonum & ludos omnino vitare. De quibus multa vtilia præcipiuntur.

Tertivs liber de viduis ac de illarum ſtatu pertractat. In quibus quædam iniecta ſunt de oblationibus, à quibúſnã hæ ſint recipiẽdæ. In eodem libro interdicitur mulieribus docendi munus, re-

rũmque ſacrarum adminiſtratio: quod etiam ad omnes Laicos pertinere oſtenditur. Aſsignantur Epiſcopis & Preſbyteris certæ quædam ac propriæ functiones, deinde redit oratio ad officium viduarum, in quo mẽtio fit officij Diaconiſſarum in baptiſmo mulieribus adminiſtrando. Cuius rei occaſione exponitur diuina initiatio baptiſmi, & præſcribuntur mores illorum, qui ſunt initiandi. Denique agitur de officio Diaconi, & de ordinatione Epiſcopi, atque de officio Presbyteri, quæ occaſione quadam, atque obiter videntur allata.

QVARTVS liber tractat de pupillorum cura ſuſcipienda, de collectis conferendis accipiendíſque, de officio parentum & liberorum, dominorũ & ſeruorum, de ſubiectione & obediẽtia magiſtratibus exhibenda. denique de virginibus.

QVINTVS de Martyribus omni cultu atque officio proſequendis, de perſecutionibus & ærumnis pro Chriſti nomine perferendis, ſimúlque de moderatione adhibenda in morte pro fide obeunda: item de reſurrectione, cui adiun-

ctæ ſunt quædam morales admonitiones, de idolorum cultu fugiendo, de dierum feſtorum celebritate ſeruanda: cui ſermoni accedit digreſsio de Paſsione Domini, & inſtitutio certorum dierum in quibus ieiunium ſeruandum ſit.

SEXTVS liber hæreticorum errores complectitur, quibus ex aduersò opponit Catholicam Apoſtolicæ fidei doctrinam, commẽdat legem à Moſe ſcriptam, explanat legem naturalem, diſſerit de humanis traditionibus, & de inductis obſeruationibus, quas Euangelium vel ſuſtulit, vel mutauit.

SEPTIMVS tradit præcepta de vita & moribus ex lege Moſis, quæ coniungit cum iis, quæ longè excellentius, atque perfectius lex Euangelica præcepit. Iis abſolutis tractat de baptiſmo eiúſq; ceremoniis, nec non de iis, qui baptiſmi ſacris ſunt initiandi: repetit quædam de ieiuniis, & feſtis diebus, quibus additæ ſunt præclaræ quædam, & diuinæ formulæ rogandi Deũ cum præconio laudum, & gratiarum actione. Inſtituit Catechumenos, exponens conſecrationem aquæ, olei, & myſtici chriſmatis: con-

numerat Epiſcopos ab Apoſtolis inſtitutos: quibus poſtremò accedunt quædam preces ſolennes certis diei temporibus conceptæ.

OCTAVVS liber proſequitur omniũ ferè rerum myſticarum argumentum. Primùm diſputat de Chriſmatibus, hoc eſt de iis muneribus, quæ Spiritus ſanctus ad regendam & conſeruandam Eccleſiam diſtribuit: in quibus Epiſcopatum numerat, cuius omnem myſticam inſtitutionem præclarè exponit, cùm quo ſermone ſimul omnem ritum ſacrorum, omnem rei diuinæ rationem, ceremonias, ſolennes preces, admirabili Euchariſtiæ ſacrificio adiũctas complectitur. Deinde ad reliquorũ graduum inſtitutionem deſcendit. cui ſermoni cùm inſeruiſſet nonnullas alias myſticas benedictiones, & pauca quædam de oblationibus, deſcendit ad propria quædam præcepta certis perſonis atque officiis accommodata. Qui in cœtum fidelium ſint admittendi, quíue repellendi: quandiu Catechumeni inſtituendi: quibus diebus ab operis ceſſandum ſit: quando, vbi, quomodo ſupplicãdum: iuſta mor-

tuis quibus diebus ſoluẽda: quibus nonnulla alia minuta ſunt permiſta, quæ cum vix in ſummã colligi poſsint, ſuis locis lectori patebunt. Denique pulcherrima Eccleſiaſticæ Hierarchiæ deſcriptiõne totum opus clauditur.

Est autem intelligendum hanc per capita, partitionẽ, & ſynopſim, quæ ſingulis capitibus præpoſita eſt, nouã eſſe, ſinguli enim libri ab Auctore perpetua oratione ſunt continuati. quam rem illud maximè oſtẽdit, quòd ſæpe ſequentis capitis initium continuatur cum fine capitis ſuperioris, vt ex vtroque integra conſtet oratio. fit etiam in quadam ſynopſi, Hegeſippi & Tertulliani mentio: quos Apoſtolicis temporibus inferiores fuiſſe neminem arbitror ignorare. Vidi ego codicem in quo capita non eodem modo diuidebãtur, & minùs interrupta erat oratio. Is verò, qui hanc Capitum diſtributionẽ compoſuit, videtur interdum in ſynopſi ſcribẽda negligens fuiſſe, vt quæ non ſemper capiti ex omni parte reſpondeat, nec contineat plenum & integrũ rei, qua de agitur argumentum.

Seqvitvr ordò librorum, qui nihil eſt aliud, niſi librorum inter ſe connexio & diſpoſitio quædam, quæ cùm ratione & via tractatur, ita aptos efficit libros, vt ſequens liber à priori pendeat. quod ſcriptor ita aſſequitur, ſi diuidendi arte aptè vtatur: Gaudeant enim (inquit Plato) qui hac methodo vti ſciunt. mihi verò omnes hos libros, ſingulásq; eorũ partes diligenter conſideranti, non videtur accurata vlla partitio à Clemente in iis libris diſponẽdis adhibita. Nam ſi prima octo librorum argumenta expendere velimus, inueniemus ea nullo vinculo connexa eſſe, neque inter ſe ita cohærere, vt mutuus ordo ſponte exiſtat, & ex natura rei diſtributio naſcatur. Quin etiam in ipſis libris videmus quædam crebrò inculcata, vt in eis collocandis diuiſione ex arte vti nullo modo poſsimus. Neceſſe enim eſſet aliqua ſæpe repetentes, partes ita diuidere, vt aliquando alia aliam cótineret, quod eſt diuiſionis vitium vel maximũ. Tenuit igitur Clemens Chriſtianam illam ſimplicitatem Apoſtolorum diſcipulo dignam, ſícque ordinem eſt ſecutus, vt à

rebus confuſionem tolleret, exquiſitum illud artificium contemneret. non enim negari debet, aliquando ordinẽ in nonnullis locis notari poſſe, ſed eum nec de induſtria quæſitum, neque ſumma arte elaboratum.

Erit etiam vtile, ſi ſcriptoris methodum cognouerimus. methodum autem voco docendi viam, & argumenti tractationem. quam ad ſubtilem illam Philoſophorum rationem non reuoco. vt quærenda nobis ſint demonſtrationum genera, diffinitiones, componendi & reſoluendi viæ, à notioribus nobis, vel naturæ progreſsiones. quibus modis & viis ſcientiæ & facultates vtuntur. non hæc inſtrumenta Apoſtolicus Philoſophus ad docẽdum adhibuit, vt quæ Chriſtianæ inſtitutioni, quam ſibi tractandam propoſuerat, non ita erant accommodata. Omnia igitur rerum probandarum argumenta Clemens ducit à ſcripturarum auctoritate. nam ſiue vitæ ac morum præcepta tradat, ſiue rerum Eccleſiaſticarũ formã doceat, ſiue Chriſti Oeconomiam, ac rerum diuinarum rationem demonſtret, ſingula ita efficit,

vt ea, vel in ſacris literis explicata oſtendat, vel ex iis neceſſaria conſecutione colligat. Atq; ea laus præcipua ac ſumma Clementi tribuenda eſt, quòd nemo ex ſcriptoribus ſacris, ſcripturarum locis ſit vſus tam propriis támque ad docendum accommodatis. Quare ex multis vtilitatibus, quas hi libri continent, hæc quoque magna habenda eſt, quòd ex iis pleráſque veras ac germanas ſcripturarum ſententias intelligimus. Scripturas autẽ duobus modis tractauit Clemens, nam au[illegible]arũ auctoritate eſt vſus, proferens ex iis teſtimonia, quibus ſua dicta confirmãtur, aut eas in ſua ſcripta ita tranſtulit, & in oratione incluſit, vt ſentẽtias ex ſuis & ſcripturæ verbis contextas, perpetuo ſtylo continuauerit. quod cum fit, grauitas & ſanctior quædam dignitas orationis exiſtit. Eas verò frequenter compoſuit ex verbis Pauli, quem omni ex parte eſt imitatus, vt facilè intelligatur diſciplinam Clementis, præſertim eam, quæ pertinet ad mores, & vitã in omni ſtatu regendam, ex Pauli præceptis tranſlatam, atque ad eius generis ſimilitudinem expreſſam.

Illvd quoque verè poſſumus dicere, Clementis libros ex coaceruatis, & in vnum locum collectis ſacrarum literarum partibus conſtare. Vſus eſt autem veteris teſtamenti interpretatione ſeptuaginta Interpretum, vt quæ illo tempore erat in vſu, & ab omnibus ſacroſancta habebatur. nam Euãgeliſtæ quoque & Paulus Hebraicè doctus, ea vti voluerũt: nec erat illo tẽpore (credo) alia interpretatio, quę omnibus eſſet peruulgata, cùm Apoſtoli Aquilam, Theodotionem, & alios, qui vetus teſtamentum ſunt interpretati, ætate longè anteceſſerint: quo fit, vt ſententiæ plerunque ab hac cõmuni & vulgata interpretatione diſsideant, aliquæ etiam ex iis in noſtro Canone non reperiantur. Conſtat enim ex Epiphanio ſeptuaginta Interpretes in vertẽdo, eam rationem ſecutos, vt veluti explanantes ſcripturã, aliqua de ſuo adderent, alia veluti ſuperflua relinquerent. non ſolùm enim interpretum, ſed etiam Prophetarum (vt idem Epiphanius inquit) functi ſunt munere.

Qvatvor docendi generibus ſcriptura frequenter vtitur. vnum eſt, quod

dogmaticum vocant, aliud in imperando ac precipiẽdo cõſiſtẽs προςακτικὸν Græcè dicitur tertium quo aliquid definitur & quaſi ſuis terminis deſcribitur, propteáque ὁριστικὸν appellatur. quartum eſt propheticum, quod pertinet ad prædictiones. Ex iis Clemens dogmaticum & præcipiens frequenter vſurpat, definiens non eſt ipſi adeò frequens. is enim docendi modus non præcipit, neque decreto ſtatuit, ſed quid ad rem aliquam adipiſcendam vel fugiendam ſit opus, deſignat & præſcribit, cuiuſmodi eſt illud, Qui non tollit crucem ſuam, & ſequitur me, non eſt me dignus. Et illud, Niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis. Quærendum etiã eſſet an Prophetico genere aliquando ſit vſus. fortaſſe enim nonnulla, quæ nondum viuis omnibus Apoſtolis acciderant, potuerũt ab ipſis, vt mox futura, præſcribi, & prædictione deſignari.

QVOD attinet ad genus ſermonum, cùm Clemens diſciplinã ex Apoſtolorũ ſermonibus exceptam, atque fidelibus traditam in Eccleſiis vellet eſſe perpetuam,

tuam, eam iis octo libris eſt complexus, in quibus ſuppreſſa ſua perſona, omnẽ ſermonem tribuit Apoſtolis, putãs, opinor, maiorem auctoritatem habituram orationẽ, ſi quæ ab Apoſtolis præcepta accepiſſet, ea Apoſtolos ipſos faceret exponẽtes. Dixi autem eum ſuum nomen ſuppreſsiſſe, propterea quòd ex propria perſona non eſt præfatus, quanquàm ſe aliquando faciat ex cœtu loquentium vnum, ſocium Apoſtolorũ, & in rebus agendis adminiſtrum. Ex quo intelligitur, huiuſmodi ſcribẽdi genus eſſe quaſi miſtum ex dialogo, & ex eo genere in quo perpetuo orationis curſu res narrãtur, quod διεζοδικὸν vocãt. Nam ex ea parte, qua perſonæ loquentes inducuntur, videtur dialogi ſimilitudinem habere: quatenus ſermones non habentur inter ipſos loquentes, ſed à principio in Apoſtolorum perſonam inſtituta oratio eandem formam cõſeruat, quaſi ipſi Apoſtoli hos libros conſcripſerint, poteſt in fuſum illud & perpetuum genus referri.

In iis ſermonibus duo ſunt diligentiſsimè animaduertẽda, vnum eſt illud,

aliqua facta vel inſtituta Apoſtolorum, non eo ordine à Clemente expoſita eſſe, quo ab ipſis ſunt geſta vel præcepta. nam pro argumēto rei, quam tractabat, mentionem fecit Clemens earum actionum, quæ ad rem propoſitam pertinebant, in quibus euenit aliquando vt illa primo loco narrātes fecerit Apoſtolos, quæ tempore inferiora erāt iis, quæ poſt commemorātur. Alterum eſt attendendum, quæ à Clemēte in perſonam Apoſtolorum dicūtur, non ita intelligi præcepta ab Apoſtolis, vt omnes vno tempore atque vnum in locum conuenientes, vniuerſa, quæ iis octo libris cōtinentur, præſcripſerint, ſed eſſe quædā, quæ diuerſis temporibus, ſeparatim, ac non ab omnibus præcepta ſint, in quæ Clemens cum incidebat, continuò illa referebat ad inſtitutionis auctorem, eúmq; more ſuo, loquētem inducebat. Iis duabus rebus obſeruatis, multa quæ videntur pugnātia, vel præpoſterè dicta, conciliantur, & ad diſtinctam rerum ſeriem redigūtur. Ex hoc enim accidit, vt Clemens, cùm res poſtulat, loquētem faciat Iacobum fratrem Domini, quem tamen

mortuum fatetur in quinto, & ſeptimo libro, & in ſecundo libro Ioannes ſui Euangelij, & Apoſtoli Actorum mentionem faciant, quæ tamen euidens eſt, vltimo loco ſcripta fuiſſe. Ita anteuertit aliquando Clemens, & anticipat rerum Eccleſiaſticarum inſtitutiones, eaſdem nonnunquam in poſtremũ locum reiicit, præponens ea, quæ longo pòſt tempore acciderunt. quod totum methodo, quam tenuit, tribuendum cenſeo. Nam cùm, excluſo nomine Auctoris, res narrentur ab Apoſtolis, quemadmodũ ipſi eas geſſerunt, atque inſtituerunt, neceſſe eſt, vt cùm mẽtio ſit certæ rei, ad vnum, vel plures Apoſtolos pertinentis, is, qui eius auctor extitit, loquatur, & ſui facti ſe auctorẽ faciat, ita euenit, vt quæ tempore poſteriora ſunt, plerunque primo loco commemorentur, vel quæ multo antè acciderunt, ab iis dicantur, quos mortuos iam conſtet, proptereáque non ſunt quibuſdam in locis (quo ad temporum ſeriem attinet) ſequentia cum ſuperioribus continuanda. Id ſi cõſideretur, quæ perturbata & confuſa putantur, apparebũt aptiſsimè diſpoſita, Cleménſq;

vituperatorum reprehenſione, atque calumnia facilè liberabitur. Dictioné autem eam eſt ſecutus Clemens, quæ rerũ, quas tractabat ſanctitati cõueniret. Simplici vtitur oratione, caſta, ſubtili, preſſa, quam tamẽ concinnitate quadam ita elimauit, vt nõ modò nihil habeat horridum, atq; ieiunum, ſed etiam mediocri cultu expolita videatur. Attico more plerunque mutat numeros, etiã nonnunquã perſonas. ſequitur ἀκατάλληλον illud & ἀνανταπόδοτον, quod fit, cùm vel orationi ſequẽs membrum non reſpondet, vel cùm oratio ſuſpenſa ſuſtinetur, nec habet aliquid quo nixa conſiſtat. In vertendo autem ſatisfeciſſe me ſuſcepto muneri exiſtimarem, ſi adhibita veritate ſententiarum, aptíſque ad loquẽdum verbis Clementeum ſcribendi genus eſſem imitatus. Sed ſententias (vt ſpero) ita expreſsi, vt in iis fidelis interpretis diligentia non deſideretur. quod verò attinet ad verba, voluiſſem quidẽ ſemper iis vti idoneis, atq; huiuſmodi, quæ à Latini ſermonis conſuetudine non abhorrerent: ſed cùm Eccleſiaſtica tractarem, nephas eſſe duxi, ab eis vocibus di-

ſcedere, quæ iampridem ab Eccleſia receptæ, ſuam quandam habent religionem: cùm præſertim eas loquentiũ conſuetudine tritas, vſus iam emolliuerit. Plerunque etiam cùm myſtica occurrebant, quæ penè in ſingulis verbis totidem continent ſententias, verbum pro verbo neceſſariò reddẽs, non potui omnem orationem ad veterem illam purè loquẽdi normam dirigere. Ac cùm frequenter in eas ſententias inciderem, de quibus ſummæ ſunt nobiſcũ cum Eccleſiæ aduerſariis concertationes, malui in iis vertendis verba ſequi Græcum quiddam olentia & peregrinum, quàm exiſtimari, paululũ à verbis deflectens, ſententiarum integritatem deprauaſſe. De ſimilitudine verò ſcriptorum, ſcio eam præcipuam haberi laudem interpretis, ſi is eius, quẽ transferẽdum ſuſcepit virtutes imitatione aſſequi ſtudeat. In quod quidem ſtudium me aliquid operæ, ac laboris contuliſſe non nego, ſed non eo animo, vt ſperarẽ interpretationẽ meam Clementis laudes aſſecuturam. nõ enim adeò inſaniebam, ſed vt (quod à diligenti interprete præſtari erat æquum)

aliqua ex parte Latino ſtylo eius formæ ſimilitudinem adumbrarem. In quo, & ſi intuens meam tenuitatem, atque in huius generis facultate inopiam, quicquam laude dignum efficere me nõ potuiſſe intelligo, ſit tamen illud in optatis, vt cùm illam politiſsimam elegantiã genere dicẽdi meo attingere non potuerim, hoc ſaltem, δεύτερον πλοῦν (quod aiunt) ſim aſſecutus, vt opera mea Clemens quaſi ciuitate Romana donatus, noſtris hominibus, Græca non plenè intelligentibus, perſpicuè atq; enucleatè loquatur.

CONSTITVTIONVM SANCTORVM APOSTOLORVM B. CLEMENTE ROmano auctore,

LIBER PRIMVS.

IO. CAROLO BOVIO EPISCOPO OSTVNENSI, INTERPRETE.

Catholica doctrina de laicis. CAP. I.

APOSTOLI, & Preſbyteri omnibus, qui ex Gentibus crediderunt in Dominum Ieſum Chriſtum: gratia vobis, & pax ab Omnipotẽte Deo per Dominũ noſtrum Ieſum Chriſtum abundet in cognitione ipſius. Dei plantatio eſt catholica Eccleſia, & vinea eius electa: illi, qui crediderunt in infallibilem pietatem ipſius, qui fruũtur æterno regno eius per fidem, qui acceperũt virtutem ipſius, & armati ſunt communicatione Sancti Spiritus per Chriſtum, & timorem eius induerunt, participes precioſi, & immaculati ſanguinis Chriſti, qui fiduciam acceperunt, vt Omnipotentem Deum inuocarent, cohæredes & conſortes facti dilecti filij eius. Audite doctrinam ſacram, qui amplectimini promiſſionem eius,

ex mandato Saluatoris,æquiparandam glorioſis vocibus ipſius. Attendite filij Dei omnes, vt in obedientia Dei vitam agatis,eſtotéque in omnibus placentes Chriſto Deo noſtro: nam ſi quis iniquitatẽ ſecutus,faciat quæ volũtati Dei aduerſantur, is veluti gens iniqua à Deo æſtimabitur.

CAP. II.

Exod.20. ABSTINETE animum veſtrũ ab omni cupiditate,& iniquitate:nam in lege ſcriptum eſt, Non concupiſces vxorem proximi tui, non
" agrum eius,non ſeruum, non ancillam, non bo-
" uem, non iumentum eius, neque aliquid, quod
" proximi ſit: quoniam omnis harum rerum cupi-
" ditas à malo prouenit. Nam qui vxorem concupiſcit, vel ſeruum, vel ancillam proximi, iam mente adulter,ac fur cenſetur (niſi eũ pœniteat) ac iudicatus eſt à Domino noſtro Ieſu Chriſto, per quem gloria Deo in ſæcula, Amen. Inquit enim in Euangelio(in ſummam redigens, & ſtabiliens, ac perficiens legis Decalogum.) In lege ſcriptum eſt, Non mœchaberis: ego autem dico vobis,hoc eſt in lege,quę per Moſem ſcripta eſt, ego locutus ſum: nunc verò, idem ille vobis di-
Matth.5. co,Omnis,qui aſpexerit vxorem proximi ad expetendam eam, iam corde ſuo mœchatus eſt: ita mœchus iudicatur, qui animi cupiditate ardet. Qui verò bouem, vel aſinum concupiſcit,nónne in eam cogitationem venit, vt furetur? vt ſuum faciat? vt abducat? Rurſus,qui agrum cupit perſeuerans in huiuſmodi affectione,nónne improbè facit? vt cùm fines proferre velit, cogat poſſeſſorem viliſſimi vendere. Ait enim quo-

„ dam in loco Propheta, Væ coniungentibus do- *Iſa.c.5.*
„ mum domui, & agrum agro continuantibus, vt
„ proximo auferant aliquid: propterea dicit, Nun-
„ quid habitabitis ſoli ſuper terram? audita ſunt
„ enim in aures domini Sabaoth hæc: Et alio in *Deut.27.*
„ loco, Maledictus, qui transfert terminos proxi-
mi ſui, & dicet omnis populus, fiat. Ideo, inquit
Moſes, Non commouebis fines proximi tui, *Deut.19.*
quos poſuerunt patres tui. Ea de cauſa igitur
formidines, mortes, iudicia, damnationes à Deo
talibus hominibus imminent. Is verò, qui Deo
ſunt obedientes, vna eſt Dei lex impoſita, quæ
ſimplex, vera, viua exiſtit: Quod in te ab altero
fieri non vis, id tu in alterum ne feceris: Non vis
vt aliquis in vxorem tuã turpiter coniiciat ocu-
los, animo eam vitiandi? nec tu in vxorem pro-
ximi tui improbè oculum defigas. Non vis ve-
ſtimentum tuum tolli? neque tu alterius veſti-
mentum tollas. Non vis percuti, contumeliam
ferre, petulantiam perpeti? neque tu in alium
hæc ipſa committas.

*De non referenda contumelia, & de non vlci-
ſcendo eum, qui iniuriam intulit. Cap. III.*

„ AT maledicit aliquis tibi, tu benedic ei: quo-
„ niam ſcriptum inuenitur in libris Numero- *Cap. 24.*
„ rum, Qui benedicit tibi, benedictus eſt: & qui
„ maledicit tibi, maledictus eſt. Eodem modo in
„ Euangelio ſcriptum eſt, Benedicite maledicen-
„ tibus vobis. Cùm iniuriam patimini, nolite in-
„ iuriam referre, ſed æquo animo pati: quoniam
„ inquit ſcriptura, Noli dicere, vlciſcar inimicum

» meum de iis,quæ in me iniuſtè fecit, ſed expecta
» vt pro te vindicet Dominus,& vltionem inferat
» iniuriam inferenti tibi. Etenim rurſum in Euan-
Matth.5. gelio ait,Diligite inimicos veſtros,& benefacite
» iis,qui oderũt vos, & orate pro calumniantibus,
» & perſequentibus vos, & eritis filij patris veſtri,
» qui in cœlis eſt: quoniam ſolem ſuum oriri facit
» ſuper malos, & bonos, & pluit ſuper iuſtos, &
» iniuſtos. Attendamus igitur dilecti iis mandatis,
» vt eis obſequentes, filij lucis inueniamur. Ferte
Epheſ.4. igitur ſerui,& filij Dei vos inuicem. Vir aduerſus eius vxorem ne ſit ſuperbus,neque elatus,ſed facilis,ac benignus,cupiens tantùm propriæ vxori placere, atque ei indulgere, cum honore illi ſtudens gratificari.

De cultu, & ornatu, atque de peccato ex eo proueniente. Cap. IIII.

NEQVE ornatui ſtudebis, quo aliqua alia mulier in te capiatur. Nam, ſiue ab ea victus peccabis, mors à Deo æterna tibi parata eſt, & ſenſu doloris acerbè cruciaberis: ſiue flagitiũ non facies, ſed illa repulſa nõ conſenties. at hoc ipſo peccaſti, etiam ſi non feceris, quoniam ſolùm propter ornatũ tuum illaqueaſti mulierem, vt tui cupiditate flagraret. Feciſti enim vt quæ hoc paſſa eſt,per concupiſcentiam in te mœcharetur. ſed non ita es in culpa, quoniam non morem geſſiſti ei, quæ tui amore irretita fuerat. Non enim tu illam concupiuiſti.Et quoniam illi non es obſecutus, miſericordiã inuenies à Deo, qui dixit, Non mœchaberis, & non cõcupiſces.

Nam ſi illa, cùm te vidit, vel intempeſtiuè obuiam tibi facta eſt, mente plagam accepit, & ad te miſit, túque vt pius reiecisti eam, illa verò corde ſauciata eſt, tu tamen quia iuuenis formoſus es, & ornatus incedis, vt ideo illa tui amore capta ſit, reus iudicaris peccati illius, tanquam iis qui cauſam ſcandalo illius dediſti, & in væ incidiſti. Quare roga Dominum Deum, vt nihil mali tibi

„ propterea, contingat. non enim te hominibus *Gala.8.*
„ placere oportet in peccatum, ſed Deo in ſancti-
„ tatem, & vitam, ac requietem æternam amplecti. Pulchritudinem tibi à natura, Deo auctore collatam, noli adiecto cultu, exornare, ſed humiliter eam aduerſus homines ita cohibe: capillum comæ non nutriens, ſed potius illum detondens, & adimens, ne tu prurìtu vexatus, & caput lacerationis expers conſeruans, vel vnguentis perfundens, inducas tibi mulieres, quæ hoc modo illaqueant, vel illaqueantur. Neque verò veſtitu vti velis comparato ad decipiendum: neque femoralia vel crepidas pedibus tuis improba arte conſuas, ſed tantùm iis vtere, quæ ad grauitatem, & vſus neceſſarios pertinēt. Neque auream palam in digitos tuos induas, quoniam hæc omnia ſcortationis ſunt argumenta, quibus qui pręter id, quod decet, ſtudet, iniuſtè facit. Fidelis enim cùm ſis, & homo Dei, non licet tibi nutrire capillum, & in vnum complicare, quod eſt delicatum, & molle, vel diſcerniculo diſcriminare, neque verò intortum calamiſtris criſpare, vel flauum facere: quoniam quidem lex vetat in Deuteronomio, inquiens, Non facietis vobis

Leu.19. rotunditatem ex coma capitis veſtri, neque inci-
» ſiones. Neque verò licet barbæ pilos corrumpere: neque hominis figuram præter naturam
Leu.21. mutare. Non incidetis (inquit lex) ſuperficiem
» barbę veſtrę: Hoc enim mulieribus decens crea-
» tor Deus ſtatuit, viris indecorum eſſe iudicauit. Tu verò hæc faciẽs, & vt tibi placeas legem violans, in odio eris apud Deum, qui creauit te ſecũndum imaginem ſuam. Si igitur cupis Deo placere, contine te ab omnibus quæ odit ipſe, & nihil facias, quod animo eius diſpliceat.

Quòd non oportet eſſe curioſum de iis, qui malè viuunt, ſed proprio operi inuigilare. Cap. V.

NOLI quaſi peruolare, diſcurrere, & vagari per plateas intempeſtiuus ſpeculator eorũ qui perditè viuunt: ſed arti tuæ, & operi tuo incumbens, quære vt facias quæ ſunt Deo accepta, & Chriſti ſermones in memoriam reuocãs, aſſi-
Pſalm.1. duè meditare. Inquit enim ſcriptura, In lege eius meditaberis die, ac nocte: ſcilicet, cùm in agro ambulas, cùm domi ſedes, cùm in lectulo cubas, cùm manè ſurgis: vt in omnibus intelligas. Quòd ſi diuitiis abundas, & vt te ſuſtentes arte, opus non habes, noli circumcurſare, & intempeſtiuè obambulare.

Quos ſcripturæ libros legere oporteat. Cap. VI.

SED ſiue ad fideles, & eiuſdem ſẽtẽtiæ homines accedis conferẽs cum iis, vitalia verba loquere: ſin minus accedis, intus ſedens percurre legem, Reges, Prophetas, pſalle hymnos Dauid,

lege diligenter Euangelium, quod eſt horum complementum.

Quòd oportet abſtinere ab omnibus exteris libris. Cap. VII.

ABSTINE te ab omnibus Gentilium libris. Quid enim tibi cum externis libris, vel legibus, vel falſis Prophetis? quæ quidẽ leues à fide abducunt. Nam quid tibi deeſt in lege Dei, vt ad illas gẽtium fabulas confugias? Nam ſi Hiſtorica percurrere cupis, habes Reges, ſi Sophiſtica, & Poëtica, habes Prophetas, & Iob, & Prouerbiorum auctorem, in quibus omnis Poëticæ, ac Sapientiæ accuratam rationem inuenies: quoniam Domini Dei, qui ſolus eſt ſapiens, voces ſunt. Quòd ſi cantilenas cupis, habes Pſalmos: ſi rerum origines noſſe deſideras, habes Geneſim: ſi leges & præcepta, glorioſam Dei legem. Ab omnibus igitur externis, & diabolicis libris vehementer te contine: veruntamen legem quoque perlegens, inducta illa, atque adiecta, quæ appellantur, reiice. Quòd ſi non omnia, at quædam, quæ ſunt in traditionibus ſeniorum, Deuteroſes quæ appellantur. Solùm autem hiſtoriæ cauſa illa lege, vt cognoſcas, & glorifices Deum, qui te à talibus, ac tantis vinculis liberauit. Habeas autem præ oculis ad cognoſcẽdum quid ſit naturalis lex, quid ſint traditiones, & illa inducta, atque adiuncta, quæ in deſerto iis, qui vitulum conflauerunt, ſunt impoſita. Lex enim eſt, id quod locutus eſt Dominus, antequàm populus in Idololatriam incideret, & vitulum confla-

tilem faceret illum Ægyptiorum Apim: Hoc eſt Decalogus. Quæ verò illis peccantibus vincula acceſſerunt, illa tibi ne attrahas: Saluator enim noſter nullam aliam ob cauſam venit, niſi vt ſaluaret reos reſeruatæ iræ, & impleret legem, & Prophetas, & vincula adiecta humanarum traditionum, & inductorũ, vel ſolueret, vel mutaret. Ideo inuitans nos dicebat, Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati eſtis, & ego reficiã vos.
Matth.11. Tu ergo perlegens legem cõſentaneam Euangelio, & Prophetis, lege etiam Reges, vt intelligas quot Reges iuſtè vixerũt, eos à Deo auctos fuiſſe, & iis promiſſionem vitæ æternæ apud ipſum permanſiſſe. Quot verò Reges à Deo defecerũt, rebellione ſua breui tempore interiiſſe, iuſto iudicio Dei, & vita eius priuatos fuiſſe, pro requiete æternũ ſuppliciũ conſecutos. Hæc cùm leges, multũ fide auctus ædificaberis in Chriſto, cuius corpus, & membrum exiſtis. Inambulans autem in foro, & lauare volens, vtere virili balneo, ne ſi nudatum corpus tuum mulieribus turpiter aperueris, at ſpeciem viris non conuenientem aſpexeris, vel irretitus inueniaris, vel ipſe in te irretitas mulieres, quæ tam facilè capiuntur. Caue igitur ab iis ne laqueis impedias animam meam.

De Mulieribus malis. *Cap. VIII.*

Prou.7. DICAMVS enim in ſapientia quid dicat ſanctus ſermo. Fili cuſtodi ſermones meos,
» præcepta mea reconde tibi, dic ſapiẽtiæ ſororem
» eſſe, & prudentiã amicã acquire tibi, vt cuſtodiat
» te à muliere extranea, & mala, ſi te verbis blãdis

„ adoriatur. Nam à feneſtra domus ſuæ proſpi-
„ ciens in plateas, quem viderit ex filiis inſipien-
„ tibus adoleſcentulum, vecordem prætereuntem
„ in foro, in biuiis domus ſuæ, & loquentem in te-
„ nebris veſpertinis, quãdo quies nocturna fuerit,
„ & caliginoſa: mulier autem occurrit illi, ornatu
„ meretricio ad faciendum iuuenẽ euolare à cor-
„ de: vaga autem eſt, & diſſoluta: domi non quie-
„ ſcunt pedes ſui. Nam modò foris vagatur, modò
„ in plateis per omnes angulos inſidiatur. deinde,
„ apprehenſum oſculata eſt eum, & impudenti
„ vultu affata eſt eum. Hoſtia pacifica mihi eſt, ho
„ die reddo vota mea, idcirco exij obuiam tibi, de-
„ ſiderans faciem tuam, inueni te: intexui funibus
„ lectulum meum, ſtraui tapetibus ex Ægypto,
„ aſperſi cubile meum croco, domum meam cin-
„ namomo: veni, & fruamur amicitia, donec illu-
„ ceſcat dies: veni, & implicemur amore. & reli-
„ qua, quibus ſubiungit: Decepit illum multus ſer
„ mo, & laqueis labiorum protraxit illum. Ipſe
„ autem ſequitur eam delinitus. & rurſus dicit,
„ Noli attendere mulieri prauæ: mel enim ſtillat à *Prou.5.*
„ labiis mulieris fornicariæ, quod breui tempore
„ impinguat guttur tuum. Poſtea amarius felle in-
„ uenies, & acutius gladio ancipiti. Et rurſum, Fu-
„ ge, & ne moreris, neque figas oculum tuum in
„ illam: multos enim vulnerans percuſſit, & innu-
„ merabiles ſunt, quos interfecit. Quod ſi non fe-
„ ceris, mutaberis, inquit, in nouiſſimis tuis, quan-
„ do conſumentur carnes corporis tui, & dices,
„ Quomodo odio habui doctrinam, & redargu-
„ tiones iuſtorum declinauit cor meum? non au-

» diui vocem erudientis me,& docenti me nō ac-
» commodaui aurem meam:propemodum factus ſum in omni malo. Ne pluribus teſtimonia producamus. Quòd ſi aliqua omiſimus, ſapiētes ipſi vobis legentes bona, ex ſacris ſcripturis confirmemini, fugientes omnia praua, vt ſancti reperiamini in vita æterna apud Deum.

De ſubiectione mulieris ſtudioſæ erga virum ſuum, & temperatæ. Cap. IX.

MVLIER ſubdita eſto viro tuo: quoniam caput mulieris vir eſt. viri ambulantis in via iuſtitiæ, caput eſt Chriſtus: Chriſti caput eſt Deus, & Pater eius. Igitur poſt omnipotentem Deum noſtrum, & Patrem præſentis, & futuri ſæculi dominum, omnis ſpiritus, & omnis virtutis creatorem, & poſt dilectum eius filium Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, per quem gloria Deo, time tuum virum ô mulier, & reuerere, illi ſoli placere ſtudens, illi obſequens in miniſteriis tuis: vt in te beatificetur vir per Sapientiā,
» dicentem per Solomonem hæc verba, Mulierē
» fortem quis inueniet? æſtimabilior eſt lapidibus
» precioſis. Quæ talis eſt confidit in ea vir ſuus, ta-
» lis ſpoliis non indigebit. Operatur enim viro bo
» na omnibus diebus vitæ ſuæ, ducens lanam & li-
» num: fecit vtilia manibus ſuis. Facta eſt quaſi na-
» uis mercaturam faciens, de longè congregans vi
» ctum ſuum. Et ſurgit de nocte, dedítque cibaria
» domui, & opera ancillis. Conſiderans agrum,
» emit eum, & defructibus manuum ſuarum plan-
» tauit poſſeſſionem. Accingens lumbos ſuos ſu-

» ſtulit brachia ſua, & guſtauit quod bonum eſt
» operari, & non extinguitur lucerna eius in tota
» nocte. Cubitos ſuos extendit ad vtilia, manus
» ſuas firmat ad fuſum. Manus ſuas aperuit paupe-
» ri, & palmã extendit mendico. Non curat de iis,
» quę ſunt domi vir eius: omnes enim qui apud eũ
» ſunt, veſtiuntur ſtolis duplicibus. Chlamydes fe
» cit viro ſuo: ex byſſo, & purpura veſtimenta. Cõ-
» ſpicuus in portis vir eius quando ſedet in con-
» ſeſſu cum ſenioribus habitantibus. Sindones fe-
» cit, & vendidit Phœnicibus, cingula Chananæis.
» Gloriam & honorem induit, & gauiſus eſt in die
» bus nouiſſimis. Os eius aperuit ſapienter, & op-
» portunè, & ordinem miſit linguæ ſuæ. Anguſtæ
» ſunt ſemitæ domus ſuæ, & panem ocioſum non
» comedit. Aperuit os ſuum ſapienter, & conue-
» nienter. Lex miſericordiæ in lingua eius. Surre-
» xerunt filij eius, & ditatam laudauerunt eam: &
» vir laudauit eam: multæ filiæ poſſederunt diui-
» tias: multæ fecerunt virtutem. Tu autem ſuper-
» greſſa es, & ſuperaſti omnes. Falſa gratia, & vana
» pulchritudo mulieris ne ſit tibi: mulier enim pia
» benedicitur, & timens deũ ipſa laudatur. Date ei
» de fructibus labiorum eius, & laudatur in por-
» tis vir eius. Et rurſum, Mulier fortis corona viro
» eius. Et rurſum, Multæ mulieres ædificauerunt
» domum. Didiciſtis qualia encomia mulier tem-
perata, & viri ſtudioſa capit à Domino Deo. Si
fidelis, & grata Deo cupis eſſe ô mulier: noli te
ornare, vt placeas alienis viris, & meretricum pli
caturas, veſtitus, calceamenta imitari, ad alliciẽ-
dum eos, qui huiuſmodi rebus tenentur. Nam

quanquàm tu non peccandi ſtudio hoc nefas commiſiſti,ſed tantùm cultus cauſa, tamen non ideo effugies pœnam , quia illo ornatu coëgiſti aliquem, vt ad te concupiſcendum induceretur. neque adhibuiſti cautionem, vt neque tu in peccatum incideres,neque alij in ſcandalum. Quòd ſi tu quoque peccabis, laxata libidine, & tu deliquiſti, & illius animæ rea facta es.deinde cùm in vno peccaueris, veluti in deſperationẽ adducta, in alio rurſum delinques,vt quæ omnem ſenſum doloris amiſeris,quemadmodum affirmat diui-
Pro.18. nus ſermo,Impius cùm in profundum malorum
» venerit,contemnit:aduenit ei triſtitia,& oppro-
» brium. Talis enim mulier deinde,vltra modum
» ſaucia,illaqueat animas inſipientium.Videamus igitur quomodò triumphum agat de talibus di-
Eccl.7. uinus ſermo,Odi ſupra mortem mulierem, quæ
Pro.11. eſt laquæus,& plaga animæ. Ligatæ ſunt manus
Pro.25. eius.Et alibi,Quaſi inauris aurea in naribus ſuis,
Pro.21. » ſic mulieri inſipienti pulchritudo.Et rurſum, Si-
» cut in ligno vermis,ſic perdit viros mulier male-
» fica. Et rurſum, Melius eſt habitare in angulo
» aperto, quàm cum muliere procaci, & conten-
» tioſa. Nolite igitur imitari vos tales mulieres
» cùm ſitis Chriſtianę. Si verò fidem ſeruare velis
» viro tuo,ſtude vt illi tantùm placeas.In plateis ve
» rò caput tuum vela.Nam ſi te texeris, ab aſpectu tui arcebis curioſos. Noli depingere os tuum,
» quod fecit Deus.nihil eſt enim in te,quod orna-
» tũ deſideret. quoniã omnia, quæ fecit Deus,erãt valde pulchra:acceſſio autem ornamenti in pulchro eſt importuna, & artificis laudem dedeco-

tat. Demiſſis oculis viam tuam ingredere, obuoluto capite, quemadmodum decet mulieres.

Non debere mulierem lauare vnà cum viro. Cap. X.

DEVITA confuſam vnà cum viris in balneo lotionem. multa enim ſunt retia mali. Mulier fidelis cum viris ne lauet: nam ſi contegit faciem, vt ab alienorum virorum aſpectu os ſuum verecundè occultet, quomodò nuda cum viris talis mulier in balneum intrabit? Muliebre ſi ſit balneum, cum pudore ordinatè, & modeſtè lauet, neque ſuperfluam lotionem faciat, neque multam, neq; frequentem, neq; in meridie, ſed ſi fieri poteſt, neq; de die. Hora ſit tibi conſtituta balneo decima. Oportet enim te, fidelis cùm ſis, omni occaſione, & vndique ſuperuacaneam oculorum ſedulitatem declinare.

Hæc duo aduerbia ordinatè et modeſtè, vſurpauit. S. Ignat. ad Heronem.

De contentioſa, & procaci muliere. Cap. XI.

CONTENTIONEM verò tuam aduerſus omnes, maximè verò aduerſus virum præcide, fidelis cùm ſis, ne vir tuus ſi infidelis fuerit, vel gentilis, propter te offenſus, Deum blaſphemet, & tu illius væ hæreditatem apud Deum adepta reperiaris. "Væ enim, inquit, ei, propter quem "nomen meum blaſphematur inter gentes. Quòd "ſi fidelis vir tuus fuerit, cogetur tanquàm ſcripturarum peritus dicere verbum, quod in Sapiẽtia inuenitur ſcriptum, Melius eſt habitare in de-

S. Ignat. ad Trall.
Iſa. 52.
Pro. 21.

» ſerto, quàm cum muliere procaci, & contentioſa. Quare mulieres per pudorem, & manſuetudinem, religionem oſtendite in conuerſionem, & exhortationem fidei externis omnibus, ſiue mulieribus, ſiue viris. Et ſi his paucis admonitas inſtituimus vos ſorores, & filiæ, & membra noſtra, ipſæ quoque tanquàm ſapientes abſque vllo vitæ probro permanete. Quærite vt diſciplinam cognoſcatis, per quam poteritis ad Domini noſtri regnum bona ipſius voluntate peruenire, & requieſcere.

CONSTITVTIONVM SANCTORVM APOSTOLORVM B. CLEMENTE ROMANO AVCTORE,

LIBER SECVNDVS:

De Epiſcopis, Presbyteris, & Diaconis.

Cap. I.

DE EPISCOPIS audiuimus à Domino noſtro, Paſtorem, qui conſtituitur Epiſcopus per Eccleſias in omni parœcia oportere eſſe ſine crimine, in quem non cadat reprehenſio, expertẽ omnis iniquitatis hominum, nõ minorem annis quinquaginta:quod quodammodò in hac ætate iuueniles perturbationes, & externas calumnias ſuperauit aduerſus blaſphemias, quæ multis à quibuſdam falſis fratribus infliguntur, qui non norunt verbum Dei, quod eſt in Euangelio, Qui *Mat.12.*
,, locutus fuerit verbum ocioſum, reddet de eo ra-
,, tionem Domino in die iudicij. Et rurſus, Ex ver-
,, bis tuis iuſtificaberis, & ex verbis tuis condem-
,, naberis. Sit igitur, ſi fieri poteſt, eruditus, & peritus in ſcientia verbi conuenienter ætati. Quòd ſi in parua parœcia grandior natu aliquis non reperitur, qui teſtimonio probatus, & ſapiens in Epiſcopum conſtitui poſſit, iuuenis verò ibi eſt, teſtimonium habens eorũ, qui cũ eo vixerunt, Epiſco

patus munere illum dignum eſſe, in manſuetudine, & modeſtia ſenectutem præ ſe ferens, & probatus talium teſtimonio commendetur, is cõſtituatur in pace. Nam Solomon duodecimum agens annum, in Iſraele regnauit, & Ioſias octo annos natus regnauit in iuſtitia. Item Ioias in ſeptimo anno præfuit populo. Quare quanquam iuuenis, at mitis eſto, timidus, & quietus. quoniam per Iſaiam Dominus Deus inquit, Ad quẽ reſpiciam niſi ad humilem, & quietum, & timentem ſermones meos per omnia? Item in Euangelio hoc modo, Beati mites, quoniam ipſi hæreditabunt terram. Sit verò & miſericors, quoniã rurſus dictum eſt, Beati miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequentur. Sit etiam bonæ conſcientię: omni malitia, atque improbitate vacuus: quoniam rurſum dictum eſt, Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt.

3. Reg. 6. 2. Paralip. 34. 2. Paralip. 23. Iſa. 66. S. Ignat. ad Trall. Matt. 5.

Qualem oporteat eſſe Epiſcopum, & reliquos Clericos. Cap. II.

SIT igitur ſobrius, temperans, moderatus, conſtans, placidus, non vinolentus, non percuſſor, ſed æquus, non contentioſus, non auarus, nõ neophytus, ne in ſuperbiam elatus, in iudicium, & in laqueum incidat diaboli: quoniam omnis, qui ſe exaltat, humiliabitur. Talem verò oportet eſſe Epiſcopum, qui ſit vnius vir vxoris, quæ quidem ſemel nupſerit. Bene ſuæ domui præſideat. Sic enim probetur, cùm ordinationẽ capiens in Epiſcopatus loco collocatur, ſi ſit honeſtus fidelis, moderatus, ſi vxorẽ honeſtam habeat, vel habuerit:

1. ad Timo. c. 3. Luc. 14.

ſi filios religioſé educatos, & in diſciplina Domini inſtitutos produxerit, ſi domeſtici venerabiliter, reuerentérque omnes illi obediunt. Nam ſi ſecundum carnem propinqui diſſident ab eo, & parere ei nolunt, quónam modo, qui extra domum propinqui futuri ſunt, ei parebunt?

In quibus oportent probari propoſitum Epiſcopum. Cap. III.

PROBETVR igitur an vacet omni culpa in iis, quæ ad communis vitæ vſum pertinent. Scriptũ eſt enim, Exquiſite diligenter aſſumendum in ſacerdotium. Sit igitur expers iræ, quoniam, inquit Sapientia: Ira, ſapientes perdit. Sit miſericors, non illiberalis, charitate præditus: quoniam dicit Dominus, In hoc cognoſcent omnes, quòd mei diſcipuli eſtis, ſi diligetis vos inuicem. Sit facilis ad communicandum, ſtudioſus viduarum; hoſpitalis, promptus ad ſuppeditandum, ac miniſtrandum paratum ſe exhibens, ſine pudore inſeruiens, noſcens quíſnam dignior ſit, vt accipiat. *Leu. 21.* *Ioan. 13.*

Quòd non oportet ſingulis viduis ſuppeditare, ſed aliquando nupta præponenda eſt: et quòd voratori, ebrio, inerti non eſt miniſtrandum. Cap. IIII.

NAM ſi quæ vidua ſit, quæ poſſit ſibi neceſſarios vitę vſus parare, alia verò ſit non vidua, ſed tamen quæ vel propter morbum, vel propter alendos filios, vel propter manuũ imbecillitatẽ egeſtate laboret, in hãc potius manum porrigat. Si quis verò helluo, ebrioſus, iners, inopia rerũ

vitæ neceſſariarum prematur, non eſt is ſubſidio dignus:neque verò Dei Eccleſia.Scriptura enim

Pro.19. de iis inquit, Quoniam abſcondens piger manū ſuam in ſinu, non poterit admouere ipſam in os

Eccl.4. ſuum. Et rurſum, Piger comprehendit manus

Pro.23. ſuas,& comedit carnes ſuas.Omnis enim ebrius & fornicator mendicabit, & induetur ſciſſa, &

Ignat. ad Tharſen. lacera ſomnolentus.Et alibi, Si dederis ad phialas,& calices oculos tuos, poſtea ambulabis nudior piſtillo.Verè enim pigritia mater eſt famis.

Quòd oportet Epiſcopum non eſſe acceptorem perſonarum in iudicando, & moribus moderatum, & victu frugalem.

Cap. V.

NE ſit autem Epiſcopus acceptor perſonarū, neq; diuitem reuereatur, vel aſſentetur ei, præter id quod decet,neque pauperem contem-

" nat, vel opprimat. Non accipies enim, inquit

" Deus Moſi,perſonam diuitis:neque pauperis mi

Exo.23. ſereberis in iudicio, quoniam domini iudicium

Deu.16. eſt.Et rurſum,Iuſtè perſequeris iudicium. In ci-

" bo & potu frugalem, & parcum ſe præbeat Epi

" ſcopus, vt poſſit ſobrius eſſe, dum corripit homines carentes diſciplina, nec ſit ſumptuoſus, nec delicatus,nec voluptuoſus,neque bonorum ciborum vorator.Sit autem patiens,longanimis in admonitionibus,copioſus in docendo,meditatione,ac ſtudio inuigilans in Dominicis libris, nimius in lectionibus, vt ſcripturas diligenter exponat.Euangelium interpretetur conuenienter Prophetis, & legi.Interpretationes ex lege,

& Prophetis procedăt ad conuenientiam, & ſimilitudinẽ Euangelii. Ait enim Dominus, Scrutamini ſcripturas, quoniam ipſæ teſtimoniũ perhibent de me. Et rurſum, De me enim Moſes ſcripſit. Præ omnibus autem diſcriminator bonus ſit, legem, & traditiones diuidens, ac demõſtrans, quę ſit lex fidelium, & quod ſit vinculum infidelium, ne quis in vincula incidat. Attende igitur diligenter verbo, ô Epiſcope, vt quatenus fieri poteſt, omnia ad verbum interpreteris. Et in multa doctrina abundè nutrias, & illumines populum tuum illuminatione legis. Immittite, enim, inquit Deus, ipſis lumẽ ſcientiæ, quòd adhuc tempus eſt. *Ioan. 5.*

Quòd Epiſcopus non debet eſſe turpis lucri cupidus, nec fideiuſſor, neque Aduocatus. Cap. VI.

NE quærat Epiſcopus turpe lucrum, maximè in gentibus, detrimentum patiatur potius, quàm inferat: ne ſit iniurioſus, nec rapax, nec expilator, nec diuitiarum cupidus: ne inopes odio habeat, ne ſit loquax, ne falſum teſtimoniũ dicat, ne ſit iracundus, ne contentioſus, ne vitæ negotiis impediatur, ne fideiubeat pro vllo, nec ſit aduocatus in pecuniarum litibus, ne ſit ambitioſus, nec duplicis mentis, neque bilinguis, neque ad calumniã, neque ad detrahendũ præbeat aures, ne ſit hypocrita: ad feſta gentium ne accedat, vanis deceptionibus non vtens, ne ſit cupidus, nec auarus: quoniã hæc omnia infeſta Deo ſunt, & dæmonibus amica. Hæc omnia Epiſco-

pus laicis confirmando denunciet, inducēs eos,
vt eius mores imitētur. Timoratos enim, inquit,
» facite filios Iſraël. Sit ſapiens, humilis, præceptor
in diſciplinis Domini, bonæ mentis, qui abrenū-
ciauerit omnibus, quæ ſunt in vita, malis ſtudiis,
& omnibus ethnicis cupiditatibus. Sciat bene
præcipere, ſit acutus in cognoſcendis malis, iiſq;
vitandis: amicus omnibus, iuſtus, iudicio prædi-
tus. Et denique quæcunque bona in hominibus
reperiūtur, ea Epiſcopus in ſe poſſideat. Quoniā
ſi vacauerit iniuſtitia Paſtor, proprios diſcipulos
coget, & conſuetudine ſua compellet, vt ſuarum
actionū digni imitatores exiſtant, vt inquit quo-
dam in loco Propheta, Et erit ſicut ſacerdos, ſic
Iſa 24. & populus. Etenim Dominus noſter, & magiſter
Ieſus Chriſtus filius Dei, incœpit priùs facere, &
» poſtea docere, vt inquit Lucas, Quæ incœpit Ie-
» ſus facere, & docere. Propterea dicit, Qui fecerit
» & docuerit, hic magnus vocabitur in Regno
Dei. Speculatores enim oportet vos Epiſcopos
fieri populo: quoniā & vos ſpeculatorē habetis
Chriſtū. Igitur efficiamini vos quoque boni ſpe-
Eze. 33. culatores populo Dei: quoniā ait Dominus per
» Ezechielem, Speculatorē dedi te domui Iſraël, et
» audies de ore meo verbū & cuſtodies. Et annun-
» ciabis eum ex me, dicente me iniquo, Morte mo
» rieris, & non locutus fueris, vt auerteres ini-
» quum ab iniquitate ſua. Iniquus ille in iniqui-
» tate ſua morietur, & ſanguinem illius de manu
» tua requiram. Tu verò ſi annunciaueris iniquo,
» vt auertatur à via ſua, & non fuerit auerſus, ipſe
» in iniquitate ſua morietur, & tu animam tuam

» liberaſti. Similiter ſi gladius belli venerit, &
» conſtituerit populus ſpeculatorem ad cuſtodiã,
» & videns eum venientem non indicauerit, &
» ceperit animã, anima quidem peccato ipſius ca-
» pta eſt, ſanguis verò de manu ſpeculatoris requi-
» retur, quoniam non ſignificauit tuba. Si autẽ ſi-
» gnificauerit buccina, & non cauerit, qui audiuit,
» & venerit gladius, & ceperit eum, ſanguis ipſius
» erit ſuper ipſum, quoniã non cauit audiẽs bucci-
» nam: qui verò cauit, animã ſuã liberauit, & ſpecu
lator, quoniã ſignificauit, vita viuet. Gladius eſt iudicium: tuba ſacrum Euangelium: ſpeculator, conſtitutus in Eccleſia Epiſcopus, quem oportet annunciantem conteſtari, & confirmare de iudicio. Niſi annunciaueritis, & cõteſtati fueritis populo, in vos peccatum ignorantium recidet. Ideo carentes diſciplina admonete, & redarguite cum libertate, ignorantes docete, ſcientes cõfirmate, errantes reducite. Eadem de iiſdẽ rebus dicẽtes, non peccabimus fratres. Nam ex frequentibus ſermonibus veriſimile eſt, aliquos pudore deterritos, quanuis ſemel aliquid boni facturos, & mala declinaturos. Inquit enim per Prophetam Dominus, Conteſtare ipſis hæc, fortè audient vocẽ tuã: & rurſum, Si fortè audiant, ſi fortè quieſcãt. Et Moſes dicit populo, Si auribus audieris Dominum Deum, & feceris bonum & rectũ in oculis eius. Et rurſum, Audi Iſraël, Dominus Deus tuus vnus eſt. Et Dominus in Euangelio ſæpe inculcat illud, Qui habet aures audiendi, audiat. Et ſapiẽs Solomõ dicit, Audi fili diſciplinam patris tui, & ne abiicias legẽ tuæ matris. Atque hucuſq;

Ezech. 2. *Ezec. 3.* *Exod. 15.* *Exod. 20.* *Luc 8.* *Prouer. 1.*

quidẽ non audiuerunt:nam cum audire viderentur,perperàm audiuerunt,relinquentes vnum,ac ſolum verũ Deum, in perniciosas, & graues hæreſes inducti,de quibus alio loco dicemus.

Qualem oporteat eſſe initiatum. Cap. VII.

COGNITVM autem ſit vobis,chariſſimi, quòd baptizati in mortem Domini Ieſu,ampliùs peccare non debent. Nã vt mortui peccandi poteſtate ſunt priuati,ſic qui commoriuntur Chriſto, peccandi conſuetudinem amittunt. Quare non credimus, fratres, eum, qui lauacrũ vitæ eſt adeptus,poſtea iniquorum flagitia facturum:qui verò poſt baptiſmum peccauit,niſi peccati dolore ſit affectus, & delictis finem faciat, condemnabitur in gehennam.

De eo, qui iniuſtè accuſatur, vel de eo, qui redarguitur. Cap. VIII.

SI quis ab Infidelibus per calumniam accuſetur,eo quòd vnà cum eis flagitioſè nõ viuat, ſciat quòd talis beatus apud Deum cẽſet ur, quẽadmodum in Euãgelio Dominus dicit,Beati eris cùm exprobrauerint vobis, vel perſecuti vos fuerint, vel dixerint contra vos omne malũ verbum,mentientes propter me:gaudete & exultate,quoniam merces veſtra multa eſt in cœlis. Si quis igitur blaſphemiam patiatur in re falſà, is beatus eſt exiſtimandus. Dicit enim Scriptura, Vir reprobus intentatus apud Deum. Quòd ſi quis aliquam rem iniquam egiſſe conuincatur, is non mòdò ſibi obfuit,ſed etiam communi Eccleſiæ corpori,& doctrinæ blaſphemiam intulit,

Mat.5.

" Quaſi non facientibus nobis illa, quæ bona eſſe
" dicimus,& arguemur à Domino: Quoniam di- *Mat.23.*
cunt,& non faciunt. Vnde tales verè conuictos,
& redargutos vitabit cum libertate Epiſcopus, ſi
mores non mutauerint.

Quòd integrum oportet eſſe Epiſcopum. Cap. IX.

NON ſolùm enim offenſione vacare Epiſcopum oportet, ſed etiam acceptorē non eſſe perſonarũ, in bonitate corrigentem peccatores. Quòd ſi ipſe non bona conſcientia prędítus, perſonis gratificatus fuerit, propter turpem quandã & quæſtuoſam munerum perceptionem parcet impiè peccãti, permittẽs eum in Eccleſia mane-
" re, negligẽs diuinam illam, & Dominicã vocem
" dicentem, Iuſtè quod iuſtum eſt perſequeris, nõ *Exo.23.*
" accipies perſonam in iudicio, nõ iuſtificabis im- *Deu.16.*
" piũ, non capies munera propter animã: munera
" enim obcœcant oculos ſapiẽtũ, & euertũt verba
" iuſtorũ. Et in aliis inquit, Educite malũ de vobis. *Ioan.5.*
" Et Solomon dicit in Prouerbiis, Eiice peſtilentẽ *Prou.22.*
de conſilio, & exibit cum eo contentio.

Quòd Epiſcopus ſine iudicio parcens peccatori, eſt in culpa. Cap. X.

IIS igitur rebus non attendens, inconſideratè parcet, cui debetur pœna. Quod Saul fecit in Agag, & Heli in filiis, qui nõ nouerant Dominũ, qui talis eſt, prophanauit propriã dignitatem, & Dei Eccleſiã, quæ ſua parœcia cõtinetur. Iniuſtus eſt ille, & Deo, & ſanctis hominibus, vt qui cauſam ſcandali dederit multis nuper illuminatis, &

Catechuminis,atq; ætate iuuenibus, quę væ manet,&mola aſinaria in collo,& profũdũ, cui obnoxius factus eſt, Nã propter omiſſi iudicij iniquitatem, videntes talẽ virũ ſibi præeſſe, ipſi inter ſe diſceptabunt, lapsíque in eundem morbũ, vnà cum illo interire cogentur, vt populus cum Roboã & cũ Core,ij,qui eum adiuuerunt.Quòd ſi peccator cernet Epiſcopum, & Diaconos criminis expertes, & gregem purgatũ, primùm nõ audebit per cõtemptum in Eccleſiã intrare,perculſus conſcientia.Quòd ſi id nihili faciẽs ingre-
2.Reg.6. dietur,continuò refutabitur,vt Ozar cùm arcam
Ioſ.7.
4.Reg.5. attrectaſſet, & vt Achar in furto muneris, & vt Giezi in pecuniis Naamã: & ſtatim pœnas dabit, vel correptus à Paſtore in pœnitentiam reducetur. Circumſpiciens enim omnes ſigillatim, & in nullo maculam inueniens ,neq; in Epiſcopos, neq; in populo ſibi ſubiecto, pudore affectus cũ multis lachrymis egredietur ,pacificè cõmotus, & grex relinquetur purgatus : ille verò ingemiſcet in cõſpectu Dei, & pœnitentiam aget de iis quæ peccauit, & habebit ſpem, gréxque totus videns illius gemitum, admonebitur,quòd peccator,ſi pœnitentiam egerit,non perit.

Quomodo oporteat Epiſcopum iudicare eos, qui peccant. Cap. XI.

QVARE, ô Epiſcope,ſtude mundicie operũ excellere,cognoſcẽs locum ac dignitatẽ tuã,tãquàm locũ Dei obtinẽs, eo quòd præes omnibus Dominis,Sacerdotibus,Regibus, Prin-

cipibus, patribus, filiis, magiſtris, atque ſubditis ſimul omnibus. Sicque in Eccleſia ſede cùm ſermonem facis, vt poteſtatem habens iudicandi eos, qui peccauerunt: quoniam vobis Epiſcopis dictum eſt, Quodcunq; ligaueritis ſuper terram, erit ligatum in cœlo, & quodcunque ſolueritis ſuper terram, erit ſolutum in cœlo. *Matth. 18.*

Doctrina, quomodo oporteat ſe gerere cum pœnitentibus, & huius rei exempla varia. Cap. XII.

IVDICA igitur, ô Epiſcope, cum poteſtate, tanquàm Deus, ſed pœnitentes recipe. Deus enim, miſericordiarū Deus eſt. Increpa peccantes, admone eos qui non conuertuntur, hortare ſtantes vt perſeuerent in bonis, pœnitentes recipe: quoniam Dominus Deus cum iureiurando promiſit remiſſionem ſe conceſſurum pœnitentibus de iis, quæ peccauerunt. Dicit enim per ipſum Ezechiel, Dixi eis: Viuo ego dicit Dominus Adonai. Si voluero mortem peccatoris, ſed vt conuertatur impius à via ſua mala & viuat. Conuertimini igitur à viis veſtris malis, & vt quid moriemini domus Iſraël? Hic ſermo fiduciam dedit peccatoribus, vt ſi pœnitentiam egerint, ſalutis ſpem habeant, ne aliquando ſenſu doloris amiſſo, ſe tradant iniquitatibus, ſed habentes ſpem ſalutis, conuerſi clament ad Deum pro peccatis ſuis, & pœnitentiam agant ex corde, *Paul. 2. ad Corinth.*

Quòd oportet fugere experientiam peccatorum. Cap. XIII.

Eos verò, qui non peccauerunt, tales manere oportet, neque deſcendere ad experientiam peccatorum, ne opus habeant dolore, triſtitia, gemitu pro remiſſione. Quid enim ſcis homo cùm peccaſti, ſi vnum diem victurus es in hac vita, vt pœnitentiam agere poſſis? quoniam incertus eſt tuus è vita diſceſſus, & in peccato morienti, nulla pœnitẽtia relinquitur, vt inquit per Dauid, In inferno quis confitebitur tibi? Oportet igitur paratum eſſe in bonis, vt ſine triſtitia illud iter peragamus. Propterea hortatur diuinus ſermo per ſapiẽtem Solomonem dicens, Tibi præpara in exitum opera tua, & para in agrum, ne deſit nobis aliquid ex bonis: quemadmodum quinque in Euangelio virginibus propter ſtultitiam defuit pietatis oleum, & extinctis diuinæ cognitionis lampadibus, expulſæ ſunt à ſponſo. Propterea ſecurus manet omnis, qui vitæ ſuæ parcit, & perſeuerat ſine peccato, vt iuſtitias à ſe prius peractas, ſibi conſeruet. Tu igitur ita iudica tanquàm Deus iudicium exercens. Iudicium enim, inquit, Domini eſt. Primùm igitur poteſtate reum iudica, deinde cum miſericordia, humanitate, & indulgentia eum concilia, promittens ei ſalutem, ſi morem mutauerit, & ad pœnitentiam redierit. Pœnitentem corripiendo recipe, memor Domini dicentis, Quòd gaudium ſit in Cœlo ſuper vno peccatore pœnitentiam agente.

Pſalm. 6. *Prou. 24.* *Matth. 25.* *Exod. 23.* *Luc. 15.*

De dicentibus, recipiendum non eſſe pœnitentem. *Cap. XIIII.*

SI pœnitentem non receperis, inſidiatoribus *Pſalm.73.*
trades, oblitus Dauid dicentis, Ne tradas be- *Ierem. 8.*
„ ſtiis animam confitentem tibi. Ideo inuitans ad *& eandẽ habet ſentẽtiã*
„ pœnitentiam Ieremias inquit, Non cadens non *Ignat. ad*
„ reſurgit, vel ſe cõuertẽs non conuertitur? Quo- *Epheſ.*
„ niam conuerſus eſt populus meus conuerſione
audaci, & deuicti ſunt in electione ipſorũ. Conuertimini, qui elongati eſtis, & ego medebor contritionibus veſtris. Recipe igitur pœnitentem, ſine vlla dubitatione omninò, neque impediaris ab iis, qui crudeliter dicunt, non oportere cum iis coinquinari, neque ſermonis communionem habere. Hæc enim conſilia ſunt hominum ignorantium Deum, atque eius prouidentiam de agreſtibus beluis, feriſque indomitis. Non enim vident quòd oportet non cõmunione ſermonis cauere à peccatoribus, ſed operis.
„ Iuſtitia enim iuſti ſuper ipſum erit, & iniquitas *Eze.18.*
„ iniqui ſuper ipſum erit. Et rurſum, Terra ſi pec- *Eze.14.*
„ cauerit mihi, vt præuaricetur præuaricationem,
„ & extendam manum meam in illam, & conteram
„ ram ſuper eam virgam panis, & immittam fa-
„ mem, & exterminabo ab ea hominẽ, & iumen-
„ tum. Et ſi fuerint tres viri in medio eius, Noë,
„ Iob, & Daniel, ij in iuſtitia ſua ſaluabunt animas
ſuas, dicit Dominus Adonai. Manifeſtè declarauit Scriptura, quòd iuſtus ſi vixerit cum iniquo, non perit cum eo. In hoc enim Mundo iuſti, & iniuſti vnà congregantur ſocietate vitæ, nõ ſan-

Ignat. ad Philadelph. ctitatis, neque in hoc peccant ſancti. Imitatores enim ſunt patris ſui, qui eſt in Cœlo, qui Solem
Matth. 5. ſuum oriri facit ſuper iuſtos & iniuſtos: & pluit
" ſuper bonos & malos, & nullum ex hoc pericu-
" lum imminet iuſto: nam in ſtadio & victores
" cernuntur, & victi, in corona ſoli, qui generoſè
" certauerunt. Nemo verò coronatur, niſi qui le-
2. Tim. 2. gitimè certauerit. Vnuſquiſque de ſe confitebitur, & non perdet Deus iuſtũ cum iniuſto: quoniam apud eum expers peccati vita immunis eſt à ſupplicio: nam nec Noë aqua obruit, neque
Gen. 7. Lot incendio conſumpſit, neque Raab vnà cum
Gene. 19. *Ioſue 2.* aliis interemit.

Quòd nemo pro alio punitur, ſed vnuſquiſque pro ſe rationem reddit. *Cap. XV.*

QVOD ſi ſcire vultis eą quę nobis euenerũt. Iudas cùm eſſet nobiſcum accepit ſortem miniſterij eam, quam nos accepimus, & Simon Magus accepit ſigillum in Domino. Sed vterque cùm ſe prauum oſtẽdiſſet, alter ſuffocatus eſt, alter contra naturam volans attritus eſt. Et in arca Noë, & filij eius erãt, ſed ſolus Cham improbus repertus, in filio pœnas dedit. Quanquàm parentes pro filiis non puniuntur, neque filij pro parentibus, neque ſerui pro dominis, neque propinqui pro propinquis, neque amici pro amicis, neque iuſti pro iniuſtis, ſed vnuſquiſque de ſuis operibus rationẽ eſt redditurus. Nam neq; Noë pro Mundo pœnas pendit, neq; Lot pro Sodomitis igne flagrauit, neque Raab pro Ierichuntiis interfecta eſt, neque Iſraël pro

Ægyptiis. Non enim cohabitatio condemnat iuſtos cum iniuſtis,ſed eiuſdem propoſiti,ac voluntatis cõſenſio. Non oportet igitur ad cædem paratis,nec iis,qui odio homines habent, neque criminum ſtudioſis, & per occaſionem mortem inferentibus, mentem adhibere: alius enim pro alio mortem nõ ſubit, ſed propriorum peccatorum catenis vnuſquiſque conſtringitur, & ecce homo & opus eius.

Quòd oportet infirmis in fide,opem ferre. Caput XVI.

OPORTET autem vos opem ferre infirmis periclitantibus, & errãtibus, & quoad fieri poteſt ſermonis exhortatione ſanare eos, & liberare à morte: non enim opus habent,qui valent, medico, ſed qui ægrotant: quoniam non eſt voluntas coràm Patre, vt pereat vnus ex paruulis. *Matth. 18.*
Non enim hominum duri cordis voluntatem
„ expẽdere oportet, ſed Dei & Patris cunctorum,
„ quæ eſt per Chriſtum dominũ noſtrum, cui honor in ſecula. Amen.

Quòd non oportet Epiſcopum obſequi laico ſeditioſo. Caput XVII.

NON enim eſt æquũ,caput cùm ſis,ô Epiſcope, caudæ obſequi, hoc eſt laico homini ſeditioſo in alterius perniciem,ſed Deo ſoli.Imperare enim debes ſubditis, non parere: nam, neq; filius imperat patri ſecũdum originis rationem, nec ſeruus domino ſecundum poteſtatis rationem, neque diſcipulus magiſtro, neque miles

Regi, ita neque laicus Epiſcopo: nam quod dicitur, Ne videantur cum iniuſtis conſuetudinem habentes, ſermonis doctrina quaſi contagione inquinari, vel communicare cum eorum peccatis. Ezechiel prę cidēs hanc improborum ſuſpi-
Cap. 18. cionem, inquit: Quid vos dicitis ipſis parabolam
» hanc in terra Iſraël? Patres comederunt vuam
» acerbam, & dentes filiorum obſtupeſcunt. Viuo
» ego dicit Adonai Dominus. Si dicetur in vobis
» hæc parabola in Iſraël, quoniam omnes animæ
» meę ſunt: Quomodo anima patris, ita anima filij
» meæ eſt: anima quæ peccauerit, ipſa morietur.
» Vir autem, qui erit iuſtus faciens iudicium & iu-
» ſtitiam. Et deiceps exponens reliquas virtutes
» concludit dicens, quòd hic iuſtus eſt, vita viuet,
» dicit Dominus Adonai. Et ſi genuerit filium pe-
» ſtilentem fundentem ſanguinem, & in via patris
» ſui iuſti non ambulauerit. Et ſubiungens reliqua,
» quæ ſequuntur, tandem infert, Vita non viuet,
» omnes iniquitates has fecit, morte morietur.
» Sanguis eius ſuper ipſum erit. Et dicere quòd nō
» portauit filius iniquitatem patris, & iuſtitiam ip-
» ſius, qui iuſtitiam, & miſericordiam fecit, & di-
» ces eis, Anima, quæ peccauit, ipſa morietur. Fi-
» lius nō portabit iniquitatem patris, & pater non
» portabit iniquitatē filij. Iuſtitia iuſti ſuper ipſum
» erit, & iniquitas iniqui ſuper ipſum erit. Et paulò
» poſt ait, Si auerterit ſe iuſtus à iuſtitia ſua, & fe-
» cerit iniuſtitiam, ſecundum omnes iniquitates
» non recordabūtur: in præuaricatione, quam prę-
» uaricatus eſt, & in peccato, quo peccauit, in eo
» morietur. Et poſt pauca infert, Cùm auerterit ſe

„ impius ab impietate ſua, quam fecit, & fecerit
„ iudicium, & iuſtitiam, hic animam ſuam ſerua-
„ uit, & auertit ſe ab omnibus iniquitatibus ſuis,
„ quas fecit, vita viuet & non morietur. Et infrà,
„ Secundũ vias veſtras iudicabo vos domus Iſraël,
„ ait Dominus Adonai. Videte filij noſtri chariſſimi quàm miſericors cum iuſtitia ſit Dominus & Deus noſter, bonus & benignus, qui innocẽtem non abſoluit, reum, & ſe conuertentem recipit, atque viuificat, non relinquẽs ſuſpicandi locum acerbè iudicare volentibus, ac omnino declinare peccantes, & nullam ſocietatem cum eis habere ſermonum conſolatoriorum, qui ad pœnitentiam poſſint inducere. Contra quos Deus per Iſaiam inquit Epiſcopis, Conſolamini conſolamini populum meum, Sacerdotes loquimini ad cor Ieruſalem.

Quòd oportet Sacerdotem neque contemnere peccata, neque eſſe promptum ad puniendum. Cap. XVIII.

OPORTET igitur vos, ipſum audientes, hortari eos, qui in peccatum inciderunt, & ad pœnitentiam inuitare, & bonam ſpem iniicere, ac non exiſtimare vos delictorum communionem habituros ob charitatem, quæ erga illos oſtenditur. Libenter verò pœnitentes admittite, gaudẽtes illorum cauſa cum miſericordia, & humanitate, iudicantes eos, qui deliquerunt. Nam ſi aliquem in ripa fluminis ambulantem, & labi incipientem, baculo impuleris, & in flumen deieceris, cui potius manum eras porrecturus, certè *Ignat. ad Philad.*

occidiſti fratrem cùm labenti dexteram pręberc debeas,ne penitus intereat, vt populus admoneatur, & ne,qui peccauit, omnino pereat. Oportet autem tē, Epiſcope, neque contemnere populi peccata, neque pœnitentes vitare, ne tanquam imperitus corrumpas gregem Domini, & vile

Iſa.62. efficias eius nomen nouum,quod eſt impoſitum

» eius populo,& exprobrabitur tibi,ſicut antiquis

Ierem.12. paſtoribus, de quibus Dominus per Ieremiam

» dicebat,Paſtores multi corruperũt vineã meam,

Ierem.23. inquinauerunt hæreditatẽ meam. Et alibi,Con-

» tra paſtores incitatus eſt furor meus,cõtra agnos

» iraſcar. Et in aliis, Vos ſacerdotes, qui vilificatis

Mala.1. nomen meum.

De pœnitẽtia, & quis ſit eius modus, & quomodo rectè peragatur. Cap. XIX.

CVM aliquem peccauiſſe cognoueris,exacerbatus iube eum foras eiici, & exeunte illo exacerbentur Diaconi, ac quæſitum detineant extra eccleſiam,ingreſſique pro eo te rogent:etenim pro peccatoribus Saluatòr patrem rogauit,

Luc.23. vt in Euangelio eſt ſcriptum, Pater dimitte eis, non enim ſciunt quid faciunt. Tunc tu iubebis illum intrare, & expendens an pœniteat, & dignus ſit, qui in Eccleſiam omnino recipiatur, afflictum illum diebus ieiuniorũ pro ratione peccati hebdomadas duas, vel tres, vel quinque, vel ſeptem,dimitte,dicens ei quæcunque conueniũt ad peccatorem corripiẽdum, & increpatũ doce, & admone, vt maneat apud ſe, & humiliter ſe gerat,rogétque Deum, vt ſit ſibi benignus,& dicat,

cat, Si iniquitates obſeruaueris Do:nine, Domine quis ſuſtinebit? Quoniã apud te eſt propitiatio. Nam quiddã huiuſmodi inuenit illud, quod in Geneſi dictum eſt Cain. Peccaſti, quieſce: hoc eſt, ne addas. Nam quòd eum, qui deliquit, oportet proprij delicti pudore affici, ſatis demonſtrat ſermo Moſis pro Maria dictus, quando rogabat vt ei peccatum remitteretur. ait enim Deus Moſi, Si pater eius ſpuiſſet in faciem illius, nónne verecũdia affecta eſſet? ſeptem dies eiiciatur extra caſtra, & poſtea ingrediatur. idem nos facere debemus, & eos, qui ſe peccatorum pœnitere dicunt, ſegregare per certum tempus ſecundum proportionem peccati, deinde pœnitentia peracta, recipere tanquàm patres filios. Gen. 4. Num. 12.

Quòd ſine reprehenſione oportet eſſe Epiſcopum, tanquàm formam ſubditorũ. Cap. XX.

QVOD ſi Epiſcopus ipſe in offenſione fuerit, quomodo amplius prodibit ad quærendum crimen alicuius? vel ad coarguendum aliquem, cùm ob gratificationem perſonarum, vel ob munerũ perceptionem nec ipſe, neque Diaconi bonæ conſciẽtiæ præditi fuerint? Nam cùm Magiſtratus petit, & iudex capit, nunquam ad finem perducitur iudicium. Quòd ſi cum furibus ſocietatem habeant, & iudicio viduarum non attendant, non poterunt qui Epiſcopo ſubſunt, adiuuare Epiſcopum: dicent enim ei quod eſt in „ Euangelio ſcriptum, Quid aſpicis, feſtucam in „ oculo fratris tui, trabem verò in proprio oculo non cõſideras? Caueat igitur Epiſcopus cum ſuis Matt. 7.

Diaconis, vt audiat ſermonem huiuſmodi, hoc eſt, ne det occaſionem. Nam peccator cùm videt aliquem ſimilia ſuorum operum facientem, confirmatur, vt eadem faciat. Deinde improbus ex illo vno occaſionem accipiens, cum aliis operatur (quod abſit) atq; ita peruertitur ouile. Cùm enim plures ſunt peccãtes, maior exiſtit improbitas, quæ ab illis committitur. Peccatum enim non repreſſum, fit deterius, & in alios graſſatur:
Gal.5. Quoniam paruum fermentum totam maſſam
Eccle.10. corrumpit, & fur vnus vniuerſæ genti fraudem
» illam inuehit, & muſcæ mortuæ corrumpũt vn-
Prou.19. guenti ſuauitatem, & Rex ſi audiat ſermonem
» iniuſtum, omnes eius miniſtri fiunt iniuſti: ſic
» ouis ſcabioſa cum aliis communicat morbum,
» niſi ſeparentur ab ea oues integræ: & homo peſtilens à multis cauendus eſt: & canis rabidus, niſi coërceatur, periculoſus eſt omnibus, quos attigerit. Si igitur hominem iniquum ab Eccleſia non ſeparemus, faciemus domum Dei ſpeluncam latronum: non enim oportet in peccantibus conniuere, ſed coarguere, admonere, vrgere, ieiuniis affligere, vt aliis timorem incutias:
» Timoratos enim (inquit) facite filios Iſraël.
» Oportet enim Epiſcopum peccatorum prohibitorem per admonitionem effici, iuſtitiæ ſcopum, præparatorum à Deo bonorũ præconem, & futuræ in iudicio iræ nuncium, ne Dei plantationem ob negligentiam contemnens, audiat
Oſe.10. quod in Oſea dictum eſt, Quare reticuiſtis impietatem, & fructum eius vindemiaſtis?

Quòd oportet Epiſcopum curare, ne populus peccet, cùm ſit eius ſcopus. Cap. XXI.

OMNIVM curam habeat Epiſcopus, eorum, qui non peccauerunt, vt perſeuerent ſine peccato, & eorum, qui peccant, vt pœnitentiam agant. Dicit enim Dominus vobis, Videte ne cõtemnatis vnum ex paruulis iſtis. Et pœnitẽtibus remiſſionem cõcedere oportet: nam eo ipſo quo delinquens, vero affectu dicit, Peccaui in Dominum: reſpondet Spiritus ſanctus, Dominus remiſit tibi peccatum: confide, non morieris. Recognoſce igitur, ô Epiſcope, dignitatẽ tuam, quòd ſicut ligandi poteſtatem accepiſti, ſic etiam & ſoluendi. Obtinens igitur ſoluendi poteſtatem, recognoſce teipſum, & ſecundum dignitatem loci tui, in hac vita verſare, ſciens quòd de pluribus rebus ratio abs te requiretur. Cui enim (inquit) depoſitum eſt multum, abundantiùs repetetur ab eo. Nam peccati expers reperitur nemo, excepto eo, qui propter nos factus eſt homo: quoniam ſcriptum eſt, Neno mũdus à ſordibus, neque ſi vnum diem vixerit. Atque ob hanc cauſam veterum iuſtorum, & Patriarcharum, vitæ conſuetudinéſque conſcriptæ ſunt, non vt iis exprobremus, cùm illa legimus, ſed vt nos pœnitẽtiam agamus, & bonam ſpem habeamus nos remiſſionem conſecuturos. Nam in illorum ſordibus noſtra ſecuritas, & admonitio conſiſtit, quòd veniam obtinebimus. Scriptum eſt enim,
" Quis gloriabitur caſtum ſe habere cor? vel quis
" confidit mundum ſe eſſe à peccato? Nemo igitur

Matth. 18. *Luc. 12.* *Iob. 25.* *Prou. 20.*

ſine peccato viuit. Tu igitur, quo ad potes, conare reprehẽſione carere, & de omnibus ſollicitus eſto, ne quis propter te ſcandalum paſſus pereat. Laicus enim de ſe ſolo eſt ſollicitus, tu autem de omnibus, vt qui maius onus habes, & grauius ſu-
Num. 18. ſtines pondus. Scriptum eſt enim, Et dixit Domi
" nus ad Moſem & Aaron, Accipietis peccata ſacerdotij. Quare tanquàm de pluribus rationem redditurus, de omnibus curam ſuſcipe: ac ſanum quidem conſerua, peccantem caſtiga, & ieiunio afflictum remiſſione releua, & ingemiſcentem recipe, omni Eccleſia pro illo rogante, manúque ei impoſita permitte, deinde illum eſſe in ouili. Somnolentos autem & inertes conuerte, confirma, hortare, cura, ſciens quanta merces tibi parata ſit, cùm hæc facis, quemadmodum contrà quantum periculum tibi immineat, ſi hæc negligas. Inquit enim negligentibus populum Epiſco
Cap. 34. pis Ezechiel, Væ paſtoribus Iſraël, quoniam pa-
" ſcebant ſemetipſos: non greges paſcũt paſtores,
" ſed ſeipſos. Lac comeditis, & lanis induimini,
" craſſum occiditis, oues non paſcitis. Quod infir-
" mum fuit, non conſolidaſtis: & quod ægrotum,
" non ſanaſtis: quod confractum, non alligaſtis:
" quod abiectũ eſt, non reduxiſtis: & quod perie-
" rat, non quæſiſtis, ſed in potentia corrigebatis il-
" las, & cum ſuperbia: & diſperſæ ſunt eo quòd nõ
" eſſet paſtor: & factæ ſunt in deuorationem om-
" nibus feris ſyluæ. Et rurſum, Et non quæſiuerunt
" paſtores oues meas, & paſcebant paſtores ſeip-
" ſos, oues autem meas non paſcebant. Et paulò
" poſt, Ecce ego aduerſus paſtores, & exquirã ego

» oues meas de manu ipſorũ, & ceſſare faciam eos
» ne paſcant oues meas, & non paſcent ampliùs
» paſtores ſe ipſos, & liberabo oues meas de ma-
» nu ipſorum, & non erunt ipſis in eſcam. Et ſub-
» iungit, populo dicens, Ecce ego iudicabo inter
» ouem & ouem, arietem & arietem. Num parum
» erat vobis quòd paſcua bona depaſcebatis, & re-
» liquias paſcuarum conculcaſtis pedibus veſtris,
» & oues cõculcationes pedum veſtrorum come-
» debant? Et paulò poſt ſubiungit, Et cognoſcetis
» quòd ego Dominus, & vos oues paſcuarũ mea-
» rum. Homines mei eſtis, & ego Deus veſter, di-
» cit Dominus Adonai.

Quòd paſtor negligenter ſe gerens cum ouibus, pœnas dat, & ouis non obediens paſtori, punitur. Cap. XXII.

AVDITE Epiſcopi, & audite laici quomodo dicit Deus, Iudicabo inter arietem, & arietẽ, & inter ouem, & ouem. Et ad paſtores dicit, Iudicabimini propter imperitiam veſtram, & perditionem ouium. Hoc eſt, Inter Epiſcopum & Epiſcopum iudicabo: & inter laicum & laicum, & inter Principem & Principem. Sunt enim rationales hæ oues, & hi arietes, non irrationales, ne fortè dicat laicus, ego ouis ſum, non paſtor, & nullam rationem mei habeo, ſed paſtor videbit, & ipſe ſolus de me rationẽ eſt redditurus. Nam quemadmodum ſi ouis bonum paſtorem non ſequatur, lupis exponitur ad interitum: ita ſi malum paſtorem ſequatur, in euidentem mortem incidit: vorabit enim eam paſtor. Quare fugiẽdi

ſunt paſtores pernicioſi.

Quomodo oporteat ſubditos obedire præſidentibus Epiſcopis. Cap. XXIII.

PASTOREM bonum laicus honoret vt dominum, vt Pontificem Dei, vt magiſtrum
Luc. 10. pietatis. Nam qui illum audit, Chriſtum audit: & qui illum ſpernit, Chriſtum ſpernit: qui verò Chriſtum non recipit, non recipit eius Deum
» ac patrem. Nam qui vos audit, inquit, me audit:
» & qui vos ſpernit, me ſpernit: & qui me ſpernit,
» ſpernit eum qui miſit me. Item Epiſcopus laicos, vt filios diligat, fouens ac complectens charitatis ſtudio tanquàm oua ad pullos procreandos, vel tanquàm pullos in vlnis tenens ad educandas gallinas: omnes admonens, omnes, qui quidem reprehenſione opus habent, obiurgans, ſed non percutiẽs, adigens ad pudorem, ſed non ad euerſionem, caſtigãs ad conuerſionem, coarguens ad correctionem, & rectitudinem viæ. Quod eſt validum conſerua, hoc eſt, quod eſt firmum, fide ſecurum cuſtodi, populum pacificè paſcens: infirmum conſolida, hoc eſt, quod tentationem patitur, admonitione cõfirma. Ægrotum ſana, hoc eſt, quod laborat ex fide in incertitudine, per doctrinam cura. Fractum alliga, hoc eſt, quod errauerat, vel quod comminutum, vel diſruptum fuerat peccatis in errore viæ, alliga per conſolatoriam admonitionem, leuatum delictis & bona ſpe iniecta recreatum: ſic robuſtum ad Eccleſiam reuoca, reducens ad gregem. Abiectum reſtitue, hoc eſt, in peccatis repertum,

& in pœnam ſegregatum, non permittens foris manere, ſed apprehendens, & conuertens reduc ad ouile, hoc eſt, ad populum immaculatæ Eccleſiæ. Quod perierat quære, hoc eſt, eum, qui ob multitudinem peccatotum de ſalute deſperauerat: ne ſinas funditus interire eum, qui ob multum torporem atque inertiam, ſomnolentus factus eſt, & qui propter grauem ſomnum, ſuæ vitæ eſt oblitus, & à proprio ouili ita longè diſceſſit vt in lupos incideret, tu require, & correptum conuerte, & ſobrium eſſe hortare, atque ſpem iniice, non permittens illum dicere id, quod à quibuſdam dicitur, Quòd impietates noſtræ in nobis ſunt, & in ipſis tabeſcimus, & quónam modo inuenimus? Si igitur fieri poteſt, transferat in ſe Epiſcopus peccatum, & dicat ei, qui peccauit, Tu modò conuertere, & ego mortem debitam tibi, in me ſuſcipio, vt Dominus mortem nobis & omnibus dubitam, in ſe ſuſcepit. Nam bonus paſtor animam ſuam ponit pro ouibus *Ioan.10.* ſuis: mercenarius autem, qui non eſt paſtor, cuius non ſunt oues propriæ, videt lupum venientem, hoc eſt, diabolum, & relinquit oues, & fugit, & lupus diripit eas. Intelligere igitur oportet, quòd cùm erga peccatores miſericors ſit Deus, cum iureiurando pœnitentiam promiſit. Qui ergo peccat, & promiſſionem Dei pœnitentia ignorat, & longanimitatem, ac patientiam eius neſcit: prætereà verò ſanctas Scripturas eam prædicantes, cognitas non habet, vt qui abs te eas nõ didiſcerit, is ad interitum ruit: tu verò tanquàm paſtor beneuolus, & cuſtos bonus, inue-

ſtiga numerans gregem, & quod deeſt, quære, quemadmodum Dominus Deus, & bonus Pater noſter, cùm miſiſſet filium ſuũ paſtorem bonum, & ſaluatorem, magiſtrum noſtrum Ieſum, mandauit ei vt relinqueret nonaginta nouem in montibus, & pergeret ad quærendam errantem, & inuẽtam, ſuper humeros attolleret, & ad gregem ferret lætus quòd perditam ouem reperiſſet. Eodem modo te obediẽtem præbe, ô Epiſcope, quærens quod perierat, dirigens, quod aberrauerat, reducens quod receſſerat: poteſtatem enim habes reducendi, & abſoluendi vulneratos in remiſſione. Propter te Saluator dicit paralytico in peccatis, Remittuntur tibi peccata. Fides tua te ſaluauit, vade in pace. Pax autem, & portus tranquillus eſt, Dei Eccleſia, cui abſoluendo
„ peccatores reſtitue ſanos, immaculatos, alacres,
„ ſtudioſos, laborioſos in operibus bonis. Vt pe-
„ ritus & clemens medicus medere omnibus in
„ peccato errantibus: non enim opus habent, qui
Matth. 9. valent, medico, ſed qui ægrotant. Venit enim fi-
„ lius hominis ſaluare, & quærere quod errauerat.
„ Quoniam ergo medicus es Eccleſiæ Dei, adhibe
„ medicamentum accõmodatum vnicuique ęgro-
Ignat. ad Polyc. to: Omnibus modis cura, ſana, ſaluos reſtitue
1. Pet. 5. Eccleſiæ. Paſce gregem: noli cum ſuperbia præ-
Iſa. 40. eſſe tanquàm dominans, ſed tãquàm paſtor bonus in ſinum congregans agnos, & pregnantes conſolans.

Periculoſum eſſe, reo non audito, iudicare, & pœnam in reum ſtatuere, antequàm ſermone redargutus ſit.
Cap. XXIIII.

SIT autem probus, bonus, mãſuetus, ſimplex, verus, non durus, non contumax, non immanis, non glorioſus, non miſericordiæ expers, nõ inflatus, non acceptor hominum, non timidus, non duplex, non illudens populis ſubiectis, non abſcondens ab eis Dei leges, & ſermones de pœnitentia, non promptus ad eiiciendum, & expellendũ, ſed cautus: non obiurgator, non præceps, non admittens teſtimonium cõtra aliquem ſine tribus teſtibus, iiſque, quorum mores pridẽ ſint teſtimonio probati, & qui neque inimicitiis, neque inuidia ducantur. Reperiuntur enim multi, qui aliorum malis lætantur, dicaces, triplices linguæ, fratres odio habentes, operam dantes, vt Chriſti oues diſſipent: quorum ſermones ſi temerè audire voles, diſperges tuum ouile, & trades lupis in cibum, hoc eſt Dæmonibus, & prauis hominibus: quin potius non hominibus, ſed in figura humana feris, Ethnicis, Iudæis, & hæreticis impiis. Nam ad expulſum ab Eccleſia, ſtatim accedunt pernicioſi lupi, & eum tanquàm agnum vorare exiſtimant, ſuum lucrum illius interitum credentes. Etenim horum pater diabolus homicida eſt. Et qui ob temeritatem iudicij tui iniuſtè damnatus eſt, mœſtitia affectus, & imbecillitate animi oppreſſus, vel ad gentes tranſfugiet, vel hæreſibus impedietur, & omnino ab *Ioan. 8.*

Eccleſia atque à ſpe in Deum abalienabitur, & implicabitur impietati:túq; illius interitus reus efficieris. Non enim eſt æquum promptum eſſe ad eiiciendum peccatores, tardum ad recipiendum reuertentem, & paratum ad abſcindendū,
Pro.1. durum ad ægrotos curandum. Nam de talibus diuina Scriptura dicit, Pedes eorum in malitiam currunt, veloces ſunt ad effundendum ſanguinē. Contritio & labor in viis eorum, & viam pacis nō cognouerunt. Non eſt timor Dei ante oculos eorum. Via pacis eſt Saluator noſter Ieſus
Matt.7. Chriſtus, qui docuit nos cùm dixit, Remittite, & remittetur vobis: date & dabitur vobis: hoc eſt, date remiſſionem peccatorum, & remittentur vobis delicta, quemadmodum & per orationem, nos inſtituit vt Deo diceremus, Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. Niſi ergo vos dimiſeritis peccatoribus, qua ratione remiſſionem peccatorum veſtrorū obtinebitis? Nónne contrà ipſi vos aligamini dicentes dimittere cùm non dimittitis? Nónne veſtro ipſorum ori aduerſamini, dicentes, dimittimus, non dimittentes? Scitote enim quòd, qui innocentem eiicit, vel redeuntē nō recipit, interfector fratris exiſtit, & eius ſanguinem fundit, vt Cain ſanguinem Abel fratris: ſanguiſq; eius clamans ad Deū requiretur. Nam iuſtus ab aliquo iniuſtè occiſus, in requiete apud Deum manebit in æternū. Eodē modo ſi quis temerè ab Epiſcopo fuerit eiectus. Ille, qui eiecit innocentē, tanquā peccatorē, acerbior interfector cenſetur, cùm non reſpiciat ad Dei miſe-

ricordiã, nec memor ſit illius erga pœnitentes bonitatis, neque talium rerũ ſcopos habeat eos, qui multitudinis peccatorum in pœnitentia remiſſionem impetrauerunt. Quare audacior exiſtimandus eſt interfectore corporali is, qui inſontem reiicit: eodem modo qui pœnitentes nõ recipit, diſſipat quæ Chriſti ſunt, contra illũ veniens. Nam vt Deus iuſtus eſt in peccatoribus cõdemnandis, ſic etiam miſericors in pœnitentibus recipiendis. Miſericordiam enim, & iudicium canebat de eo pius Dauid. *Pſal.150.*

Quòd magnum exemplum pœnitentiæ proponitur nobis Dauid, & Niniuitæ & Ezechias, & eius filius Manaſſes. Cap. XXV.

NECESSE eſt autem, Epiſcope, vt ante oculos habeas exempla præteritorum, iiſque peritè vtaris ad regẽdum eos, qui vel aſperis, vel lenioribus opus habent ſermonibus. Præterea verò æquum eſt vt in iudicando, Dei ſententiam ſequaris: & ſi Deus iudicat peccatores, vel conuerſos, item tu eodem modo iudices. Etenim nónne Dauid lapſum increpatum per Nathan *2. Reg. 12.* dicentémqne ſe pœnitere, continuò morte liberauit? inquiens, Confide, non morieris. Ionam nolentem Nineuitis prædicare, iuſſit à mari atq; à Cete deuorari, orantem in ventre Cete ab interitu in vitam reduxit. Ezechiam paululum in ſuperbiam elatum cum lachrymis rogantem, crimine liberauit. Audite, ô Epiſcopi, vtile ad tales res exemplum. Scriptum eſt enim in quarto Regum, & in ſecundo Paralipomenon libro dictũ,

Reg. 4. c. 21. his verbis, Et mortuus eſt Ezechias, & regnauit filius eius Manaſſes: duodecim annorū erat cùm
" regnare cœpiſſet, & quinquaginta quinque an-
" nis regnauit in Ieruſalem: & nomen matri eius
" Epſiba. Fecitque malum in conſpectu Domini,
" non abſtinuit ab abominationibus gentiū, quas
" exterminauit Dominus à facie filiorum Iſraël: &
" conuerſus eſt Manaſſes & ædificauit excelſa, quę
" diſſipauit Ezechias pater ipſius, & ſtatuit colum-
" nas Baal, & erexit altare Baal, & fecit Lucos ſi-
" cut feceerat Achab Rex Iſraël. Et fecit altare in
" domo Domini, in quo dixit Dominus ad Dauid
" & ad Solomonem filium eius, Quoniam in ipſo
" ponam nomen meum. Et ſtatuit Manaſſes alta-
" re, & in ipſo ſeruiuit Baal, & dixit, Erit nomen
" meum in æternum: & ædificauit altaria in duo-
" bus atriis domus Domini militiæ cœli. Et ipſe tra
" duxit filios ſuos per ignem in Gebenænom, &
" ariolatus eſt, magicíſque artibus operam dedit,
" & habuit Pythones, vates, coniectores, & Sera-
" phin: & abundauit vt faceret malū in oculis Do-
" mini, vt irritaret eum. Et poſuit fuſile, & ſculpti-
" le luci imaginem, quam fecit in domo Domini
" in quo elegit Dominus ponere nomen ſuū illic
" in Ieruſalem ſancta ciuitate in æternum, & dixit,
" Non faciam pedem meum moueri à terra Iſraël,
" quam dedi patribus ipſorum. Verùm ſi cuſtodi-
" uerint omnia quæcunque mandaui ipſis ſecundū
" mandatum, quod mandauit ſeruus meus Moſes,
" & non audiuerunt. Et ſeduxit eos Manaſſes vt fa
" cerent malum in conſpectu Domini ſuper gen-
" tes, quas deleuit Dominus à facie filiorum Iſraël,

„ Et locutus eſt Dominus ad Manaſſem,& ad po-
„ pulum eius in manu Prophetarum ſeruorũ eius
„ dicens, Eo quòd fecit Manaſſes Rex Iuda abo-
„ minationes has malas, ab omnibus, quæ fecit
„ Amorræus in conſpectu eius, & peccare fecit Iu
„ dã in idolis ſuis,hæc dicit Dominus Deus Iſraël,
„ Ecce ego porto mala in Iſraël, & Iudã, vt omnis
„ qui audit illa,perſonent ambæ aures eius: & ex-
„ tendam ſuper Iſraël menſuram Samariæ,& pon-
„ dus domus Achaab,& delebo Ieruſalẽ tanquàm
„ tabulam,quæ deletur:& euertam in faciem ſuã,
„ & tradã reliquias hæreditatis meæ,& dabo eos
„ in manus inimicorum ipſorum,erúntque in va-
„ ſtitatem, ac in rapinam omnibus inimicis ipſo-
„ rum, eo quòd fecerunt mala in oculis meis, &
„ ſunt irritantes me à qua die eduxi patrem ipſorũ
„ à terra Ægypti, vſque ad hanc diem.Inſuper ſan
„ guinem innocentem effudit Manaſſes multum
„ vehementer,donec impleuit Ieruſalem vſque ad
„ os,præter peccata ipſius,quibus peccare fecit Iu
„ dam,vt faceret malum in oculis Domini.Et edu
„ xit Dominus duces copiarum Regis Aſſur,cepe
„ rúntque Manaſſem in vinculis,& vinxerunt cõ-
„ pedibus ferreis,duxerúntque Babylonẽ, & erat
„ vinctus, & totus ferro circumdatus in carcere,
„ & dabatur ei furfuraceus panis pondere modi-
„ cus,& aqua cum aceto in mẽſura,vt viuere poſ-
„ ſet.Et erat oppreſſus,dolénſque valde. Et poſt-
„ quàm vehementer afflictus eſt:quæſiuit faciem
„ Domini Dei ſui,& humiliatus eſt vehementer à
„ facie Domini Dei patrum ipſius, & orauit ad
„ Dominum dicens:

Oratio Manaſsis Regis Iuda. Cap. XXVI.

» DOMINE Omnipotens Deus patrum no-
» ſtrorum Abrahã, Iſaac,& Iacob,& ſeminis
» ipſorum iuſti,qui feciſti cœlum, & terram cum
» omni ornatu eorum:qui ligaſti mare verbo mã-
» dati tui,qui concluſiſti abyſſum, & conſignaſti
» eum terribili,& glorioſo nomine tuo,quem o-
» mnia pauent,& tremũt à facie virtutis tuæ:quo-
» niam importabilis magnificentia gloriæ tuæ,&
» intolerabilis ira in peccatores comminationis
» tuæ, immẽſa, & ininueſtigabilis miſericordia
» promiſſionis tuæ, quia tu es Dominus miſeri-
» cors,lõganimis,multæ miſericordiæ,& pœnitẽs
» ſuper improbitates hominum. Quoniam tu
» Deus ſecundum bonitatem probitatis tuæ,pro-
» miſiſti pœnitentiæ remiſſionem peccantibus in
» ſalutem.Tu igitur Dominus Deus iuſtorum nõ
» poſuiſti pœnitentiam iuſtis Abraham,Iſaac, &
» Iacob,qui nõ peccauerũt,ſed poſuiſti pœnitẽtiã
» ſuper me peccatore, quoniã peccaui ſuper nu-
» merũ arenę maris. Multiplicatæ ſunt iniquitates
» meæ Domine,multiplicatæ iniquitates meæ: &
» nõ ampliùs dignus ſum figere oculos, & intueri
» altitudinẽ cœli à multitudine iniquitatum mea-
» rum:Incuruatus multo vinculo ferri, quoniam
» irritaui furorem tuum, & malum in conſpectu
» tuo feci,ſtatuens abominationes,& multiplicãs
» offenſiones.Et nũc inclinans genua cordis mei,
» rogãs bonitatẽ tuã:peccaui Domine, & peccata
» mea ego cognoſco, ſed peto,rogans te, remitte
» mihi Domine,remitte mihi,& ne ſimul perdas

» me cũ iniquitatibus meis, neque in æternũ ira-
» tus conſerues mala mihi, neque condemnes me
» in infimis locis terræ. Quia tu Deus, Deus pœni-
» tẽtiũ, & ſuper me oſtẽdes bonitatẽ tuã, quoniã
» cùm ſim indignus, ſaluabis me ſecundũ multam
» miſericordiã tuã, & laudabo te ſemper omnibus
» diebus vitæ meæ, quoniã te laudat omnis virtus
» Cœlorũ, & tua eſt gloria in ſæcula. Amen.

» ET audiuit vocem ſuam Dominus, & miſer-
» tus eſt eius, & facta eſt circa ipſum flãma ignis,
» & liquefacta ſunt omnia circa ipſum ferramẽta
» & ſanauit Dominus Manaſſem à tribulatione
» eius, & reduxit eum Ieruſalem ad regnum ſuũ.
» Et cognouit Manaſſes quòd Dominus ipſe eſt
» Deus ſolus, & ſeruiuit ſoli Domino Deo in toto
» corde eius, & in tota anima eius, & putatus eſt
» iuſtus. Et ſuſtulit Deos alienos, & ſculptile à do-
» mo Domini, & omnia altaria, quæ ædificauerat
» in domo Domini, & omnia altaria in Ieruſalem
» eiecit extra ciuitatem, & direxit altare, & ſacri-
» ficauit ſuper ipſum ſacrificium ſalutaris & lau-
» dis. Et dixit Manaſſes Iudæ, vt ſeruiret Domino
» Deo Iſraël, & dormiuit in pace cũ patribus ſuis,
» & regnauit Amon filius eius pro eo, & fecit ma
» lum coràm Domino, ſecundum omnia quæcun-
» que fecerat Manaſſes pater eius in primis, & ir-
ritauit Dominum Deum ſuum. Audiſtis, filij cha-
riſſimi, quemadmodum Dominus Deus eũ, qui
idola coluerat, & multos inſontes occiderat, le-
uiter caſtigatũ recepit, & dimiſſis delictis, eũ in
regnum reduxit. Nõ ſolùm enim pœnitentibus
indulget, ſed etiã priſtinam dignitatem reſtituit.

Contra eos, qui ex contemptu peccant, ſit exemplum Amon. Cap. XXVII.

NVLLVM peccatum idolatria reperitur grauius: ea eſt enim contra Deum impietas, ſed tamen ipſa quoque per veram pœnitentiam cõdonatur. Si verò quis de induſtria peccet tentãs Deum, quaſi non vlciſcentem mala: is remiſſionem non conſequitur, quanuis ſecum ipſe dicat, Sit mihi propitius Deus, quoniã ambulabo
4. Reg. 21. in euerſione cordis mei praui. Talis fuit Amon Manaſſis filius. Inquit enim ſcriptura, Et cogitauit Amon cogitationem tranſgreſſionis malam: & dixit, Pater meus à iuuentute multa ini-
» què fecit, & in ſenectute pœnitentiã egit, & nũc
» ego ambulabo prout concupiſcit anima mea, &
» poſtea conuertar ad Dominum. Et fecit malum
» in conſpectu Domini ſupra omnes, qui fuerunt
» ante ipſum, & exterminauit cũ Dominus Deus
» cito à terra eius bona: & irruerunt in eum ſerui
» ſui, & occiderũt ipſum in domo ipſius, & regna-
» uit annos duos ſolos.

Quòd Chriſtus Ieſus venit peccatores ſaluare per pœnitentiam. Cap. XXVIII.

ATTENDITE laici, ne quis veſtrum cogitationem Amon in corde ſuo confirmet, & breui tempore pereat. Eodem modo Epiſcopus conſeruet quantum poteſt, eos, qui non peccauerunt,

" uerunt,vt ſine peccato perſeuerent:& eos, qui à
" peccatis conuertuntur, curatos recipiat. Si verò pœnitentem contra miſericordiam non admiſerit,peccabit in Dominum Deum ſuum, iuſtificãs ſe ipſum ſupra illius iuſtitiam, & non recipiens quem ille recepit per Chriſtum : propter quem miſit filium ſuũ in terrã hominibus tanquàm hominem:propter quẽ voluit de muliere illũ naſci cùm eſſet factor mulieris & viri:cuius cauſa non parcens cruci,& morti,ac ſepulturæ,permiſit illum pati,cùm eſſet natura impaſſibilis, filius dilectus, Dei verbum, magni conſilij angelus, vt morti ſubiectos,morte liberaret. Hunc irritant non recipientes pœnitentem. Is enim me Matthæum,cum eſſem priùs publicanus,vocare non *Mat.9.*
" eſt veritus, & Petrum, qui eum ob timorem ter
" negauit,cùm is per pœnitẽtiam ipſum placaſſet, *Mat.26.*
" & amarè fleuiſſet,in gratiam recepit,paſtorémq;
" propriorum agnorum conſtituit. Et Paulũ coa-
" poſtolum noſtrum, qui multa nobis prius intu-
" lerat mala, & blaſphemauerat in nomen ſanctũ:
" pro perſecutore Apoſtolum fecit,vas electionis *Act.9.* *Luc.7.*
illũ inſtituens,& alteri cuidam mulieri peccatrici inquit,Remittuntur tibi peccata multa, quoniam dilexiſti multum. Quandam aliam peccatricem ſtatuerunt ſeniores coràm eo, & reiecto in eum iudicio,exierunt. Cognitor verò cordium Dominus,cùm quęſiſſet ab ea,nũ ſeniores ipſam condemnaſſent, illaque negaſſet, dixit mulieri, Vade,neque ego te condemno. Hunc Saluatorẽ, Regem,& Dominum, & Deum noſtrum Ieſum Chriſtum,ô Epiſcopi, tanquàm ſcopũ vos habe- *Ioan.8.*

re,huius imitatores vos eſſe oportet,mites,quietos,clementes,miſericordes,pacificos, manſuetos,promptos ad docendum,ad conuertendum, ad recipiendum,ad cohortandum, nõ percuſſores,non iracundos,non petulantes, non glorioſos,non ſuperbos, non vinolentos, non ebrios, non inanes ſumptus facientes,non delicatos,nõ ſumptuoſos,non tanquàm alienis, ſed tanquàm propriis Dei donis vtentes,tanquàm bonos diſpenſatores factos, tanquàm eos, à quibus Dominus rationẽ eſt poſtulaturus. Sufficientem habeat victum & veſtitũ Epiſcopus, vſui, & dignitati accommodatum: non vtatur Dominicis rebus tanquàm alienis, ſed moderaté: dignus eſt
Matt.10. enim operarius mercede ſua. Delicatus ne eſto, ne leuis,ſed tantùm expetat,quæ faciunt ad conſeruandam naturam.

De primitiis & decimis, & quomodo debeat Epiſcopus ex iis ipſe capere, vel eas cum aliis communicare. Cap. XXIX.

QVÆ ex decimis,& primitiis ſecundũ mandatum Dei dantur, vt Dei homo conſumat,voluntaria, quæ occaſione pauperum offeruntur,rectè diſpenſet orphanis,viduis, afflictis, & peregrinis egentibus:vt qui habet Deum harũ rerum rationẽ ab eo repoſcentem, qui hanc diſpenſationem illi commiſit. Omnibus egẽtibus cum iuſtitia tribuentes, ipſique iis vtentes, ſed non abutentes: comedentes de iis, ſed non ſoli vorantes,egeníſque impertientes,Dei offenſio-

nem vitabitis. Nam ſi ſoli hæc conſumetis expro brabitur vobis à Deo dicente, tanquàm inſatiabilibus, & voratoribus, lac comedebatis, & lanis veſtiebamini. Et in alio loco, Numquid habitabitis ſoli ſuper terram? Propterea in lege præceptum eſt vobis, Diliges proximum tuum ſicut te ipſum. Atque hæc non ideò dicimus, vt non capiatis fructum laborum veſtrorum. Scriptũ eſt enim, Non infrenabis os boui trituranti: ſed moderatè, & cum iuſtitia. Vt igitur in area laborans in ſomnis bos comedit quidem, ſed nõ totũ abſumit, ſic vos laborantes in area, hoc eſt in Eccleſia Dei, de Eccleſia comedite, more Leuitarũ miniſtrantiũ in tabernaculo martyrij, quod per omnia Eccleſiæ figurã referebat, etiam vero ex nomine martyrium Eccleſiæ tabernaculũ deſignabat. Hîc igitur leuitæ tabernaculo aſſidentes, de iis, quæ Deo offerebãtur ab omni populo, donis, partibus, primitiis, decimis, ſacrificiis, oblationibus ſine prohibitione partẽ habebãt ipſi, & vxores eorũ, filij & filiæ eorũ. Quoniã autẽ eorum officium erat tabernaculo miniſtrare: propterea „ ſortem terræ nõ acceperunt in filiis Iſraël, quòd „ oblationes populi ſors Leui, & ſors tribus eius. Vos igitur hodie, ô Epiſcopi, eſtis populo veſtro ſacerdotes. Leuitæ, qui miniſtrant ſacro Tabernaculo ſanctæ, & catholicæ Eccleſiæ, atque aſſiſtentes ad altare Domini & Dei noſtri, & adducẽtes ei rationales & incruẽtas hoſtias per Ieſum magnũ Põtificẽ. Vos laicis, qui inter vos ſũt, eſtis Prophetæ, Principes, Duces, & Reges, mediatores Dei, & fideliũ ipſius, participes verbi ac nũcij,

Ezec. 34. Iſa. 5. Deu. 25. Nu. 8.

cognitores Scripturarum ac tubæ Dei, teſtéſque eius voluntatis, qui omnium peccata portatis, & *Luc* 11. de omnibus rationẽ redditis, quibus (vt audiſtis) " grauiter minatur ſermo, Si abſconderitis ab ho- " minibus clauem ſcientiæ. quibus periculũ damnationis imminet, niſi annunciaueritis voluntatem eius, populo vobis ſubiecto: quibus certa merces à Deo parata eſt, & gloria ineffabilis laudabiliter, & rectè miniſtrantibus in Tabernaculo ſancto. Nam quemadmodum veſtrũ eſt onus, ità miniſteria victus, atque alios neceſſarios vſus *Ignat. ad Polycarpũ.* vos capitis. Imitatores enim eſtis Chriſti, & vt ipſe omnium noſtrum peccata portauit in ligno affixus, immaculatus pro iis, qui ſupplicio digni erant, ſic vos populi peccata in vos ipſos trãſfer- *Ia.* 53. re oportet. Dictũ eſt enim de Saluatore in Iſaia, quòd hic peccata noſtra tollit, & pro nobis do- " let. Et rurſum, Ipſe peccata multorum portauit, " & propter iniquitates ipſorũ eſt traditus. Quẽadmodũ igitur vos ſcopi eſtis, ita ſcopum habetis Chriſtum. Vt igitur ille omnium veſtrum ſcopus eſt, ſic vos laicorum vobis ſubiectorum. Nolite enim exiſtimare facile, vel leue eſſe Epiſcopatus onus. Conuenit igitur, vt quemadmodum onus ſuſtinetis ipſi, ita quoque fructuũ primi participes ſitis, & egentibus partem ſuppeditetis, vt qui rationem reddituri eſtis ei, qui falſas rationes à vobis non eſt acceptutus. Oportet enim eos, qui Eccleſiæ aſſident, ali de Eccleſia. Quippè ſacerdotes, Leuitas, aſſeſſores, miniſtros " Dei, vt in libro Numerorũ ſcriptum eſt de ſacer- *Nu.* 18. dotibus, Et dixit Dominus ad Aarõ, Tu & filij tui

„ & domus patris tui accipietis peccata ſanctorũ
„ ſacerdotij veſtri. Ecce dedi vobis cuſtodiam pri-
„ mitiarũ de omnibus ſanctificatis à filiis Iſraël. Ti
„ bi dedi ipſa in munus, & filiis tuis poſt te in legẽ
„ æternã. Et hoc erit vobis à ſanctificatis, à fructi-
„ bus, & à donis, & ab omnibus ſacrificiis, & ab o-
„ mni delicto, & de peccatis. & quæcunque red-
„ dunt mihi, ab omnibus ſanctis tibi erunt & filiis
„ tuis, in ſanctuario comedite ipſa. Et paulò poſt,
„ Omnes primitiæ olei, & vini, & frumenti, quæ-
„ cunque dederint Domino, tibi dedi ipſa. Primo-
„ geeita omnia tibi dedi, & dices omne donum o-
„ mne primogenitũ hominis & iumenti mundi &
„ immundi, & hoſtiæ, & pectoris, & humeri dex-
teri ad ſacerdotes pertinet, & reliquos inſeruien-
tes Leuitas. Audite hæc vos laici, & electa Dei Ec
cleſia Dei. Etenim antea populus, Dei populus &
gens ſancta vocabatur: vos quoq; igitur eſtis ſan-
cta Dei & ſacra Eccleſia deſcripta in cœlo, regale
„ ſacerdotium, gens ſancta, populus acquiſitionis, *Exo. 19.*
ſponſa ornata Domino Deo, Eccleſia magna, Ec *1. Pet. 2.*
cleſia fidelis. Quæ prius dicta ſunt, nunc auribus
percipe, primtiæ Pontifici Chriſto, & miniſtrã-
tibus ei, Decimæ ſalutaris initiũ nominis Ieſu. Au
di ſacra catholica Eccleſia, quæ decẽ plagas effu-
giſti, & Decalogũ accepiſti, & legẽ didiciſti, & fi-
dẽ eis adepta, & in Ieſum crediditi, & de nomine
eius appellata es, & in conſummatione gloriæ
ipſius firmata: quæ tũc victimæ erãt, nũc oratiões
ſunt, preces & gratiarũ actiones: quæ tũc primi-
tiæ, & decimæ, partes & dona, nũc oblationes:
quæ per ſanctos Epiſcopos offeruntur Domino

Deo per Ieſum Chriſtũ,qui pro ipſis mortuus eſt. Ii enim ſunt Pontifices veſtri, ſacerdotes veſtri, Presbyteri ſunt Leuitæ veſtri,qui nunc ſunt Diaconi,Lectores, Cantores, Oſtiarij, Diaconiſſæ veſtræ,viduæ,virgines, orphani veſtri:iis omnibus ſuperior Pontifex eſt.

In cuius figuram, & dignitatem quilibet de Clero ſit conſtitutus. Cap. XXX.

EPISCOPVS verbi miniſter eſt,ſcientiæ cuſtos,mediator inter Deum & vos in ſeruitute,quã Deo impendit: is pietatis magiſter eſt,is poſt Deũ pater veſter, qui per aquã vos regenerauit in adoptionẽ filiorũ Dei,is Princeps & dux veſter,is Rex veſter & dynaſta. Denique,is terrenus Deus poſt Deum,cui à vobis honor debetur: nã de eo & ſimilibus Deus dicebat. Ego dixi dij eſtis,& filij excelſi omnes:& diis nõ maledices. Epiſcopus enim ſupra vos ſedeat, vt qui Dei dignitate ornatus eſt, quatenus clero præeſt & omni populo imperat. Diaconus huic aſſiſtat vt Chriſtus patri, & miniſtret ei in omnibus ſine reprehẽſione,quẽadmodũ Chriſtus à ſe ipſo nihil faciẽs,quę grata ſunt patri facit omnino. Diaconiſſa in figurã Spiritus ſancti honoretur à vobis,nihil ſine Diacono agens vel loquẽs, quẽadmodum nec paracletus à ſe ipſo aliquid loquitur vel facit,ſed glorificans Chriſtum,expectat eius voluntatẽ. & vt nemo in Chriſtũ credere poteſt ſine doctrina ſpiritus, ſic ſine Diaconiſſa nulla mulier accedat ad Diaconũ vel Epiſcopũ. Preſbyteri in formam Apoſtolorum à vobis cenſeã-

Pſa.18.

S. Ignat. ferè eadẽ ſcripſit ad Magnes. & ad alios. in Epiſtola verò ad Trall. hæc ipſa repetẽs, mentionẽ facit apoſtolicarum conſtitut.

tur:magiſtri ſint ſciẽtiæ Dei,quoniam Dominus
» nos mittens dicebat,Euntes docete omnes gen- *Mat.28.*
» tes,baptizantes ipſos in nomine Patris, & Filij,
» & Spiritus ſancti,docentes ipſos ſeruare omnia,
» quæ mandaui vobis. Viduæ & orphani in figurã altaris exiſtimentur à vobis, virgines in figuram turibuli & incenſi honorentur.

Quòd res tremenda eſt hominem ſe ipſum demittere ad dignitatem aliquam ſacerdotalem vt Coritæ, vt Saul, vt Ozias. Cap. XXXI.

QVEMADMODVM non erat licitum alienigenam, & eum qui nõn eſſet Leuita, aliquid offerre, vel ad altare accedere ſine ſacerdotibus: ita vos ſine Epiſcopo nihil facite. Quòd ſi quis ſine Epiſcopo faciat aliquid, fruſtrà illud facit: non enim in opus ipſi imputabitur. Vt enim Saul cùm ſine Samuele obtuliſſet, audiuit quoniam fruſtrà feciſti: ſic laicus omnis ſine ſacerdote perficiens aliquid, fruſtrà facit. Et vt Ozias Rex cùm non eſſet ſacerdos, & ſacerdotum ſacra adminiſtraſſet, in lepram incidit propter iniquitatem: ſic omnis laicus non effugiet ſupplicium, ſi Deum contempſerit, ſuóſque ſacerdotes deſpexerit, ſibíque honorem arrogauerit, non imitatus Chriſtum, qui non ipſe ſe glorificauit vt fieret ſacerdos, ſed expectauit vt à patre audiret, Iurauit dominus & non pœnitebit eum, Tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech. Quòd ſi ſine patre Chriſtus ipſe ſe non glorificat, quomodo fieri poteſt vt homo ipſe ſe in ſacerdotium proiiciat, non accepta dignitate à

1. Reg. 13. 4. Reg. 15. & 2. Para. 26. Sanct. Igna. in Ep. ad Magnes. Pſa. 109.

ſuperiore,& ea faciat,quæ ſolis licita ſunt ſacer-
Nu.16. dotibus?Nónne Coritæ quanquàm de tribu leui
erant,incẽdio conſumpti ſunt cùm in Moſen &
in Aaron inſultaſſent,& de iis,quę ad ſe non ſpe-
Nu.17. ctabant,pugnaſſent?& Dathan,& Abiron viui in
Infernũ deſcẽderunt ? Et virga cùm germinaſſet
multorum inſaniam cõpreſſit, & à Deo Pontifi-
cem inſtitutũ indicauit. Decet igitur & vos fra-
tres ſacrificia veſtra , ſiue oblationes Epiſcopo
afferre,vt Pontifici vel per Diaconos:etiam verò
primitias,& decimas,& volũtaria ei afferte. Ipſe
enim cognoſcit oppreſſos & cuilibet tribuit,
quantũ ſatis eſt,ne quis ſæpe eodem die, aut ea-
dem hebdomada accipiat,alius uerò nihil omni-
no, Aequum eſt enim iis,qui verè oppreſſi ſunt,
potius in vſus ſuppeditare,quàm iis,qui oppreſſi
eſſe exiſtimantur.

De conuiuio, & quemadmodum oporteat ſingulos Cleri ordines ab inuitantibus honorari. Cap. XXXII.

Luc. 14. QVI ad Agapas, ſiue(vt Dominus nomina-
S. Ignat. ad uit) ad conuiuium inſtituerunt vocare
Smyr. Presbyteras:quam norunt Diaconi oppreſſam,
eàm frequenter vocent.Seponatur autem in cõ-
uiuio quod paſtori conſuetum eſt dari, dico autẽ
id quod ad primitias pertinet, veluti ſacerdoti,
etiã ſi cõuiuio nõ adſit,in honorẽ Dei,qui ei ſacer
dotiũ commiſit.Quantũ autem vnicuique Preſ-
byterarum datur , eius duplum detur Diaconis
S. Ignat. ad in honorem Christi. Presbyteris verò ,vt qui
Mag. laborant in verbo doctrinæ , duplex quoque ſe-

ſeponatur pars in gratiam Apoſtolorum Domini, cuius locum ſuſtinent, tanquàm conſiliarij Epiſcoporum, & Eccleſiæ corona. Sunt enim ij Senatus & conſeſſus Eccleſiæ. Si Lector ſit, capiat partem vnam in honorem Prophetarum. Eodem modo Cantor & Oſtiarius: vnicuique igitur gradui, laici debitum honorem tribuant, in donis atque in omni vitæ veneratione. Non autem facilè moleſti ſint præpoſitis, ſed per miniſtros, quæ voluerint, ſignificent, hoc eſt per Diaconos, quibus cum maiori libertate poterũt vti. non enim ad Omnipotentem Deum accedere licet, niſi per Chriſtum: ita laici omnia, quæ volent, per Diaconum manifeſta Epiſcopo faciant, ſicque de illius ſententia ea perficiant. Neque enim olim in ſacro ſanctuario offerebatur vel gerebatur aliquid ſine ſacerdote. Labia enim ſacerdotis cuſtodient ſcientiam, & legem exquirẽt de ore ipſius, ait quodã in loco Propheta. Quoniam Angelus Domini Omnipotentis eſt: nam *Mala. 2.* ſi ij, qui dæmones colunt, in nefariis & abominandis impuríſque eorum ſacris, etiam nunc ſancta imitantur (ac longo quidem interuallo piaculum ſi in comparationem veniat, à pietate diſtet) veruntamen ſi ij in illis impiis religionibus ſine ſacerdote nihil offerunt, nihil faciunt, ſed os lapidearum ſtatuarum ſacerdotem putant, à quo expectant ſibi præcipi quid facturi ſint, & quæ ille præceperit omnia exequuntur, nihilque niſi de eius ſententia agunt, in honoréque habent ſacerdotem, eiúſque nomen ſacroſanctum exiſtimant in honorem inanimarum ſtatuarum, cul-

túmque improborum ſpirituum: ſi inquam illi, cùm inania falſaque opinentur, in nullaque re firma ſpem ſuam collocent, tamen ſanctitatem imitari conantur, quanto eſt æquius vos, qui clariſſimam fidem certiſſimámque ſpem obtinetis, & glorioſam æternam infallibilem promiſſionem amplectimini, in præpoſitis colere Dominum Deum, exiſtimantes os Dei, eſſe Epiſcopum.

Quæ ſit dignitas Epiſcoporum, & Diaconorum. Cap. XXXIII.

NAM ſi Aaron poſtquàm nunciauit Pharaoni ſermones nomine Moſis, Propheta dictus eſt, Moſes verò Pharaonis Deus, ſcilicet vti Rex ſimul, & Pontifex (vt inquit ad eum Deus) Deum poſui te Pharaoni, & Aaron frater tuus erit tuus Propheta: cur non vos quoque internunciosverbi Prophetas eſſe exiſtimetis, eóſque vt Deos reuereamini?

Quomodo oporteat laicos parere Diaconis. Caput XXXIIII.

NVNC enim vobis loco Aaron Diaconus eſt, loco Moſis Epiſcopus: quòd ſi Moſes à Domino appellatus eſt Deus, à vobis quoque Epiſcopus Dei loco in honore habeatur, & Diaconus ſit tanquàm eius Propheta. Nam quemadmodũ Chriſtus ſine Patre nihil agit, ita Diaconus nihil agit niſi de ſententia Epiſcopi. Et quemadmodum Filius ſine Patre non eſt, ita neque Diaconus ſine Epiſcopo. Et quẽadmodum

Filius eſt obediens Patri, ita Diaconus omnis Epiſcopo paret. Et quemadmodum Filius nuncius eſt & Propheta Patris, ita Diaconus nuncius eſt & Propheta Epiſcopi. Propterea omnia quæ à Diacono geruntur, ſignificentur Epiſcopo, & per eum ad exitum perducantur.

Quòd non licet Diaconum ſine Epiſcopo aliquid agere. Cap. XXXV.

IN ſumma autē nihil agat Diaconus ſine Epiſcopo, nec cuiquam quicquam det, niſi de illius ſententia. Nam ſi clam Epiſcopo alicui egenti præbuerit aliquid, in cōtumeliam Epiſcopi præbebit, eúmque calumniæ ſubiiciet, vt qui negligere videatur eos, qui egeſtate oppreſſi ſunt. Qui verò Epiſcopo ſermone vel factis detrahit, Deum offendit, non audiens eum, qui dixit: Diis non maledices, non enim de lapidum & lignorum piaculis legem ferebat, quæ ſuo falſo nomine ſunt abominabilia, ſed de ſacerdotibus, & iudicibus, quibus dixit, Dij eſtis, & filij excelſi omnes.

Exod. 22.

Pſalm. 81.

Quòd non oportet Diaconum præter Epiſcopi ſententiā dare aliquid: nam in calūniam Epiſcopi hoc aget. Cap. XXXVI.

SI vides, Diacone, aliquem inopia premi, admonito Epiſcopo illi ſuppedites, nec clam in eius contumeliam quicquam agas, ne murmurationem in illum excites. Non enim cōtra illum murmuratio orta videbitur, ſed contra Dominū Deum, & audiet Diaconus & alij, quæ Aaron &

» Maria in Moſen oblocuti, audiuerunt. Quomo-
» do non timuiſtis loqui contra Moſen ſeruum
» meũ? Et rurſum idem Moſes iis, qui in eum con-
Exod. 16. ſpirauerant, inquit, Non enim contra nos mur-
» muratio veſtra eſt, ſed contra Dominum Deum
» noſtrum. Nam cùm laicus, qui dixerit racan, vel ſtulte, non impunè abiturus ſit, vt qui nomen Chriſti contumelia affecerit, quid dicemus de Epiſcopo? per quem Dominus in ordinatione Spiritum ſanctum vobis dedit: per quem ſanctã doctrinam didiciſtis, & Deum cognouiſtis, & in Chriſtum credidiſtis: per quem cogniti eſtis à Deo: per quem conſignati eſtis oleo exultationis, & chriſmate ſapientiæ: per quem filij lucis facti eſtis: per quem Dominus in illuminatione veſtra, Epiſcopi manus impoſitionem teſtimonio ſuo comprobans, in ſingulis veſtrum ſuam ſacram vocem emiſit, dicens, Filius meus es tu, ego hodie genui te. Per Epiſcopum, ô homo, adoptat te Deus in filium. Cognoſce fili dexteram matris tuæ, & dilige eum, qui ſecundum Deum tuus pater eſt, & illum reuerere.

Quomodo oporteat honorare ſacerdotes, & venerabiles exiſtimare, cùm ſint patres ſpirituales. Cap. XXXVII.

NAM ſi de parentibus ſecundum carnem lex
Exod. 20. diuina inquit, Honora patrem tuũ, & ma-
» trem tuam, vt bene tibi ſit, & qui maledixerit
» patri vel matri, morte moriatur. quanto magis de ſpiritualibus parentibus vobis pręceptum eſt, vt eos honoretis, & diligatis tanquàm beneficos

legatóſque ad Deum,qui vos per aquam regenerauerunt, verbo quaſi lacte educauerunt, in doctrina nutriuerunt: in mandatis confirmauerũt: ſalutari corpore, & precioſo ſanguine dignos reddiderunt: à peccatis ſoluerunt,& ſacroſanctę Euchariſtiæ participes effecerunt: diuinæ promiſſionis conſortes, cohæredéſque ſtatuerunt? Hos venerabiliter colite variis honorib⁹:ij enim à Deo vitæ & mortis poteſtatem acceperunt in peccatoribus iudicandis,damnandíſque in mortem ignis æterni, nec non in liberandis iis, qui redeunt,& in vita illis præſtanda.

Quòd ſacerdotes ſunt præſtantiores Principibus, & Regibus. Cap. XXXVIII.

Hos Principes & Reges veſtros putatote,& tributa tanquàm Regibus penditote. De veſtro enim illos, & domeſticos illorũ ali oportet,quemadmodum Samuel præcepit populo de Rege in primo Regum, & Moſes de ſacerdotibus in Leuitico, eodem modo nos de Epiſcopis vobis præcipimus.Nam ſi tunc populus proportione,tanto Regi munera præbebat,quanto magis nunc Epiſcopus decreta ſibi à Deo ſtipendia capere debet ad ſe alendum,& clericos,qui apud eum ſunt? Quòd ſi aliquid orationi addendum eſt,plura hic capiat, quàm ille olim. Ille enim rem militarem tantùm adminiſtrabat, belli pacíſque moderator ad tuenda corpora, hic verò Dei ſacerdotium adminiſtrans,corpus,& animã periculis liberat. Quanto igitur anima corpore eſt excellentior, tanto ſacerdotium Regno præ-

ſtat. Ligat enim id & ſoluit ſupplicio, vel indulgentia dignos. Ideo Epiſcopum diligere debetis, vt patrem timere, vt Regem, honorare, vt dominum. Fructus veſtros & opera manuum veſtrarum in veſtram benedictionem illi offerentes primitias veſtras, decimas, partes, dona veſtra dantes ei vt ſacerdoti Dei: primitias inquam frumenti, vini, olei, pomorum, atque omnium, quæ Deus prębet vobis. Et erit oblatio tua accepta in odorem ſuauitatis Domino Deo tuo, & benedicet Dominus operibus manuum tuarũ, & multiplicabit Dominus bona terræ tuæ, quoniã benedictio in caput tribuentis reuertitur.

Quòd quemadmodum leges decimas dare præcipiunt, ita & Euangelium. Cap. XXXIX.

INTELLIGENDVM eſt autem, quòd quanquàm Dominus liberauit vos à ſeruitute adiectorum vinculorum, & eduxit vos in refrigeriũ, non ampliùs ſinens vos ſacrificare bruta animalia pro peccatis, ſolutos illis expiationibus, emiſ-
Leu. 16. ſariis, aſſiduis lotionibus, & aſperſionibus: non tamen oblationibus vos liberauit, quas ſacerdotibus debetis, & beneficentiis erga eos, qui egẽt.
Matth. 5. ait enim Dominus noſter in Euangelio, » Niſi abundauerit veſtra iuſtitia pluſquàm ſcribarum » & Phariſæorum, non intrabitis in regnum Cœ- » lorum. Ita ergo abundabit iuſtitia veſtra, ſi de ſacerdotibus, orphanis, viduis maiorem curã ſuſcipietis, vt ſcriptum eſt, Diſperſit, dedit pauperi-
Pſalm. 3. *Prou. 15.* bus, iuſtitia eius manet in ſæculum ſæculi. Et rurſum, Per eleemoſynam & fidem delentur pec-
Prou. 11.

cata. Et rurſum, Anima benedicta omnis ſimplex. Ergo ita facies quemadmodum Dominus præcepit, & dabis ſacerdoti iuſta ſua, primitias de area & torculari pro peccatis tãquàm mediatori,atq; internuncio poſito inter Deum & eos, qui expiationibus & deprecationibus opus habent. Te enim dare oportet, illum diſtribuere tanquàm œconomum, & diſpenſatorem rerum Eccleſiaſticarum. Neque enim ab Epiſcopo tuo rationem petere debes, neque eius diſpenſationem obſeruabis quòmodo eam peragat, quãdo, cum quibus,vbi,bene, vel malè, vel conuenienter. Habet enim iudicem Deum, qui in eius manus hanc diſpenſationem commiſit, & dignum eum effecit ſacerdotio tanti loci.

Admonitio decem mandatorum. Cap. X L.

HABE præ oculis timorem Dei, memor omni tempore decem Dei mandatorum.

1 Diligito Deum vnum, ac ſolum omnibus viribus tuis.

2 Noli attendere Idolis, & huiuſmodi aliis tanquam diis inanimis, vel ratione carentibus, vel dæmonibus.

3 Intellige Dei opera diuerſum ſumpſiſſe exordium per Chriſtum, & ſabbatizabis per eum, qui ceſſauit ab operando, non autem à prouidendo ſabbatiſmũ, qui eſt meditatio legum, non manuum ceſſatio. *S. Ignat. ad Mag.*

4 Omnem abſurdam cupiditatem abiice.

5 Omnem iniuriam, quæ ad hominum perniciem pertinet, iram omnem,

6 Honora parẽtes tanquàm ortus tui auctores.
7 Dilige proximum, ſicut teipſum.
8 Impartire victum egentibus.
9 Periurium & iuſiurandum vanum vita: non enim innocens iudicaberis.
10 Non appareas coràm ſacerdotibus vacuus, & voluntaria aſſiduè offer, nec ab Eccleſia Dei abſis: ſummo mane, ante omne opus, & iterum veſperè gratias agens Deo, eo quòd tibi vitam eſt largitus. Operare, perſeuera, labora, offer Domino voluntaria tua. Honora enim, inquit, Dominum tuis iuſtis laboribus, præbe peregrinis vnum, vel duo, vel quinque minuta. Congrega tibi cœleſtes diuitias, quas nec tinea, neque fur demolitur. Sicque faciẽs noli iudicare Epiſcopum tuum, neque collaicum: nam ſi fratrem iudicas, factus es iudex, à nullo ad hoc munus electus. Nam ſolis ſacerdotibus conceſſum eſt vt iudicet, quoniam dictum eſt eis, Iuſtum iudicium iudicate, Et rurſum, Eſtote trapezitæ probati. Vobis enim permiſſum non eſt, imò contrà iis, qui iudicandi poteſtate carent, dictum eſt, Nolite iudicare, & non iudicabimi.

Matth. 6. *Deute. 1.* *Ioan. 7.* *Damaſcen' de fi. Ortho. lib. 4.* *Matth. 2.*

De accuſatoribus, & calũniatoribus, & quòd non oportet iudicem iis facilè credere, vel non credere, ſed cum diligenti inquiſitione. Cap. XLI.

OPORTET tamen vt Epiſcopus rectè iudicet, ſicut ſcriptum eſt, Iuſtum iudicium iudicate

dicate.& alio loco, Cur à vobis ipſis non iudica- *Ioan.7.*
tis quod iuſtum eſt? Imitamini ergo peritos argentarios. Vt enim ij improbos numos reiiciũt, probatos recipiunt, ſic Epiſcopus debet quæ à reprehenſione abſunt, retinere: quæ vitium habent vel curare, vel ſi immedicabilia fuerint, proiicere, & non ſtatim abſcindere, neque cuiuis temere fidem habere. Accidit enim vt aliqui vel propter æmulationem, vel propter inuidiam contra fratrem falſam accuſationem inſtituant, quod duo ſenes Babylone fecerũt in Suſannam, & Ægyptia mulier in Ioſeph. Tu igitur cùm ſis homo Dei, noli tales criminationes facilè admittere, ne perdas innocentem, & occidas iuſtum. Nam qui talia recipere vult, iræ magis, quàm pacis pater eſt. Vbi autem ira reperitur, inde abeſt Dominus: nã ira cùm ſit Satanæ amica (illam inquam, quæ præter rationem excitatur) per falſos fratres nunquam in Eccleſia concordiã eſſe patitur. Quare quos tales cognoſcitis dementes, contentioſos, alienis malis gaudẽtes, iis nolite fidem habere, ſed cauete ne quid à talibus contra fratrem audiatis: quoniam in oculis eorum nihil inſidet, præterquàm cædes, & in quo minus quis ſuſpicatur, confodiunt virum. Tu ergo mentem adhibe accuſatori, ſapienter obſeruans eius vitæ conſuetudinem, quæ, ac cuiuſmodi fuerit: & ſi comperies eum verum dicere, fac ſecundum præceptionem Domini, apprehenſũmque accuſatum remotis arbitris corrige, vt ad pœnitentiam redeat. Quòd ſi obſequi noluerit, vocatis duobus, vel tribus viris, monſtra

In ſecunda auctoritate, videtur alludere ad præceptũ Pauli in prima ad Cor. cap.6.

ei delictum, admonens eum in manſuetudine, & Prou.c. 14. diſciplina. Quoniam in corde bono requieſcet ſapientia, & in corde inſipientum non cognoſcitur.

Quòd oportet peccatores ſeparatim increpare, & pœnitentes recipere ſecundum ordinationem Domini. Cap. XLII.

SI igitur perſuaſus fuerit in ore trium veſtrum, bene habet: quòd ſi obdurauerit, dic Eccleſię: ſi Eccleſiam non audierit, ſit tibi tanquàm Ethnicus & publicanus, nec illum ampliùs veluti Chriſtianum in Eccleſiam admiſeris, ſed veluti Ethnicum vitaueris. Pœnitentiam agere volentem recipe: non enim priùs Ethnicum vel Publicanum in communionem recipis, quàm eum præteritæ impietatis pœniteat. nam pœnitentibus locum pœnitentiæ ſtatuit Dominus noſter Ieſus Chriſtus.

Exempla de pœnitentia. Cap. XLIII.

ETENIM ego Matthæus vnus ex duodecim, qui in hac doctrina loquuntur vobis, ſum Apoſtolus, & cùm prius publicanus eſſem, nunc per fidem miſericordiam conſecutus ſum, pœnitentiámq; egi de præteritis actionibus, & dignus factus ſum, vt eſſem Apoſtolus, ac prædicator verbi. Et Zachæus, quem Dominus recepit in pœnitentia illi ſupplicantem, item Publicanus antea fuerat. Iam verò milites, & publicanorum turba, cùm accederent ad dominicum de pœnitentia ſermonem, audierunt à Propheta Ioanne

„ poſt baptiſmum, Nihil pluſquàm quod ordina- *Luc.3.*
„ tum eſt vobis, facite. Eodem modo Ethnici ſpem vitæ non amiſerunt, ſi per pœnitentiam incredulitatem abiecerint. Quare vti Publicanum & Ethnicum habeas illum, qui de opere malo correptus, pœnitentiam agere recuſat. Et Ethnici, ſi poſtea dolere, & ab errore redire volent, eos in Eccleſiam recipimus, vt verbum audiant, non tamen communionem habemus cum eis, quoúſque recepto baptiſmi ſigillo, initiati ſint. Eodem modo pœnitentes, quouſque pœnitentiæ fructum non oſtenderint, permittimus Eccleſiam ingredi, quò verbum audientes funditus non intereant: non habeant autem communionem orationis, ſed diſcedant poſt lectionem legis, Prophetarum, & Euangelij: vt per diſceſſum meliores euadant in vitæ conſuetudine, ſtudentes ad conuentus quotidie venire, & precibus operam dare, quò & ipſi recipi valeant, & eos, qui vident compungant, cautioréſque fiant, verentes ne in ſimilia incidant.

Quòd non oportet inimicum animum habere aduerſus illos, qui ſemel biſue peccant. Cap. XLIIII.

NOLI tu abominari, ô Epiſcope, eum, qui vno alteróve peccato lapſus eſt: nec illum Dominico ſermone prohibeto, neq; à communi victu reiicito: quoniam neq; Dominus recuſabat cum Publicanis & peccatoribus cibum capere. quod cùm ei à Phariſæis obiiceretur, dicebat, *Matth.9.*
Non opus habent, qui valent, medico, ſed qui

ægrotant. Verſamini igitur, & conſuetudinem habete cum iis, qui propter peccata ſegregati ſunt, eos procurantes, conſolantes, confirmantes, dicentéſque iis, Corroboramini manus diſ-
Heb.12. 6. ſolutę, & genua debilitata. Conſolari enim oportet lugentes, & parui animi hominibus alacritatem iniicere, ne ob magnitudinem mœſtitiæ in dementiam incidant, quoniam puſillanimis valde inſipiens eſt.

Quomodo oporteat recipere pœnitentem, & quomodo cum peccatoribus agendum ſit, & qui ſint ab Eccleſia abſcindendi. Cap. XLV.

SI quis conuerſus pœnitentiæ fructum oſtenderit, ad orationem eum admitti oportet, vti filium illum perditum & prodigum, qui conſumptis bonis cum meretricibus, porcos paſcebat, & ſiliquis ſatur fieri expetebat, cùm nemo illi daret. Deinde cùm pœnitentia ductus, & ad patrem reuerſus, dixiſſet: Peccaui in Cœlum, & coràm te, & non ſum ampliùs dignus vocari filius tuus, eum amantiſſimus pater cum muſicis recepit, redditáque illi veteri ſtola, anulo, & calceamentis, atque occiſo vitulo ſaginato, lætatus eſt cum amicis. Idem fac tu Epiſcope. Sed quemadmodum Gentilem per lauacrum recipis, poſt eius inſtitutionem, ita hunc per manuum impoſitionem vti per pœnitentiam purgatum, omnibus pro eo rogantibus, in priſtinum ſtatum reſtitues, & erit ei in locum lauacri impoſitio manuum. Nam per impoſitionem manuum no-

ſtrarum credentibus Spiritus ſanctus dabatur. Ac ſi quis ex firmis fratribus obiiciat tibi, quòd
» hunc in gratiam recepiſti, dic ei, Tu ſemper me- *Luc.15.*
» cum es, & mea omnia tua ſunt: gaudere debebas & lętari quòd frater hic tuus mortuus erat, & reuixit, perierat, & inuentus eſt. Quòd autem Deus pœnitentes non modò recipit, ſed etiam eos in priſtinum gradum reſtituit, idoneus teſtis eſt ſanctus Dauid, qui poſt commiſſum in Vriam
» delictum, rogabat Deum, dicens: Redde mihi *Pſalm.50.*
» exultationem ſalutaris tui, & ſpiritu principali
» confirma me. Et rurſum, Auerte faciem tuam à
» peccatis meis, & omnes iniquitates meas dele.
» Cor mundum crea in me Deus, & ſpiritum re-
» ctum innoua in viſceribus meis. Ne proiicias
» me à facie tua, & Spiritum ſanctum ne auferas à me. Tu igitur vti clemens medicus, peccatores omnes cura, vtens accomodatis ad ſalutem medicamentis, non modò ſecando, vrendo, nouaculam adhibendo: ſed etiam alligando, exiccando, iniiciendo medicamenta leuia, cicatricem obducentia, emolliendo ſermonibus conſolatoriis. Si vulnus altum fuerit, reficito ſuaui vnguento, vt repletum reliquis partibus æquetur. Si ſordes collegerit, nouacula perpurgato, hoc eſt, ſermone ad incidendum idoneo. Si intumuerit, id acri collyrio complanato, hoc eſt, iudicij minis. Si ſerpat, cauterio cohibeto, tabémque excidito, ieiunij acrimonia. Quòd ſi hæc feceris, viderísque à pedibus vſque ad caput non prodeſſe fomenta: non oleum, non faſcias, ſed ſerpere tabem ſuperaréque omnem medicinam,

veluti cancrum omnia membra exedẽtem, tunc re multum conſiderata, ac deliberata, adhibitíſque aliis peritis medicis, tabidum mẽbrum abſcindito, ne totum Eccleſiæ corpus contabeſcat. Noli igitur eſſe facilis ad abſcindendum, neque cito ad dentatam ſerram curras, ſed primùm vtaris cultello abſceſſum diuidens, vt cauſa, quæ dolorem faciebat expulſa, corpus ſine dolore conſeruet. Quòd ſi aliquem impœnitentem, atque obduratum videris, tunc cum triſtitia & luctu medicinam reſpuẽtem, ab Eccleſia abſcinde.

Exod.23. " Tollite enim malum de vobis, & timoratos
" facite filios Iſraël. Et rurſum, Non accipies per-
" ſonam diuitis in iudicio, & pauperis nõ miſere-
" beris in iudicio, quoniam iudicium Domini eſt.

Quòd oportet Iudicem, non eſſe acceptorẽ perſonarum. Cap. XLVI.

QVOD ſi falſa fuerit criminis accuſatio, vóſque paſtores vnà cũ Diaconis vel ob perſonarum gratiam, vel ob munerum pactionem falſum pro vero acceperitis, volẽtes criminatori gratificari, reúmque accuſatum illum quidem, ſed innocentem ab Eccleſia eieceritis, rationem reddetis in die Domini. Quoniam ſcriptum eſt,

Exod.23. Innocentem & iuſtum non occides: non capies
" munera vt percutias animam. Munera enim ex-
" cæcant oculos ſapiẽtum, & perdunt verba iuſta.
" *Iſa.5.* Et rurſum, Iuſtificantes impium pro donis, &
" quod iuſtum eſt à iuſto tollentes. Cauete igitur à condemnando aliquo iniuſtè, & ab improbis

Iſa.5. defendendis. Væ enim dicenti bonum malum,

„ & malum bonum: amarum dulce,& dulce amarum: ponēti lucem tenebras, & tenebras lucem. Nam ſi alios iniuſtè cōdemnatis, ipſi contra vos
„ pronunciatis: quoniam ait Dominus, Quo iudi- *Matth. 7.*
„ cio iudicatis,iudicabimini,& quo condemnatis, condemnabimini. Quare ſi nulla perſonarum ratione habita, iudicaturi eſtis, cognoſcite eum, qui falſo teſtimonio accuſat proximum, oſtenditéque eſſe calumniatorem, inuidum, interfectorem, perturbatorem, oratione incōſtantem, ſibi pugnantem in iis, quæ loquitur, & verbis proprij oris conuictum. Laqueus enim validus inſidet in eius labiis: quem refutatis eius mendaciis,ſeuerè iudica,& gladio ignis trade,facque tu in eum, quemadmodum ille cogitabat in proximum facere. Nam quod locutus eſt,quantum ad eum attinet, occidit fratrem, iudicis auribus oc-
„ cupatis. Scriptum eſt autem, quòd fundens ſan- *Deut. 19.*
guinē hominis, pro ſanguine ipſius effundetur, & tolles ſanguinem innocentem à te effuſum.

Quomodo oporteat calumniatorem punire. Caput XLVII.

EIICITE eum extra cœtum veſtrum veluti fratris interfectorem: deinde interiecto tempore,ſi ſe pœnitere cōfeſſus fuerit, premite eum ieiuniis,poſtea manu ei impoſita recipite, prius tamen fide accepta, ſe neminem poſthac turbaturum. Quòd ſi reuerſus in Eccleſiam,eodēmodo ſeditionē moueat, & ſtudio cōtentionis comparans crimina,non deſinat fratrem perturbare, & vexare: exterminate eum, veluti hominem

peſtilentem, ne Eccleſiã Dei euertat. Talis enim homo ciuitatem perturbat, & ſi intra Eccleſiam manet (quod decorum non eſt) illi exiſtit inutilis, & ſuperfluus, inquinans, quantum in ſe eſt, Chriſti corpus. Nam ſi quidam homines, qui à ſuo ortu ſuperflua membra reliquo corpori adiuncta habent, veluti digitos, vel carnis proceſſus, propter turpitudinem illas eminentias abſcindunt, nihílque fit iis indecorum, cùm per artificem naturalem corporis habitum recipiunt, quãto magis id facere debetis, vos Paſtores, cùm ſit Eccleſia corpus perfectum conſtans ex integris membris in Deũ credentibus in timore Domini & charitate: ſcilicet cùm inuenitur membrum aliquod ſuperfluum, improba ſapiens, & reliquum corpus deturpans, atque perturbans, ſeditione, contentione, detractione: afferens ei timores, moleſtias, maculas, detractiones, crimina, perturbationes, & huiuſmodi diaboli opera: operam dans veluti ad id delectus à diabolo vt nihili fiat Eccleſia per blaſphemias, tumultus, contentiones, diſſenſiones. Is igitur extra Eccleſiam iterum eiectus à cœtu Domini meritò abſcinditur: ornatiórque eſt Dei Eccleſia, quàm antea, cùm illud ſuperfluum, & à ſe alienum membrum nutriebat. Ideo neq; in blaſphemiam ampliùs, neq; in contemptum incurrit, liberata improbis, doloſis, contumelioſis, ferocibus, proditoribus, honeſtati infeſtis, voluptuoſis, vanæ gloriæ cupidis, deceptoribus, oſtentatoribus, qui ſibi propoſuerunt diſpergere, imò verò diſſipare agnos Domini. Tu autẽ, Epiſcope, ſtude vnà cum

clero tibi ſubiecto, rectè tractare verbum veritatis, quoniam dicit Dominus, Si obliquè contra me ambulatis, & ego contra vos obliquè ambulabo. Et alio in loco, Cum ſancto ſanctus eris, & cum innocente innocens eris, & cum peruerſo peruerteris. Sanctè igitur ambulate, vt laude potius à Domino, quàm contrà reprehenſione digni iudicemini. *Leu. 26. Pſa. 17.*

Quòd oportet Diaconum leuare onus Epiſcopi & leuiora gubernare. Cap. XLVIII.

CONCORDIAM tenentes, ô Epiſcopi, pacẽ inter vos ſeruate, miſericordes & fratrum amantes, accurato ſtudio paſcite populum, vnanimi mente docentes vobis ſubiectos eandem ſententiam habere, & idem de iiſdem rebus ſentire. Ne ſint in vobis ſchiſmata: ſitis autem vnũ corpus & vnus ſpiritus perfectus eadem mente, & eadem ſententia ſecundum Domini mandatum. Atque omnia quidem Diaconus ad Epiſcopum referat, vt Chriſtus ad patrẽ refert, ſed quæ poteſt ipſe, per ſe gubernet, accepta ab Epiſcopo poteſtate, vt Dominus à patre & creandi & prouidendi poteſtatem accepit. Grauiora Epiſcopus iudicet. Verùm eſto Diaconus Epiſcopi auditus, oculus, os, cor, anima. Ne ſit in multis ſollicitus Epiſcopus, ſed tantùm in pręcipuis, quemadmodum Ithor Moſen admonuit, & eius conſilium probatum fuit. *Ignat. ad Trall. ad Mag. ad Smyrn.*

Quòd non eſt conueniens Chriſtiano controuerſia, & altercatio. Cap. XLIX.

PRÆCLARA Chriſtiani laus eſt, cum nullo habere negocium. Quòd ſi ex aliqua vexatione, vel tentatione lis alicui oriatur, curet vt ea tranſigatur, etiam ſi detrimētum pati debeat: nec ad Ethnicum iudicium accedat, ſed nec patiatur mundanos magiſtratus de noſtris ius dicere. Nam per illos diabolus Seruos Dei vexat, & nobis notam inurit, quaſi non habeamus nos vnum ſapientem, qui poſſit inter partes ius adminiſtrare, & controuerſias componere.

Quòd non oportet fideles coràm Infidelibus litigare, neque ex iis aliquem teſtem vocare aduerſus Chriſtianum. Cap. L.

NON cognoſcant ergo gentes controuerſias, quæ inter vos oriuntur, neque contra vos infidelium teſtimonia recipiatis, neque ab iis iudicari velitis, neque iis aliquid tribuatis cō-
Mar. 12. modi, metúsve cauſa: Sed reddite quæ ſunt Cæſaris Cæſari, quæ Dei Deo: veluti tributum, cen-
Mat. 17. ſum, didragmum: quemadmodum Dominus noſter cùm dediſſet ſtaterē, moleſtia liberatus eſt. Opta igitur potius detrimentū pati, & iis, quæ ad pacē pertinent, intende non ſolùm erga fratres, ſed etiam erga infideles. Nam ſi in commodis vitæ iacturam pateris, in iis, quæ ad Deum

pertinent,damni nihil facis,cùm pius ſis, & ſecundum Chriſti mandatum viuias. Quòd ſi fratres inter ſe de iis rebus controuerſias habent (quod abſit) hoc ipſo Præpoſiti intelligere debetis,quòd qui tales ſunt, fratrum in Domino officio non funguntur, ſed potiùs, infenſorum inimicorum : atque vnus quidem ex ipſis inuenietur,mitis, probus, filius lucis, alius verò immanis, contumax, iniuſtus. Condemnatus igitur,mulctetur,ſegregetur, pœnas odij aduerſus fratrem pendat. Deinde ſi eum pœniteat, recipiatur, ſícque caſtigati homines leuiora vobis reddent iudicia. Oportet etenim inter ſe condonare iniurias,non eos,qui iudicant,ſed eos, quibus iniuria illata eſt,quemadmodum Dominus pronunciauit cùm ego Petrus eum interrogaſſem, Quoties in me frater meus peccabit,& remittam ei vſque ſepties? Et ipſe reſpondiſſet, Non dico tibi vſque ſepties,ſed vſque ſaptuagies ſepties. *Mat.18.* Tales enim Dominus vult ſuos eſſe diſcipulos, nihílque omnino eos habere aduerſus quenquàm veluti effrenatam iram, vel immanẽ furorem, vel iniuſtam cupiditatem. Ira perturbatos igitur reducite in amicitiã, inimicitiis irretitos in concordiam, quoniam ait Dominus, *Mat.5.* Beati pacifici,quoniam ipſi filij Dei vocabũtur. »

Quòd oportet in ſecunda ſabbatorum cognoſcere cauſas.
Cap. LI.

IVDICIA veſtra fiant in ſecunda ſabbatorum, vt ſi qua controuerſia ex ſententia veſtra oria-

tur vſque ad ſabbatum, libera ſit vobis facultas, qua poſſitis illam controuerſian componere, & pacem conciliare inter eos, qui litigant. Adſint autem iudicio Diaconi & Preſbyteri integrè iudicaturi, veluti Dei homines cum iuſtitia. Cum vtraque perſona venerit, prout lex iubet, ambo qui litigant, ſtatuantur in medio tribunali, iíſque auditis, ſanctè iudicium pronunciate: ſtudentes ante ſententiam Epiſcopi, eos conciliare, ne exeat ſupra terram iudicium in peccatorem, prout in tribunali conſortem participémque cauſæ habet Chriſtum Dei. Quòd ſi qui, eo quòd non rectè ambulant in Domino, de blaſphemiis erunt ab aliquo redarguti, eodem modo audite vtramque perſonam, accuſatoris & rei non corrupti muneribus, neque in alteram partem propenſi, ſed cũ iuſtitia tanquàm vitæ æternæ mortíſque ſententiam ferentes. Iuſtè enim
Deut. 16. (inquit) Quod iuſtum eſt, perſequeris: nam qui iure à vobis ſupplicio afficitur, atque eiicitur, à vita, gloriáque æterna expellitur, & apud homines ſanctos, infamia notatus, & apud Deum iudicatus habetur.

Quòd non oportet pro omni delicto eandem pœnam inferre, ſed differentem pro varietate peccati.
Cap. LII.

NOLITE pro omni peccato eandem ſentẽtiam ferre, ſed vnicuique propriam pœnã ſtatuite cum multa prudentia, iudicantes ſingula

delicta parua ac magna: atque aliter quidẽ æſtimabitis peccatũ operis, vel ſermonis: aliter propoſiti vel conuicij, vel ſuſpitionis. Atque alios quidem minis ſebiicies, alios ſubſidiis pauperũ, alios ieiuniis affliges, alios ſegregabis pro delicti magnitudine. Nam lex quoque non omnibus delictis eandem pœnam decreuit, ſed aliter puniebat quæ in Deum, & quæ in ſacerdotem, & in ſacrum, & in hoſtiam committebantur: aliter quæ in Regem, & Principem, atque ea, quæ in militem, & in ſubditum æqualẽ, ſiue quæ in ſeruum vel in bona, vel in bruta delinquebantur: & rurſum non erat eadem ratio peccati in parentes, atque conſanguineos, & non eodem modo vindicabantur, quæ ex propoſito fiebant, & quæ caſu, atque illis quidem mors per crucem, vel per lapides pœna ſtatuebatur, iis multa vel verbera, vel talionis pœna. Quare vos quoque diuerſis delictis diuerſas pœnas imponatis, ne fortè aliqua iniuria interueniens, prouocet Deum ad iram. Nam ſi quod iniuſtum iudicium exer-
„ cebitis, eius à Deo mercedem capietis. Sicuti *Matt.7.*
„ enim iudicio iudicatis, iudicabimini.

Quales oporteat eſſe accuſatores, & iudices. Cap. LIII.

SEDENTES igitur pro tribunali, præſentibus ambabus perſonis (non enim eos dicemus fratres, quoúſque pacem inter ſe conciliauerint) exquirite diligenter de iis, quæ in iudicium adducuntur. Et primùm de accuſatore, an nunc primùm accuſauerit, an aliorum nomen detulerit:

clemens,& ad largiendum paratus.

Quòd fieri poteſt, vt alicui ex prioribus malis in ſecundis habeatur fides. Cap. LIIII.

Si enim ille præteritorũ delictorũ habet præiudicium, iam ex parte aliqua vera putanda ſunt crimina,quæ ei nunc obiiciũtur,niſi ius ipſi faueat.Fieri enim poteſt,vt ille aliquando peccauerit,à præſenti verò crimine innocens ſit.Quare in iis diligenter inuigilantes, in reum cautas firmáſque ſententias proferte:ac ſi poſt ſegregationem is veniã petat,procumbatque Epiſcopo, & peccatum confiteatur, recipite ipſum, neque illum calumniatorem impunitum dimittatis,ne in alium rectè viuentem calumniam excogitet, néue aliquem alium inuitet ad eadem faciendũ. Neque verò conuictum ſine nota relinquatis, ne alius in eãdem culpam incidat. Nam nec teſtis prauorum impunitus manere debet, neque delinquens pœnam effugere.

Quòd non oportet in iudicijs alteram tantùm partem audire. Cap. LV.

Dicimvs non oportere iudicia ex altera tãtùm parte conſtituere:nam ſi vnam tãtùm perſonã audiueritis abſente altera, neq; ſe defẽdẽte aduerſus obiectum crimen,temeréque ſen-

tentiam damnationis tuleritis, rei interitus, & participes criminatoris eſſe apud Deum iuſtũ iudicem reperiemini. Nam qui alterius iudicio præeſt, ſimilis eſt eius, qui caudam canis manibus tenet. Quòd ſi Babylonios ſenes imitati fueritis, qui falſo teſtimonio dicto Suſannam morti addixerunt, illorum iudicio ac pœnæ obſtricti eritis, quoniam Suſannam Dominus per Danielem è manu iniquorum eripuit: eos verò, qui ſanguinis illius rei erãt, igni adiudicauit: vos autem
Dan. 13. per ipſum increpauit, dicens: Sic fatui filij Iſraël
» non iudicantes, neque, quod verum eſt, cognoſ-
» centes, condemnaſtis filiam Iſraël, reuertimini
» ad iudicium, quia falſum teſtimonium locuti ſunt contra eam.

Exempla iuſti iudicij, externorum iudicum in ſententijs cautio.
Cap. LVI.

ASPICITE mundana iudicia, quorum poteſtati videmus tradi homicidas, adulteros, veneficos, ſepulchrorum perfoſſores, latrones: de quibus cũ quæſiuerũt præfecti iudicio, ab iis, qui illos in iudicium adduxerunt, demum interrogant reos, an illa ita ſe habeant? Quibus affirmãtibus, non continuò eos ad ſupplicium mittunt, ſed per plures dies quæſtiones exercent cũ multo conſilio, & velo interiecto. Tandem verò is, qui ſententiam mortis in reum pronunciaturus eſt, ſublatis manibus aduerſus ſolem, ſe innocẽtẽ ab illius ſanguine conteſtatur. Quod illi faciunt quan

quanquàm Ethnici,& diuini numinis ignari,vltionísque à Deo propoſitæ propter innocentum damnationem.

Quòd non oportet fideles contra ſe inuicem aliquid habere. Cap. LVII.

Vos verò cùm ſciatis quis ſit Deus veſter, & cuiuſmodi ſint eius iudicia, quónam modo poteritis prauo animo in aliquem iudicii veſtri ſententiam ferre: quæ ſtatim à Deo cognoſcitur? Ac ſi iuſtè iudicaſtis, iuſta præmia capietis nunc & in futurum: ſi iniuſtè, paria conſequemini. Nos ergo fratres conſulimus vobis, vt à Deo potius laudem, quàm vituperationem conſequi velitis: quoniam laus hominum à Deo vita æterna eſt, quemadmodum cōtrà mors æterna paratur. Quare eſtote iuſti iudices, pacifici, iracundia vacantes: nam qui ſine cauſa iraſcitur fratri, reus erit iudicio. Quòd ſi accidat ex caſu *Ephe.4.* aliquo commoueri vos in aliquem, ſol non occidat ſuper iracundiam veſtram. Iraſcimini (inquit Dauid) & nolite peccare, hoc eſt cito *Pſal.4.* conciliamini, ne ira confirmata, recordatio offenſionum fiat, & peccatum efficiat. Animæ enim recordantium mala in mortem, inquit Solomon. Dicit autem Dominus noſter & Saluator Ieſus Chriſtus in Euangelio, Si offers donum *Mat.5.* tuum ad altare, & ibi recordatus fueris quòd frater tuus habet aliquid contra te, dimitte ibi munus tuum ante altare, & vade prius & reconciliare fratri tuo, & tunc veniens offer donum tuum. Donum autem, quòd Deo offertur, eſt cu-

iuſque oratio & Euchariſtia, Quare ſi quid aduerſus fratrẽ tuũ habes, vel ipſe aduerſus te, nec orationes tuæ exaudientur, neque Euchariſtiæ tuæ recipientur propter ſubiectam iracundiam. Oportet autem aſſiduè orare fratres. Sed quoniam Deus eos, qui in iracundia iniuſtè cum fratribus inimicitias habent, non exaudit etiam ſi ter in hora orauerint: ideo neceſſe eſt omnes inimicitias, & animi imbecillitatem deponere, vt corde puro & immaculato orare valeamus. Quanquam inimicos quoque diligere Dominus præcepit: minimè verò amantes odio habere. Et
» legislator inquit, Non odio habebis omnem
Leu.19. hominem: non habebis odio fratrẽ tuum men-
» te tua: redargutione redargues fratrem tuum, &
» non accipies per ipſum peccatum: non odio ha-
» bebis Aegyptium, quoniam aduena fuiſti apud
Deut.23. eum: non odio habebis Idumęum, quoniam fra-
» ter tuus eſt. Et Dauid dicit. Si retribui retribuen-
» tibus mihi mala.
Pſal.7.
Quare ſi vis Chriſtianus eſſe, ſequere legem Domini: ſolue omne vinculum iniquitatis: in te enim Dominus poteſtatem repoſuit dimittendi peccata fratri, quæ in te commiſſa ſunt vſque ſeptuagies ſepties, hoc eſt ad quadringenta nonaginta. Quoties igitur dimiſiſti fratri tuo, vt nolis eidem etiam nunc dimittere?
» Quanquàm Zachariã audiuiſtis dicentẽ, Vnuſ-
Zach.8. quiſque malum proximi veſtri ne cogitetis in
» cordibus veſtris. Tu verò tamen iniuriarum memor es, & conſeruas inimicitias, & ad iudicium vocas, atque iram reſpicis, & oratio tua impeditur. Quòd ſi quadringentas nonaginta offenſio-

nes dimiſiſti fratri tuo, tamẽ auge præterea mãſuetudinem tuam in bonitatem per te ipſum: & quãuis ille nõ faciat, tu tamẽ ſtude dimittere proximo, vt efficiaris filius Patris tui, qui eſt in cœlis, & cùm oraueris, exaudiaris tanquàm amicus Dei.

Quòd oportet Epiſcopus ea, quæ pertinẽt ad pacẽ, ſuggerere laicis per Diaconos. Ca. LVIII.

IDEO, ô Epiſcopi, cùm ad orationẽ peruenietis poſt lectionẽ, poſt pſalmodiam, poſt Scripturarum doctrinam, Diaconus aſtans prope vos, alta voce dicat, Ne quis cõtra aliquem: Ne quis in hypocriſi. Vt ſi inter aliquos diſſentio reperta fuerit, cõſcientia perculſi rogent Deum, cõciliẽtúrq; cum fratribus. Etenim ſi domum aliquam intrantes ante omnia dicere debẽt, Pax huic domui, veluti pacis filius, pacem largientes iis, qui ea digni ſunt, vti ſcriptum eſt, vicinis & longinquis, quos nouit Dominus, quòd ſunt ſui, multò magis eos , qui Eccleſiam Dei ingrediuntur. Oportet in primis pacem precari. Quòd ſi quis aliis eam precatur, multò magis ipſe in pace reperiatur , veluti filius lucis. Nam, qui illam in ſe non poſsider, non eſt dignus, qui eam aliis concedat. Ideò opus eſt vt in primis habeat pacẽ ipſe. Nam, qui ipſe ſecũ non diſſidet, neque cum alio cõtendet, ſed erit pacificus, amicabilis, cõgregans quæ Domini ſunt, cooperator eius factus ad multiplicandũ ei illos, qui ſalui fiunt in concordia. Qui enim inimicitias & diſsidia excogitant, nec non contentiones ac iudicia, improbi & alieni à Deo iudicantur.

Matt. 10.

Connumeratio variæ prouidentiæ, & quemadmodum Deus à principio per quamlibet generationem vocauit omnes ad pœnitentiam. Cap. LIX.

DEVS enim cùm miſericordiæ Deus ſit, à principio ſingulas generationes ad pœnitẽtiam vocauit per iuſtos ac Prophetas. Atque illos quidem, qui ante diluuium fuerũt, per Abel, & Sẽ, & Seth, præterea per Enos, & per Enoch, qui fuit tranſlatus, inſtituit: eos, qui in diluuio reperti ſunt, per Noë: qui erant Sodomis, per hoſpitalem Lot: eos, qui poſt diluuium nati ſunt, per Melchiſedech, per Patriarchas, per ſanctum Iob: qui in Aegypto fuerunt, per Moſen: Iſraëlitas per eundẽ Moſen, & per Ieſum Leb, Phinees & reliquos: eos, qui poſt legẽ fuerũt, per angelos, & per Prophetas: eoſdẽ per propriã incarnationẽ ex Virgine factam: illos, qui fuerunt paulò ante eius corporalem manifeſtationem, per præcurſorem Ioannem: eoſdem per eundem, etiam poſt
Mat. 3. natiuitatem ipſius (Dicebat enim, Pœnitentiam agite, appropinquauit enim regnum cœlorum) eos, qui poſt eius paſsionem fuerunt, per nos duodecim, & per vas electionis Paulum. Nos ergo, qui digni facti ſumus, vt eſſemus teſtes aduentus ipſius cum Iacobo frater Domini, & aliis ſeptuaginta duobus, & ſeptem Diaconis eius ex ore Domini noſtri Ieſu Chriſti audiuimus, & perfectè ſcientes dicimus, quæ ſit voluntas Dei bona, placens & perfecta per Ieſum Chriſtum nobis demonſtrata, vt nullus intereat, ſed vni-

uerſi homines vnanimi ſentẽtia credentes ei, & vnanimẽ laudẽ ferentes in eũ, viuant in æternũ.

Quòd voluntas Dei eſt, vt omnes homines ſint concordes in pietate ad imitationem cœleſtium Virtutum.

Cap. LX.

Hoc eſt enim illud, quod docuit nos Dominus dicere Patri ſuo, cùm oramus, Fiat voluntas tua ſicut in cœlo & in terra, vt quemadmodum cœleſtes naturæ incorporearum virtutum omnes concorditer glorificant Deum, ita & in terra omnes homines vno ore, vnóque affectu glorificent ſolum Deum, vnum, ac verum per vnigenitum Chriſtum. Voluntas igitur ſua eſt laudari ipſum concorditer, adorari vnanimiter. Ea eſt enim voluntas ipſius in Chriſto; vt multi ſint, qui ſaluentur in ipſo. nec ei damnum demus, neque Eccleſiam extenuemus, neque numerum minuamus per vnam animam hominis à nobis interemptam, quæ cùm potuiſſet ſaluari per pœnitentiam, periit non modò per propriam iram, ſed etiam per veſtras inſidias, & impleuiſtis quod ſcriptum eſt, Qui non congregat mecum, diſpergit. *Matt 12.* Ac cum talis diſsipator fueris, eris etiam ouium aduerſarius, Dei inimicus, agnorum corruptor, quorum Dominus paſtor fuit: nos congregatores ex variis gentibus & linguis in multo labore, in periculo, in fatigatione aſsidua, in vigiliis, & ieiuniis, humi cubationibus, perſecutionibus, plagis, carceribus, vt Dei voluntati obſecuti impleremus tricliniũ recum-

bentium, hoc eſt ſacram & catholicam Eccleſiã gaudentibus & exultantibus iis, qui ſunt vocati: laudantibúſque, & glorificantibus Deum, qui illos per nos ad vitam vocauit. Vos igitur quoad per vos fieri potuit, diſperſiſtis, vos verò laici pacẽ inter vos ſeruate, ſtudentes Eccleſiam amplificare, & eos, qui putantur agreſtes, ad illam reducere: manſuefacere, atque reſtituere. Eáque ſumma promiſsionis merces à Domino proponitur. Si ſeparaueris ab indigno dignum, & preciosum, quaſi os meum eris.

Iere. 3.

Deſcriptio Eccleſiæ & Cleri, & quid vnus quiſque ex cõgregatis Clericis & Laicis in Synaxi facere debeat. Cap. LXI.

TV verò, ô Epiſcope, eſto ſanctus, vacans culpa, nõ percuſſor, nõ iracundus, nõ immanis, ſed ædificator, cõuerſor, paratus ad docendũ, patiens, benignus, mitis, longanimis, monitor, cõſolator tanquàm Dei homo. Cùm verò Eccleſiã Dei conuocas, veluti magnæ nauis gubernator, iube cũ omni ſciẽtia cœtus celebrari, præcipiens Diaconis tãquàm nautis, vt diſponant loca fratribus, tãquàm Epibatis cũ omni diligẽtia & ſanctitate. Ac primùm ſit longa domus, ad Orientẽ cõuerſa, ex vtráque parte paſtophoria habens ad Orientem, quæ nauis habeat ſimilitudinem: In eius medio ſit Epiſcopi ſedes, ad cuius vtrúnque latus conſideant Presbyteri, & Diaconi aſsiſtant ſuccincti & expediti. Hi enim ſunt ad nautarum & muralium præfectorum ſimilitudinem. Horum cura laici in altera ſedeant cũ omni quiete

& ordine:mulieres quoque ſeparatim ſedeāt,ſilentium ſeruātes. Medius Lector è loco ſuperiori ſtans,legat libros Moſis,Ieſu Nauæ, Iudicum, Regnorum,Paralipomenon de reditu:præterea Iob,Solomonis,ſexdecim Prophetarum:ſeruata lectionum viciſsitudine. Alius Dauid hymnos canat,& populus initia verſuum concinat. Poſt hæc acta noſtra,& Epiſtolæ Pauli cooperatoris noſtri,quas ad Eccleſias miſit ſecundum inſtitutionē Spiritus ſancti. Deinde Diaconus vel Preſbyter legat Euāgelia,quæ ego Matthæus,& Ioānes vobis tradidimus,& cooperatores Pauli Lucas,& Marcus accepta vobis reliquerūt. Ac cùm Euangeliū legitur, omnes Preſbyteri, Diaconi, & Laici aſſurgant cū magno ſilentio:Scriptum eſt enim,Tace & audi Iſraël. Et rurſum,Tu verò hîc ſta,& audies. Deinde verò moneāt Preſbyteri populū,vt ſedeat,ſed non omnes,ac poſtremus omniū Epiſcopus,qui gubernatori eſt ſimilis. Maneāt autē Hoſtiarii ad introitus virorum, illos cuſtodiētes:Diaconiſſa ad introitus fœminarū more nauticorum cuſtodū. Nam in tabernaculo teſtimonii eadē ſeruabatur forma cū populo Deo. Si quis inueniatur extra locū ſedere, increpetur à Diacono veluti proreta, & in ſuū locū reducatur. Nō ſolū enim nauis, ſed etiam mādræ habet Eccleſia ſimilitudinē:nā ſicut paſtores pecudes,capras inquā,& oues ſecūdū genera & ætates ſeparāt,& quælibet ſui generis ſimiles ſequitur, ſic in Eccleſia iuniores ſeorsū ſedeāt ſi fuerit locus,alioqui maneāt recti,grādiores natu ordine ſedeāt,pueros ſtātes recipiāt eo-

Deut.27. & 5.

rum patres & matres. Adoleſcentulæ rurſum, ſi ſit locus, ſeorſum maneant: cæteroqui poſt mulieres ſtent: nuptæ, & quæ iam liberos habent, ſeorſum maneant: Virgines & viduæ & anus primæ omnium vel ſtent, vel ſedeant. Diaconus autem loca videat, vt quilibet ingrediens in ſuũ locum concedat, ac præter decorum ne ſedeat. Eodem modo Diaconus attendat in populo ne quis murmuret, neuè conniueat, vel nutet. Oportet enim in Eccleſia accuratè, ſobriè, vigilanter manere, attentas aures habentem ad Domini ſermonem. Poſt hæc omnes ſimul aſſurgentes, & ad Orientem conuerſi poſt Catechumenorum, & pœnitentum exitum ſupplicent Deo cœlum cœli tenenti, ídque ad Orientem, in memoriam veteris poſſeſſionis Paradiſi ad Orientem poſiti, vnde primus homo contempto mandato, ſerpẽtis conſilio obtemperans, expulſus fuit. Diaconi, abſoluta oratione, alij oblationi Euchariſtiæ ſint intenti, miniſtrantes corpori Domini cum timore, alij turbas videant, quietémque illis imperent. Dicat autem qui aſſiſtit Pontifici Diaconus populo, NE QVIS CONTRA ALIQVEM. NE QVIS IN HYPOCRISI. Deinde ſalutẽt inter ſe viri, & inter ſe mulieres oſculo in Domino, ſed caueant ne quis doloſè id faciat quemadmodum Iudas Dominum oſculo tradidit. Poſtea Diaconus oret pro omni Eccleſia, próque vniuerſo Mundo: pro ſuis partibus ac membris, item pro ſacerdotibus, pro Principibus, pro Pontifice, pro Rege, atque pro cõmuni pace. Deinde Põtifex populo precatus pacẽ, eidẽ

benedicat, quemadmodum Moſes mandauit ſacerdotibus, vt benedicerent populo his verbis,
„ Benedicat tibi Dominus, & cuſtodiat te, oſten-
„ dat Dominus faciem ſuam ſuper te, & det tibi
„ pacem, Item Epiſcopus oret, ac dicat, Saluum fac Domine populum tuum, & benedic hæreditati tuæ, quam poſſediſti, & acquiſiuiſti precioſo ſanguine Chriſti tui, & vocaſti regale ſacerdotium, & gẽtem ſanctam. His perfectis ſacrificium peragatur aſtante omni populo atque ſecretò orante. Ac poſtquàm oblatum fuerit, accipiât ſinguli per ſe, ordine, dominicum corpus, & precioſum ſanguinem gradatim cum pudore, ac timore tanquàm ad Regis corpus accedẽtes: mulieres quoque velato capite, quemadmodũ eas decet, ordine accedant. Cuſtodiantur portæ, ne quis infidelis, vel nondum initiatus ingrediatur.

De commendatis peregrinis Laicis, Clericis, Epiſcopis. Cap. LXII.

SI quis venit à parœcia frater: vel ſoror commendatitias literas afferens, cognoſcat de iis Diaconus: exquirens, an fideles ſint, an Eccleſiaſtici, an ab hæreſi non deprauati: & rurſum ſitné nupta vel vidua, atque ita cùm perſpexerit illorũ ſtatum, quòd ſunt verè fideles & concordes in dominicis rebus, deducat vnũquémque in conuenientem ſibi locum. Si Presbyter à parœcia venerit, recipiatur à Preſbyteris in communionem: Si Diaconus, recipiatur à Diaconis: Si Epiſcopus, vnà cùm Epiſcopo ſedeat, eundem ab illo obtinens honorem. Rogabiſq; eum, ô Epiſcope,

vt ſermones habeat ad populum ad docendum accomodatos, peregrinorum enim adhortatio, & admonitio valde accepta, atque vehementer vtilis eſſe conſueuit. Nullus enim Propheta, inquit, acceptus eſt in patria ſua. Permittes etiam ei Euchariſtiam offerre: ſi propter reuerentiam veluti ſapiens, ſcilicet honorem tibi reſeruans, noluerit Euchariſtiam offerre, coges eum vt vel populo benedicat. Si cùm ſedet is, alius quidam interueniat heneſtus & clarus in vita peregrinus, vel indigena: tu Epiſcope, qui fortè vel verbum Dei prædicas, vel Cantorem aut Lectorem audis, noli illius perſonæ obſequio miniſteriũ verbi relinquere, vt illi primũ conſeſſum præcipias, ſed mane quietus non interrumpens ſermonem, vel auditionem tuam: fratres autem per Diaconos eum recipiant. Si locus deſit, Diaconus excitato eo, qui iunior fuerit, non tamen iram adhibens, ſed perſuaſionem, illum in ſede collocet. Eſt autem æquum vt beneuolus frater id per ſe faciat. Quòd ſi renuerit, illum vi deturbatũ poſt omnes ſtatuat, vt diſcant reliqui præſtantioribus cedere. Si inops aliquis vel obſcurus, vel aduena venerit, ſiue ſenex, ſiue adoleſcens ætate is ſit, locúſque deſit, ei locum ex toto corde prouideat Diaconus, ne perſonis gratificari videatur, ſed à Deo miniſterij gratiam inire. Idem ſeruet Diaconiſſa cum aduenientibus mulieribus pauperibus ſiue diuitibus.

Quòd oportet manè & veſpere cœtus frequentare. Cap. LXIII.

CVM doces, ô Epiſcope, iube & hortare populum Eccleſiam frequentare manè ac veſpere quotidie, nunquámque abeſſe omnino, ſed aſſiduè vnumquémque cōuenire, nec Eccleſiam mutilare ſe ipſum ſubtrahētem, neque truncum Chriſti corpus reddere. Non enim ſolùm de ſacerdotibus dictum eſt, ſed quilibet Laicus de ſe id audiat cogitans dictum à Domino, Qui non eſt mecum, contra me eſt: & qui non congregat mecum, diſpergit. Nolite ergo vos, mēbra Chriſti cum ſitis, diſpergi, cœtus non celebrādo, Chriſtum caput habentes, ſecundum promiſſionem ſuam, adiunctum & conſociatum vobis. Nec ipſi voſmet negligatis, neque Saluatorem propriis membris deſtituatis, neq; eius corpus ſcindatis, neque ipſius membra diſſipetis, neq; huius vitæ neceſſaria diuino verbo anteponatis, ſed quotidie cōueniatis manè ac veſpere pſallentes atque orantes in dominicis, manè dicentes Pſalmum ſexageſimum ſecūdum, veſpere centeſimū quadrageſimū, maximè verò hoc ſeruetis in ſabbato & in die reſurrectioni dicato. Verùm in die dominico diligētius conuenite, laudem Deo laturi, qui per Ieſum cuncta condidit, & illum ad nos miſit, atq; mori permiſit, & à mortuis excitauit. Nam quam excuſationē afferre poteſt Deo, qui in hoc die non conuenit ad audiendū ſalutarem de reſurrectione ſermonem, in quo tres orationes ſtantes concipimus in memoriam illius, qui tertia die reſurrexit, in quo Prophetarum lectio habetur, & Euangelij prædicatio, & ſacrificij oblatio, atque ſacri cibi diſpenſatio?

Exemplum nos ad imitationem inducens, ductum ex Græcorum, & Iudæorum vano concurſu ad templa, & Synagogas. Caput LXIIII.

QVOMODO non hoſtis Dei habendus eſt iis, qui in temporalibus diu noctúque eſt occupatus, æterna verò contemnit? ac balnea quidem & caducum cibum quotidie frequentat, quę verò perpetuò manent, non curat? Quomodo non dicet Dominus huic, Iuſtificatæ ſunt gen
Math. 11. tes ſupra vos: quemadmodum Iſraëli improperans dicebat, Iuſtificata eſt Sodoma ex te. Nam ſi gentes de ſomno quotidie excitatæ concurrũt ad Idola, vt illa venerentur, & priuſquàm opus actionémve aliquam inſtituant, illis ſupplicant, & à feſtis celebritatibúſque eorum ſe non ſubducunt, ſed in iis ſunt intenti non ſolùm indigenæ, ſed etiam qui longè abſunt, atque in Theatra tanquàm in Synagogas cõueniunt. Eodem modo qui fruſtrà Iudæi nominãtur, poſt ſex dierum ceſſationem, ſeptimo die in Synagogam conueniunt, & vacationis Synagogæque ſuæ rationem habent (qui tamen in ſua infidelitate virtute verbi ſunt priuati, pręterea verò ipſius nominis, quo appellantur, vim proprietatémque amiſerunt, Iudas enim, confeſſio eſt, ij autem non ſunt cõfitentes Deo, cùm Chriſti paſſionem per ſcelus effecerint, vt per pœnitentiam ſalutem adipiſcãtur) ſi igitur qui non ſaluantur in iis, quæ ſine fructu faciunt, ſunt aſſidui: tu qua excuſatione vteris cum Deo, qui Ecclesiam eius derelinquis, nec

gentes imitaris: ſed eo derelinquis, vel quia te das ignauiæ, vel quia deficere cogitas, vel alicui malo ſtudes. Quibus dicit Dominus per Iere- *Hæc ſententia eſt in Ezech. 16.*
» miam, Iuſtitias meas non cuſtodiſtis, ſed neque
» ſecundum iuſtitias gentium ambulaſtis: paulò
» minus & ſuperaſtis illos. Et rurſum, Iuſtificauit *Ierem. 3.*
» animam meam Iſraël ab incompoſita Iudæ, & *Ierem. 2.*
» deinceps, Si mutabunt gentes deos ipſorum, &
» ij non ſunt dij, quoniam pertranſiſtis ad Inſulas
» Chetim, niſi & videtis. Et in Cedar miſiſtis. &
» cogitate vehementer ſi facta ſunt hæc, quoniam
» illa non mutāt ſua legitima, populus etiam meus mutauit gloriam ipſius, de qua non iuuabitur. Ergo qua defenſione vtetur is, qui negligit, vel deſerit Eccleſiam Dei?

Quòd nefas eſt res mundanas diuinis præferre. *Caput LXV.*

QVOD ſi quis occaſionē proprij operis opponens, negligens fuerit, excuſando excuſationes in peccatis: ſciat is, artes fidelium ſucciſiuas, propriam eorum operam, pietatem eſſe. Artes igitur veſtras in ſucciſiuis ſubſecundariiſq; operis ponite, vt victui veſtro inſeruiant: opere autem pietatem colite, quemadmodum Domi-
» nus dicebat, Operamini nō cibum, qui perit, ſed *Ioan. 6.*
» manentem in vitam æternam. Et rurſum, Hoc eſt opus Dei vt credatis in eum, quem miſit ille. Conamini igitur nunquam Eccleſiam Dei relinquere. Quòd ſi quis ea neglecta, in gentium cōſcelerata templa fuerit ingreſſus, vel in Iudæorū Synagogam, vel Hæreticorum, is quam excuſa-

tionem apud Deum inueniet in die iudicij? quia
verba Dei viuentis reliquit, viuentia ipſa vitamque tribuentia, quæ poſſunt æterno ſupplicio liberare, & ad ædem Dæmoniorum ſe contulit, vel ad Synagogam interfectorum Chriſti, vel ad Eccleſiam malignantium, non audito eo, qui di-
Pſal.25. xit, Odi Eccleſiam malignãtium, & cum iniqua
Pſal.1. gerentibus non ingrediare. Et rurſum, Beatus
" vir, qui non ambulauit in conſilio impiorum, &
" in via peccatorum non ſtetit, & in cathedra pe-
" ſtilentium non ſedit, ſed in lege Domini volun-
" tas eius, & in lege eius meditabitur die ac nocte.
Tu verò relicto Fidelium cœtu, Dei Eccleſia ac legibus, reſpicis ſpeluncas latronum, ſancta ducens, quæ ille nefaria eſſe voluit, & communia faciens, quæ ille, ſeparauit: non ſolúmque in facis, ſed etiam ad Græcorum ludos curris, & ad Theatra properas, expetens vnus ex venientibus eò numerari, & particeps fieri auditionum turpium ne dicam abominabilium: nec audiſti Iere-
Ier.15. miam dicẽtem, Domine non ſedi in conſilio lu-
" dentium, ſed timui à conſpectu manus tuæ. neq;
Iob.31. Iob dicentem ſimilia, Si verò & cum irriſoribus
" ambulaui aliquando, appendor enim in ſtatera
" iuſta. Quid verò cupis Græcos ſermones percipere hominum mortuorum, afflatu Diaboli tradentium ea, quæ mortem afferunt, fidem euertunt, ad deorum multitudinẽ credendam inducunt eos, qui ad illa attentionem adhibent. Vos verò diuinis legibus inuigilantes, vitæ huius neceſſitatibus putate eas præſtantiores, maiorémque iis honorem deferẽtes, conuenite ad Eccle-

ſiam Domini, quam acquiſiuit ſanguine Chriſti dilecti primogeniti omnis creaturæ. Ea eſt enim altiſsimi filia, quæ parturiit nos per verbum gratiæ, & formauit in nobis Chriſtum, cuius participes facti ſacra membra exiſtitis, & electa, non habentia maculam neque rugam, neque aliquid huiuſmodi, ſed tanquàm ſancti & irreprehenſibiles in fide perfecti eſtis in ipſo, ſecundum imaginem eius, qui creauit vos. *Eph.5.*

Quòd oportet declinare omnes Græcorum impietates. Cap. LXVI.

CAVETE igitur ne conuentus celebretis cum iis, qui pereunt, quæ eſt Synagoga gentium ad deceptionem & interitum. nulla eſt enim ſocietas Dei cum Diabolo: nam qui congregatur vnà cum iis, qui cum Diabolo idem ſentiũt, vnus ex ipſis connumerabitur, & væ habebit. Fugite quoque indecora ſpectacula, Theatra (inquam) & Græcorum ludos, incantationes, ariolationes, vaticinia, luſtrationes, aruſpicinam, auguria, necromãtiam, inuocationes: quoniam ſcriptum
» eſt, Non erit augurium in Iacob, neque vatici-
» nium in Iſraël. Et rurſum, Augurium pecca-
» tum eſt. Et alibi, Non augurabimini, & ariola-
» tiones, diuinationes, & Pythones non ſeque- *Deut.18.*
» mini, luſtratores non acquiretis. Ideo monet Ie-
» remias, dicens, Secundum vias gentium ne am-
» bulaueritis, & à ſignis cœli ne timueritis. Pro- *Ier.10.*
pterea oportet fidelem fugere impiorum cœtus Græcorum ac Iudæorũ, reliquorúmq; Hæreticorum, ne vbi vnà cum eis degimus, animis noſtris

laqueos

noſtris laqueos paremus, & ne vbi in eorum feſtis verſamur, quæ in honorem Dæmonum celebrantur, cum eis habeamus ſocietatem impietatis. Virandi quoque ſunt illorum mercatus, & qui in iis fiũt ludi. Fidelem enim oportet ad mercatum tãtùm comparere, vt corpuſculum emat, & animam acquirat, atque alia quædam ad vſus neceſſarios comparet. Vitate igitur omnem Idolorum pompam, ſpeciem, mercatum, conuiuia, gladiatores, denique omnia dæmoniaca ſpectacula.

Quòd non oportet otioſum comedere. ſicuti Petrus Piſcator, & alij Apoſtoli: Paulus verò & Aquila ſcenas faciebant, Iudas, & Iacobus agricolæ erant. narrat Hegeſippus & Tertullianus Romanus.

Cap. LXVII.

QVI in Eccleſia iuuenes eſtis curate in omnibus rebus neceſſariis ſedulò miniſtrare, cum omni ſanctitate operis veſtris vacate, vt omni tempore, & vobis & egentibus ſuppeditare poſſitis, ne Eccleſiã Dei oneretis. Etenim nos quoque vacantes verbo Euãgelij ſucciſiuas operas non negligimus. Alij enim ex nobis piſcatores ſunt, alij ſcenarum artifices, alij agricolæ ne vnquam otioſi ſimus. Dicit autem quodam in
Prou. 6. loco Solomon, Vade ad formicam, ô piger, &
„ imitare videns vias ipſius, & fias illa ſapientior.
„ Illi enim cùm agricolatio non ſit, neque cogen-
tem

» tem habeat, neque Domino ſubdatur, parat in » æſtate cibum, multámque in meſſe facit congre- » gationem. Et accede ad apem, & diſce quàm » operaria ſit, & opus quàm graue negocietur, cu- » ius labores Reges & idiotæ ad ſanitatem adhi- » bent. eſt autem deſiderabilis & glorioſa quem- » admodum eſt viribus infirma. Et deinceps, Quo- » uſque tandem piger iacebis, quando de ſomno » excitaberis, parum dormis, parum ſedes, paulu- » lùm dormitas, paulùm autem ſuffarcinas mani- » bus pectora, poſtea adeſt tibi ſicut malus viator » paupertas, & egeſtas tanquàm bonus curſor. Si » verò impiger fueris, veniet ſicut fons meſſis tua, » & egeſtas tanquàm malus vir transfugiet. Et *Prou.12.* » rurſum, Qui laborat terram ſuam, replebitur pa- *Eccl.4.* » nibus. Et alio in loco, Piger complicat manus » ſuas, & comedit carnes ſuas. Et deinceps, Abſcō- *Prou.19.* » dens piger manus ſuas, non poterit applicare ad » os ſuum. Et rurſum, Propter pigritiam manuum *Eccl.10.* » humiliabitur contignatio. Laborate ergo aſſi- » duè, eſt enim otioſi reprehenſio irreparabilis.

Si quis non laborat, hic apud vos non manducet, otioſos enim odit Dominus Deus noſter: Nemo enim ex iis, qui Deo vacant, eſſe debet otioſus.

CONSTITVTIONVM SANCTORVM APOSTOLORVM B. CLEMENTE ROMANO AVCTORE,

LIBER TERTIVS.

De Viduis. *Caput I.*

1. ad Tim. 5 VIDVAS conſtituite non minores annis ſexaginta, vt quodammodo propter illarum ætatem ſitis certi eas bigamiæ ſuſpitione vacare. Si iuniorem in viduali ſtatu conſtitueritis, & illa non ferens in iuuentute viduitatem, nupſerit, dedecorabit gloriam vidualis gradus, & rationem Deo reddet, non quoniam ſecundas nuptias ſecuta eſt, ſed quoniam ſuam profeſſionẽ non ſeruauit, luxuriata Chriſto. Quare opor-
Eccl. cap. 5. tet non temere facere profeſſionem, ſed cum conſilio & conſideratione: præſtat enim eam non vouere, quàm vouere & non reddere. Si autem aliqua adoleſcentior ſit, quæ cùm breui tempore virum ſuum habuerit, illúmque vel per obitum, vel per aliquã aliam occaſionẽ amiſerit, per
3. Reg. 17. ſe manere voluerit, donũ habens viduitatis, beata hæc inuenietur imitata Sidoniam illam viduam in Sarephtha, cuius hoſpitio ſanctus Dei propheta Helias eſt vſus. Talis mulier ſimilis erit Annæ filiæ Phanuelis de tribu Aſer, quæ à tem-

plo non diſcedebat diu noctúq; inuigilans precibus,& ſupplicationibus: quæ nata annos octuaginta quatuor,à virginitate cum viro vixerat annos ſeptem, Chriſtique aduentum glorificans, confitebatur Domino, & loquebatur de illo omnibus, qui expectabant redemptionem in Iſraël. Quæ talis fuerit,teſtimonio accepto honorabitur, adepta in terra apud homines gloriã, & in cœlo apud Deum æternam laudem.

Quòd cauendum eſt à conſtitutione Viduæ iunioris propter ſuſpitionem. Cap. II.

ADOLESCENTIORES Viduæ ad vidualem ſtatum ne ordinentur,ne fortè ea occaſione, qua non poſſunt florem ætatis cohibere, ad ſecundas nuptias deſcendentes,negocium habeant. Adiuuentur autem & ſubleuentur,ne occaſione modeſtiæ carnis, ad ſecũdas nuptias delapſæ,in re indecora detineantur.Nam hoc quoque ſcire debetis,quòd primę nuptiæ,ſi legitimæ fiant,iuſtæ cenſentur, vt quæ ſecundum Dei voluntatem ſunt. Bigamia poſt profeſſionem, iniqua habenda eſt, non propter coniunctionem, ſed propter mendacium. Trigamia incontinentiæ eſt argumentum. Id, quod ſupra trigamiam fit, manifeſta fornicatio iudicatur, & non dubia intemperantia. Deus enim vnam mulierem vni viro tradidit in creatione, Erunt enim duo in carne vna. Adoleſcẽtioribus verò poſt primi viri obitum concedatur ſecundus, ne incidant in iudicium Diaboli, & in laqueos multos, atque in

libidines inſanas inutileſque animis, quæ ſupplicium potius, quàm iucunditatem afferunt.

Quales eſſe oporteat Viduas, & quomodo adiuuandæ ſint ab Epiſcopo. Caput III.

VERÆ ſunt Viduæ, quæ vni nuptæ fuerũt plurimorum teſtimonio probatæ, bonis operibus intentæ: viduæ re vera temperatæ, caſtæ, fideles, piæ, quæ bene liberos educauerunt, & laudabiliter hoſpites receperunt, quibus opem ferre oportet tanquàm Deo dicatis. Sed etiam pauperum, ô Epiſcope, memor eſto, ipſis quoque adiutricem manum præbens, curámque eorum ſuſcipe veluti Dei œconomus, opportuno tempore vnicuique tribuens, quæ ſibi ſunt neceſſaria, viduis, orphanis, vitæ ſubſidia non habentibus, & in tribulatione conſtitutis.

Quòd cuilibet indigenti bene facere oportet. Cap. IIII.

QVID enim ſi quædam Viduæ non ſint, & quidam vxoribus non careant, cùm tamen ſubſidio egeant ob inopiam, vel ob morbum, vel ob liberos alendos, omnes debes reſpicere, omnium curam ſuſcipere. Nam qui dona dant, non præcisè illa deſtinant viduis, ſed in vniuerſum conferunt, voluntaria ea appellantes: quo tu ſciens eos, qui premuntur, vti bonus œconomus diligenter impertias eis de munere. Deus enim cognoſcit eum, qui dedit, quamuis abſens per te egentibus impertiat: atque ille quidem

habet beneficentiæ mercedem, tu verò probatæ
œconomiæ laudem:dícque illis, quis dederit,vt
ex nomine pro eo orare valeant. Oportet enim
omnibus hominibus benefacere, non facientes
delectum huius quísnam ſit, vel illius. Inquit *Luc.6.*
enim Dominus, Omni petenti te da. nimirum
re vera egenti, etiam ſi amicus ſit, etiam ſi ini-
micus, ſi conſanguineus, ſi alienus, ſi ſine vxore,
„ ſi cum vxore viuat. In omni enim ſcriptura Do-
„ minus de pauperibus præcipit per Iſaiam, Fran- *Cap.58.*
„ ge eſurienti panem tuum, & egenos vagóſque
„ introduc in domum tuam. Si videris nudum,
„ cooperi illum, & propinquos ſeminis tui ne deſ-
„ pexeris. Et per Danielem dicit potenti, Ideo *Cap.4.*
„ Rex conſilium meum placeat tibi, & peccata
„ tua eleemoſynis redime, & iniquitates tuas in
„ miſerationibus pauperum. Et per Solomonem, *Prou.14.*
„ inquit, Per eleemoſynam & fidem purgantur
„ peccata. Et per Dauid rurſum ait, Beatus qui
„ intelligit ſuper inopem, & pauperem, in die ma-
„ la liberabit eos Dominus. Et rurſum, Diſperſit *Prou.19.*
„ dedit pauperibus, iuſtitia eius manet in ſæculum.
„ Et Solomon inquit, Qui miſeretur pauperis,
„ Domino fœneratur, & ſecundum donum ipſius
„ retribuetur ei. & deinceps, Qui obturat aures *Prou.21.*
„ ſuas, ne audiat indigentem, & ipſe inuocabit, &
„ non erit, qui exaudiat eum.

Quòd oportet Viduam probitati morum ſtudere. Cap. V.

SIT omnis vidua mitis, placida, proba, mali-
tiæ expers, non iracunda, non loquax, non

vociferatrix, non procax, non maledica, non verborum auceps, non bilinguis, non curioſa. Si quid vidit vel audiuit, quod fuerit minùs rectum, perinde ſit, atque ſi id non viderit, nec audiuerit: neque vlla alia res viduæ ſit curæ, quàm orare pro iis, qui ſubſidia miniſtrant, & pro vniuerſa Eccleſia. Si quid ab aliquo rogetur, nolit facilè reſpondere, niſi in iis, quæ ad fidem, iuſtitiam, ſpem in Deo habendam pertinent, reiiciátque ad præpoſitos, illos, qui in diſciplina pietatis inſtitui volunt, eáque ſola reſpondeat, quæ faciunt ad euertendum errorem de Deorum multitudine, explicétq; rationem de vnius Dei principatu: de reliquis non temerè reſpondeat: ne ſi quid indoctè dixerit, blaſphemiam
Mat.13. impingat verbo. Grano enim ſinapis ſimile eſſe verbum Dominus docuit: id verò ardorem habet, quo ſi quis imperitè vtatur, amarum inueniet: oportet enim in myſticis non proditorem eſſe, ſed cautum: admonet enim nos Do-
Matt.7. minus dicens, Nolite proiicere margaritas ve-
» ſtras ante porcos, ne fortè conculcent eas pedi-
» bus, & conuerſi dilanient vos. Nam infideles ſi audiant ſermonem de Chriſto non perfectum, ſed imminutum, & maximè eum, qui de incarnatione atque paſſione habetur, deridebunt nos veluti eos, qui falſa opinantur. Itaque rea fiet temeritatis & blaſphemiæ Preſbytera, & væ ha-
Iſa.52. bebit: Væ enim (inquit) ei, per quem nomen
Ad Ro.2. meum blaſphematur in gentibus.

Quòd non oportet mulierem docere: indecorum eſt enim, & quæ mulieres ſequebantur Dominum. *Cap. VI.*

NON permittimus igitur mulieres in Eccleſia docere, ſed tantùm orare, & magiſtros audire. nam magiſter ipſe & Dominus Ieſus Chriſtus cùm nos duodecim ad docendum populum gentéſque miſiſſet, nuſquam mulieres miſit ad prædicationem, quanquam non deerãt. Erat enim nobiſcum mater Domini, & ſorores eius, præterea Maria Magdalena, & Maria Iacobi, & Martha, & Maria ſorores Lazari & Solome, & quædam aliæ. Nam ſi neceſſe fuiſſet mulieres docere, ipſe primus iis quoque præcepiſſet, vt vnà nobiſcum populum inſtituerent. Si enim caput mulieris vir eſt, non eſt æquum vt reliquum corpus capiti imperet. Intelligat vidua ſe Dei altare eſſe, ſedeátq; domi apud ſe, non frequentans fidelium domos cum occaſione aliquid capiẽdi: altare enim Dei non circumcurſat, ſed in vno loco ſtabile manet. Igitur virgo quoque, & vidua non circumcurſent, neque vagentur per alienas domos, quoniam vagæ impudentéſque non conſiſtunt vno in loco, eo quòd non viduæ ſed peræ potius ſunt, paratæ ad capiendum, garrulæ, maledicæ, contentiones ſerentes, impudentes, inuerecundæ: quæ ſunt huiuſmodi, non habendæ ſunt dignæ illo, qui eas vocauit. Nam ad communem Synagogæ quietem in die dominico non conueniunt, vt ii, qui vigilant, ſed vel dormitant, vel garriunt, vel lenoci-

1. Cor. 14.

S. Ign. ad Tarſen.

S. Ign ad Phylad.

nantur,vel petunt, vel alios captiuos faciunt, inducentes eos ad malum, neque permittentes ſobrios in Domino eſſe,ſed ita illos præparant, vt tales exeant, quales intrauerunt, ſcilicet inanes, cùm non audiant eòs, qui docent, neque qui le-
Iſa.6. gunt verbum Domini. De iis enim Iſaias pro-
» pheta inquit, Auribus audietis,& non intellige-
» tis: & videntes videbitis, & non cognoſcetis:
» incraſſatum eſt enim cor populi huius.

Quales ſint falſæ Viduæ. *Cap. VII.*

EODEM modo talium viduarum obturatæ ſunt aures cordis, ne intra ſuos parietes ſedentes,cum Domino colloquia habeant,ſed circumcurſantes, animo quæſtum per nugas faciendi, aduerſarij deſideria expleant. Tales igitur viduæ non pertinent ad Chriſti altare: ſunt enim viduæ, quæ in opere hanc rem ponunt, & quòd impudenter petũt,& vltra modum capiũt: ideo iam multos ad dandũ ſegniores reddiderũt: nam cum deberẽt propter modeſtiam propoſiti, Eccleſiaſticis rebus eſſe contentæ, per diuitum domos circumcurſantes,pecuniã extorquẽt, ſibi cumulantes, atq; acerbo fœnore mutuum dant, nihilque præter mammonam curant: quarum Deus crumena eſt: quæ eſcam & potum omni
Iſa.22. virtuti anteponunt dicentes, Comedamus, &
» bibamus,cras enim morimur.Nam,quæ in quærenda pecunia eſt exercitata, pro Deo mammonam colit, hoc eſt quæſtui ſeruit. Deo autẽ grata eſſe non poteſt, neque eius cultui inſeruire, cum

nequeat aſſiduè illum interpellare, ad parandam pecuniam mente animóque intenta: quoniam vbi eſt theſaurus, ibi & cor ſuum. Cogitat enim aliquò accedere quæſtus gratia, vel quòd illa ſua amica eius oblita eſt, & aliquem ſermonem ad illam referre oportet. Quæ vero talia cogitat, nõ poteſt orationi intenta eſſe, ſed occurrenti cogitationi. Ideò quamuis aliquando pro aliquo orare velit, non exaudietur: non enim ex toto corde offert orationem Domino, ſed diſtracta cogitatione. Quæ verò vult Deo intendere, intus ſedẽs cogitat quæ ſunt Domini, diu noctúque inceſſabili ore offerens preces mundas. Vt igitur ſapiẽtiſſima Iudith temperantiæ teſtimonio commẽdata, diu noctúque ſupplicabat pro Iſraële Deo: ſic ſimilis illi vidua continuatam pro Eccleſia interpellationem Deo offeret, qui illam exaudiet: quoniam eius mens ad hoc ſolum fixa eſt, neque ad ſumptuoſam cupiditatem, neque ad inſatietatem ſe proiicit. Huius caſti ſunt oculi, aures purgatæ, manus puræ, pedes quieti, os neque ad ingluuiem, neque ad loquacitatẽ paratum, ſed loquens quantum eſt opus, capiẽs quæ ſunt ſolùm ad conſeruandam naturam neceſſaria. Ita cùm grauis fuerit & ſedata, grata erit Deo & ſimul ac petet aliquid, præueniet eam conceſſio. Adhuc enim te, inquit, loquẽte, dicam, Ecce adſum. Talis cum ſit, careat auaritia, ſuperbia, turpi lucro, ne ſit inſatiabilis, ne guloſa, ſed continens, mitis, quieta, verecunda, pudens, domi ſedens, pſallẽs, orans, legens, vigilans, ieiunans, ex omni parte cum Deo colloquia habens, canticis & hymnis:

Iud. 9.

Iſa. 52.

lanam accipiens, aliis potius miniſtret, quàm ipſa ab aliis petat: memor commendatæ à Domino, in Euangelio viduæ, quæ cum ad templum acceſſiſſet, miſit in gazophylacium duo minuta, hoc eſt quadrantem: quam intuitus cordis ſcrutator Chriſtus Dominus, & magiſter noſter dixit, Amen dico vobis, quòd hæc vidua pluſquàm omnes in gazophilacium miſit, quoniam omnes ex abundanti miſerunt, hæc ex eo quod deeſt illi, totum quem habebat victum miſit. Sanctas igitur viduas eſſe oportet, obedientes Epiſcopis, Presbyteris & Diaconis, eam Diaconiſſas venerantes, verētes, timentes, non libertate vtentes, neque contra mandatum aliquid facere volentes, præter ſententiam Diaconi: veluti ſi pergere velit ad aliquem, vt apud eum comedat, & bibat, vel ſi ab aliquo quidpiam capiat. Quòd ſi iniuſſa aliquid horum fecerit, puniatur ieiunio, vel ſegregetur veluti temeraria.

Luc. 21.

Quòd non oportet ab indignis capere, neque viduam, neque Epiſcopum, neque alium fidelem.
Cap. VIII.

QVID enim ſcit qualis ſit ea, à qua accipit, vel à quali miniſterio victum ſuppeditat? num de rapina, vel de aliquo non honeſto ſtudio? ignorat vidua quòd de vnaquaque harum rerum rationem Deo reddet, recipiens quæ Deo ſunt indigna. Nam neque ſacerdotes talis mulieris voluntariam oblationem vnquam recipient, veluti furis vel meretricis. Scriptum eſt enim, Non

concupiſces res proximi, & non offeres mercedem meretricis Domino Deo. Non eſt igitur à talibus capiendum, neque etiam ab excommunicatis. Sint autem viduæ paratæ ad obediendum iis, quæ eis à præpoſitis ſunt præcepta, & ad præſcriptum Epiſcopi faciant, veluti Deo obediẽtes. nã qui ab huiuſmodi excõmunicato, vel extra Synagogam eiecto accipit, & pro tali orat, qui in malis perſeuerare ſibi proponit, nec aliquando vult ad pœnitentiam redire, communicat cum eo in oratione, & offendit Chriſtum, qui impios declinat, & confirmat eum per indignam largitionem, & contaminat ſe cum eo, nõ ſinens illum ad pœnitentiam venire, vt ingemiſcat, & roget Deum. Deut. 23.

Quòd non oportet mulieres baptizare: impium eſt enim, & à Chriſti doctrina alienum.

Cap. IX.

DE mulieribus autem an hæ baptizare debeant, ſignificamus vobis, quòd non paruum periculum imminet eis, quæ hoc faciunt. Ideo non conſulimus: periculoſum eſt enim, imò iniquum & impium. Nam ſi mulieris caput eſt vir, is verò ad ſacerdotium promouetur, non eſt æquum opificium contemnere, & principium relinquentem, ad infimum corpus venire. Mulier enim viri corpus eſt, de coſta conflatum, ſubiectúmque illi, à quo eſt abſciſſum ad filiorũ pro- 1. Cor. 15.

creationem. Ipſe enim inquit, Tui dominabitur. Principium enim mulieris vir eſt, quoniam eius eſt caput. Quòd ſi in præcedentibus docere eas non permiſimus, quomodo quis eas præter naturam ſacra facere concedat? Hæc eſt enim inſcitia ad Græcorum impietatem pertinens, fœminis deabus ſacrificulas inſtituere. Sed non eſt Chriſti ordinationis proprium: nam ſi à mulieribus baptizandum fuiſſet, omnino Dominus à propria matre baptizatus fuiſſet, non à Ioanne: aut cùm nos ad baptizandum miſit, vnà nobiſcum ad id mulieres miſiſſet. nunc autem id nuſquam ordinauit, neque ſcriptum reliquit, cognoſcens & naturæ conuenientiam, & rei ipſius decorum, vt qui naturæ auctor erat & ordinationis legislator.

Quòd non oportet laicum ſacerdotale officium facere, baptiſma, ſacrificium, manus impoſitionem, & benedictionem.
Cap. X.

SED nequè laicos concedimus aliquod ſacerdotàle munus exercere, veluti ſacrificium, baptiſmum, manus impoſitionem, vel benedictionem magnam, ſiue paruam. Non enim ſibi quis ſumit honorem, ſed qui vocatur à Deo. Nam per Epiſcopi manus datur hæc dignitas. Qui verò ad eam promotus non eſt, ſed eam ſibi vſurpat, Oziæ pœnam ſubſtinebit.

Quòd excepto Epiſcopo vel Presbitero, nemini ex reliquis clericis conceſſum eſt, ſacerdotalia exercere: ordinare autem ſoli Epiſcopo conuenit: alij nemini.

Cap. XI.

SEd neque reliquos clericos baptizare permittimus, veluti Lectores, Cantores, Oſtiaros, miniſtros: ſed ſolos Epiſcopos, & Presbyteros, miniſtrantibus illis Diaconis. Qui hoc auſi fuerint, Coritarum ſupplicium patientur. Non concedimus autem Presbyteros ordinare Diaconos, Diaconiſſas, Lectores, miniſtros, Cantores, Oſtiarios, ſed ſolos Epiſcopos: is eſt enim ordo, & harmonia Eccleſiaſtica.

Dehortatio ab Inuidia.

Cap. XII.

DE Inuidia, obtrectatiõe, detractione, ſimultate, contentione antea dictum eſt vobis, quòd hæc à Chriſtianis aliena ſunt, maximè viduis: quoniam quidem agitator diabolus multiplex, variúſque cum ſit, de non viduis triumphum quærit, veluti olim de Cain. Quædam enim viduas ſe eſſe dicunt, officia autem digna viduitate non faciunt, quemadmodum nec Cain fraterna iuſta faciebat. Ignorant enim quòd non viduitatis nomen in regnum ipſas introducet, ſed fides vera & opera ſancta. Si verò aliqua nomen viduitatis poſſideat, aduerſarii ſtudia exerceat, viduitatis eius ratio non habebitur, ſed re-

gno expulſa, ęterno ſupplicio tradetur. Audimus enim quaſdam eſſe viduas obtrectatrices, inuidas, calumniatrices, dolentes aliorum commodis. Tales Chriſti non ſunt, neque eius doctrinæ diſcipulæ. oportebat enim eas, cum conuidua ab aliquo veſtitur, vel argentum capit, vel cibum, vel potum, vel calceamenta, videntes ſororem recreatam dicere.

Quomodo oporteat viduas orare pro miniſtrantibus vitæ ſubſidia.
Cap. XIII.

BENEDICTVS es Deus, qui conſolatus es viduam: Benedic Domine & glorifica miniſtrantem ei & opus eius, vt aſcendat in veritate ad te, & memor ęſto eius in bonum in die viſitationis ſuæ. Et Epiſcopo, qui bene miniſtrauit & docuit, opportunam eleemoſynam nudæ conuiduæ meæ fieri, addas gloriam, & des ei coronam gloriæ in die reuelationis viſitationis ſuæ. Eodem modo vidua, quæ miſericordiam accepit, precetur pro eo, qui victum ipſi miniſtrauit.

Quòd non oportet gloriari, & efferre ſuum nomen eam, quæ fructificat ſecundum Domini ordinationem.
Cap. XIIII.

ILLA tamen, quę benefecit, occultet proprium nomen, veluti ſapiens, non canens tuba coràm

ſe, vt ſit eleemoſyna in occulto apud Deum, ſicut
» dicit Dominus, Cũ facis eleemoſynã, nõ cogno- *Matt. 6.*
» ſcat ſiniſtra tua quod facit dextera tua, vt eleemoſyna tua ſit occulta: & vidua oret pro eo, qui dedit. quicunque tandem ille ſit, cùm ſanctum Chriſti altare referat, & Pater in occulto vidẽs, benefacienti in aperto reddet. Sed quæ ſecundum Dei mandatum viduę viuere nolunt, exquirere ſtudent, quæ ſit illa quæ miniſtrauit, & quæ accepit, quod cùm cognouerint accuſant miniſtrantem illam dicentes, Neſciebas quòd ego eram tibi vicinior, & quòd magis egebam quàm illa? Cur igitur antepoſuiſti eam mihi? Hæc dicit ſtulta, non intelligens non hominis voluntate id factum, ſed diuino conſilio. Nam cùm ipſa teſtetur ſe viciniorem & maiori inopia oppreſſam, magíſque nudam fuiſſe, etiam animaduertere debuit, diuinam ordinationem, tacitámque, non accuſantem præbitricem illam, domum ingredi, & in faciem procumbentem rogare Deum vt remittatur ſibi peccatum. Deus enim facienti bonum præcepit, ne opus bonum peruulgaret. hæc autem illam accuſauit quòd ſuum nomen non indicauit, vt illo cognito ad capiendum poſſet accurrere, ac non ſolùm accuſauit, ſed etiam illi maledixit, oblita eius, qui dixit, Benedicens tibi, benedictus eſt: & ma- *Gen. 12.*
» ledicens tibi, maledictus. Dicit autem Domi- *Matt. 10.*
» nus, Cum intraueritis in domum, dicite, Pax
» huic domui: & ſi fuerit ibi filius pacis, pax veſtra
» requieſcet ſuper eum: Si non fuerit dignus, pax veſtra ad vos reuertetur,

Quòd indecorum eſt conuicio afficere proximum: alienum enim Chriſtiano eſt maledicere. *Cap. XV.*

QVOD ſi pax ad eos redit, qui eam miſerunt, cùm ipſa dignos non inuenerit, multo magis maledictum in caput illorum reuertetur, qui iniuſtè id miſerunt, cùm non ſit dignus vt in maledictum incurrat is, in quem eſt iactum. Ná qui inaniter conuicium facit, ipſe ſibi maledi-
Prou.26. cit, vt ait Solomon, Quemadmodum aues volant, & paſſeres, ita maledictum vanum, in ne-
Pro.10. minem ſuperueniet. & rurſum dicit, Qui proferunt contumelias, inſipientiſſimi ſunt. Atque vt apis robore ſuo imbecilla, vbi aliquem percuſſit, amittit aculeum, fitque ſterilis: eodem modo vos iniuriam, quam in alios facitis, in vos ipſi recipitis. Lacũ enim aperuit, & effodit eum,
Prou.26. & incidet in foueam, quam fecit. Qui fodit fo-
Eccle.10. ueam proximo, incidet in eam. Igitur qui maledictum fugit, alteri ne maledicat. Nam quod in te fieri non vis, nec tu id in alium feceris. Quare caſtigate inobedientes: increpate inuerecundas: hortamini puſillanimes: confirmate infirmas: laudate in ſánctitate ambulantes: benedicant potius, & non conuicientur: pacem componát, & non excitent bellum. Quare nec Epiſcopus, nec Presbyter, nec Diaconus, neque alius quiſquam de ſacro numero, maledicto linguam contaminet, ne pro benedictione conſequatur

maledictionem. Adhibeat autem ſtudium diligentiamque,vt nec laicus maledictum proferat. Omnium enim curam ſuſcipere debet Clericorum,virginum,viduarum, laicorũ. Ideo, ô Epiſcope , coadiutores vitæ tuæ, & iuſtitiæ operarios Diaconos Deo acceptos gratóſque elige, quos ex omni populo probatos iudicas eſſe dignos, & ad vſus miniſterii idoneos. Elige quoque Diaconiſſam fidelem & ſanctam ad mulierum miniſteria.nam accidit aliquando, cùm in aliquorum domos Diaconum ad mulieres mittere non potes, propter infideles, mittes igitur mulierem Diaconiſſam propter improborum cogitationes.nam ad multos vſus muliere Diaconiſſa indigemus:ac primùm cum illuminantur mulieres, Diaconus vngit frontem ipſarum oleo ſancto,deinde Diaconiſſa eas abſtergit.Nõ eſt enim neceſſe mulieres aſpici à viris,ſed ſolùm in manus impoſitione caput illius vnget Epiſcopus,quemadmodum ſacerdotes, & Reges antiquo tempore vngebantur. non quòd, qui nunc baptizantur ſacerdotes ordinantur, ſed quòd à
» Chriſto Chriſtiani dicũtur:regale ſacerdotium, 1. Pet. 2.
» & gens ſancta. Eccleſia Dei,columna & firma-
» mentum thalami ſponſi:qui aliquando non populus, nunc autem dilecti & electi, ſuper quos inuocatũ eſt nomẽ ipſius nouũ, vt teſtatur Iſaias *Iſa. 62.* propheta dicens, Et vocabunt populum nomen eius nouum,quod Dominus nominabit eum.

De diuina initiatione ſancti Baptiſmi. Cap. XVI.

TV ergo, Epiſcope, illa figura vnges caput illorum, qui baptizantur, ſiue ii viri ſint, ſiue mulieres, oleo ſancto in figuram ſpiritualis baptiſmi. Deinde vel tu Epiſcopus, vel tibi ſubiectus Presbyter ſacram ſuper ipſos dicens ac nominãs inuocationem patris & Filij, & Spiritus ſancti, baptizabis eos in aqua: ac virum ſuſcipiat Diaconus, mulierem Diaconiſſa, vt decore traditio infrangibilis ſigilli adminiſtretur. Poſtea Epiſcopus liniat baptizatos vnguento.

Quam cauſam habeat baptiſimus in Chriſtum cum aſsignatione cauſæ eorum, quæ in eo dicuntur, ac fiunt.
Cap. XVII.

DATVR igitur baptiſmus in mortem Ieſu, aqua pro ſepultura: oleum pro Spiritu ſancto: ſigillum pro cruce: vnguentum eſt confirmatio profeſsionis, mentio fit Patris vti cauſæ & mittentis: Spiritus ſancti vti teſtis: demerſio ſignificat quòd commorimur: emerſio quòd reſurgimus. Pater qui eſt ſuper omnia Deus, Chriſtus vnigenitus Deus, dilectus Filius, gloriæ Dominus, Spiritus ſanctus, Paracletus, qui à Chriſto mittitur & ab illo docetur, & illum prædicat.

Qualis eſſe debeat is, qui initiatur.
Cap. XVIII.

QVI baptizatur ſit ab omni impietate alienus, mortuus peccato, amicus Dei, hoſtis

Diaboli,hæres Dei Patris,cohæres filij ſui, qui abrenunciauerit Satanæ & Dæmonibus,& fraudibus ſuis, caſtus, mundus, ſanctus, pius,filius Dei orans tanquàm filius patrem & dicens vtí à communi fidelium conuentu in hunc modum. Pater noſter,qui es in Cœlis,ſanctificetur nomẽ tuum:Fiat voluntas tua ſicut in Cœlo & in Terra. Panem noſtrum ſuperſubſtantialem da nobis hodie,& dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris:Et ne nos inducas in tentationem,ſed libera nos à malo. Quoniam tuum eſt regnum, virtus, & gloria in ſæcula.Amen.

Qualis debeat eſſe Diaconus.
Cap. XIX

SINT Diaconi nulla ex parte reprehendendi, quemadmodum & Epiſcopus:tantùm ſint faciliores,accommodati ad multitudinem Eccleſię,vt infirmis miniſtrare valeant,veluti operarii, qui pudore non deterreantur.Ac mulier quidem mulieres curare ſtudeat:vterque nunciandi, curſandi,miniſtrandi, inſeruiendi officia abſoluat, vt de Domino Iſaias dicebat iis verbis, Iuſtifica *Iſa.53.*
iuſtum bene ſeruientem multis. Vnuſquiſque
» igitur ſuum locum agnoſcat, & eum expleat di-
» ligenter, concorditer, vnanimiter, cognoſcens Diaconatus mercedem. Sint Diaconi à pudore alieni in miniſtrãdo egentibus,quẽadmodũ Dominus noſter nõ venit miniſtrari,ſed miniſtrare, & dare animã ſuã in redemptionẽ pro multis. Idem ipſos facere oportet:quanquàm animã pro

fratre exponere opus foret, nolint dubitare: nam Dominus & Saluator noſter Ieſus Chriſtus non dubitauit animam ſuam ponere (vt ipſe inquit) pro amicis ſuis. Quòd ſi cœli & terræ Dominus omnia propter nos pertulit, quomodo vos miniſtrare indigentibus verebimini? cùm eius imitatores eſſe debeatis, qui ſeruitutem, paupertatem, plagas, crucem propter nos eſt paſſus. Quare oportet vos quoque vti Chriſti imitatores in-

Mat.20. ſeruire fratribus. Qui vult enim (inquit) inter vos „ eſſe magnus, ſit veſter miniſter. Et qui vult inter vos eſſe primus, ſit veſter ſeruus: Ita enim ille opere præſtitit vt inſeruiret multis, nō ſermone, nam cum accepiſſet linteum præcinxit ſe, deinde miſit aquam in pleuim, nobíſque recumbentibus accedens, omnium noſtrum lauit pedes, & linteo abſterſit. Quod faciens demonſtrabat nobis fraterni amoris charitatem, vt nos quoque inter nos idem faceremus. Cum igitur Dominus noſter ac magiſter adeo ſemet exinaniuerit, qua ratione vos pudebit idem facere in infirmos, & imbecillos fratres, cùm ſitis operarij veritatis, & pietatis patroni? Miniſtrate igitur amanter, non murmurantes, nec diſcordias excitātes: nō enim propter homines hæc facitis, ſed propter Deum, & miniſterij mercedem ab illo conſequemini in die viſitationis veſtræ. Neceſſe eſt igitur vos Diaconos omnes inuiſere, qui quidē viſitatione opus habent, & de oppreſſis referre Epiſcopo veſtro. Vos enim anima eius ſenſuſq́; eſſe debetis, prompti, & obedientes in omnibus rebus ei, vti Epiſcopo veſtro & patri, ac magiſtro.

Quòd à tribus, vel duobus Epiſcopis debet ordinari Epiſcopus, & non ab vno: irritum eſt enim. *Ca. XX.*

EPISCOPVM mandamus ordinari à tribus Epiſcopis, vel ad minus à duobus: non licere autem ab vno vobis conſtitui: nam duorum vel trium teſtimonium firmius, tutiúſque exiſtit. Presbyterum, & Diaconum, & reliquorum clerum ab vno Epiſcopo. Nec Presbyterum neque Diaconum iubemus ordinare ex laicis clericos, ſed Presbyterum tantùm docere, offerre, baptizare, benedicere populo: Diaconum miniſtrare Epiſcopo, & Presbyteris, hoc eſt, diaconatum exercere, non tamen reliqua peragere.

CONSTITVTIONVM SANCTORVM APOSTOLORVM B. CLEMENTE ROMANO AVCTORE,

LIBER QVARTVS.

De Orphanis. Cap. I.

SI Quis Chriſtianus Orphanus fiat, ſiue puer, ſiue virgo, bene erit ſi aliquis ex fratribus carens liberis puerum ſuſcipiat, & filij loco habeat. virginem verò, qui filium habuerit ducendæ vxori idoneum, ei in matrimonium collocet: hoc enim qui faciunt, opus magnum præſtant, orphanorum patres facti, & à Domino Deo conſequentur huius officii mercedẽ. Quòd ſi quis ſecundum gratiam hominum ambulans deſpexerit, cum ſit diues, orphanatus membra, orphano quidem prouidebit orphanorũ pater, & viduarum iudex: illi verò occurret aliquis, qui ipſius parſimoniam deuorabit: fietque in illum, quod dicitur, Quæ non comederunt ſancti, comederunt Aſſyrij ſicut Iſaias dicit, Viduam veſtrã coràm vobis, alieni deuorant eam.

Iſa. 1.

Quomodo Epiſcopus debeat orphanis prouidere. Cap. II.

VOS, Epiſcopi, ſolliciti eſtote de eis alendis, in nullo deficientes, orphanis præſtantes munera parentum, viduis virorum, adultis nuptias, artifici opus, infirmo miſericordiam, eſurienti cibum, ſitienti potũ, nudis veſtitum, ægrotis medicinam, in carcere incluſis opem. Præterea verò maiorem curam de orphanis ſuſcipite, ne quid illis deſit: virgini quoad ad nubilem ętatem perueniat, & eam in matrimonium fratri detis: puero vt ſit ſubſidium, quo artem diſcat, & alatur ex miniſterio: vt cùm in arte profecerit, tunc poſſit artis inſtrumenta ſibi emere, ne amplius moleſtus ſit veræ fratrum erga ſe charitati, ſed ſibi ſuppeditet. Etenim verè beatus dicendus eſt is, qui cum poſſit ſibi in ſumptus miniſtrare, orphani, viduæ, & aduenæ locum non occupat.

Quibus debeant ſubſidia miniſtrari ſecundum Domini mandatum.

Cap. III.

QVONIAM & Dominus beatiorem eſſe dixit eum, qui dat, quàm qui accipit. Etenim rurſum ab eo dictum eſt, Væ habentibus, & in hypocriſi accipientibus, vel iis, qui ſibi opitulari valent, & ab aliis accipere volunt, vterque reddet rationem domino Deo in die iudicii. Nam qui vel propter pupillarem ætatem, vel propter ſenectutis imbecillitatem, vel propter morbi caſum, vel propter filiorũ numerũ capit, nõ ſolùm *Act. 20.*

reprehendẽdus non eſt, ſed etiam laude dignus cẽſetur. Pro altari enim DEO dicato exiſtimatus, à Deo honorem conſequetur, diligenter & aſſiduè pro iis, qui ei præbent, preces fundens, qui non ſegniter accipit, ſed doni quoad poteſt gratiam refert per orationem. Talis igitur homo in vita æterna à Deo beatitudinem conſequetur. Qui verò de ſuo habet, & propter hypocriſim capit, vel propter inertiam, cùm tamen laborando aliis opem ferre debuiſſet, Deo pœnas dabit, quoniam pauperum eſcam ſurripuit.

De Auaritia. Cap. IIII.

NAM qui argẽtum habet, & aliis non impartitur, nec ipſe vtitur, ſerpentis locum obtinet, quem aiunt in theſauris dormire: & de eo
Eccle. 6. vera eſt Scriptura, quæ ait, Cõgregauit diuitias, ex quibus non comedet, & nihil ei proderunt
Prou. 11. pereunti à vindicta. Non enim iuuabunt, inquit, exiſtentes in die iræ: nam qui talis eſt, in Deum non credit, ſed in aurum, exiſtimãs illud Deum, & in illo confidens. Veritatis hypocrita is eſt, perſonarum acceptor, perfidus, diſſimulator, timidus, debilis, leuis, facilis, moroſus, triſtis, ſibi infeſtus, nemini amicus: huius pecuniæ peribũt, & vir aduena eas conſumit, vel à viuo ſublatas, „ vel illo mortuo perceptas: diuitiæ enim iniuſtè „ congregatæ euomentur.

Cum quali timore oporteat dominicarum collectarum participem eſſe. Cap. V.

MONEMVS igitur viduas & orphanos, vt cum omni timiditate, ac verecundia percipiant dè iis, quæ ipſis præbētur, gratiásque agant Deo, qui dat eſurientibus eſcam, & in eum oculos attollant. Quis enim, inquit, veſtrum comedet, vel quis bibet ſine ipſo? Ipſe enim aperit manum ſuam, & implet omne animal benedictione, frumentum adoleſcentibus, & vinum virginibus, & oleum in hilaritatem viuētium, fenum iumentis, herbam ſeruituti hominū, carnes beſtiis, ſemina auibus, & omnibus accōmodatam eſcam. Ideo, inquit Dominus, Videte volatilia cœli, quoniam non ſeminant, neque metunt, neque congregant in horrea, & Pater veſter nutrit illa: nónne illis meliores eſtis vos? Nolite igitur eſſe ſolliciti dicentes, Quid comedemus, quid bibemus: nouit enim Pater veſter, quòd iis omnibus indigetis. Cum igitur tanta prouidentia vobis conſulat, bonáque ab illo percipiatis, laudibus efferre debetis orphanum & viduam ſuſcipientem, omnipotentē Deum per dilectum filium eius Ieſum Chriſtum Dominū noſtrum, per quem gloria Deo in ſpiritu & veritate in ſæcula Amen. *Matt.6.*

Quorum oblationes recipiendæ ſint, & quorum non ſint. *Cap. VI.*

EPISCOPVM ſcire oportet quorum debeat recipere fructus, & quorū non debeat. Cauendi enim ſunt illi in capiendo caupones: non iuſtificabitur enim caupo à peccato. De iis Iſaias improperans Iſraëli dicebat, Caupones tui mi- *Eccl.26.* *Iſa.1.*

" ſcent vinum aqua. Fugienda quoque ſunt ſcorta: non offeres enim Domino mercedem meretri-
Deut.23. cis. Rapaces quoque vitãdi, & rerum alienarum cupidi, & adulteri: abominabilia enim horum ſacrificia ſunt apud Deum. Sed etiã opprimentes viduas, & orphanum affligentes, & carcerem implentes innocentibus. Illi quoque, qui ſeruos ſuos malè tractant, verberibus inquam & fame, atque acerba ſeruitute: fugiendi quoque ſunt tibi, ô Epiſcope, ij, qui ciuitates totas perdũt, quorum oblationes ſunt abominandæ. Vitabis quoque deceptores, & Rhetores iniuriã defendentes, idolorum artifices, fures, iniuſtos, publicanos, pondera & menſuras fraudantes, militem calumniatorem non contentum ſtipendiis, ſed pauperes concutientem. Homicidam quoque & carnificem, iudicémque iniuſtum, rerum euerſorem, hominum inſidiatorem, in ſceleribus verſatum, ebrium, blaſphemum, cinædum, fœneratorem, denique quemcunque improbum & Dei voluntatis aduerſarium: quoniam inquit Scriptura, tales homines apud Deum eſſe abominabiles. Nam qui ab iis aliquid capiunt, & alunt de eo viduas, & orphanos, rei in iudicio Dei efficientur: quemadmodum Adonias in libro Re-
3.Reg.13. gnorum, Propheta cùm Deo non paruiſſet: pa-
" némque comediſſet, & aquam bibiſſet in loco à
" Domino prohibito, propter impietatem Hiero-
" boami, à Leone eſt interemptus. Nam viduæ panis labore partus iuſtior eſt, quamuis paucus & exiguus, eo, qui de iniquitate & calũnia quæritur, quamuis multus ſit, & elaboratus. Inquit

" enim Scriptura, Melius eſt modicum iuſto, ſuper *Pſal.36.*
diuitias peccatorum multas. Quòd ſi ab impiis
paſta vidua, & ſatura facta, pro eis ſupplicauerit,
non exaudietur, quoniam ſcrutator cordiũ Deus
" cum iudicio pronuntiauit de impiis dicens, Si *Iſa.15.*
" ſteterit Moſes & Samuel ante faciem meam pro
" eis, non exaudiam ipſos: & tu ne ores pro populo
iſto, & noli miſereri eorum, & non accedas
ad me pro ipſis, quoniam non exaudiam te.

Quòd indignorum oblationes quouſque ij tales manſerint, non modò Deum non placant, ſed potius contrà illum ad iram prouocant. Cap. VII.

VERVM etiam ij, qui in peccatis verſantur, niſi pœnitentiam egerint, non ſolùm non exaudiuntur, cum ſupplicãt, ſed etiam Deum irritant, in memoriam ei reducẽtes ſuam improbitatem. Vitate igitur talia miniſteria, tãquàm canis pretium, & mercedem meretricis. Vtrunque enim in lege eſt prohibitũ: nam nec Eliſeus ab Azaele munera allata accepit, neque Achias à Ieroboamo. Quòd ſi Dei Prophetæ ab impiis oblata munera reiecerunt: item vos reiicite, ô Epiſcopi. Sed etiam Simon Magus mihi Petro, & Ioanni pecuniam afferens, conatus eſt pretio inæſtimabilem gratiam emere, quibus reiectis, execrationibus perpetuis illum deuinximus, quoniam donum Dei non beneuolentia erga Deum, ſed
" pecunia exiſtimauit poſſideri. Fugite ergo obla-
" tiones altaris Dei à mala conſcientia prouenien-

Deut.23. *4.Reg.8.* *3.Reg.11.* *Act.8.*

Iſa.54. tes, quoniam, Abſtine te, inquit, ab iniuſto, & non timebis, & pauor non appropinquabit tibi.

Quòd præſtat de proprio labore viduis ſuppeditare, quamuis pauca, & exigua, quàm ab impijs multa, & magna: præſtat enim fame perire, quàm ab impijs oblationem accipere.

Cap. VIII.

SED ſi dicatis quòd ij ſunt, qui eleemoſynas dant, à quibus niſi capiatur, non erit, vnde viduis miniſtretur, & inopes populi alantur: audietis à nobis quòd ideo accepiſtis donum Leuitarum, vt ſuppeditaretis, & vobis, & egẽtibus, ac ne inopia laborantes ab improbis caperetis. Quòd ſi adeò egebunt Eccleſiæ, præſtat perire, quàm ab inimicis Dei aliquid capere in contumeliam & irriſionem amicorum eius. Nam de
Pſa.140. iis Propheta dicit, Oleum peccatoris non impinguet caput meum. Probationẽ igitur talium facite, atque ab iis, qui ſanctè viuunt, capite, & oppreſſis præbete; ab iis, qui foris ſunt, nolite capere, priuſquàm Eccleſiæ membra efficiantur. quòd ſi deſit quod detur, ſignifica fratribus, ex quorum collectis miniſtra orphanis, & viduis in iuſtitia.

Quòd oportet incitari populum à ſacerdote ad benefaciendum pauperibus, vt ſapiens Solomon dicit.

Cap. IX.

» DIC populo tuo quæ ſapiens Solomon ait, *Prou. 3.*
» Honora Dominum de tuis iuſtis laboribus,
» & primitias da illi de tuis fructibus iuſtitiæ, vt
» impleantur horrea tua repletione frumenti, vino torcularia tua redundent. Quare de iuſto labore fidelium alite, & veſtite inopes, & quæ ex eo, vt ante dictum eſt, cogitur pecunia, ſtatuite vt conferatur in redemptionem ſanctorum, liberantes ſeruos, captiuos, vinctos, ignominia notatos, damnatos propter nomen Chriſti de Tyrannorum ſententia ad monomachias & ad
„ mortem. Inquit enim Scriptura, Libera qui du-
„ cuntur ad mortem, & redime occiſos, ne parcas. *Prou. 24.*

Conſtitutio vt ſi quis impius vi obtrudat pecuniam ſacerdotibus, in ligna, & carbones eam conſumant, & non in victum.

Cap. X.

SI neceſſe ſit aliquando ab aliquo impio inuitos pecuniam capere, in ligna & carbones illam conſumite, ne vidua, vel orphanus de ea ſumens, cogatur præter phas cibum, vel potum ſibi emere: æquum eſt enim talia quæ ab impiis veniunt, ignis pabulum, non piorum eſcam fieri. Hæc quoque lex præcipit, quæ ſacrificium ſerotinũ non comedendum appellat, & igni conſumi iubet: non enim ſua natura mala ſunt, quæ offeruntur, ſed ſententia illorum, qui illa adducunt. Hoc verò præcipimus, ne omnino vitemus illos, qui ad nos accedũt, cùm ſciamus con- *Leu. 19.*

ſuetudinem ſæpè piorum impiis vtilem eſſe, obeſſe tantùm cultus, & ſuperſtitionis ſocietatem. Hæc hactenus, dilecti, dicta ſint vobis propter cautionem veſtram.

De Parentibus, & filijs. Cap. XI.

PATRES inſtituite filios veſtros in Domino, educantes eos in diſciplina atque præceptis Domini, erudientes in artibus idoneis, atque accommodatis verbo, ne otio laſciuientes, & à parentibus non correpti, atque ante tempus libertatem adepti, honeſtati aduerſentur. Quare ne vereamini eos grauiter caſtigatos corripere: non enim occidetis eos cum caſtigatis: quin potius ſeruatis illos, vt Solomon in Sapientia inquit,
Prou. 23. Caſtiga filium tuum, & requieſcere te faciet, hic
" enim erit tibi bonæ ſpei: tu enim virga percuties
" eum, animam autem eius à morte liberabis, &
" idem, Qui parcit baculo, odit filiũ. Et alio in lo-
Prou. 13. " co, Tunde latera ipſius dum eſt infans, ne ali-
Eccl. 30. quando induratus non obediat tibi. Qui igitur
" negligit admonere & caſtigare filium, eum odio habet. Docete ergo filios veſtros ſermonẽ Domini, corripite verberibus, obſequẽtes facite ab infantia, erudientes eos ſacris literis veſtris, diuiníſque: atq; in omni diuina Scriptura inſtituentes, attendentes, ne in vos poteſtatem habeant præter veſtram ſententiam, cum æqualibus in conuiuiũ non permittentes eos cõferre. Ita enim in intemperãtiam labentur & in fornicationem incident. Et ſi parentum incuria id patientur, genitores rei illarum animarum fient. Si enim ne-

gligentia parentum filij cum intemperantibus peccati conſuetudiné habebunt, non ſolùm ipſi intemperantes erunt, ſed etiam pro eis parentes iudicabuntur. Ideo date operam vt cùm ad adultam ætatem peruenerint, matrimonio iungantur, ne illi feruore ætatis in conſuetudinem fornicandi incurrant, cuius vos in die Iudicij rationem Domino Deo eſſetis reddituri.

De Seruis, & Dominis. *Cap.* *XII.*

DE Seruis quid prætereà dicere poſſumus, niſi quòd ſeruus beneuolentia proſequatur Dominum, quamuis impium, quamuis improbum? non tamen concordiam cum eo habeat religionis. Et Dominus diligat ſeruum, ac quamuis illo preſtet, tamen ſe æqualem iudicet quatenus homo exiſtit. Qui fidelem habet Dominũ, ſaluo eius dominio, diligat vt Dominum, vt eiuſdem fidei conſortem, vt patrem, non vt ſeruus ad oculum, ſed vt Domini ſtudioſus, & amans: ſciens Deum ſibi redditurum ſeruitutis mercedem. Eodem modo Dominus fidelem habens ſeruum, ſalua ſibi ſeruitute, diligat vt filium, vel vt fratrem propter fidei ſocietatem.

In quibus oporteat ſubiectos eſſe mundanis poteſtatibus. *Cap.* *XIII.*

OMNI Regno, ac Magiſtratibus ſubditi eſtote in eo, quod Deo placet, tanquàm Dei miniſtris, & impiorum vltoribus: timoré illis debitum præſtate, omne vectigal, omne tributum,

CONSTITVTIONVM SANCTORVM APOSTOLORVM B. CLEMENTE ROMANO AVCTORE,

LIBER QVINTVS.

De Martyribus. Caput I.

SI QVIS Chriſtianus propter nomē Chriſti, & charitatē erga Deum, ac fidem ab impiis ad ludos, aut ad beſtias, aut ad metallum fuerit damnatus: illum ne deſeratis, ſed de labore atq; ſudore veſtro illi in victum mittatis, & militibus in ſtipendium, vt ſubleuetur, & cura aliqua colatur, atque, quantum in vobis eſt, ne ærumnis prę-matur beatus frater veſter. Nam qui propter nomen Domini Dei condemnatur, is Martyr ſanctus eſt, frater Domini, filius Altiſſimi, habitaculum Spiritus ſancti, per quem vnuſquiſque fidelis illuminationem gloriæ ſancti Euangelij accepit, eo quòd meruit incorruptibilem coronam martyrij paſſionum ipſius, & ſocietatem ſanguinis ipſius, cōfiguratus morti Chriſti in adoptionem filiorum.

Quòd ijs, qui propter Chriſtum calamitatem ab Infidelibus perferunt, æquum eſt fideles neceſſaria præbere ſecundum Chriſti ordinationem. Cap. II.

QVARE omnes fideles per Epiſcopum veſtrum de facultatibus, ac de labore veſtro miniſtrate ſanctis. Si quis non habeat, ieiunet, partiénsque victum quotidianum diſtribuat ſanctis. Si quis copia bonorum abundet, plura pro ratione facultatum præbeat. Quòd ſi poſſet venditis ſuis bonis, eos carceribus liberare, beatus cenſebitur, & amicus Chriſti. Nam qui pauperibus bona ſua dat, perfectus eſt poſt rerum diuinarũ cognitionem: multo magis qui id pro Martyribus facit: is enim dignus Dei amore obtemperabit eius voluntati, præbens illis, qui eum confeſſi ſunt coràm gentibus, Regibus, & filiis
Mat.10. Iſraël, de quibus Dominus pronũtiauit hæc ver-
» ba, Qui me confeſſus fuerit coràm hominibus,
» confitebor & ego eum coràm patre meo. Quòd
S. Igna. ad Smyrn. ſi tales ſunt vt Chriſti teſtimonium coràm Patre ſint habituri, non debetis vos pudore detineri, quin ad eos accedatis. Hoc enim ſi feceritis, martyrium vobis attribuetur, quoniam illis martyrium tentatio fuit, vobis alioqui promptitudo, & alacritas, vt qui participes illorum certaminis
Mat.25. eſtis. Inquit enim iis Dominus quodam in lo-
» co, Venite benedicti Patris mei, accipite regnũ,
» quod paratum eſt vobis ab origine mundi. Eſu-

» riui enim & dediſtis mihi manducare: ſitiui, &
» dediſtis mihi bibere: hoſpes eram, & collegiſtis
» me: nudus, & cooperuiſtis me: infirmus eram,
» & viſitaſtis me: in carcere eram, & veniſtis ad
me. Tunc reſpondebunt ei iuſti dicentes, Domine quando vidimus te eſurientem,&aluimus: vel ſitientem,& dedimus tibi bibere: quando te vidimus nudum, & cooperuimus:vel infirmum, & viſitauimus: quando te vidimus hoſpitem, & collegimus: vel in carcere, & acceſſimus ad te? Et reſpondens dicet eis, Quod feciſtis vni ex iis fratribus meis minimis,mihi feciſtis. Et ibunt ij in vitam æternam. Tunc dicet iis,qui à ſiniſtris erunt, Diſcedite à me maledicti in ignem æter-
» num, qui eſt paratus Diabolo, & angelis ſuis.
» Eſuriui enim, & non dediſtis mihi manducare:
» ſitiui,& non dediſtis mihi bibere: hoſpes eram,
» & non collegiſtis me: nudus, & non cooperui-
» ſtis me: infirmus, & in carcere, & non viſitaſtis
» me. Tunc reſpondebunt & ipſi dicentes,Domine quando te vidimus eſurientem,vel ſitientem, vel hoſpitē,vel nudum,vel infirmum, vel in carcere, & non miniſtrauimus tibi? Tunc reſpondebit eis dicens, Amen dico vobis, Quod non
» feciſtis vni ex iis minimis, nec mihi feciſtis: &
» ibunt ij in ſupplicium æternum.

Quòd fugienda eſt falſorum fratrum conſuetudo, quando perſeuerant in malitia. Cap. III.

SI QVIS dicens ſe fratrem eſſe, deceptus à Diabolo malum fecerit,conuictúſque,morti

» veſtra multa eſt in cœlis. Sic enim perſecuti ſunt
» Prophetas ante nos. Et rurſum, Si me perſecu- *Ioan.15.*
» ti ſunt, & vos perſequentur. Et deinde, Si perſe-
» quentur vos in hac ciuitate, fugite in aliam, quo-
» niam in mundo tribulationem habetis. Tradent
» enim vos in Synagogas, & ante Præſides, & Re-
» ges ducemini propter me in teſtimonium ipſis.
» Et qui perſeuerauerit vſque in finem, hic ſaluus
erit : nam qui propter fidem perſecutionem patitur, & illi teſtimonium exhibet, ac perſeuerat, is re vera homo Dei eſt.

Quòd tremenda, & exitiabilis res eſt negare Chriſtum. Cap. V.

QVI ſe Chriſti eſſe negat, ne hominibus ſit in odio, & ſuam animam magis diligit, quàm Dominum, in cuius manu ſpiritus eius eſt poſitus, is denique miſerabilis, atque infœlix eſt: nefarius, & abominandus, qui hominibus amicus eſſe vult, Deo inimicus: partem habens non ampliùs cum Sanctis, ſed vnà cum execratis: qui in locum regni benedicti expetit ignem æternum, paratum Diabolo & angelis eius : & qui non ampliùs ab hominibus odio habetur, ſed à Deo repellitur, & à conſpectu ipſius eiicitur.
» Nam de hoc locutus eſt Dominus dicens, Qui *Mat.10.*
» negauerit me coràm hominibus, & erubuerit
» nomen meum, negabo & ego ipſum, & erube-
» ſcam coràm Patre meo, qui eſt in cœlis. Et ite-
» rum nobis diſcipulis inquit, Qui amat patrem
» vel matrem ſupra me, non eſt me dignus, & qui

» amat filium, vel filiam ſupra me, non eſt me di-
» gnus: & qui non tollit crucem ſuam, & ſequitur
» me, non eſt me dignus: qui inuenit animã ſuam,
» perdet eam: & qui perdit animam ſuam propter
» me, inueniet eam. Quid enim prodeſt homini,
» ſi vniuerſum mundum lucretur, animæ verò ſuæ
» detrimentum patiatur, vel quam retributionem
» dabit homo pro anima ſua? Et deinceps, Nolite
» timere, qui occidunt corpus, animã autem non
» poſſunt occidere. Timete potius qui poteſt ani-
» mam & corpus perdere in gehennam.

Quòd imitari oportet Chriſtum in patiendo, & æmulari in patientiam. Cap. VI.

VNVSQVISQVE, qui artem aliquam diſcit, intuens magiſtrum actione, vſuque ſuo abſoluere artis munus, conatur in ſuo opere illius ſimilitudinem imitari. Niſi igitur vires intenderit, non erit in arte perfectus. Item nos magiſtrũ habentes Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, cur eius doctrinam non imitamur? Ille enim renuntiauit voluptatibus, delitiis, gloriæ, diuitiis, ſuperbiæ, opibus, matri, fratribus, denique propriæ vitæ, & propter ſuam erga patrem pietatem, erga nósque benignitatem, non modò pertulit perſecutionem, verbera, opprobria, illuſionem, ſed etiam crucis ſupplicium, vt Iudæos, & Græcos ad pœnitẽtiam reuocatos ſeruaret. Cùm igitur ille propter nos vitæ commoda reliquerit, nec crucem ſibi turpem exiſtimans, neque

mortem indecoram, quid eſt cauſæ cur nos eius paſſiones non imitemur, deſeramúſque præ eo vitam ipſam præſtante illo nobis patientiam? Ille enim propter nos, nos propter ipſoſmet patimur: non enim nobis opus habet ipſe, ſed nos illius miſericordia indigemus. Solùm autem à nobis fidem germanam liberámque flagitat. In-
» quit Scriptura, Si iuſtus es quid dabis ipſi? vel *Iob.35.6.*
» quid de manu tua accipiet? viro, qui eſt ſimilis tui
» impietas tua & filio hominis iuſtitia.

Quòd non debet fidelis ſe periculis exponere, neque propter ignauiam timere, ſed cautè fugere, & ſi in diſcrimen incidat, certare propter repoſitam coronam. *Cap. VII.*

RENVNCIEMVS ergo parentibus, conſanguineis, amicis, vxori, filiis, poſſeſſionibus, denique omni vitæ, ſi quidem aliquid horũ impediat pietatem. Oportet enim orare nos ne intremus in tentationem. quòd ſi ad martyrium vocemur, conſtanter cõfiteri pretioſum nomen, ac ſi propter hanc cauſam ſupplicio afficiamur, lætemur, quòd ad immortalitatem properamus, perſecutionẽ patientes nolimus quaſi in re noua obſtupeſcere, ne diligamus præſens ſæculũ, nec humanas laudes, neque principũ gloriam atque honorem more quorundam Iudæorum, qui Domini opera admirantes, metu Pontificum & reliquorũ principũ, in eum non credebãt: Dilexe- *Ioan.12.*

lætus diſcedat: paſſio enim, quam pro Chriſto ſuſtinet, cedet ei veriorem baptiſmum, quoniam ipſe re ipſa commoritur Chriſto, alij in figura. Gaudeat igitur quòd imitatur magiſtrum,
„ quoniam de eo mandatum habemus. Perfectus ſit omnis ſicut magiſter eius: magiſter autē eius, *Luc.6.*
ac noſter Ieſus Dominus propter nos cæſus eſt, maledicta pertulit, & contumelias cum longanimitate, ſputa, & alapas accepit, poſt flagella cruci affixus eſt, aceto & felle potatus, perficiens om-
„ nia, quæ de ſe ſcripta erant. Dixit Deo Patri, In
„ manus tuas cōmendo ſpiritū meum. Quare, qui illius diſcipulus eſſe cupit, æmuletur eius certamina, imitetur patientiā: ſciens quāuis ab hominibus igne comburatur, nihil tamē ſe paſſurum, veluti illi tres pueri. quòd ſi patiatur aliquid, tamen præmium à Domino conſequetur, fidē habens vni, & ſoli vero Deo, ac patri per Ieſum Chriſtum magnum Pontificē, & redemptorem animarum, certaminúmque remuneratorem, Cui gloria in ſæcula Amen.

De Reſurrectione. Cap. VIII.

IPSE enim nos exitabit omnipotens Deus per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, propter promiſſionem ipſius veram: exitabit autem cum omnibus, qui à principio dormierunt, tales quales modò ſumus præſenti figura, nil mancum habentes, nec corruptioni obnoxium: quoniam immortales reſurgemus. Quamuis enim in mari moriamur: quamuis in terra diſcerpamur: quamuis à feris, vel ab auibus laniemur, ta-

men excitabit nos virtute ſua:quoniam Mundus
Luc.21. totus Dei manu continetur. Capillus, inquit, ex
„ capite veſtro nō perit. Ideo monet nos inquiēs,
„ In patientia veſtra poſſidete animas veſtras. De
Dan.12. reſurrectione autem mortuorum, déque Martyrum remuneratione, Gabriel Danieli inquit,
„ Et multi de iis, qui dormierunt, de terræ puluere reſurgent: alii enim in vitam æternam, alii in
„ turpitudinem & opprobrium æternum. Et intelligentes fulgebunt quaſi ſol, & quaſi firmamentum, & ſtellæ. Quaſi luminaria ſplendorem habituros Sanctos prædixit Sanctiſs. Gabriel, ipſos enim intelligere veritatem teſtatur, & ſacrum nomen eius. Non ſolùm autem Martyribus promiſit reſurrectionem, ſed etiam omnibus hominibus iuſtis, atque iniuſtis, piis, atque
Eccl.12 impiis, vt ſinguli pro meritis pendant. Adducet
„ enim, inquit, Deus vniuerſam creaturam in iudicium in omni neglecto, ſiue bonum id fuerit, ſiue malum. Hanc reſurrectionem non credentes Iudæi olim dicebant, Aruerunt oſſa noſtra, &
Eze.37. diſſenſimus. quibus Deus reſpondens dicit, Ecce
„ ego aperio tumulos veſtros, & educam vos ex ipſis, & dabo ſpiritum meum in vobis, & viuetis, & cognoſcetis, quoniam ego Dominus locutus ſum, & faciam. Et per Iſaiam inquit, Re-
Iſa.26. ſurgent mortui, & excitabūtur qui ſunt in ſepul-
„ chris: & lætabuntur quieſcentes in terra, quoniam ros tuus medicina ipſis eſt. Multa alia de reſurrectione dicta ſunt, & de iuſtorum in gloria permanſione, déque impiorum ſupplicio, caſu, auerſione, pœna, infamia, igne æterno, verme

non pereunte. Quòd verò ſi voluiſſet homines immortales manere, hoc facere potuerit: oſtendit in Enoch, & in Helia, quos mortem experiri non permiſit. Item quòd potuerit quolibet tempore, ſi voluiſſet, eos in vitam reducere, id facere, & per ſe, & per alios, manifeſtum fecit, cùm filium viduæ per Heliam excitauit, & Sunamitidis filium per Heliſſæum. Perſuaſi autem ſumus mortē, ſupplicium non eſſe, ex eo quòd ſancti eam ſunt paſſi: imò ipſe ſanctorum Dominus Ieſus Chriſtus vita fidelium, & reſurrectio mortuorum. Quare veluti in magna ciuitate verſantibus nobis, poſt certamina, inducit breuis temporis diſſolutionem, vt poſtea vnumquemque in vitam excitatum vel reprobet, vel coronet. Nam qui Adæ & reliquorum corpora ex terra coagmentauit, poſt diſſolutionem ea reparabit, quoniam debetur hæc res rationali hominum naturæ: Perpetuitatem inquam. qui igitur corpus diſſoluit, idem reſtituet. Et qui dixit quòd accepit Dominus puluerem de terra, & formauit hominem, & inſpirauit in faciem eius ſpiritum vitæ, & factus eſt homo in animam viuentem: & qui poſt inobedientiam dixit, Terra es, & in terram reuerteris. Idem poſtea nobis reſurrectionem promiſit. Audient enim, inquit, qui ſunt in monumentis vocem filij Dei, & qui audiuerint, viuent. Præterea credimus reſurrectionē futurā, ex Domini reſurrectione: Ipſe enim, qui Lazarū quatriduanū in vitā reduxit, & Iairi filiam, ac viduæ filium, ſéq; ipſum etiā mandato Patris tertia die excitauit, quod eſt pignus & ar-

Gen. 2. *Gen. 3.* *Ioan. 5.* *Matt. 9.*

tur. Quanquàm aiunt in vnica ſpecie* ſe reſurrectionem oſtendere, non credentes iis, quæ ipſimet narrant. Aiunt enim auem quandam eſſe ſoligenam, vberem præbentem reſurrectionis demonſtrationem, quam dicunt comparem nõ habere: ſolámque in Mundo reperiri, Phœnicem appellant: narrántque eam poſt quingenteſimum annum in Aegyptum aduolantem, ſecúmque copiam cinnamomi, caſiæ, xylobalſami adducentem, in loco, qui dicitur, Solis ara, conſiſtere, ibíque conuerſam ad aſpectum Solis, ei (vt aiunt) ſupplicem ſponte conflagrare, redigíque in puluerem. Ex cineribus autem vermem exiſtere, eúmque concalefactum, in nouam phœnicem formari, alitémque factum in Arabiam, quæ eſt vltra Aegyptiacum ſaltum, aduolare. Cum ergo (vt ipſi aiunt) per auem rationis expertem, probetur reſurrectio, cur temerè noſtratia calumniantur, cum fateamur, qui potentia ſua effecit, vt quod non erat, eſſet, eum quoque facere poſſe vt id poſt eius interitum reſtituatur? Nam propter hanc perſuaſionem verbera, perſecutiones, mortes perferimus. nam fruſtrà ea didiciſſemns, niſi firmiter nobis hærerent ea, quæ aliis prædicanda ſuſcepimus. Quẽ" admodum igitur credimus Moſi dicenti, In principio fecit cœlum, & terram: & cognoſcimus, non materiæ inopia, ſed voluntate ſola Chriſtum, quæ conſtituit, ea produxiſſe cœlum inquam, terram, mare, lumen, noctem, luminaria, aſtra, volatilia, aquatica, quadrupedia, reptilia, plantas, herbas: eodem modo excitabit nos

ſua voluntate, ope aliena non indigens. Eiuſdem enim facultatis munus eſt, producere mundum atq; mortuos excitare. Atque tunc quidem hominem, qui nullus erat, ex diuerſis conſtantem rebus effecit, data ei anima de nihilo: nunc autem exiſtentibus animis, diſſoluta corpora reſtituet. Rerum enim manentium eſt reſurrectio, non in nihilum redeuntium. Ille igitur, qui prima corpora de nihilo effecit, ex iiſque varias naturas compoſuit, idem mortuos vita reddita excitabit. Nam qui in vtero hominem de puſillo ſemine fingit, animámque illi nondum exiſtentem, creat, & (vt ipſe inquit quodam in loco Ieremiæ)

Ier. 1. Antequàm te formarem in vtero, noui

Zac. 12. te. Et alio in loco, Ego Dominus firmans cœlum, & fundans terram, & formans ſpiritum hominis in eo. idē ipſe omnes homines excitabit, cùm eius ſint opera, quemadmodum diuina Scriptura teſtatur dixiſſe Deū vnigenito Chri-

Gen. 1. ſto, Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram. Et fecit Deus hominem, ſecundum imaginem Dei fecit illum, maſculum & fœminam fecit eos. Et diuiniſſimus & patientiſſimus Iob. de quo Scriptura ait, quod ſcri-

Iob. 10. ptum eſt eum reſurrecturum cum iis, quos Dominus ſuſcitabit, ſic inquit ad Deum, Nônne ſicut lac mulſiſti me, & ſicut caſeum me coagulaſti? pelle, & carnibus veſtiſti me, oſſibus, & neruis compegiſti me. vitam & miſericordiam poſuiſti apud me, & viſitatio tua cuſtodiuit ſpiritum meum. Hæc habens in me ipſo, ſcio quòd omnia potes. Ideo inquit Saluator ac magiſter

noſter Ieſus Chriſtus, Quod hominibus eſt impoſſibile, Deo poſſibile eſt. Dicítque Deo chariſſimus Dauid, Manus tuæ fecerunt me, & plaſmauerunt me. Et iterum, Tu noſti figmentum noſtrum. Et deinceps, Tu plaſmaſti me, & poſuiſti ſuper me manū tuā. Mirabilis facta eſt ſcientia tua, ex me confortata eſt, non potero ad eā. Imperfectum meū viderunt oculi tui, & in libro tuo omnes ſcribentur. Sed etiam Iſaias illi ſupplicās dicit, Nos lutum, & tu fictor noſter. Quare ſi opus eius homo eſt per Chriſtū effectus, omnino mortuus per eum reſurget, vel ad rectè factorum præmia, vel ad ſcelerū ſupplicia. Quod ſi Iuſtitia iudicat veluti legiſlator, quēadmodū impios punit, ita ſeruat fideles, atq; eos, qui pro Chriſto ab hominibus ſunt interfecti, alios quaſi aſtra decorās, alios quaſi luminaria illuſtrās, ſicuti Danieli dicebat Gabriel. Quare cùm fideles Chriſti diſcipuli omnes ſimus, eius promiſſionibus credimus. verus eſt enim qui promiſit. Dicit autem beatus Propheta Dauid, Fidelis Dominus in omnibus ſermonibus ſuis, & ſanctus in omnibus operibus ſuis. Nam qui de Virgine ſibi corpus parauit, is reliquorū hominū inſtituit originē, qui ipſe ſe è mortuis excitauit, is omnes ſepultos in vitā reuocabit: qui ex vno grano multum tritici de terra excitat, & abſciſſæ arbori regermi nantes ſurculos reſtituit, & arefactæ virgæ Aaron reddidit viriditatem, ille ipſe nos quoque ſuſcitabit in gloria: & qui paralyticum incolumen reſtituit, aridam manum habentem curauit: cæco à natiuitate, luto de ſputo ac terra facto

Pſal. 118. *Pſal. 102.* *Pſal. 138.* *Iſa. 64.* *Pſal. 144.*

mancam partem reddidit, idem ille nos in vitam reducet: quíque ex quinque panibus, & duobus piſcibus, quinque millia hominum ſatiauit, vt duodecim cophani ſupereſſent: & in vinum aquam conuertit, & ex ore piſcis per me Petrum eductum ſtaterem cenſum petentibus miſit, is quoque mortuos ſuſcitabit. Hæc enim omnia nos de eo teſtamur, alia conteſtantur Prophetæ. Nos qui cum illo comedimus, & bibimus, & ſpectauimus eius miracula, vitam, conſuetudinem, ſermones, paſſiones, mortem, reſurrectionem à mortuis, verſatíque cum eo ſumus poſtea per quadraginta dies, mandatúmque habuimus vt prædicaremus Euangelium in vniuerſo Mundo, & doceremus omnes gentes: baptizaremúſque in mortem eius in virtute Dei cunctorum, qui eſt pater ipſius, & teſtimonio Spiritus, qui eſt paracletus: iidem illi docemus vos hæc omnia, quæ cùm nobis præciperet, in cœlum ab oculis noſtris ſublatus eſt, rediens ad eum, qui ipſum miſerat. Quæ ſi credetis, beatitudinem aſſequemini, cæteroqui ipſi ſine culpa inueniemur, nec nos contaminabit infidelitas veſtra. De Martyribus dicimus vobis, vt apud vos in omni honore ſint, quemadmodum & apud nos in honore habiti fuerunt, beatus Iacobus Epiſcopus, & Sanctus noſter condiaconus Stephanus. ii enim & à Deo ſunt beatitudinem conſecuti, & ab hominibus honorem: expertes omnis delicti: obfirmati aduerſus peccatum: immutabiles in bonis: ſecuri in laudibus, de quibus Dauid dicebat, Pretioſa in conſpectu Domini

Domini mors Sanctorum eius. Et Solomon,
„ Memoria iuſti cum laude. De quibus propheta *Prou.10.*
quoque dicebat, Viri iuſti tolluntur.

De falſis Martyribus. Cap. IX.

OMNIA iam dicta ſunt, quæ ad eos, qui pro Chriſto verè Martyres ſunt, pertinebant, nihil de falſis martyribus, de quibus ſcriptura dicit, Nomen Impiorum extinguitur. Teſtis enim *Prou.10.* fidelis non mentitur, & profert falſa teſtis iniquus: *Prou.14.* nam qui ſine mendacio martyrium pro defendenda veritate eſt executus, is verax martyr putatur, fideliſque, eo quòd verbo pietatis per proprium ſanguinem eſt patrocinatus.

Moralis admonitio. Cap. X.

HORTAMVR vos fratres, & conſerui, vt relinquatis inania & turpia verba, facetias, ebrietates, libidines, delicias, immoderatam iracundiam cum ſtultis ſermonibus: quoniam neque in Dominicis diebus, qui ſunt hilaritatis & lætitiæ, cõcedimus vobis præter ſanctitatem aliquid dicere vel facere. Ait enim quodam in loco ſcriptura, Seruite Domino in timore, & exultate *Pſal.2.*
„ ei in tremore. Exultationes igitur veſtras cum timore & tremore celebrari oportet. Chriſtianus enim fidelis nec carmen Ethnicum, neque meretriciam cantilenam canere debet, quoniam continget eum in cantione, dæmoniacorum nominum Idolorũ mentionem facere, & in locum Spiritus ſancti inuadet in eum ſpiritus malus.

Admonitio erudiens fugiendam Idololatriæ abominationem. Cap. XI.

PROHIBITVM eſt autem iurare per illa, & in ore habere illorum abominabilia nomina, vel ea colere, vel timere veluti Deos: nō enim dij ſunt, ſed improbi dæmones, & ridicula opera. Dicit enim quodā in loco Dominus de Iſraëlitis, Reliquerunt me, & iurauerunt in diis, qui non ſunt, & reliqua. Tollam nomina idolorum ex ore ipſorum. Et alio in loco, Ipſi me prouocauerunt in iis, qui non ſunt dij: irritauerunt me in Idolis ſuis, atque in omnibus ſcripturis hæc prohibita reperiuntur à Domino Deo.

Ier. 5. Zach. 13. Deut. 32.

Quòd non oportet Cœlum & aſtra colere, neque per ea, aut per alias creaturas iurare ſecundum Domini mandatum. Cap. XII.

NON ſolùm enim de Idolis prohibitum eſt, ſed etiam de luminaribus lege eſt ſancitū, ne quis per illa iuret, neque ea colat: inquiunt enim, Ne aſpiciens Solem, & Lunam, & aſtra, in errorem inductus ea adoret. Et alio in loco, Secūdum vias gentium nolite diſcere, & à ſignis Cœli nolite timere: aſtra enim & luminaria vt luceant hominibus, non vt colantur data ſunt. Et ſi Iſraëlitæ, vitio morum, pro creatore adorabant creaturam, Opificem contemnentes, creaturam pluſquàm oportuit admirantes: qui quan-

Deut. 4. Ier. 10.

doque vitulum conflauerunt, vt in deſerto: aliquando Beelphegor adorauerunt: aliquando Baal, & Thammus, & Sidoniam, Aſtartem, ac rurſum Moloch, & Chamos: & aliquando Solem, vt in Ezechiele ſcriptum eſt. Iam verò bruta quoque coluerunt, vt Ægyptium Apim & hircum, Deſium, ac deos argenteos & aureos: quod factum eſt in Iudæa. Quocirca minitans illis per Prophetam aiebat, Parúmne eſt hoc domui Iudæ, quòd faciunt abominationes iſtas, quas fecerunt, quando impleuerunt terram iniquitate, eo quòd irritauerũt me? Et ecce ipſi ſunt, quaſi ſubſannantes, & ego faciam cum furore: non parcet oculus meus, neque miſerebor, & clamabunt in auribus meis voce magna & non exaudiam eos. Videte dilecti quanta aduerſus Idololatras, & colentes Solem, ac Lunam pronũtiet Dominus. Quare debet homo Dei, vti Chriſtianum decet, nec per Solem iurare, neque per Lunam, neque per aſtra, neque verò etiam per Cœlum, neque per terram, vel per aliquod elemẽtum magnum ſiue paruum. Nam ſi magiſter per verum Deum nos iurare prohibuit, vt oratio veſtra iureiurando firmior ſit, neque verò per Cœlum (pertinet enim ad Græcorũ impietatem) neque per Iſraëlem, vel per Dei ſancta, vel per altare, ac donum, vel per templi ornatum, vel per proprium caput. Eſt enim Iudaici abuſus conſuetudo, ideóque prohibetur: fidelibus verò præcipit illorum ſermonem eſſe, Eſt, eſt, Non, non, quódque præter id fit, eſſe à malo: quanto damnabiliores ſunt qui falſa nomina adhibent ad iuſiurandum & exiſti-

3. Reg. 11.

Ezech. 8.

Mat. 23.

mata pro veris colunt? quos Deus propter malitiam tradidit in reprobum ſenſum, vt operentur quæ non oportet.

Numerus dierum feſtorum Domini, quos oportet cuſtodire, & quando quilibet ex ijs ſit celebrandus.
Cap. XIII.

DIES feſtos cuſtodite fratres. In primis diem Natalem, qui celebretur à vobis vigeſima quinta noni menſis. Poſt quem Epiphaniæ dies ſit vobis in maximo honore, quo die Dominus propriam diuinitatẽ oſtendit. Celebretur is ſexta decimi menſis. Poſtquem, ſeruandum eſt à vobis ieiunium quadrageſimæ, continens memoriam conuerſationis & legiſlationis Domini. Celebretur hoc ieiunium ante ieiunium Paſchæ, quod incipiens à ſecunda ſabbati, deſinat in paraſceuem. Poſt quos dies ſoluto ieiunio, aggredimini ſanctam Paſchæ hebdomadam: ieiunantes in ea omnes cum timore, & tremore, orantes per eos dies, pro iis, qui pereunt.

De Paſcha. *Cap. XIIII.*

AGGRESSI enim ſunt conſilium aduerſum Dominum in ſecunda ſabbati menſe primo, qui eſt xanthicus, & ad tertiam ſabbati durauit deliberatio, quarta decreuerunt eum cruce interimere.

De Iuda. Cap. XV.

AC Iudas hoc cognouit, qui pridem deprauatus, tunc etiam à diabolo auaritia corruptus fuit: quanquàm antea cũm ei loculi traditi eſſent, & pauperum res furaretur, non reiectus fuit à Domino propter longanimitatem, ſed aliquando comedentibus nobis cum eo, volens illum ad ſanitatem reducere, nósque erudire, eius prædictionẽ præfatus eſt inquiens, Amen amen dico vobis, quòd vnus ex vobis me tradet. Et quolibet noſtrum dicente, nunquid ego ſum? Dominóque tacente: conſurgens ego vnus ex duodecim, qui plus aliis ab illo diligebar, & ad pectus eius recumbens, ei ſupplicabam vt diceret, quis eum eſſet traditurus: neque tamen hoc modo indicauit nobis illius nomen bonus Dominus, ſed duo ſigna proditoris dedit, vnum dicens, Qui intingit mecum panem in catino. alterum, Cui ego intinctã buccellam dabo. quanquàm illo dicente, Nunquid ego ſum Rabbi? tamen non dixit Dominus, etiam, Sed tu dixiſti. Illúmque de hoc perterrefacere volens, ait: Væ homini illi, per quem filius hominis tradetur: melius eſſet ei ſi natus non fuiſſet. Quæ cum audiuiſſet, diſceſſit, dixítque ſacerdotibus, Quid vultis mihi dare, & ego illum vobis tradam? Illi verò conſtituerunt ei triginta argenteos: & impleta eſt Scriptura dicẽs, Et acceperunt triginta argenteos pretium appretiati, quod parauerunt à filiis Iſraël, & dederunt eos in domum figuli. Itaque quinta die cùm comediſſemus apud eum

Paſcha,& intinxiſſet ille manum in catinum, & buccellam accepiſſet, exiuiſsétque nocte, dixit nobis Dominus, Venit hora,qua diſpergamini, & me ſolum relinquatis. Et quolibet cõtendente,ſe eum nõ deſerturũ,méque Petro promittente,cum illo me commoriturum, dixit: Amẽ dico vobis,antequã gallus cãtet,ter me negabis noſſe.

Quòd non aderat Iudas cùm Dominus diſcipulis tradidit myſteria.
Cap. XVI.

CVM verò antitypa myſteria pretioſi corporis & ſanguinis ſui nobis tradidiſſet, quibus non aderat vnà nobiſcum Iudas, exiit ad montem oliuarum prope torrentem Cedron,vbi erat hortus: aderamus cum eo etiam nos, hymnúmque de more diximus: cúmque longè à nobis ſeceſſiſſet,rogauit patrem dicens, Pater transfer à me calicem: verumtamen non mea voluntas fiat,ſed tua. Quod cùm ter feciſſet,nósque propter mœſtitiam in ſomnũ incidiſſemus:accedens ipſe ad nos,Venit,inquit,hora,& filius hominis tradetur in manus peccatorum. Et ecce Iudas & cum eo turba impiorũ: ſignúmque proditionis illis oſtẽdit doloſum oſculum,qui ſigno accepto ceperunt Dominum,vinctúmque in domũ Pontificis Caiphæ duxerunt, in qua frequẽs conuenerat non populus,ſed colluuies:nec ſacrũ Preſbyterium,ſed cõſeſſus iniquorum & impiorum conſilium. Qui cùm multa contra eum facerẽt, nullum petulantiæ genus omittebant, deſpuen-

tes, deridentes, cædentes, conuiciantes, tentantes, diuinationes pro Prophetiis quærẽtes, ſimulatorem, blaſphemũ, Moſis violatorem, templi euerſorem, ſacrificiorũ extinctorem, Romanorum hoſtem, Cæſaris aduerſarium eum appellantes. Cúmque vſque ad primum diluculum ei ita inſultaſſent, tauri illi & canes ad Annam eum ducunt, qui Caiphæ gener erat: cúmque ibi ſimilia egiſſent, & eſſet illo die Paraſceue, Præſidi Romanorum Pilato tradunt, multa ac grauia ei obiicientes, quæ probare non potuerunt. Quare indignatus Pilatus nullam, inquit, aduerſus hunc cauſam reperio. Itaque illi duobus falſis teſtibus productis, Dominum criminari voluerunt. Qui cùm varij & inter ſe diſſentiẽtes reperti fuiſſent: ad maieſtatem rem reuocauerunt, dicentes, Hic iactat ſe regem eſſe, prohibétque tributa dari Cæſari. fiúntque iidem accuſatores, teſtes & iudices: ſententiæque auctores, dicentes, Crucifige crucifige eum: vt impleretur quod de eo in Prophetis erat ſcriptum, Congregati ſunt ſuper me teſtes iniqui, & mentita eſt iniquitas ſibi. Et rurſum, Circundederunt me canes multi, concilio malignantium complexi ſunt me. Et alio in loco, facta eſt hæreditas mea mihi: ſicut leo in ſylua, dedit ſuper me vocẽ ſuã. Igitur Pilatus ob animi molliciem, dedecorato magiſtratu, ipſe ſe improbitatis coarguit, qui turbas, quàm iuſtitiã colere maluerit: teſtatúsq; ſit, illũ eſſe innocentẽ, & vti nocentẽ, tamẽ eum crucis ſupplicio tradiderit, quanquàm Romanorũ legibus prohibentibus quenquam indicta cauſa ſupplicio affici.

Pſal. 26. *Pſal. 21.* *Ier. 12.*

Carnifices porrò comprehenſum Dominum gloriæ,ligno confixerunt:ſexta enim hora illum in crucem egerunt,tertia ſententiam acceperũt, poſteà acetum ei ad bibendum felle miſtum obtulerunt:tum veſtimenta ſorte partiti ſunt,duóſque maleficos ex vtraque parte cum eo crucifi-

Pſal. 68. xerunt,vt impleretur quod dictum eſt, Dederũt in eſcam meam fel,& in ſitim meam potauerunt

" me aceto.Et rurſum,Diuiſerunt ſibi veſtimenta

Pſal. 21. mea,& ſuper veſtem meam miſerunt ſortem.

" Et alia in loco,Et cũ impiis reputatus ſum. Deinde per tres horas tenebræ extiterunt à ſexta ad nonã.Rurſum lux orta eſt vergente Sole ad Oc-

Zac 14. caſum, ſicut ſcriptum eſt, Nónne dies, & non nox & ad veſperam erit lumen? Quæ omnia intuiti qui cum eo in crucem acti fuerant latrones, alter ex eis maledicta in eum iaciebat, vt qui ob imbecillitatem ſibi opem ferre non poſſet, alter huius inſcitiam increpabat: ad Dominúmque conuerſus vti illuſtratus ab eo,ſciénſq; qui nam eſſet qui pateretur, rogabat eum vt poſtea in regno,ſui memor eſſet. Ipſe verò cõceſſa illi rerũ præteritarum obliuione, in Paradiſum eum introduxit ad fruendum myſticorum bonorum ſuauitate.Circa verò horam nonam exclamans, Deus meus,inquit,cur me dereliquiſti? Et paulò poſt voce magna clamans,Pater, inquit, dimitte eis:non enim ſciunt quid faciunt. Et ſubiungens, In manus tuas commẽdo ſpiritum meum.

S. Ign. ad Trall. ſpiritum emiſit:ſepelitúrque ante Solis occaſum in monumento nouo.Illuceſcente verò vna ſabbatorum, ſurgens à mortuis præſtitit illa, quæ

antè paſſionem nobis prædicebat, quòd oportebat filium hominis in corde terræ per tres dies, & per tres noctes manere. Excitatúſque à mortuis, primùm Mariæ Magdalenæ, & Mariæ Iacobi ſe ſe oſtẽdit, poſtea Cleophæ in itinere, deinde nobis ſuis diſcipulis, qui quidem propter metum Iudæorum fugiebamus, clanculum autem de illo exquirebamus. Hæc in Euãgelio quoque ſcripta ſunt, præcepit igitur nobis vt ieiunaremus ſex his diebus propter Iudœorum impietatem atque iniquitatem: admonens nos vt eos ob interitum lugeamus, atque deploremus. Et enim ille quoque illacrymatus eſt, ignorantibus tempus viſitationis ſuæ. In quarta feria & Paraſceue nobis ieiunium indixit: in illa ob proditionem, in hac ob paſſionem: deſinere autem ieiunium in ſeptima die in galli cantu. Iuſſit in ipſo ſabbato ieiunare, non quòd oporteat in ſabbato ieiunium ſeruare, cùm in eo ceſſatio conditi operis ſit, ſed quòd in illo tantùm ieiunare oportet, in quo opifex ipſe ſubtus terram manſit. In ipſo enim feſto ſuo detinuerunt Dominum, vt impleretur ille ſermo, Poſuerunt ſigna ſua in me- *Pſal.73.*
„ dio feſtiuitatis eorum, & non cognouerunt. Debemus igitur pro ipſis lugere, quòd cùm veniſſet Dominus, ei credere noluerunt: iudicantéſque ſe ſalute indignos, eius doctrinã reiecerunt.
„ Beati nos igitur ſumus, qui aliquando populus, nunc verò gens ſancta, liberata Idolorum errore,
„ ignorantia, impietate: qui non miſericordiam conſecuti, nunc propter obedientiam cordis veſtri miſericordiam impetrauiſtis. Vobis enim

qui ex gẽtibus veniſtis, apertum eſt oſtium vitæ, qui aliquando non eratis dilecti, nunc in gratiam atque amorem recepti eſtis, populus acquiſitionis Dei, deſignatus ad eius virtutes enuntiandas:
Iſa.65. de quibus dixit Saluator, Inuentus ſum à non
» quærentibus me, manifeſtatus ſum à non in-
» terrogantibus me. dixi, Ecce adſum genti, qui non inuocauerunt nomen meum. Nam cùm illum non quæreretis, tunc ab illo quæſiti eſtis. Quare cùm in eum credideritis, obedite eius vocationi, relinquẽtes multorum deorũ inſaniam, atque ad vnum verum & omnipotentem Deum
Dan.7. confugientes per Chriſtum, qui effecti eſtis ſupplementum numeri eorum, qui ſaluantur decem millia myriadum, & millia millium, vt ſcriptum
» eſt in Dauid, Cadent à latere tuo mille, & à
» dextris tuis decem millia. Et rurſum, Currus Dei
Pſal.67. decem millibus multiplex millia lætantium. Ad
Iſa.65. Iſraëlem verò infidelem dicit, Tota die expandi
» manum meam ad populum non obedientem,
» & contradicentem, ambulantem in via non bo-
» na, ſed poſt peccata ſua: populum irritantem me
» in conſpectu meo.

Connumeratio propheticarum prædictionum, quæ Chriſtum prædicant, quarum exitum Iudæi cernentes, tamen ob malitiam credere noluerunt, eum eſſe Chriſtum Dei, & ad crucẽ, gloriæ Dominum condamnauerunt. Cap. XVII.

VIDETE quomodo irritauit Dominum populus, cùm ei credere noluerit. Ideo dicit,

» Irritauerunt Spiritum ſanctum, & conuerſus eſt *Pſal.106.*
» eis in odium: tenebræ enim eis offuſæ ſunt propter ſuam improbitatē, quoniam cernentes Dominum, non crediderunt eum eſſe Chriſtū Dei, ante omnia ſæcula ex ipſo genitum, filium vnigenitum, propter infidelitatem verbum Deum non agnouerunt: neque ex operibus ſuis, neque ex prophetiis de eo ſcriptis. Nam quòd de Virgine naſci debebat, legerant, Ecce virgo concipiet,
» & pariet filium & vocabunt nomen eius Ema- *Iſa.7.*
» nuel. Puer natus eſt, filius natus eſt, cuius princi-
» pium ſuper humerū eius, & vocatur nomen eius
» magni conſilij angelus, admirabilis, conſiliarius,
» Deus fortis, dominator, princeps pacis, pater fu-
» turi ſæculi. Quòd verò propter ſummam vitio-
» ſitatem non erant obediētes futuri, ait, Domine *Iſa.53.*
» quis credidit auditui noſtro, & brachium Do-
» mini cui reuelatum eſt? Et deinceps, Auribus au-
» ditis, & non intelligitis: & videntes videtis, &
» non cognoſcitis. Induratum eſt enim cor popu- *Iſa.6.*
» li huius. Quare erepta eſt iis notitia, quoniam *Act.28.*
cum vidiſſent, deſpexerunt, & cùm audiuiſſent, attendere noluerūt. Vobis verò à gentibus profectis aſſignatū eſt regnū, quoniam cùm Deum ignoraretis, per prædicationē credentes cognouiſtis: imò verò ab eo cogniti eſtis per Ieſum Saluatorem & redemptorem omnium, qui in eo ſpem collocant. Nam relicta inani prioris temporis conſuetudine: deſpectíſque inanimis Idolis, illíſque Dæmonum tenebris diſpulſis, complexi verū lumen, cognitóque per id vno & ſolo atque vero Deo, ac patre, regni eius hæreditatem

eſtis conſecuti. Nam baptizati in nomẽ Domini, atq; in eius reſurrectionẽ, veluti infantes nuper nati nullũ peccati ſenſum, actionẽq; habere detis. Non enim in veſtras eſtis poteſtate, ſed eius, qui ſanguine ſuo vos redemit. Nã de veteri Iſraële propter eius infidelitatem (inquit Dominus)

Mat.21. Tolletur à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus ipſius: id eſt à vobis ab illo olim longè abalienatis, conceſſo regno, recipit rectæ ſententiæ fructus. Vos enim eſtis, qui ad vineam olim miſſi fuiſtis, & obtemperare ei noluiſtis: ſed vos peccati dolore ducti, nunc in ea laboratis, illi ægrè ferentes conditiones, non modò vineam incultam reliquerunt, ſed etiam interfecerunt procuratores Domini, alium lapidibus, alium ferro: quendam etiam diſſecuerunt: alium interemerunt inter templum & altare. Denique

Pſal.17. ipſum hæredem extra vineam expulſum occiderunt, qui ab illis veluti lapis inutilis eſt reiectus, à vobis vt angularis receptus. Ideo de vobis dicit, Populus, qui me non cognouit, ſeruiuit mihi, ad aurem auditus obediuit mihi.

Quomodo agendum ſit Paſcha. Cap. XVIII.

OPORTET ergo vos fratres, qui pretioſo Chriſti ſanguine redẽpti eſtis, dies Paſchæ accuratè & cum omni diligentia celebrare. Poſt æquinoctium, ne bis in anno vnius paſſionis memoriam colatis, ſed ſemel in anno eius, qui ſemel mortuus eſt, memoriam renouetis, cauentes ne cum Iudæis feſtum agamus. Nulla enim nunc eſt nobiſcum cum illis ſocietas. Verſantur enim in errore, atque in ipſo diei calculo, quem

putant ſe obſeruare, vt ex omni parte errare, & à veritate diſcedere inueniantur. Vos autem obſeruate ſubtiliter æquinoctium verni temporis quod eſt XXII. duodecimi menſis, qui dicitur Dyſtrus* obſeruantes vſque ad vigeſimum primæ Lunæ, ne in aliam hebdomodam incidat quartus decimus Lunæ, atque illo errore lapſi per ignorãtiam, bis in anno celebremus Paſcha, vel in alio die feſtum peragamus reſurrectionis Domini noſtri Ieſu Chriſti, præterquàm in dominico ſolo.

Diſpoſitio de magna Paſchæ hebdomada. Cap. XIX.

IN diebus Paſchæ ieiunate incipientes à ſecunda ſabbati vſque ad Pareſceuem & ſabbatum dies ſex, ſolo pane vtentes, ſale, atque oleribus, & aqua in potum. A vino & carnibus vos abſtinete in iis diebus: ſunt enim dies luctuoſi, non feſti. Paraſceuem tamen & ſabbatum integrum ieiunet, qui quidem poſſunt, nihil guſtantes vſque ad galli cantum noctis. Quòd ſi quis non poteſt duorum dierum ieiunium continuare, ſeruet ſaltem ſabbatum: ait enim quodam in loco de ſe Dominus. Quando diſcedet ab eis ſponſus, ieiunabunt in illis diebus: iis igitur diebus ſublatus eſt à falſis Iudæis, & crucifixus eſt, & cum impiis reputatus.

S. Ign. ad Philippen.

Mat. 9.

De pernoctatione magni ſabbati, & de die Reſurrectionis. Cap. XX.

QVARE monemus vos vt ieiunetis per hos dies, quemadmodum nos etiam ieiunaui-

mus cùm nobis ipſe ereptus eſt, vſque ad veſperam. In reliquis verò diebus ante Paraſceuā nona hora, vel veſperi quilibet cibum capiat, vel quemadmodum quiſque poterit: à veſpera autem quinti diei vſque ad galli cantum vigilantes, atque in Eccleſiam conuenientes vigilate orantes ac rogantes Deum, legentes in veſtra pernoctatione legē, Prophetas, pſalmos, vſque ad galli cantum: baptizatiſque Cathecumenis veſtris, & lecto Euangelio in timore ac tremore, luctū definite, rogatéque Deum, vt conuertatur Iſraël, & inueniat pœnitētiæ locum, atque impietatis remiſſionem: quoniam Iudex alienigena lotis manibus dixit, Innocens ſum à ſanguine iuſti huius, vos videritis. Iſraël verò exclamauit, Sanguis eius ſuper nos & ſuper filios noſtros. Pilatóque dicente, Regem veſtrum crucifigam? Ipſi exclamauerunt, Non habemus Regem niſi Cæſarem. Crucifige crucifige eum: omnis enim qui ſe Regem facit, contradicit Cæſari: & ſi hunc dimittis, non es amicus Cæſaris. Et Pilatus Præſes, & Herodes Rex, iuſſerunt eum crucifigi: & impletus eſt ille ſermo: Quare fremuerūt gētes, & populi meditati ſunt inania. Aſtiterunt Reges terræ & Principes conuenerūt in vnū aduerſus Dominū, aduerſus Chriſtū eius, & proiecerunt dilectū veluti mortuū irriſum. Ipſóq; crucifixo & ſuſcitato, illuceſcente die dominico, impleta eſt Scriptura, quæ dicit, Exurge Deus iudicans terram, quoniam tu hæreditabis in omnibus gentibus. Et rurſum, Exurgam dicit Dominus, ponam in ſalutari, fiducialiter agam in eo, & tu Domine

Pſal.7. *Pſal.81.* *Pſal.12.*

miſerere mei, ſuſcita me & retribuam eis. Quare vos quoque ſuſcitato Domino offerte ſacrificiũ veſtrum, de quo vobis præcepit per nos, dicens, " Hoc facite in meam commemorationem. Deinde ieiunium ſoluite læti, & feſtum diem agentes, quoniam pignus reſurrectionis noſtræ Ieſus Chriſtus à mortuis eſt excitatus: ídque ſit vobis legitimum ſolennéque in perpetuum vſque ad conſummationem ſæculi, quoad venerit Dominus. Iudæis enim Dominus etiam nunc mortuus, Chriſtianis iam ſurrexit, illis propter perfidiam, iis propter fidei certitudinem. Quoniam ſpes in eo ſita immortalis æternáque vita habenda eſt. Poſt octo dies iterum veneranda Octauæ celebritas ſeruetur: in qua me Thomam reſurrectionem credere nolentem confirmauit, demonſtratis mihi fixuris clauorum laterísq; lancea percuſſi vulnere. Ac rurſum à prima dominica numeratis quadraginta diebus à dominica vſque ad quintam, celebrate feſtum Aſcenſionis Domini, in quo perfecta omni diſpẽſatione atq; diſpoſitione, in Cœlum ad eius Deum ac Patrem eſt receptus, ſedens à dextris Virtutis, & expectans donec ponantur inimici ſui ſub pedibus ſuis. Qui in conſummatione ſæculi cum virtute & gloria multa venturus eſt ad iudicandum viuos & mortuos, ac reddendum vnicuique ſecundum opera ſua. Túmque videbunt dilectum filium Dei, in quem confixerunt, illóque cognito percutient ſe tributim, mulierésque eorum ſeorſum. *Ign. ad Magneſios.*

Prædictio prophetiæ de filio Dei. *Cap. XXI.*

ETENIM nunc quoque decima menſis gorpyæi cõuenientes, lamentationes Ieremiæ legunt in ea parte in qua dictum eſt, Spiritus faciei noſtræ Chriſtus Dominus comprehenſus eſt in corruptionibus ipſorum. Et quod ſcriptum eſt

Baruch.3. in Baruch, Hic eſt Deus noſter, non æſtimabitur
„ alius aduerſus eum: inuenit omnem viam ſcien-
„ tiæ, & oſtendit illam Iacob puero eius, & Iſraël
„ dilecto eius. Poſt hæc in terris viſus eſt, & cum hominibus conuerſatus. Cúmque hæc legunt ſe cædunt, & deplorant vt ipſi arbitrantur, ſolitudinem, quæ ſub Nabuchodonoſor contigit. Vt autem ſe habet veritas, futuri luctus inuiti initia ordiuntur. Poſt decem Aſſumptionis dies, qui eſt à prima dominica quinquageſimus, ſit vobis magnus dies feſtus Penthecoſtis. In eo die hora tertia miſit nobis Dominus Ieſus donum Spiritus ſancti, repletique ſumus eius operatione, linguíſque nouis locuti, quemadmodum eius afflatus nobis ſuggerebant, & prædicauimus Iudæis & gentibus eum eſſe Chriſtum Dei cõſtitutum

Gen.19. iudicem viuorum & mortuorum. Hoc Móſes
S. Ignat. ad Antioch. hæc eadẽ ferè omnia. teſtatus dicebat, Accepit Dominus ignem à Domino, & pluit. Hunc vidit Iacob vti hominem, & dixit, Vidi Deum facie ad faciem, & ſaluata

Gen 32. eſt anima mea. Hunc Abraham hoſpitió acceptũ iudicem, ſuúmque Dominum cõfeſſus eſt. Hunc Moſes in rubo vidit: de hoc in Deuteronomio

Deut.18. dicebat, Prophetam vobis excitabit de fratribu

veſtris:tanquàm me,ipſum audite in omnibus, quæ locutus fuerit vobis:& omnis anima, quæ non audiuerit Prophetam illum, exterminabitur è populo ipſius.Hunc vidit Ieſus Nauæ dux exercitus Domini, armatum ſimul pugnantem ad Hiericho,quem procidens adorauit vti dominus ſeruum.Hunc Samuel cum vidiſſet, Sacerdotes ac Reges Chriſtos appellauit.Hunc Dauid cũ vidiſſet,cecinit pro eo canticũ appellans canticũ pro dilecto : ſubiungénſq; in perſonã illius
» dicebat.Accingere gladium tuum ad femur tuũ
» potentiſſime:ſpecie tua & pulchritudine tua,in-
» tende,procede proſperè,& regna, propter veri-
» tatem & manſuetudinem,& iuſtitiam, & ducet
» te mirabiliter dextera tua.Sagittæ tuæ acutæ po-
» tens,populi ſub te cadent in corde inimicorum
» Regis:propterea vnxit te Deus Deus tuus oleo
» lætitiæ iuxta participes tuos. De eo quoque So-
» lomon dicebat vti in perſonam ipſius,Dominus
» poſſedit me principium viarum ſuarum,ad ope-
» ra ipſius ante ſæcula fundauit me,in principio
» antequàm terram faceret, antequàm venirent
» fontes aquarum, antequàm montes ſtabiliren-
» tur, ante omnes colles generat me. Et rurſum,
» Sapientia ædificauit ſibi domum.De eo quoque
» Iſaias dicebat, Egredietur virga de radice Ieſſæ,
» & flos de radice aſcendet, & erit radix Ieſſæ, &
» qui ſurgit vt dominetur gentibus, in eum gen-
» tes ſperabunt. Zacharias , Ecce Rex tuus ve-
» nit iuſtus , & ſaluans, ipſe mitis, & ſedens ſu-
» per aſinam , & pullum filium iumenti. Hunc
Daniel filium hominis eſſe, inquit, venientem

1. Reg. 16. 24. 26. *Pſal. 44.* *Prou. 8.* *Prou. 9.* *Zac. 9.*

ad patrem, & omne iudicium atque honorem ab illo recipientem, & lapidem ſine manu à monte abſciſſum, factum in montem magnum, & replentem vniuerſam terram, conterentem imperia prouinciarum, multitudinémque Deorum, nuntiantem vnum Deum, & conſtituentem Imperium Romanum. De hoc Ieremias prædicebat: Spiritus, inquiens, faciei noſtræ Chriſtus Dominus comprehenſus eſt in corruptionibus ipſorum, cui diximus: In vmbra eius viuemus in gentibus. Et Ezechiel atque alii deinceps Prophetæ vbique prædicant hunc eſſe Chriſtum, Dominum, Regem, iudicem, legiſlatorem, angelum Patris, vnigenitum Deum. Hūc igitur nos quoque prædicamus, atque nuntiamus vobis Deum verbum miniſtrans Deo eius, ac patri, in condenda rerum vniuerſitate: in hunc credentes viuetis, non credentes plectemini: „ qui enim non obedit filio, non videbit vitam, „ ſed ira Dei manebit ſuper illum. Poſt feſtum Pentecoſtis celebrate vnam hebdomadam, poſt quam ieiunate alteram hebdomadam: æquum eſt enim & lætari Dei dono, & ieiunare poſt hilaritatem. Etenim Moſes & Helias ieiunauerunt per quadraginta dies, & Daniel hebdomadas dierum treis panem cupiditatum non comedit, nec caro, neque vinum in os eius intrauit. Et beata Anna rogans Samuelem, dicebat: Vinum, & omne quod inebriat non bibi, & effundam animam in conſpectu Domini. Nineuitæ quoque, cùm per tres dies & tres noctes ieiunaſſent, iræ Dei periculum effugerunt. Eſther quoque

Iere.4. *1.Ioan.5.* *Exod.24. & 34.* *Dan.10.* *1.Reg.1.* *Ioan.3.* *Eſth.4.*

Mardochæus, Iudith impiorum inſultationem, *Iudith.9.*
id eſt Olophernis,& Amon ieiunio declinaue- *Pſal.108.*
» runt. Dauidque dicit, Genua mea infirmata ſunt
» à ieiunio,& caro mea immutata eſt propter oleũ.
Vos quoque per ieiunium ſupplicationes ve-
ſtras Deo offerte. Poſt hebdomadam ieiunii in
omni quarta feria,& Paraſceue præcipimus vo-
bis vt ieiunetis, idque quod à ieiunio ſupereſt,
pauperibus præbeatis. In omni ſabbato excepto
vno, atque die dominico conuentus celebrãtes
exilaramini: obnoxius enim peccato eſt, qui die
dominico ieiunat, cùm ſit dies reſurre-
ctioni dicatus, quíque in Penteco-
ſte atque omnino in die feſto
Domini mœſtitiam præ-
fert: per hos enim dies
exhilarari opertet,
nõ lugere.

CONSTITVTIONVM SANCTORVM APOSTOLORVM B. CLEMENTE ROMANO AVCTORE,

LIBER SEXTVS.

De Schiſmate. Cap. I.

ANTE omnia cauete Epiſcopi à formidãdis, grauibus, atque impiis hæreſibus, fugientes eas veluti ignem adurentem eos, qui ad illum accedunt. Fugite quoque ſchiſmata: nã nec ad nepharias hæreſes fas eſt inclinare mentem, neque ab eiuſdem ſententiæ fratribus ob imperandi cupiditatem licitũ eſt recedere. Hæc enim
Num.16. cùm quidam olim aggredi auſi fuiſſent, non ef-
S. Ignat. ad Mag. fugerunt ſuppicium. Dathan enim, & Abiron
Num.16. cùm aduerſus Moſen ſe oppoſuiſſent, terræ motus abſorbuit, & Core cum ducentum quinquaginta viris, qui in Aaron ſeditionem commoue-
Num.12. runt, incendio ſunt conſumpti. Maria cum exprobraſſet Moſi, à caſtris ſeptem diebus ablegatur: dicebat enim Moſen vxorem Aethiopiſ-

ſam duxiſſe:ſed etiam idem factum eſt in Azaria,& Ozia Rege Iudæ, qui cum vſurparet ſibi ſacerdotium, ac vellet adolere incenſum, quod ad ſe non attinebat, prohiberetúrque ab Azaria Pontifice,& ab octuaginta ſenioribus, neque illis obtemperaret, lepra in fronte eſt perfuſus. Itaque continuò exiuit, quoniam refutauit eum Dominus.

Quòd nec Regno, neque ſacerdotio licet inſultare. Cap. II.

ATTENDAMVS, ô dilecti, quæ ſit ſeditioſorum gloria,& qui euentus. Nam ſi Reges inuadẽs ſupplicio dignus iudicatur, quamuis filius, vel amicus ſit, quanto magis qui ſacerdotibus inſultat? Quanto enim ſacerdotium regno eſt excellentius, cùm regendarum animarũ officio præſit, tanto grauiori ſuplicio punitur, qui aduerſus id aliquid temerè fecerit, quã qui aduerſus Regnum: quãquàm nemo impunè diſcedit. Nam nec Abſalon, & Beddam impuniti manſerunt, *2. Reg. 25.*
nec Core & Dathan. Illi enim aduerſus Dauid de Regno, ij aduerſus Moſen de principatu pugnam ſuſceperunt, atque omnes aduerſariis maledixerunt. Abſalon Dauid patrem iniuſtum iudicẽ illum appellans, dicénſque, Vnicuíque ſermones tui pulchri ſunt, & non eſt qui iuſtificet te, quis me faciet principem? Abeddã Verò, Nõ eſt mihi, inquit, pars in Dauid, neque hæreditas *2. Reg. 26.*
in filio Ieſſæ: ſcilicet indignum iudicans, Dauid imperio parere, de quo dixit Dominus, Inueni Dauid filium Ieſſæ virum ſecundum cor meum,

Num.16. qui faciet omnem voluntatem meam. Dathan
" autem & Abiron,& Coritæ dicentes in Moſen,
" Num parum eſt quòd eduxiſti nos de terra Ae-
" gypti fluente lacte,& melle,& quid? quòd erui-
" ſti oculos noſtros, & tu imperas nobis? & con-
" gregauerunt in eum Eccleſiam magnam. Et Co-
" ritæ,Num Moſi locutus eſt Dominus ſoli? quid
" quòd Aaron ſoli dedit ſacerdotium, nónne om-
" nis Synagoga Domini ſancta? & quid quòd ſo-
" lus Aaron ſacerdotio fungitur. Et ante hos alius
" dicebat, Quis te conſtituit iudicem principem,
" & iudicem noſtrum?

De virtute Moſis, déque infidelitate gentis Iudæorum, & quòd Deus admirabilia edidit per eum. Cap. III.

ET inuecti ſunt in Moſen ſeruum Dei,omniũ mitiſſimum,& fideliſſimum, deſpexerũtque ingratiſſimi tantum virum legiſlatorem, cuſtodem,Pontificem,& regem,interpretem diuinarum rerum, quaſi conditorem cùm conditoris opera oſtenderit, clementiſſimum,humiliſſimũ, patientiſſimum,humaniſſimum, qui eos multis periculis liberauerat,& à vario mortis genere ſua ſanctitate eripuerat:qui tot tantáque ſigna atque prodigia populo ediderat:qui præclara & admirabilia opera in eorum beneficium effecerat:qui decem plagas Aegypto intulerat: qui mare rubrum tranſmiſerat,aquáſque veluti murum vtrinque diuiſerat:qui per arida deſerta populum duxerat, Pharaonémque, & Aegyptios

cum omnibus,qui eos ſequebantur,demerſerat: qui eis fontem iniecto ligno dulcem reddiderat, & ex petra dura ſitientibus eis aquas eduxerat, qui manna eis de cœlo dederat,& carnes de aere collegerat:columnam igneam noctu ad illuſtrandum monſtrandúmque iter præbuerat, & de die columnam nubis ad vmbram faciendam, frangendóſque ſolis ardores parauerat: qui legem Dei tabulis lapideis inciſam eis tradiderat, perfecti numeri Decalogum, quem Deus facie ad faciem alloquebatur, veluti ſi quis cum ſuo amico loqueretur: de quo dixit, Non ſurrexit Propheta vt Moſes.Huic Coritæ, & Rubelitæ Deut. 34. inſultauerunt,& in Moſen lapides iactauerunt rogantem ac dicentem, Ne intendas in ſacrificium ipſorum.Atque apparens gloria Dei, alios in terram demerſit, alios incendio conſumpſit. Itaque duces erroris & ſchiſmatis dicentes,Cōſtituamus ducem nobis, aperiens ſe terræ hiatus deuorauit cum tabernaculis ſuppellectileque ipſorum,& viui in Infernum deſcenderunt. Coritæ igne ſunt interempti.

Quòd ſchiſma efficit non qui ab impijs ſeceſsionem facit,ſed qui à pijs recedit. Cap. IIII.

QVOD ſi iis, qui imperandi cupiditate ſe ſeparauerunt, ſtatim Deus ſupplicium intulit,quāto grauiori pœna afficiet impiarum hæreſum auctores improbātes illius prouidentiam, & operum inſtitutionem ?Sed vos ,fratres, Scri-

pturis eruditi,nolite facere ſchiſmata ſententiæ, neque verò vnitatis veſtræ: quoniam, qui nefariæ opinionis ſunt auctores, ſcopi interitus populis ſtatuuntur. Eodem modo laici cum iis, qui contraria ſentẽtiæ Dei dogmata defendunt, nolite ſocietatem habere, neque participes illorum
Num.16. impietatis fieri. Ait enim Dominus, Recedite è
„ medio horum hominum,ne cum eis pereatis. Et
„ rurſum, Egredimini è medio ipſorum, & ſegre-
„ gamini, dicit Dominus: & immundum ne tan-
„ gatis,& ego recipiam vos.

Demonſtratur ex prophetica prædictione, quare falſi nominis Iſraël reiectus fuerit. Cap. V.

VERE enim fugiendi ſunt,qui Deo blaſphemiam dicũt. quàm plurimi enim ex impiis
S.Ign.ad Philaldeph. Deum ignorant, ij verò tanquàm Deo infenſi malitiæ improbitatiſque morbo laborant: nam ex malitia hæreticorum prodiit contaminatio in omnem terram, vt inquit Ieremias propheta. Cum enim expulerit ſynagogam prauam Dominus Deus, domúmque reiecerit, vt dicit quodam in loco, Reliqui domum meam, dimiſi hæ-
Ier.12. *Iſa.5.* reditatem meam. Et rurſum, Relinquã vineam
„ meam,& non putabitur,neq; fodietur,& aſcen-
„ det in eam tanquàm in terram incultam ſpina,&
„ nubibus imperabo ne pluant ſuper eam imbrẽ.
„ Cum igitur reliquerit populum ſicut tentorium
„ in vinea, & ſicut pomorum cuſtodiam in cucu-
Iſa.1. merario, ſicut ciuitatem obſeſſam, ſubtraxeritq;

ei Spiritum ſanctum, imbrémque propheticum: repleuit gratia ſpirituali Eccleſiam ad ſimilitudinem fluminis Ægypti in diebus noualium, & extulit eam quaſi domum in monte collocatam, & quaſi in montem excelſum, quaſi montem abundantem caſeo, quaſi montem pinguem in quo complacuit ſibi Deus, vt habitaret in eo. Etenim Dominus in ea commorabitur vſque ad finem. Et in Ieremia dicit, Solium gloriæ exaltatum ſanctificatio noſtra. Et Iſaias, Et erit in nouiſſimis diebus manifeſtus mons Domini, & domus Dei in ſummis montium, & exaltabitur ſuper colles. Quoniam igitur populum reliquit, & templum deſertum dimiſit, abſciſſo velo templi ſublatóque ab eo Spiritu ſancto: Ecce enim, inquit, relinquitur vobis domus veſtra deſerta: Contulit vobis, qui de gẽtibus veniſtis, ſpiritualem gratiam, vt inquit per Ioël, Et erit poſt hæc, ait Dominus, & effundam de ſpiritu meo in omnem carnem, & prophetabunt filij veſtri, & filiæ veſtræ viſiones videbunt, & ſenes veſtri ſomnia ſomniabunt: omnem enim ſermonis facultatem, & actionẽ, atque huiuſmodi officium ereptum populo Deus in vos gentium ſobolem tranſtulit: ideóque Diabolus inuidẽs ſanctæ Dei Eccleſiæ excitauit in nos ærumnas, perſecutiones, perturbationes, blaſphemias, ſchiſmata, hæreſes. Nam populum illum propter Chriſtum interfectum ſibi ſubegit: nos qui ab eius vanitate receſſimus, variis modis tẽtat, vt olim beatum Iob: nam & ſummo Pontifici Ieſu filio Ioſedec reſtitit, & nos ſæpè cribrare voluit, vt deficeret

Eccle. 24. *Iſa. 2.* *Pſal. 67.* *Ier. 17.* *Iſa. 2.* *Mat. 23.* *Ioel. 2.* *Zach 3.* *S. Ignat. Smyrn.*

» fides noſtra : ſed magiſter noſter illum in iudi-
» cium adducens dicebat, Increpet in te Domi-
Zach. 3. nus Diabole,& increpet in te Dominus,qui eligit Iſraëlem, nónne ecce hic eſt auulſus tãquàm titio ? & qui dixit tunc iis, qui apud Pontificem
» aderant, Detrahite ei veſtimenta ſordida : ſub-
» iunxítque, Ecce abſtuli iniquitates tuas abs te: idem dicet nunc,quod olim congregatis nobis
» dicebat de nobis, Quòd rogauit ne deficeret fides noſtra.

Quòd apud Iudæos conſtabat impia doctrina variarum hæreſum.
Cap. VI.

HABVIT quoq; Iudaicus populus hæreſum prauitates : nam Sadducæi ex illis prodierunt,qui negabant mortuorum reſurrectionem: & Phariſæi, qui fortunæ & fato peccatorum actiones tribuunt. Et Baſmothei, qui prouidentiam tollunt, affirmantes fortuito caſu omnia conſtare, iique animæ immortalitatem negant. Sunt quoq; Hemorobaptiſtæ, qui quotidie niſi in aqua mergãtur, cibum non capiunt, ſed etiam lectis, tabulis, crateris, calicibus, ſcabellis niſi aqua purgatis non vtuntur : & qui noſtris temporibus orti ſunt Ebionæi, filium Dei nudum hominem fuiſſe contendentes, viri libidine, & Ioſeph, ac Mariæ concubitu genitum : qui ab iis omnibus ſeparãtur, & patrias leges ſeruant,ſunt Heſſæi. Atque hæc quidem in veteri populo fuerunt,ſed nunc quoque improbus dæmon efficax

ad malefaciendum, & bonũ cuiuſmodi ſit ignorans, ex nobis quibuſdam excitatis, hæreſes & ſchiſmata in iis effecit.

Vnde ortæ ſint hæreſes, & quis fuerit auctor impietatis. Cap. VII.

NOVÆ autem hæreſes hoc habuerunt exordium. Cùm inuaſiſſet Diabolus Simonem quendam è vico Gitthon appellato, Samaritanum, arte magum, ſuæ prauæ ſententiæ eum adminiſtrum effecit: quo autem tempore coapoſtolus noſter Philippus, Domini dono, atque ſui ſpiritus afflatu virtutes curationum Samariæ adminiſtrabat: ita vt obſtupefacti Samaritani in fidem venerint cunctorũ Dei & Domini noſtri Ieſu Chriſti, baptizatíque ſint in nomine ipſius: cúmque iam Simon ipſe ſigna & prodigia intuitus, ſine vlla magica arte perfecta, admiratúſque crediſſet, & baptiſmum accepiſſet, atque ieiunio & orationi eſſet intentus: audientes nos gratiam Dei ad Samaritanos per Philippum perueniſſe, ad eos acceſſimus, multíſq; ad doctrinæ ſermonem collatis, omnibus baptizatis impoſitis manibus, oratione, gratiam ei Spiritus ſancti impartiebamus. Vidénſque Simon impoſitione noſtrarum manuum dari credentibus Spiritum, obtulit nobis pecuniã, inquiẽs: Mihi quoq; hanc poteſtatem datæ, vt cui ego impoſuero manus, is habeat ſpiritũ ſanctũ. volens ſcilicet, vt quemadmodũ Adam guſtato ligno, promiſſa immortalitate priuatus fuit: ſic nos accepta pecunia deli-

niti, Dei munere excluderemur, quo per commutationẽ, pecuniam ei traderemus, inæſtimabilem Dei gratiam. Quare perturbatis omnibus noſtris, coniiciens ego Petrus oculos in maleficum ſerpentem, qui illum detinebat, reſpondi Simoni, Argẽtum tuũ tecum ſit in perditionem, quoniam donum Dei putaſti pecunia poſſideri: non eſt tibi pars in ſermone iſto, neque ſors in iſta fide: cor enim tuum non eſt rectum coràm Deo. Pœnitentiam itaque age à tanta nequitia, & roga Dominum ſi fortè remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui: in felle enim amaritudinis, & in vinculo iniquitâtis video te eſſe. Túncque Simon perterritus, Rogo, inquit, precamini vos pro me Dominum, vt nihil in me veniat eorum, quæ dixiſtis.

Qui fuerint ſucceſſores impietatis Simonis, & quibus hæreſibus præfuerint. Cap. VIII.

CVM verò ad gentes exiuimus ad prædicandum verbum vitæ, tunc Diabolus molitus eſt in populo, vt poſt nos Pſeudapoſtolos mitteret ad ſermonem labefactandum. Itaque produxerunt Cleobium quendam, & adiunxerunt Simoni: ij verò diſcipuli fuerunt eiuſdem Doſithei, quem reprobatum eiecerunt principatu, deinde alij aliorum abſurdorum dogmatum auctores extiterunt Cerinthus, Marchus, Menander, Baſilides, Saturninus. Ex iis alij plures Deos eſſe opinantur: alij tres inter ſe contrarios ſine

origine,ſemper congredientes: alij infinitos, & ignotos: quidam verò nuptias tollunt,arbitrantes non eſſe eas opus Dei:alij quoſdã cibos abominantur: alij inuerecundè fornicantur, quod nunc faciunt falſi nominis Nicolaitæ. Veruntamen Simon cùm me Petrum primùm cõueniſſet Cæſareæ Stratonis, vbi Cornelius fidelis per me in Dominum Ieſum crediderat, cùm eſſet Ethnicus,verbũ Dei conatus eſt peruertere, cùm vnà mecum adeſſent ſacri filij Zachæus olim publicanus, & Barnabas: item Niceta, & Aquila fratres Clementis Epiſcopi, & ciuis Romani, Pauli coapoſtoli noſtri diſcipuli, & in Euãgelio coadiutoris. Cúmque tertiò cum eo diſputaſſem de Propheta, déque Dei Monarchia, illum virtute Domini conuictum,atque repreſſum,in Italiam aufugere compuli.

Quemadmodum Simon præſtigijs quibuſdam cùm voluiſſet volare, precibus Petri ab alto deiectus fregit pedes, & manus: Narrat Clemens, Hegeſippus, Iuſtinus, Irenæus. *Cap. IX.*

ROMAM cùm veniſſet Eccleſiam vehementer perturbauit, multos euertens, atque in ſuam adducens ſententiam, gentes verò commouebat magicis artibus. Itaque quadam die cùm in Theatrum in meridie proceſſiſſet, iuſſiſſétque ſuis operis, vt me in Theatrum arriperent,pollicitus eſt ſe in aëre volaturum. Cúmque

omnes hac re erecti eſſent, ego ſeorſum orabam, itaque ſublatus à Dæmonibus, volabat ſublimis, dicens in cœlum ſe aſcendere, vnde illis bona ſuppeditaturus eſſet, populo illi, veluti Deo, acclamante optima: attollens ego manus in cœlũ, tota mẽte ſupplicabam Deo, vt per Ieſum Chriſtum Dominum frangeret ſceleſtum illum, & Dæmonũ vim labefactaret, in fraudem ac perniciem hominum, illa vtentium: illúmque perfractum nõ occideret, ſed comminueret. Tuncque Simonem intuitus, Si Dei (inquam) homo ego ſum, Apoſtolus verò Ieſu Chriſti verus, doctórque pietatis non erroris, cuiuſmodi & tu Simon: impero improbis virtutibus apoſtatæ pietatis, quibus vehitur Simon Magus, vt remittant ſuas vires, vt ab alto hic decidat in riſum eorum, qui ab ipſo decepti ſunt. Cúmque hæc dicerem, deſertus à virtutibus Simon, cum magno fragore corruit, vehementérque concuſſus fregit coxendicẽ, & pedum tarſos, clamórque plebis ortus eſt, quo ferebatur vnum eſſe Deum, quem iuſte Petrus nunciaret, tantùm veritate fretus, multíque ab eo defecerunt. Quidam cùm eſſent illius pernicie digni, remanſerunt in eius praua diſciplina. Atque hoc modo primùm inducta Romæ eſt impia Simonianorum hæreſis, atque per reliquos Pſeudapoſtolos operabatur Diabolus.

Quomodo hæreſes & inter ſe, & cum veritate diſsideant. Cap. X.

HIS omnibus vnus, atque idem erat propoſitus impietatis finis. Omnipotenti Deo maledicere: igotum Deum celebrare: nec eſſe Deum patrem Chriſti, neque Mundi conditorem, ſed ineffabilem, atque innominabilem per ſe genitum, legis & Prophetarum oraculis non locutum: prouidentiam nullam eſſe: reſurrectionem non futuram, nec Iudicium, neque retributionem: animam eſſe mortalem: voluptatem ſolam ſequendam: omnem cultum ſine delectu amplectendum. Aliqui enim plures Deos eſſe putant, aliqui tres principio carentes, alii duos ingenitos, alii infinita æua inducunt, ac quidam nuptias reſpuunt, carnem item & vinum, quæ in rebus abominandis ponunt: item nubere, & liberis operam dare prohibent, ac quoſdam cibos capere, ſcilicet vt hac continentia ſuæ ſententiæ prauitatem facilius probare poſſint. Quidam verò ex iis docent abſtinendum carnibus, non quòd percant animantibus ratione carentibus, ſed quòd ea animam rationis participem habere exiſtimant, eóſque pœnas cædis daturos, qui ea occidere audent. Alij ſuilla tantùm carne abſtinent, iis, quæ lege munda cenſentur, veſcuntur: putantque circuncifionem ex lege ſeruandam. In Chriſtum credendum veluti in virum ſanctum, ac Prophetam. Alii docent ſine pudore libidini inſeruiendum, & carne abutendum, animámque ea ſola ratione Mundi principes poſſe effugere, ſi omnem impuram actionem exequatur. Ij omnes Diaboli organa ſunt, & iræ filij.

Contra has hæreſes præclarè diſputat S. Ignatius in Epiſtolis, non diſcedens à Clemente.

Expoſitio Apoſtolicæ prædicationis. Cap. XI.

Nos verò Dei ſoboles, & filii pacis, ſacrum ac rectum prædicantes pietatis ſermonem, vnum ſolum nuntiamus Deum, legis, ac Prophetarum Dominum: rerum omnium auctorē, Chriſti patrem:non qui ſit ſibi ipſi origo, & per ſe genitus,ſed æternum: & principii expertem: & lumen inhabitantem inaceſſibilem:non congeminatum vel multiplicem,ſed ſolum in æternitate:non ignotum vel ſilentio abditum, ſed per legem,ac prophetas proditū, omnipotentē, omnium opificem:omnium poteſtatem habentem:Deum & patrem vnigeniti & primogeniti omnis creaturæ:vnum Deum,vnius filii patrem, non multorum: vnius Paracleti per Chriſtum, aliorum ordinum effectorem:vnum cōditorem variarum creaturarum per Chriſtum:factorem eundem, rectorem ac legiſlatorem, per ipſum: reſurrectionis auctorem, iudicii retributionis, per eundem Chriſtum. Hunc ipſum voluit hominem fieri,qui verſatus eſt cum hominibus ſine peccato,paſſus eſt, à mortuis ſurrexit, & ad illum,qui eum miſerat,reuerſus eſt: Atque omnem creaturam Dei bonam fatemur, nihílque reſpuendum,omnéque,quod ad naturæ neceſſitatem pertinens iuſtè ſumitur, id optimum ducimus.Omnia enim ſecundum ſcripturam erant valde bona. Nuptias legitimas, & liberorum procreationem honeſtam, nec contaminatam credimus: nam ad propagandum genus hominum,

num,ſexuum differentia formata eſt in Adam & in Eua. Animam incorpoream, & immortalem affirmamus,nec interire eam veluti corpora, ſed perpetuò manere,vti rationis participem, & libertate præditam. Omnem iniuſtum concubitum,maximè eum, qui contra naturam à quibuſdam exercetur, reſpuimus vt nepharium, & ſceleratum: reſurrectionem futuram fatemur, iuſtorum & iniuſtorum, nec nõ retributionem. Chriſtum non confitemur purum hominem,ſed Deum verbum, & hominem, mediatorem Dei & hominum: Pontificem Patris. Neque verò vnà cum Iudæis circumcidimur, ſcientes veniſ-
„ ſe eum, cui repoſitum eſſet, & per quem custo- *Gen.94.*
„ direntur generationes, expectationem gentium
„ Ieſum Chriſtum,ex Iuda ortum,de Ieſſæ florem, cuius imperium ſuper humerum eius.

Contra eos,qui Chriſtum confitentur, & tamen Iudaizare volunt. Cap. XII.

SED quoniam tunc hæc hæreſis magnas ad decipiendum vires videbatur habere, totáque Eccleſia in periculo verſabatur, nos duodecim cùm conueniſſemus Hieroſolymis (nam in locum proditoris Mathias Apoſtolus factus eſt)
„ qui ſortem Iudæ accepit (vt ſcriptum eſt, Et Epiſcopatũ eius accipiat alter) vnà cum Iacobo fratre Domini deliberabamus quid faciendum eſſet: viſúmque eſt ipſi & Presbyteris, ſermoni-

Act.15. bus doctrinæ alloqui populum. Etenim quidam à Iudæa Anthiochiam profecti, docebant fratres, affirmantes niſi circuncidərentur ſecundum morem Moſis, aliósque ritus, quos ille præceperat, ſeruarent, ſaluos fieri non poſſe. Cùm ergo ſeditio, quæſtióque non parua commota eſſet, & fratres, qui erant Antiochiæ, & cognouiſſent nos conueniſſe, vt de hac re quæreremus: miſerunt ad nos viros fideles, & ſacrarum literarum peritos, vt de hac quæſtione cognoſcerent, qui cum ad nos venerunt, nuntiarunt nobis quæ in Antiochæna Eccleſia quærebantur, aliquos affirmare, oportere circuncidi, aliáſque ceremonias ſeruare. Atque aliis alia dicentibus, Ego Petrus cum conſurrexiſſem, Viri fratres (inquam) ſcitis vos ab antiquis diebus in nobis elegiſſe Deum, vt per os meum audirent gentes Euangelii ſermonem, & crederent. Et qui nouit corda Deus teſtimonium perhibuit ipſis. Cornelio enim Centurioni imperij Romani, viſus eſt aliquando Angelus Domini, qui ei dixit vt me accerſeret, ac de ore meo verbum vitæ audiret. Is verò à Ioppe Cæſaream Stratonis me vocauit. Cúmque me ad iter pararem, volui cibum capere: qui cùm pararetur, interea eram in cœnaculo orans: quo tempore vidi cœlum apertum, & vas quoddam quatuor initiis vinctum, veluti ſplendidum linteum in terram ſubmitti: in quo incluſæ erant omnes quadrupedes, atque reptiles terræ, & alites cœli: auditáque eſt vox de cœlo, Surge Petre, ſacrifica, & manduca. Et ego reſpondi, Nequaquam Domine, quoniam nihil cõmune,

vel immundum vnquam comedi. Iterúmque audita vox eſt, Quæ Deus purgauit, ne tu immunda exiſtimaueris. Quòd cùm ter eſſet factum, vas in cœlum receptum eſt. Cúmque in dubio eſſem, quónam ſpectaret viſa ſpecies, dixit mihi Spiritus, Ecce viri te quærunt, ſurge & vade cum eis. nihil dubitans: quoniam ego illos miſi. Ij verò à Centurione miſſi fuerant. Quæ cùm mecũ euoluerem, agnoui ſermonem Domini ſcriptũ, *Ioel.2.*
Omnis, qui inuocauerit nomẽ Domini, ſaluus
" erit. Et rurſum, Recordabuntur & conuerten- *Pſal.21.*
" tur ad Dominum omnes fines terræ, & adorabũt
" coràm eo omnes Tribus gentium, quoniã Do-
" mini eſt regnum, & ipſe dominatur gentibus.
Cogitánſque vbique de vocatione gentium ſcriptum eſſe, ſurrexi, & cum eis ſum profectus, atque domum illius intraui. Me verò ad huc nuntiante ſermonem, cecidit Spiritus ſanctus in eũ, atque in illos, qui vnà cum eo ibi aderant: quéadmodum nobis in principio acciderat: nullúmque diſcrimen ſtatuit inter nos, & illos, fide purificans corda: & cognoui ego non eſſe acceptorem perſonarum Deum, ſed in omni gẽte eum, qui timet, ipſum, & operatur iuſtitiam, illi eſſe acceptũ. Commoti autẽ hac re ſunt qui ex circunciſione fideles erãt. Nunc igitur quid tentatis Deũ, vt imponamus iugũ graue collo diſcipulorum, quod nec nos, neque patres noſtri ferre potuerũt, ſed per gratiam Domini credimus ſaluari, quemadmodum & illi? liberauit enim nos vinculis Dominus, & leuauit nos onere noſtro, iugúmque clemẽtia diſſoluit. Quæ cùm dicerẽ,

ſiluit omnis multitudo, reſpondit autem Iacobus frater Domini iis verbis, Viri fratres me audite, Simon narrauit quemadmodum primùm Deus ſtatuit ſumere de gẽtibus populum nomini ſuo, cui rei conſentiunt verba Prophetarum quem-
Amos. 9. ,, admodum ſcriptum eſt, Poſt hæc reuertar, &
,, reſtituã tabernaculum Dauid collapſum, & rui-
,, nas illius reparabo, & excitabo illud vt requirant
,, cæteri homines Dominum, & omnes gentes, ſuper quas inuocatum eſt nomen meum, dicit Dominus faciẽs hæc, nota ſunt à ſæculo Deo omnia opera ſua. Quare ego iudico non grauãdos eos, qui à gentibus ad Deum ſe conuertunt, ſed ſcribendum ad eos vt ſe abſtineant à contaminationibus gentium, Idolothytis, ſanguine, ſuffocato, & fornicatione: quæ etiam olim ſeruabantur ante legem ab iis, qui ſecundum naturam viuebãt, Enos, Enoch, Noë, Melchiſedech, Iob, vel ſi quis alius huiuſmodi fuit. Túncque viſum eſt nobis Apoſtolis, & Epiſcopo Iacobo, atque Preſbyteris cum̃ vniuerſa Eccleſia, delectos ex nobis viros mittere vnà cùm Barnaba, & Paulo gentium Apoſtolo, Tarſenſi, & Iuda cognomento Barſabbano, ac Sila, viris præcipuis inter fratres, ſcriberéque epiſtolam eorum manu iis verbis.

Apoſtoli & Presbyteri, & fratres, his, qui ſunt Antiocheæ in Cilicia, & Syria fratribus, ex gentibus, ſalutem.

,, QVONIAM audiuimus quòd quidam ex no-
,, bis conturbauerunt vos ſermonibus, peruerten-

» tes animas veſtras iis, quæ non mandauimus: vi-
» ſum eſt nobis in vnum congregatis, delectos vi-
» ros ad vos mittere cum dilectis noſtris Barnaba
» & Paulo, hominibus, qui animas ſuas tradiderũt
» pro Domino noſtro Ieſu Chriſto pro iis, quæ ſi-
» gnificaſtis: miſimus etiam cum iis Iudam, & Si-
» lam, qui verbis eadem vobis referent. Viſum eſt
» enim Spiritui ſancto, & nobis nihil plus imponi
» vobis oneris, quàm horum neceſſariorum, vt
» abſtineatis ab Idolothytis, ſanguine, ſuffocato,
» & fornicatione, à quibus ſi continebimini, be-
» ne agetis. Valete. Atque epiſtolam quidem miſimus, nos verò per aliquot dies manſimus Hieroſolymis, ſimul deliberantes quæ ad communẽ vtilitatem, & ad corrigendas res pertinebant.

Quòd oportet ſeparari ab hæreticis. *Cap. XIII.*

POSTEA interceſſit aliquod tempus, viſitatis fratribus, iiſque in ſermone pietatis confirmatis, admonitiſq; fugere eos, qui ſub nomine Chriſti & Moſis aduerſantur Chriſto, & Moſi, & in pelle ouina includunt lupum: ij enim ſunt Pſeudochriſti, & Pſeudoprophetæ, & Pſeudapoſtoli, deceptores, corruptores, vulpibus ſimiles, humi iacẽtes, vinearum calamitas: propter quos refrigeſcet multorum charitas. qui verò perſeuerauerit vſque in finem inflexibilis is, ſaluus erit. *Mat.24.*
» A quibus vt caueremus, Dominus nobis denun- *Mat.27.*
» tiabat, Venient, inquiẽs, ad vos viri in veſtimen-
» tis ouium, intus autem ſunt lupi rapaces: à fru-

» ctibus eorum cognoſcetis eos. Attendite ab ip-
» ſis. Surgent enim Pſeudochriſti, Pſeudopropheтæ, & decipient multos.

Qui ſint, qui catholicam doctrinam prædicauerint, & quæ ſint illorum præcepta. Cap. XIIII.

IGITVR horum cauſa nunc in vnum conuenientes Petrus, & Andreas, Iacobus, & Ioannes filij Zebedæi, Philippus, & Bartholomæus, Thomas, & Matthæus, Iacobus Alphæi, & Lebæus cognomento Thadæus, & Simon Cananites, & Mathias Iudæ ſuffectus, & Iacobus frater Domini, Hieroſolymarum Epiſcopus, & Paulus doctor gentium, vas electionis, vnà congregati ſcripſimus ad vos hanc catholicam doctrinam ad vos confirmandos, quibus in vniuerſa Eccleſia Epiſcopatus munus eſt commiſſum: in qua declaramus vobis, Deum Omnipotentem vnum eſſe, præter quem nullus eſt, atque vt illum ſolum colatis, & adoretis per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum in ſancto ſpiritu: vtaminíque ſacris Scripturis, lege, & Prophetis, parentes reuereamini: omnes nefarias actiones fugiatis: reſurrectionem & Iudicium credatis, retributionẽ expectetis: omnibus eius creaturis cũ gratiarũ actione vtamini: veluti eius operibus, nihílque in ſe continentibus mali, legitimè connubia iungatis: vituperatione enim carẽt huiuſmodi nuptiæ, quoniam & à Domino iungitur
Matt.17. viro mulier, atque Dominus dicit. Qui fecit ab

» initio maſculũ, & fœminam, fecit eos & dixit,
» Propterea relinquet homo patrem & matrem,
» & adhærebit vxori ſuæ, & erunt duo in carne
» vna. Neq; verò poſt nuptias liceat eam indẽnatã
» eiicere: Cuſtodiet enim, inquit, ſpiritu tuo, &
» vxorem iuuentutis tuæ ne reliqueris: quoniam
» ipſa eſt particeps vitæ tuæ, & reliquiæ ſpiritus *Mal. 2.*
» tui, & ego feci, & non alius: inquit enim Domi-
» nus, Quod Deus coniunxit, homo ne ſeparet.
Mulier enim eſt vitæ conſors ac ſocia, in vnum corpus à Deo cõflata. Qui verò contrà ſcindit in duo id, quod eſt in vnum à Deo concretũ: rationẽ rerum à Deo conditarum euertit, & illius prouidentiæ aduerſatur. Eodẽ modo retinens eam, quæ naturæ legem violat, iniuſtè facit: quoniam qui adulteram retinet, inſanus atque impius eſt.
» Abſcinde enim eã, inquit, à carnibus tuis: non
enim eſt adiutrix, ſed inſidiatrix ad alium defle- *Eccl. 25.*
ctens mentẽ. Neque etiam circuncidamini: contentíque ſint fideles circonciſione cordis in ſpi-
» ritu. Circuncidimini enim, inquit, Deo veſtro, *Iere. 4.*
» & circuncidite præputium cordis veſtri.

Quòd non oportet baptiſmum iterare, neque recipere baptiſmum ab impiis datum, qui baptiſmus non eſt, ſed potius contaminatio. Cap. XV.

EODEM modo contenti ſint vno ſolo baptiſmo, qui in Domini mortẽ traditur, nõ miniſterio abominandorum hæreticorum, ſed probatorum ſacerdotum in nomine Patris, & Filij, &

Spiritus ſancti. Neque impiorum baptiſmus recipitur, neque is, qui per ſanctos adminiſtratur, altero baptiſmo, debet irritus effici, vt enim vnus eſt Deus, & vnus Chriſtus, & Paracletus vnus: ſic vnus eſt baptiſmus, qui in eius nomine datur. Qui verò ab impiis piaculum accipiunt, eorum ſententiæ ſocij fiunt: non enim illi ſunt ſacerdotes: dicit enim iis Deus, Quoniam tu abieciſti ſententiam, abiiciam & ego te, vt non ſis ſacerdos mihi. Neque verò baptizati ab iis, initiati cenſentur, ſed potius inquinati, cùm non peccatorum remiſſionem accipiant, ſed impietatis vinculum induant. Verumtamē initiatos iterum baptizare tentantes, crucifigunt Dominum, iterum eum interimunt, deridènt diuina, eludunt ſancta, inſultant Spiritui, ſanguinē ſanctum veluti communem contemnunt, peccant in mittentem, in paſſum, & in teſtificantē. Sed etiam, qui ob negligentiam baptizari contemnit, veluti infidelis condemnabitur, & ei exprobrabitur veluti ingrato. Ait enim Dominus, Niſi quis baptizatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto, non ingredietur in regnum cœlorum. Et iterum, Qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſaluabitur: qui verò non crediderit, condemnabitur. Qui verò dicit, Baptizabor cùm ad finem vitæ peruenero, ne peccem, & baptiſmum inquinem: is Deum ignorat, & ſuæ naturæ eſt parum memor. Noli enim differre cōuerti ad Dominum: neſcis enim quid ſequens dies pariat. Baptizate quoque pueros veſtros, & educate eos in diſciplina & præceptis Dei. Sinite enim, inquit, paruulos venire

1 Reg. 3. [illegible] [illegible]

ad me,& nolite eos prohibere.

De libris falsò inſcriptis. Cap. XVI.

HÆC omnia mandauimus vobis, vt noſtram ſententiã cognoſceretis cuiuſmodi ſit, atque noſtro nomine inuulgatos ab impiis libros ne receperitis:non enim nominibus Apoſtolorum attendere debetis,ſed naturæ rerũ,& rectæ ſententiæ:nouimus enim à Simone & Cleobio peſtilentes ſub nomine Chriſti & Apoſtolorum compoſitos libros circunferri in fraudẽ veſtri, qui Chriſtum,nóſque eius ſeruos diligitis. Priſcis quoque temporibus quidam libros Apocryphos ſcripſerunt Moſis, Enoch, & Adæ, Iſaiæ quòque, Dauidis & Heliæ, atque trium Patriarcharum pernicioſos & veritati infeſtos. Tales modò libros effecerũt execrãdi homines, damnantes rerum originem, nuptias, prouidentiam, liberorum procreationem , legem, Prophetas, barbara quædam nomina inſerẽtes,vt ipſi aiunt, Angelorum, re vera autem dæmonum in ipſis loquentium.Quorum doctrinam fugite,ne ſupplicij eorum participes ſitis,qui illos conſcripſerunt, vt deciperent ac perderent fideles, & laudandos Domini Ieſu diſcipulos.

De Clericis. Cap. XVII.

EPISCOPVM & Preſbyterũ, ac Diaconum dicimus vnius vxoris debere conſtitui, ſiue viuant eorum vxores, ſiue deceſſerint:non licere autem iis, ſi poſt ordinationem ſine vxore fue-

rint, ad nuptias tranſire, vel ſi vxores habeant, cum aliis coniungi, ſed contentos eſſe ea, quam habentes ad ordinationem venerunt: miniſtros quoque, Cantores, Lectores, Oſtiarios vnius vxoris viros eſſe iubemus. Si ante nuptias ad clerum venerunt, concedimus eis vt vxores ducere poſſint, ſiquidem hoc expetent, ne ſi peccauerint, pœna afficiantur: ſtatuimus autem nemini licere ex clero amicam, vel ancillam, vel viduã, vel repudiatam ducere, vt etiam lex vetat. Diaconiſſa ſit virgo, caſta, ſin minus, ſaltem vidua eligatur, quæ vnum virum habuerit, fidelis & honeſta.

Adhortatio, admonens fugiendam impiorum hæreticorum ſocietatem. Cap. XVII.

POENITENTES recipite: hæc eſt enim Dei voluntas in Chriſto. Cathecumenos, poſt inſtitutionem baptizate. Impios hæreticos, qui impœnitentes fuerint, ſegregatos à fidelibus eiicite, atque à Dei Eccleſia exterminate, præcipitéque fidelibus, vt ab eorum conſuetudine omnibus modis ſe abſtineant, nec ſermonis cum iis, neque precũ communionem habeant vllam. Ii enim aduerſarij, inſidiatoréſque ſunt Eccleſiæ, qui gregem labefactãt, & hæreditatem contaminant. Oſtentatores, atque ex omni parte de-
Prou. 14. prauati, de quibus dicebat Solomon, in impieta-
» te eos ſimulare pietatẽ. Eſt enim, inquit, via quæ
» videtur quibuſdam recta, ſed extrema eius reſpi-

ciunt profunda Inferni : hi ſunt illi, dę quibus Dominus amarè ſeueréque pronuntiauit, dicẽs: Quòd ſunt Pſeudochriſti, & doctores falſi, qui blaſphemia affecerũt Spiritum ſanctum, eiúſque donum poſt adeptam gratiam reiecerũt, quibus non remittetur, nec in hoc ſæculo, neque in futuro: qui Iudæos falſa religione ſuperant, Gręcos impietate: qui Deo, qui eſt ſuper omnia, maledicunt, & Filium eius deſpiciunt, atque doctrinam Spiritus contemnunt : qui diuinos ſermones negant , & per hypocriſim ſe eos recipere ſimulant in cõtumeliam Dei, fraudémque eorũ, qui eos ſequuntur, qui ſacram ſcripturam derident, & iuſtitiã, quæ tandẽ illa ſit, ignorant: qui Eccleſiam Dei labefactant, veluti vulpeculæ vineam: quos monemus vt fugiatis, ne laqueis ani-
» mas veſtras impediatis. Nam qui cum iuſtis am- *Eccle.9.*
» bulat, iuſtus erit : & qui cum inſipientibus am-
» bulat, cognoſcetur: nec enim cum furibus curre-
» re oportet, neque cum adultero partem ponere,
» quoniam ſanctus Dauid, inquit, Domine qui
» oderunt te, eos odio habui, & aduerſus inimicos
» tuos contabui : perfecto odio oderam illos : ini-
» mici facti ſunt mihi. Et Ioſaphat Deus exprobrat amicitiam, ſocietatémq; initam cum Acha-
» bo, & Ozia, per Ionam Prophetam inquiens, Si *2. Par.19.*
» cum peccatore tu amicitia iungeris, & auxilium
» præbes ei, qui odio habetur à Domino, ideo ſta-
» tim ira Domini facta eſſet in te, niſi inuentum
» fuiſſet cor tuum perfectum erga Dominũ : pro-
» pterea pepercit tibi Dominus: veruntamẽ interrupta ſunt opera tua, & fractæ ſunt naues tuæ,

Vitate igitur illorum ſocietatem, atque ab eorum pace abalienamini: de iis enim Propheta loquebatur iis verbis,
Iſa.57. Non eſt gaudere cum impiis, dicit Dominus: ij enim ſunt occulti lupi, noui canes, qui nõ poſſunt latrare, qui quidem modò ſunt pauci, ſed progrediente, atque appropinquante cõſummatione, plures grauiorésque ſunt
» futuri: de quibus dicebat Dominus. Nunquid fi-
» lius hominis cum venerit, inueniet fidem in ter-
» ra? & eo quòd abundabit iniquitas, refrigeſcet
» charitas multorum, & venient Pſeudochriſti, &
» Pſeudoprophetæ, & dabunt ſigna in cœlo, vt ſi
» fieri poſſit etiam electi decipiantur: quorũ fraude liberabit nos Deus per Ieſum Chriſtum, qui eſt ſpes noſtra. Etenim nos quoque cùm peragraremus gentes, Eccleſiáſque confirmaremus, alios quidem multis admonitionibus & ſermonis medicina curatos ad ſanitatem reduximus, cùm morti eſſent vicini, & tantùm non animam efflarent: eos, qui nullo remedio curari potuerunt, ab ouili eiecimus, ne morbi contagione valentes agni contabeſcerent, ſed puri, mundi, ſani, integri Domino conſeruarentur. Atque hæc quidem vbique toto orbe terrarum in ſingulis ciuitatibus præſtitimus. Reliquimus verò vobis Epiſcopis, & reliquis ſacerdotibus iure, ac merito huius catholicæ doctrinæ monumentum pro confirmatione illorum, qui Deo crediderunt. Quam doctrinam miſimus per Clementem cooperatorem noſtrum fideliſſimũ, & filium vnanimem in Domino vnà cum Barnaba & Timotheo filio optatiſſimo, & Marco Germano, cum

quibus Titum vobis dedimus, & Lucam, Iaſonem quoque & Lutium, & Soſipatrũ, per quos hortamur vos in Domino, vt à veteri conſuetudine recedatis, vinculorum, inanium, exterminationum, obſeruationum, delectus ciborum, baptiſmorum quotidianorum: vetera enim receſſerunt, ecce noua ſunt omnia.

Contra improbantes legem. Cap. XIX.

COGNOSCITIS enim Deum per Chriſtũ, vniuerſámque eius diſpenſationem à principio inſtitutã, quòd dedit nobis legem ſimplicem ad auxilium naturalis legis, puram, ſalutarẽ, ſanctam, in qua & proprium nomen repoſuit, perfectam, abſolutam, decem præcepta continentem, plenam, reprehenſione carentem, conuertentem animas, cuius immemores Hebræos
» per Malachiam prophetam admonet, dicẽs: Re- *Mal.4.*
» cordamini legis Moſis hominis Dei, qui præce-
» pit nobis mãdata & iuſtitias: qui adeò ſanctus ac
» iuſtus eſt, vt cùm Dominus leproſum vnum curauiſſet, poſteáque nouem alios, dixerit priori,
» Vade & oſtende te Pontifici, & offert munus, *Luc.5.*
» quod præcepit Moſes in teſtimonium ipſis: no-
» uem verò illis rurſum, Ite & oſtendite vos ſacer-
» dotibus. Non enim legẽ diſſoluit, vt Simon opi- *Mat.5.*
» natur, ſed impleuit. Inquit enim, Iota vnum, &
» vnus apex non præteribit à lege, quouſq; omnia
» fiant: non enim veni, inquit, ſoluere legem, ſed
» adimplere. Etenim Moſes legiſlator ſimul ac Pontifex, idémq; Propheta, & Rex, Helias quoque zelator Prophetarum adfuerũt in transfigu-

ratione Domini in monte, incarnationis,paſſionúmq; teſtes,vt amici familiaréſque Chriſti,nō vt inimici,& alieni. Ex quibus perſpicuum fit,legem boná ſanctámque eſſe vnà cum Prophetis.

Quæ ſit naturalis lex, & quæ ſit inducta, atque adiecta, & quam ob cauſam inducta ſit. Cap. XX.

LEX eſt Decalogus,quàm antequàm populus vitulum, hoc eſt,apim Ægyptium faceret, Deus tulit voce, quæ auribus audiretur. Hæc lex iuſta eſt: ob quam cauſam lex dicitur, quoniam ſecundum naturam iuſtè iudicia facit, quam Simon improbat, putans ſe ab ea iudicatum, ſupplicium effugere non poſſe. Hæc lex bona eſt, ſancta,libera: inquit enim, Si feceris mihi altare,ex terra facies mihi ipſum: non dixit Fac, ſed, ſi feceris: non neceſſitatem impoſuit,ſed liberæ poteſtati permiſit: non enim ſacrificio opus habet Deus, cùm nulla re ſuaptè natura indigeat, ſed quemadmodum iam ſuperiori tempore Deo charus Abel,& Noë, atque Abraham, & reliqui non rogati,ſed naturali lege commoti,ſua ſponte Deo ſacrificia offerebant à grato animo profecta, ita permittit modò Hebræis, non iubendo, ſed ſi voluerint concedendo:ac ſi recta animi ſententia obtulerint, benignè recipiendo ſacrificia ipſorum. Ideo,inquit, Si ſacrificare deſideras, non indigenti mihi ſacrifica: nulla enim re opus habeo: meus eſt enim orbis terrarùm,& perfectio eius. Cùm verò eius populi homines

Exo. 20.

huius rei immemores fuerunt, & vitulum pro Deo Deum inuocauerunt, eíque cauſam profectionis ab Ægypto tribuerunt, dicentes: Hi ſunt Dei tui Iſraël, qui eduxerunt te de terra Ægypti. *Exo.32.* Et colentes ſimilitudinẽ vituli comedẽtis fœnũ, negauerunt Deum, qui per Moſen viſitauerat ipſos in tribulatione ipſorũ, Moſen (inquam) qui in manu & virga ſigna effecerat, Ægyptios decẽ plagis percuſſerat, mare rubrũ diuiſis aquis trãſmiſerat, eos per mediam aquam vt equitatũ per campum duxerat, inimicos, & inſidiatores eorũ demerſerat, fontem amarum ad Maran dulcem reddiderat, ex duro lapide aquam ad ſatietatem eduxerat: columna nubis propter æſtus magnitudinem eos contexerat: columna ignea illuſtrauerat, viámque monſtrauerat ignorantibus quò pergerent: qui manna de cœlo dederat, à mari carnis copiam miſerat inuecta ortygometra: qui in monte leges eis dederat. Cuiúsque vocem audire meruerant, eum abnegauerunt dicentes, Fac nobis Deos, qui præeant nos: vitulúmque conflauerunt, & ſacrificauerunt Idolo. Tunc verò ira incenſus Deus, vt qui eos ingratos videbat, obligauit eos vinculis arctiſſimis oppreſſione onerum, atque duricie catenæ, & non ampliùs dixit, Si feceris, ſed Fac altare, & aſſiduè ſacrifica: immemor es enim gratiæ. Offer igitur iuge holocauſtum, vt memor ſis mei. Nam quoniam malè vſus es libertate, poſthac tibi impono neceſſitatem, atque certis cibis te prohibeo, & animalium mundorum & immundorũ delectũ tibi præſcribo, quanuis omne animal bonitatem

habeat,vt quod à me factum ſit, & exterminationes tales tibi impero,expiationes,aſſidua baptiſmata, aſperſiones, luſtrationes, ceſſationes varias,atque iis ſingulis, niſi obtemperaueris, pœnam ſtatuo,vt æquum eſt inobedienti,vt hoc modo vexatus,& catena enectus, à multitudine deorum recedas:omiſſóque illo, Hi ſunt dij tui
Exod.32. Iſraël.Recorderis illius, Audi Iſrael Dominus Deus tuus Dominus vnus eſt, confugiáſque ad illam legem,quam ego natura homnibus indidi, vnum ſolum eſſe Deum in cœlo & in terra,hũcque diligendum ex toto corde, ex omnibus viribus:atque ex omni mente,& excepto illo neminem timendum:neque aliorum deorum nomen mente concipiendum, neque lingua pronuntiandum.Nam ob duritiem obligauit eos,vt ſacrificando,ceſſando, ſe expiando, atque talia obſeruando,in cogitationem eius venirent,qui hæc ipſis præcepiſſet.

Quòd ſub gratia ſumus, & non in ſeruitute legis inductæ in Chriſtum credentes. Cap. XXI.

VESTRI,qui crediðiſtis in vnum Deum, ac nõ neceſſitate,ſed recta ſententia,ei,qui vos vocauit,paruiſtis,beati ſunt oculi,quoniam vident: & aures, quoniam audiunt. Soluti enim eſtis vniculis,& ſeruitute liberati.Non ampliùs enim (inquit) dico vos ſeruos, ſed amicos, quoniam omnia,quæ audiui á Patre meo,manifeſtaui vobis. Illis enim nolentibus loqui vel audire, non
defectu

defectu pœnarum,ſed abundantia nequitiæ, dedi mandata non bona,& iuſtitias, in quibus victuri non ſunt. Non bona autem ex propoſito ipſorum,quoniam cauteria,gladius, medicamẽta infeſta ſunt non valentibus:non ſeruãtur autem propter inobedientiam, vnde non ſeruata mortem eis afferunt.

Quòd lex de ſacrificio inducta erat, quam adueniens Chriſtus,ſuſtulit. Cap. XXII.

Vos igitur beati eſtis,qui maledictione eſtis liberati. Chriſtus enim Dei filius cùm veniſſet,legem ratam habitam impleuit, inducta ſuſtulit,ſi non omnia,at grauiora:legem confirmans,iis finem imponens, voluntatémque humanam rurſum dimiſit liberam,vt non hic temporaneæ mortis iudicium exerceat,ſed in alio ſtatu rationes ſit cogniturus.Ideóque dicit,Qui
» vult venire poſt me, veniat.Et rurſum, Num &
» vos vultis abire?Iam verò ante quoque eius aduentum recuſabat populi ſacrificia, ſæpenumerò in eum peccantis, atque exiſtimantis ſacrificiis eum non pœnitentia placatum iri. Ita enim, in-
» quit, Vt quid mihi incenſum de Saba affers, &
» cinnamomum de terra longinqua?Holocauſto- *Ierem.6.*
» mata veſtra non ſunt accepta,& ſacrificia veſtra
» non placent mihi.Et deinceps, Holocauſtoma- *Ierem.7.*
» ta veſtra congregate cum ſacrificiis veſtris, & co
» medite carnes, quoniam non mandaui vobis,
» quando eduxi vos de terra Aegypti.De holocau-

ſtis,& ſacrificiis per Iſaiam quoque, Quid mihi
Iſa.1. multitudo victimarum veſtrarum? dicit Domi-
» nus. Plenus ſum holocauſtis arietum : adipem
» agnorum,& ſanguinem taurorum, & hircorum
» nolo,neque veneritis apparere mihi.Quis enim
» quæſiuit hæc de manibus veſtris?calcare atrium
» meũ non addetis ampliùs.Si obtuleritis ſiliginẽ,
» vanum,incẽſum, abominatio eſt mihi.Neomẽ-
» nias veſtras,& ſabbata veſtra,& diem magnum
» non ferã.Ieiunium,& ceſſationẽ, & feſtiuitates
» veſtras odit anima mea. Facti eſtis mihi in ſatie-
Amos.5. tatẽ.Et per alium dicit,Diſcede à me,ſonum car-
» minum tuorum,& pſalmum organorum tuorũ
non audiam.Et Sauli,qui ſacrificare conſtituerat
1.Reg.15. Samuel dicit, Bona auſcultatio ſuper ſacrificiũ,
» & odebientia ſuper adipem arietum.Ecce enim
non vult Deus ſacrificium ſicut obtemperari ſi-
» bi,& per Dauid dicit, Non recipiam de domo
» tua vitulos, neque de gregibus tuis hædos. Si
Pſal.49. » eſuriero, non dicam tibi: meus eſt enim orbis
» terrarum, & perfectio eius. Num manducabo
» carnes taurorum,aut ſanguinem hircorum bibã?
Sacrifica Deo ſacrificium laudis,& redde altiſſi-
mo vota tua.Atque in omnibus ſcripturis eorum
ſacrificia reiicit,quoniã ij in ipſum peccauerunt.
Prou.15. Sacrificia enim impiorum, abominatio apud
» Dominum.Etenim iniquè offerunt ea. Et iterũ,
» Sacrificia ipſorum tanquàm panis ipſis, omnes
comedentes ea inquinabuntur.Quod ſi ante ſuũ
aduentum,loco ſacrificij cor mundum poſtula-
bat,& ſpiritum contritum,modo cùm iam vene-
rit, multo magis hæc, quæ per ſanguinẽ fiebant,

eum dicimus ſuſtuliſſe. Suſtulit autem cùm prius illa impleuerit: etenim circumciſus eſt, & aſperſus, ſacrificia quoque obtulit, & holocauſta, atq; aliis moribus vſus eſt: ipſéque legiſlator effectus eſt perfectio legis, non ſublata lege naturali, ſed extinctis iis, quæ per Deuteroſim inducta fuerant, quanquàm non omnibus.

Quomodo Chriſtus impleuerit legem, & quæ extinxerit, quæ commutauerit, vel tranſtulerit. Cap. XXIII.

LEGEM enim naturæ non ſuſtulit, ſed confirmauit: nam qui dixit in lege, Dominus Deus *Deut.6.*
tuus, Dominus vnus eſt: idem dicit in Euãgelio,
» Vt cognoſcant te ſolum Deum: & qui dixit, Di- *Ioan.17.*
» liges proximum tuum, ſicut te ipſum: in Euan-
» gelio renouato præcepto. Mandatum nouum *Ioan.13.*
(inquit) do vobis, vt diligatis vos inuicem. Qui tunc cædem prohibuit, modò prohibet inconſideratam iram: qui tunc adulterium, modò illicitam cupiditatem: qui tunc latrocinium, modò magis commendauit eum: qui de propriis laboribus inopibus præbet: qui tunc odium prohibuit, nunc inimicorum dilectionem præcepit: qui vindictam, nunc præcipit patientiam, non quòd iniuſta ſit vindicta, quæ iuſtè ſumatur, ſed quòd præſtantior ſit patientia. Neque verò naturales affectiones excidi iuſſit, ſed illarum exuperantiam, qui colendos parentes præcepit, ipſe iis ſubiectus erat, qui Sabbatum ſeruari voluit, vt ille dies conſumeretur in legum meditatione,

nunc quotidie iuſſit nos cogitantes conditæ naturæ prouidentiæque legem, gratias agere Deo. Circumciſionem ſuſtulit, cùm eam in ſe expleſſet. Ipſe enim erat, cui repoſita erat expectatiō gentium, qui iuſiurandum præceperat, & periurium prohibuerat, omnino iurare vetuit. Baptiſmum, ſacrificium, ſacerdotium, localem adorationem alio modo mutauit: pro quotidiano baptiſmo, vnum ſolum baptiſmum inſtituit, qui in eius mortem perficitur pro vna tribu. De qualibet natione præcepit optimos deligi, nec corporum integritatem ſpectari, ſed religionem ac vitam. Pro ſacrificio cruēto, rationale, & incruentum, ac myſticum ſacrificium inſtituit, quod in mortem Domini per ſymbola corporis, & ſanguinis ſui celebratur: pro adoratione locali, ab ortu Solis vſque ad occaſum in omni loco imperij ſui, nomen ſuum celebrari ſtatuit. Quare non ſuſtulit à nobis legem, ſed vincula: nam de lege

Deut.6. Moſes inquit, Meditaberis verbum, quod ego
» tibi mando, ſedens domi, ſurgens & ambulans
» in via. Et Dauid ait, In lege Domini voluntas
Pſal.1. eius, & in lege eius meditaberis die ac nocte:
» vbique enim nos legibus obſequentes eſſe vult,
» non legum contemptores. Beati enim (inquit)
Pſal.18. immaculati in via, qui ambulant in lege Domi-
» ni: Beati qui ſcrutantur teſtimonia eius: in toto
» corde exquirent eum. Et iterum, Beati ſumus
» Iſraël, quoniam quæ placent Deo, cognita ſunt
» nobis. Et Dominus inquit, Si hæc cognouiſtis,
» beati eſtis ſi feceritis ea.

Quòd per Romanos quoque voluit Dominus iuſtitiæ legem demonſtrari. *Cap. XXIIII.*

NON ſolùm per nos Iuſtitiæ legem vult demonſtrari, ſed etiam placuit ſibi, vt ea per Romanos appareret, atque luceret: nanque ij quoque credentes in Dominũ, à deorum errore, atque iniquitate receſſerũt, & bonos receperũt, improbóſque puniunt, & Iudæos vectigales habent, atque ſuis iuſtis eos vti non permittunt.

Quòd Deus Iudæos ob impietatem, qua aduerſus Chriſtum vſi ſunt in ſeruitutem redactos, tributo ſubiecit. *Cap. XXV.*

QVONIAM ſponte ſeruitutem ſibi impoſuerunt dicentes, Non habemus Regẽ niſi Cæſarem: & niſi occidamus Chriſtum, omnes in eum credent, & venient Romani, & tollent locum noſtrum & gẽtem. Atque inuiti, vera prædixerũt: nam & in eum gentes crediderũt, ipſíq; à Romanis poteſtate ſpoliati ſunt, prohibitíque ea facere, quæ ſibi patriis legibus præcepta fuerant: » Maledictus enim, inquit, qui non manet in omnibus ſcriptis in libro legis vt ea faciat: fieri autem non poteſt, vt cùm diſperſi vagíque inter gentes viuant, omnia faciant, quæ lex præſcribit. Vetat enim diuinus Moſes altare extra Hieroſolyma conſtitui, legémque extra Iudææ fines legi. Sequẽtes igitur nos Chriſtum, benedictio- *Gal.3.*

rum hæreditatem adipiſcamur, legi & Prophetis per Euangelium obſequamur. Fugiamus eos, qui Deos colunt, interfectores Chriſti, & Prophetarum, nephandos atque impios hæreticos, obtemperemus Chriſto vt Regi, qui poteſtatem habet inducendi varias leges, ac tanquàm ſapiẽs legiſlator nouas ferendi, vbique naturalibus immobilibus conſeruatis.

Quòd fugere oportet hæreticos tanquàm animarum peſtem. Cap. XXVI.

CAVETE ab hæreticis omnibus Epiſcopi & laici, qui legem, & Prophetas improbant. Deo enim Omnipotenti infeſti non parent, & Chriſtum non confitentur filium Dei: negant enim eius generationem ſecundum carnẽ. Crucem erubeſcunt, paſſionem ac mortem contemnunt, reſurrectionẽ ignorant, æternam eius generationem præcidunt. Alij ex iis in alio impietatis genere verſantur: opinati Dominum purum hominem eſſe ex anima tantùm & corpore conſtantem, alij Ieſum illum ipſum Deum, qui eſt ſuper omnia, eſſe exiſtimãt, putantes eum ſibi ipſi patrem eſſe: quibus quid poteſt eſſe magis impium? alij rurſum cibos quoſdam vitupe-rant, nuptiáſque cum liberorum procreatione improbant: quòd opus ſint diaboli: cúmque ob ſuam improbitatem ſint impij, nolunt à mortuis reſurgere: propterea reſurrectionẽ labefectant, dicentes, nos eximios quoſdam fore, ſi comede-

re,& bibere noluerimus, fingentes dæmonia quædam nudata carnibus, à mortuis excitatum iri, qui damnabuntur ad ignem æternum. Quare fugite ab iis, ne vnà cum illorum impietate pereatis.

De Iudaicis & Græcis obſeruationibus. Cap. XXVII.

QVOD ſi quidam Iudaicas conſuetudines obſeruant, fluxum ſeminis, nocturnas pollutiones, legitimos concubitus: dicant nobis his horis, vel diebus, quibus horum aliquid ipſis accidit, abſtinéntne ſe ab oratione vel à libro tangendo? ſi affirmabunt, perſpicuum eſt eos Spiritu ſancto deſtitui, qui ſemper cum fidelibus verſatur: nam de Sanctis ait Solomon, vt vnuſquiſque ſe præparet, vt cùm dormit, cuſtodiat eum, & cum expergiſcitur, colloquatur cum eo. *Prou.6.* Nam ſi exiſtimas, ô mulier, ſeptem diebus te in puerperio manentem, Spiritu ſancto priuatam eſſe, num quoque ſi repentè mortem obires, vacua Spiritu ſancto, & deſtituta ſpe erga Deum decederes? vel potius ſpiritū habes omnino inſeparabilem, vt qui locū non occupet? neceſſaria eſt autē tibi oratio, & ſpiritus afflatus, cùm nihil in eo pecces. Nam nec legitimus cōcubitus, nec cubile, nec ſanguinis fluxus, nec nocturna pollutio poteſt hominis naturā contaminare, vel Spiritū ſanctum auferre, ſed ſola impietas & actio iniuſta. Nam Spiritus ſanctus ſemper manet cum iis, qui eum adepti ſunt, quouſque digni fuerint, & à

quibus ſe ſubtrahit, eos deſertos, & ſpiritui nequam cõtraditos dimittit. Homo autem omnis, alius Spiritui ſancto plenus eſt, alius impuro, nec poteſt alterum effugere, niſi aliquod cõtrarium patiatur. Paracletus enim odit omne mendaciũ, Diabolus omnem veritatem. Vnuſquiſque autem qui baptiſmum verè eſt adeptus, à diabolico ſpiritu receſſit, & Spiritum ſanctum obtinuit, atque bonum agẽti adeſt Spiritus ſanctus, complens eum ſapientia & intellectu, nec permittit ſpiritũ malum ad eum accedere, obſeruans illius inuaſiones. Tu ergo mulier ſi quemadmodum dicis, in diebus puerperij Spiritu ſancto vacua es, certè plena es impuro: nam nec orans, neque legens inuitum illum aduocas: amat enim is ingratos, ſi vllus alius, inertes, negligentes, ſomnolentos, quoniã ipſe quoque ingrato animo malignus à Deo ſpoliatus eſt dignitate, qui pro Archãgelo, diabolus eſſe maluerit. Ideo mulier vanos ſermones deſere, ſempérque memor eſto Dei, qui te creauit, atq; ei ſupplica. eſt enim tuus quoque, qui cunctorum eſt Dominus: meditaréque illius leges, nihil obſeruans, nec naturalem purgationem, neque concubitũ legitimũ, neque partum, neque abortum, neque corporis maculam: quoniã huiuſmodi obſeruationes, ſunt ſtultorum hominum inania commẽta, ac mente carentia: nam nec funus, nec cadauer, nec ſepulchrum, nec cibus, nec pollutio poteſt animam hominis inquinare, ſed ſola aduerſus Deum impietas & iniquitas, atque proximi iniuria, vt rapina, & vis atque omne quod eſt Iuſtitiæ cõtra-

rium, adulterium, fornicatio. Quare iis vitatis, deſerite obſeruationes dilecti, Græcorum enim ſunt propriæ:non enim mortuũ abominamur vt illi,ſperantes illum iterum victurum,neque legitimũ cõcubitum improbamus. Eſt enim eorum conſuetudo vt in iis impié ſentiant:Dei enim voluntate conciliatur viri & mulieris iuſta coniun-
„ ctio. Nam qui fecit ab initio maſculum, & fœ-
„ minam fecit eos, & benedixit eis, ac dixit, Cre-
„ ſcite & multiplicamini, & replete terrã. Quare ſi Dei voluntate ſexus ſunt ad ſobolem propagandam cõgeminati, ergo de illius quoque ſententia facta eſt maris & fœminæ congreſſio.

De maſculorum concubitu, adulterio, fornicatione. Cap. XXVIII.

AT non ille abominabilis concubitus, qui contra naturam fit,neque praua actio, quæ Deo infeſta eſt? nam contra naturam eſt Sodomorum peccatum, & cum beſtiis coniunctio, praua actio adulterium, & fornicatio, quorum factorum aliud eſt ſcelus,aliud eſt iniuſtitia,vltimum eſt peccatum, nullum verò impunitum relinquitur pro ſuo genere. Nam primi quærunt mundum diſſolui, iis, quæ ſecundum naturam ſunt,contra naturam abutentes. Secundi iniuſtè faciunt,qui alienas nuptias corrumpũt, & quod à Deo in vnum coniunctum eſt,in duo diuidunt, filióſque ſuſpectos faciunt, & naturalem virum inſidiis exponunt. Fornicatio eſt propriæ carnis

corruptio quæ non cauſa liberorum expetitur, ſed voluptatis:quod eſt incontinentiæ ſignum, non argumentum virtutis. Hæc autem omnia legibus prohibita ſunt, inquit enim Scriptura,
Leuit.18. & 20. Non dormies cum maſculo coitu muliebri:maledictus enim eſt talis,& lapidibus obruite eos: *Leuit.18. & 20.* abominationem fecerunt. Omnem dormiẽtem *Deut.22.* cum iumento,interficite eum:iniquitatem fecit
» in populo.Et ſi quis mulierem nuptam vitiaue-
» rit, occidite vtrumque, iniquitatem fecerunt,
» rei ſunt:moriantur. Et deinceps, Non erit,qui
» fornicetur in filiis Iſraël.Et non erit quæ fornicetur de filiabus Iſraël. Non offeres mercedem *Deut.23.* meretricis Domino Deo tuo ad altare, nec pretium carnis.Non enim,inquit,caſtæ ſunt preces de mercede meretricis. Hæc leges prohibuerũt,
» nuptias commendauerunt, benedictas eas ap-
» pellantes:quoniam benedixit eis Deus, qui fœ-
» minam cum maſculo coniunxit. Ait quodam
» in loco ſapiens Solomon, A Domino copulatur mulier viro.Et Dauid inquit, Vxor tua ſicut vi- *Prou.19.* ris abundans in lateribus domus tuæ: Filij tui *Pſal.127.* ſicut nouellæ oliuarum in circuitu menſæ tuæ. Ecce ſic benedicetur homo, qui timet Dominum.Nuptiæ igitur honeſtæ & commendabiles ſunt,ipſáque liberorum procreatio pura eſt: nihil enim mali ineſt in bono. Neque verò naturalis purgatio odioſa Deo eſt, qui illam inſtituit in mulieribus per menſtrua ſpatia,valetudinis, firmitatíſque cauſa,cùm otioſæ ſint, vt quæ magna ex parte domi ſedent,ſed etiam (vt habetur in Euangelio) cùm illa, quæ patiebatur flu-

xum ſanguinis, valetudinis gratia ſalutarem fimbriam attigiſſet, non moleſtè tulit Dominus, neque omnino illam accuſauit, imò potius eam curauit dicens, Fides tua te ſaluam fecit. Menſtruíſque apparentibus mulieribus, viri cum eis ne coeant, vt filij ſine morbo naſcantur: prohibuit enim hoc lex inquiens, Ad mulierem menſtruatam ne accedas. Neque verò cum prægnãtibus conſuetudinem habeant: non enim ſuſcipiendorum filiorum, ſed voluptatis cauſa hoc faciunt. Oportet autem Dei amicum, non appetere voluptatem. *Mat. 9.* *Ezech. 18.*

Quomodo oporteat mulieres viris ſuis ſubiectas eſſe, & viros diligere ſuas vxores. Cap. XXIX.

MVLIERES ſubiectæ eſtote viris veſtris, eóſque in honore habete, ac timore, & charitate illis inſeruite: quemadmodum ſancta Sarra Abraham honorabat, quæ nec nomine ipſum audebat appellare, ſed dominum illum vocabat: Dominus meus, inquiẽs, ſenex eſt. Item viri diligite veſtras vxores vt propria membra, vt vitæ ſocias, in filiíſque generandis adiutrices. Lætare enim inquit, cum muliere, quæ eſt à iuuentute tua, cerua tuæ amicitiæ, & pullus tuarum gratiarum conuerſetur tecum, propria verò præeat te, & adſit tibi in omni tempore. In huius enim amicitia implicatus, multiplicabilis eris. Diligi- *Prou. 5.*

Mal. 2. te ergo eas vti membra propria, vti corpora ve-
" ſtra. Scriptum eſt enim hoc modo, Dominus te-
" ſtificatus eſt, inter te & mulierem adoleſcentiæ
" tuæ, & hæc conſors tua, & non alius fecit, & reli-
" quiæ ſpiritus tui, & cuſtodite in ſpiritu veſtro.
" Et mulierem adoleſcentiæ tuæ ne deſeras. Vir igitur & vxor iuſtis nuptiis coniuncti, mutuò ſe excitantes, ſine obſeruationibus orent, & quanuis non lauent, tamen erunt luſtrati. Qui verò alienam vxorem corruperit, vel cum meretrice ſe inquinauerit, neque ſi toto mari, atque omnibus fluuiis ſe abluerit, expiari poterit.

Quòd Iudæorum & Græcorum mos eſt obſeruare naturales purgationes, & mortuorum reliquias vitare: à Chriſtianis verò hoc eſt alienum.

Cap. XXX.

NOLITE obſeruare legalia, nec naturalia piacula, exiſtimantes iis contaminari, nec ſequamini Iudaicas ſeparationes, nec aſſiduos baptiſmos, neque expiationes in contactu mortui, ſine vlláque exceptione conuenite in cœmeteria, ſacros libros in iis legentes & pſallentes pro iis, qui dormierunt, Martyribus, atque omnibus ſanctis, qui à ſæculo fuerunt: próque fratribus noſtris, qui in Domino obierunt: Et antitypum regalis corporis Chriſti, acceptabilémque Euchariſtiam offerte in Eccleſiis & cœmeteriis veſtris. Atque in exitu mortuorum pſallentes,

„ eos deducite, ſi fideles fuerint in Domino, Pre- *Pſal.115.*
„ cioſa enim in conſpectu Domini mors ſancto- *Pſal.114.*
„ rum eius. Et iterum, Reuertere anima mea in re- *Sap.3.* *Prou.10.*
„ quiem tuam, quoniam Dominus benefecit tibi.
Et alio in loco, Memoria iuſtorum cum laude.
Et iuſtorum animæ in manu Dei. Nam, qui in
Deum crediderunt, quanquàm obierunt, tamen
non ſunt mortui. Dicit enim Dominus Saddu-
cæis de reſurrectione mortuorum, Non legiſtis
„ quod ſcriptum eſt, Quoniam ego Deus Abrahã, *Mat.22.*
„ Deus Iſaac, Deus, Iacob: nõ eſt Deus mortuorũ,
ſed viuorum, omnes enim in ipſo viuunt. Igi- *4.Reg.6.*
tur eorum, qui in Deo viuunt, nec reliquiæ ſine
honore manent. Nam Heliſſæus Propheta poſt
diſceſſum è vita, mortuum quẽdam excitauit in-
terfectum à Piratis Syriæ. Attigit enim corpus
eius Heliſſæi oſſa, atque excitatus vixit: quod fa-
ctum non eſſet, niſi Heliſſæi corpus ſanctum fu-
iſſet. Et Ioſeph complexus eſt Iacob poſt mortẽ
cùm iaceret in lectulo, & Moſes ac Ieſus Nauæ
Ioſephi reliquias ſecum duxerunt, quod mini-
mè putauerunt piaculum. Quare, vos quoque
Epiſcopi & alij ſine metu piaculi contingentes
mortuos, nolite putare quòd eorum contactus
vos inquinat: neq; eorũ reliquias vitetis, omſſis
huiuſmodi inſanis obſeruationibus, ornamini-
que ſanctitate & temperantia, vt participes im-
mortalitatis, & conſortes Regni Dei efficiami-
ni, & promiſſionem Dei aſſequamini, requieſ-
centes in æternum per Ieſum Chriſtum Salua-
torem, qui poteſt aperire aures cordis veſtri, ad
recipiendum acute Dei eloquia per Euãgelium,

& per Doctrinam Ieſu Chriſti Nazaræi. Qui crucifixus eſt ſub Pontio Pilato, & Herode: mortuus ac ſuſcitatus à mortuis, & iterum venturus in conſummatione ſæculi cum gloria ac virtute multa. Qui mortuos eſt excitaturus, Mundo finem impoſiturus, & vnicuique pro meritis tributurus. Qui dedit nobis ſe ipſum pignus reſurrectionis, atque in Cælum aſſumptus eſt per potentiam Dei & patris ipſius in cōſpectu noſtro. Qui per quadraginta dies comedimus & bibimus vnà cum illo, poſtquam à mortuis reſurrexit: quique ſedet à dextris Throni maieſtatis Omnipotentis Dei ſuper Cherubin. Qui audiuit, Sede à dexteris meis, donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum. Quem vidit beatiſſimus Stephanus ſtātem à dextris virtutis, & exclamans, dixit: Ecce video cœlos apertos, & filium hominis ſtantem à dextris Dei, vti Pontificem omnium rationalium ordinum, per quem honor, maieſtas, & gloria omnipotenti Deo, nunc, & in ſæcula. Amen.

Pſal. 109.

Act. 9.

CONSTITVTIONVM SANCTORVM APOSTOLORVM B. CLEMENTE ROMANO AVCTORE.

LIBER SEPTIMVS.

De conuerſatione, & vitæ moribus, déque gratiarum actione. Cap. I.

CVM legiſlator Moſes dixerit Iſraëlitis, Ecce poſui in conſpectu veſtro *Deut.30.* viam vitæ, & viã mortis. Et ſubiunxerit, Elige vitam vt viuas. Et Helias Propheta dixerit populo, Quouſq; claudicatis vtroque poplite? Si Deus eſt Dominus, *3.Reg.18.* ſequimini eũ. Meritò quoq; dicebat Dominus, Nemo poteſt duobus dominis ſeruire, vel enim alterum odio habebit, alterũ diliget, vel vni hæ- *Mat.6.* rebit, alterum contemnet.

De via naturali, & inducta, & quòd vna à Deo, altera ab errore prouenit ex inſidiis Diaboli. Cap. II.

NECESSARIO nos etiam ſecuti magiſtrum Chriſtum, qui omnnium hominum Saluator eſt, maximè fidelium, dicimus duas eſſe vias,

vnam mortis, vitæ alteram, quæ inter ſe comparationem non habent: magna eſt enim earum differentia, imò omnino diſſident: ac naturalis quidem eſt vitæ via, inducta verò via mortis, quæ non voluntate Dei accidit, ſed inſidiis aduerſarij.
Deut.6. Prima eſt igitur via vitæ, atq; hæc ipſa eſt, quam
» præſcribit lex, diligere Dominum Deum ex to-
» ta mente, ex tota anima, atque illum ſolùm, præ-
» ter quem nullus eſt, & proximum ſicut teipſum:
Matt.7. & quodcunque tibi fieri non vis, id alteri ne fe-
Mat.5. ceris. Benedicite maledicentibus vobis. Orate
» pro calumniantibus vos. Diligite inimicos ve-
» ſtros: quæ eſt enim merces veſtra, ſi ametis, qui
» amant vos? nam & Ethnici hoc faciunt: vos ve-
» rò amate illos, qui odio vos habent, & inimici
Deut.23. cum non habebitis. Nullum hominem, inquit,
» odio habebis, non Ægyptium, non Idumæum: omnes enim ſunt Dei creaturæ. Fugite autē im-
1.Pet.4. proborum non naturam, ſed propoſitum. Abſtinete vos à carnalibus & mundanis cupiditati-
Mat.5. bus. Si quis percuſſerit te in vna maxilla, verte ei alterā, non quòd vindicta in malis ſit, ſed quòd
Pſal.7. patientia præſtantior. Ait enim Dauid, Si retri-
Mat.5. bui retribuentibus mihi mala. Si quis te angari-
» auerit vnum milliare, vade ſecum alterum. Vo-
» lenti tecum certare, & tunicam tuam accipere,
» dimitte etiam pallium. Et ab eo, qui tollit tua,
» ne repetas. Petenti à te, da. Et volenti abs tē mu-
» tuum accipere, noli claudere manum. Vir enim
» iuſtus miſericordia mouetur, & accommodat,
» omnibus enim vult dari Pater, qui Solem ſuum
» oriri facit ſuper malos & bonos, & pluit ſuper

iuſtos

iuſtos & iniuſtos. Omnibus igitur æquum eſt ſuppeditare de iuſtis laboribus. Honora enim, inquit, Dominum, de tuis iuſtis laboribus: præferendi autem ſunt Sancti.

Morales exhortationes dominicarũ præceptionum concordes cum antiquis mandatis diuinarum legum. Prohibitio iræ, inuidiæ, corruptelæ, adulterij, atque omnis vetitæ actionis. Cap. III.

NON occides, hoc eſt, non perdes tibi ſimilem hominẽ: diſſoluis enim quæ bene coagmẽtata ſunt, non quòd omnis cædes in malis habenda ſit, ſed quia ſolùm illa prohibetur, quæ innocenti infertur, iuſta verò magiſtratibus re-
» ſeruatur. Non mœchaberis: diuides enim carnẽ *Exod. 20.*
» in partes duas. Erunt enim, inquit, duo in carne vna: vnum enim ſunt vir & mulier natura, conſenſione, ſocietate, amore, vita, more, ſeparantur autem ſexu, & numero. Pueros nõ vitiabis: con- *Leu. 20.*
tra naturam enim eſt hoc vitium, profectum à Sodoma, quæ à Deo miſſo incendio conflagrauit: is enim eſt execrabilis, & dicet omnis populus fiat. Non fornicaberis: non enim erit fornicator inter filios Iſraël. Non furaberis. Achaz *Ioſ. 7.*
enim cùm in Iſraële furatus eſſet, in Hiericho lapidibus oppreſſus interiit, & Giezi furatus, mentitúſque, Neemani lepram adeptus eſt. Et Iudas *4. Reg. 8.*
cùm ſurriperet pauperum facultates, Dominum *Ioan. 12.*
gloriæ Iudæis tradidit, & peccati dolore ſe ſuſpẽ- *Act. 1.*

dit,& crepuit medius,diffuſaq; ſunt viſcera eius.
Act.5. Ananias quoque & Saphira eius vxor furati res proprias,cùm tentaſſent Spiritum Domini, ſentẽtia Petri coapoſtoli noſtri ſtatim ſunt mortui.

Prohibio magiæ,interemptionis filiorum, periurÿ,falſi teſtimonÿ. *Cap. IIII.*

NON dabis operam magicæ arti: non luſtrabis : luſtratores enim non ſinetis viuere. Non interficies filium tuũ in interitu, nec quod natum erit,occides:omne enim quod formatam animam à Deo accepit, vindicabitur, ſi iniuſtè
Exo.20. interimatur. Non concupiſces res proximi tui,
Mat.5. veluti vxorem,filium,bouem,agrum.Non peierabis : dictum eſt enim ne iures omnino, quòd ſi non feceris,ſaltem iuſtum iuſiurandum iures,
Pſal.62. quoniam laudabitur omnis, qui iurat in idipſum. Falſum teſtimoniũ non dices, quoniam qui criminatur pauperem, irritat eum, qui illum creauit.

Prohibitio detractionis iracundiæ,morum ſubdolorum,ſermonis otioſi,mendacÿ,iniuriæ hypocriſis. *Cap. V.*

NON maledices, Ne diligas, inquit,maledi-
Prou.12. cere.Ne tollaris:neque iniuriarum memor eris. Viæ enim recordantiũ iniuriarum in mor-
Prou.6. tem. Non eris ancipitis ſententiæ, neque bilin-

guis:laqueus enim fortis viro, propria labia. Et vir loquax non rectificabitur ſuper terram. Non *Pſal.139.* erit ſermo tuus vacuus : omnis enim ſermonis *Mat.12.* otioſi reddes rationem. Non mendacium dices: *Pſal.80.* Perdes enim, inquit, omnes, qui loquuntur men- *Iſa 45.* daciũ. Non eris iniurioſus neq; rapax, Væ enim, inquit, opprimenti proximum iniuria mala.

Prohibitio improbitatis, perſonarum acceptionis, iræ, odij, inuidiæ.
Cap. VI.

NOLI eſſe hypocrita, ne partem tuam cum ipſis ponas. Nec improbus, nec ſuperbus: Superbis enim Deus reſiſtit. Non accipies *Deu.10.16.* perſonam in iudicio, quoniam Domini eſt iudi- *Leu.19.* cium. Non odio habebis omnem hominem, redargutione redargues fratrem tuum, & non accipies per eum peccatum. Et redargue ſapien- *Prou.9.*
» tem, & diliget te. Fuge omne malum, & omne
» quod eſt ſimile ipſi. Abſtine enim, inquit, ab in-
» iuſto, & tremor non appropinquabit tibi. Noli eſſe iracundus, inuidus, obtrectator, neque eſto furioſus, aut audax, ne tibi accidat, quod Cain, quod Sauli, quod Ioab: quoniam ille quidem occidit fratrem Abel, quòd is præſtabilior iudicatus fuerat à Deo, & quòd eius ſacrificium fuerat prælatum: alter ſanctum Dauid perſequebatur, qui vicerat Goliam Philiſtæum, cùm illi inuidiſſet in acclamatione à Choro puellarum celebrata. Tertius duos duces exercitus interemit, Abenner Iſraëlis, & Ameſſam Iudæ.

De augurali carmine. Cap. VII.

1.Reg.15. Num.23. Deut.18. Leu.19. NOLI augur eſſe, quoniam ducit hoc ſtudium ad Idololatriam. Augurium enim, inquit Samuel, peccatum eſt. Et non erit augurium in
» Iacob, neque vaticinium in Iſraël. Non eris in-
» cantans, neque luſtrans filium tuum. Noli ariolari, neque augurari, neque diſciplinis prauis ſtudere: hæc enim omnia lex prohibuit. Noli eſſe maiorum cupidus: perduceris enim ad immenſam peccatorum multitudinem. Noli vti verborum obſcœnitate, vel oculis alludere, vel vinolentiã expetere: hæc enim ſcortationes & adulteria pariunt. Noli auarus eſſe, ne pro Deo mammonæ ſeruias. Noli duci gloriæ cupiditate, neq; elatus ſis, neque excelſos ſpiritus habeas. Ex iis
Pſal.130. enim omnibus oriuntur iactantiæ. Memor eſto
» eius, qui dixit, Domine non eſt exaltatum cor
» meum, neque elati ſunt oculi mei, neque ambu-
» laui in magnis, neque in mirabilibus ſuper me,
» niſi quòd humiliatus ſum.

Prohibitio murmurationis, inſolentiæ, ſuperbiæ, audaciæ. Cap. VIII.

NOLI murmurator fieri, memor ſupplicij, quod pertulerunt qui contra Moſen murmurarunt. Noli inſolens eſſe, neque prauã men-
Mat.5. tem, neque cor durum habeas. Neque ſis iracun-
» dus, aut puſillanimis. Omnia enim hæc ad blaſ-
» phemiam perducunt. Sed eſto mitis, ſicut fue-
» runt Moſes & Dauid, quoniam mites hæredita-
» bunt terram.

De longanimitate, ſimplicitate, manſuetudine, patientia. Cap. IX.

ESTO longanimis. Qui enim talis eſt, prudentia præſtat, quoniam puſillanimis valde eſt inſipiēs. Præbe te miſericordem: Beati enim miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequentur. Sis ſimplex, quietus, bonus, timens ſermones Dei. Noli te extollere, ſicut ille Pharisæus. » Quoniam omnis, qui ſe exaltat, humiliabitur. Et quod eſt excelſum inter homines, abominatio eſt apud Deum. Non addes animæ tuæ audaciam. Quoniam homo audax in mala incidet. Non ambulabis cum inſipientibus, ſed cum ſapientibus, ac iuſtis. Qui enim ambulat cum ſapientibus, ſapiens erit: & qui ambulat cum iuſtis, cognoſcetur. Accidentes tibi calamitates, æquo animo patere, & caſus ſine moleſtia, ſciens mercedem tibi à Deo datum iri, ſicut Iob & Lazaro data eſt.

Luc. 14. *Eccl. 2.*

Quòd oportet, magiſtros ſecundum Chriſtum, parentibus pluris ducere. Cap. X.

EXPLICANTEM tibi ſermonem Dei honora, eúmque in memoria habe diu noctúq;: in honore autē habe eum, non vt ortus vitæq; tuæ auctorē, ſed vt eum, qui tibi dedit, vt bene ac laudabiliter viueres: vbi enim viget Doctrina de » Deo, ibi adeſt Deus. Exquires quotidie faciē ſan» ctorum, vt acquieſcas in ſermonibus ipſorum.

Quòd non oportet ſeparari à ſanctis. Cap. XI.

NOLI à ſanctis ſecedere,memor Coritarum: inter pugnantes pacem compone, ſicut Mo-
Dt.10. ſes,concilians concordiam. Iuſtè iudica. Domi-
» ni enim eſt iudicium. Non accipies perſonam
» in redarguẽdo de peccato, quemadmodum He-
3.Reg.18. *Ier.38.* lias,& Michæas redarguebant Acahab:& Abde-
2.Reg.12. melech Aethiops Sedeciam, & Nathan Dauid, & Ioannes Herodem.

De infirmo ſiue puſillanimi. Cap. XII.

NOLI eſſe puſillanimis in oratione tua,ſi futura ſit,vel ſecus:inquit enim Dominus mi-
» hi Petro in mari, Modice fidei,quare dubitaſti. Noli ad capiendum producere manum,ad dandum contrahere.

De Beneficentia. Cap. XIII.

SI habueris quod manibus tuis tibi paraueris, præbeto,vt labores tui conſumẽtur in redemptionẽ peccatorum tuorum: eleemoſynis enim
» & fide purgantur peccata. Noli dubitare in erogando in pauperes,nec cum das murmurato: cognoſcet enim quiſnam is ſit, ille qui præmia tribuit. Nam qui miſeretur,inquit,pauperi,fœne-
Prou.19. ratur Domino. Perinde enim atq; donum illius erit,retribuetur ei.Noli auertere oculos ab indi-
» gente. Qui enim, inquit, claudit aures ſuas, ne

» audiat indigentem, & ipſe inuocabit, & non erit,
» qui exaudiat eum. Communica omnia cum fratre tuo, neque dicito propria eſſe: communis enim perceptio, vſúſque à Deo omnibus hominibus paratus eſt. Noli manum tuam tollere de filio tuo, vel à filia tua, ſed à pueritia inſtitue eos
» in timore Dei. Inſtitue enim, inquit, filiũ tuum, *Prou.19.*
» ita enim tibi erit bonæ ſpei.

Quemadmodum à dominis ſerui tractandi ſint, & quomodo ſerui debeant dominis ſubiecti eſſe.
Cap. XIIII.

NE domineris ſeruo tuo, & ancillæ tuæ, qui in eundem Deum fidem poſuerunt, in acerbitate animæ: ne aliquando ſuſpirent aduerſus te, & in Dei, iram incidas. Vóſq; ſerui ſubiecti eſtote dominis quaſi in figura Dei, in oratione, ac timore, veluti Deo, & non hominibus.

De hypocriſi, attentione legis, & confeſſione.
Cap. XV.

ODIO habeto hypocriſim, & omne quod optimum ſit, Domino facito: mandata Domini ne contemnito: quæ ab eo accepiſti ſeruato, nec addens aliquid, nec detrahens. Non *Deut.12.* addes enim ſermonibus eius, ne redarguat te & mendax fias. Confitere Domino Deo tuo pec-

cata tua. Et non ampliùs addas ad ea, vt bene tibi ſit à Domino Deo tuo, qui non vult mortem peccatoris, ſed pœnitentiam.

De cultu parentum. Cap. XVI.

Exo.20. PATREM tuum & matrē tuam honora, cùm ſint auctores originis tuæ, vt ſis longæuus ſuper terram, quam Dominus Deus tuus dat tibi. Fratres tuos & conſanguineos tuos ne contemnas. Propinquos enim ſeminis ne deſpexeris.

De ſubiectione erga Regem & Magiſtratus. Cap. XVII.

REGEM timeto, ſciens Domini eſſe electionem. Magiſtratus eius in honore habeto, vt miniſtros Dei: vltores enim ſunt omnis iniuriæ: quibus penditote tributum, vectigal, atque omnem collationem grato animo.

De pura conſcientia orantium. Cap. XVIII.

NON accedes ad orationem in die iniquitatis tuæ, priuſquàm ſolueris amaritudinē tuam. Hæc eſt via vitæ, quam vt poſſitis aſſequi, concedatur vobis per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum.

Quòd via quæ inſidiis Diaboli inducta eſt, impietatis, & iniquitatis eſt plena. Cap. XIX.

VIA mortis ea eſt, quæ in vitioſis actionibus cernitur: in ea enim ignoratio Dei, & multorum Deorum coaceruatio reperitur, à quibus proueniũt cædes, adulteria, fornicationes, periuria, iniuſtæ cupiditates, furta, idololatriæ, magiæ, veneficia, rapinæ, falſa teſtimonia, hypocriſis, cordis duplicitas, dolus, ſuperbia, vitioſitas, inſolentia, iniuria, obſcænitas, obtrectatio, audacia, alti ſpiritus, iactantia, temeritas, bonorum perſecutio, veritatis odiũ, mendacij ſtudium, ignoratio iuſtitiæ: quæ qui agunt, non adhærent bonitati, nec recto iudicio, inuigilant non virtuti, ſed uitio, à quibus longè abeſt manſuetudo & patientia. Qui inania diligunt, ſectantur retributionem, non mouentur miſericordia pauperis, non dolent cum dolente, ignorant ſuum conditorem, interfectores filiorum, interemptores plaſmatis Dei, auertẽtes ſe ab indigentibus, affligentes oppreſſum, diuitum aduocati, pauperum contemptores, vndique peccatis obruti. Cauete filij ab iis omnibus.

Quòd non oportet nec ad dextram, nec ad ſiniſtram pietatis declinare: monet enim hoc legiſlator. Cap. XX.

VIDE ne quis te abducat à pietate. Non declinabis enim, inquit, ab ipſa nec ad dextrã, Deut. 5.

nec ad ſiniſtram, vt intelligas in omnibus, quæ agas. Non enim, niſi deflexeris à via recta, impius eris.

Quòd non eſt improbandum aliquid, ex iis, quæ ad victum ſunt accommodata, ſed cum gratiarum actione, & ordinatè omnia ſunt percipienda. Cap. XXI.

S. Ign. ad Heronē. Iſa. 1. Gen. 9. De eſcis dicit Dominus, Bona terræ comedite, & omnem carnem edite vt olera herbarum: ſanguinem autem effundes: non enim quæ intrant in os, coinquinant hominē, ſed quæ exeunt, blaſphemias inquam, & detractiones, ac ſi quid eſt huiuſmodi. Tu verò comedas medullam terræ cum iuſtitia, quoniam quodcunque bonum ipſius eſt, frumentum iuuenibus, & vinum odore fragrans virginibus. Quis enim comedit vel bibit ſine ipſo? admonet quoque te Zac. 9. 2. Eſdras. 8 ſapiens Eſdras, Ite, inquiens, & comedite pinguedines, & bibite dulcedines, & ne triſtemini.

Quòd abſtinendum eſt ab Idolothytis. Cap. XXII.

FVGITE ab Idolothytis: in honorem enim Dæmonum ea ſacrificant, in contumeliam videlicet Dei, qui vnus eſt, atque ita non eritis participes Dæmonum.

Ordinatio Dominica: quomodo ſit baptizandum, & in cuius mortem. Cap. XXIII.

De Baptiſmo, ô Epiſcope & Preſbyter, iam antea præcepimus, ac nũc quoque dicimus, quòd baptizare debes, quemadmodum Dominus præcepit nobis dicens, Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, docentes eos ſeruare omnia, quæ præcepi vobis: Patris, qui miſit: Chriſti, qui venit: Paracleti, qui teſtimonium dedit. Vnges autem prius oleo ſancto: deinde baptizabis aqua. Poſtremò conſignabis vnguento, vt vnctio ſit participatio ſancti Spiritus: aqua ſit ſymbolum mortis: vnguentum ſigillum pactionum. Si deſit oleum, vel vnguentũ, ſufficit aqua, & ad vnctionẽ, & ad ſigillũ, & ad promiſſionẽ moriẽtis, vel potius cõmoriẽtis. Ante baptiſmũ ieiunet qui eſt baptizatus. Etenim Dominus prius baptizatus à Ioanne, & in deſertum ductus, poſtea ieiunauit quadraginta diebus, & quadraginta noctibus. Baptizatus eſt autem, & ieiunauit non ad eluendas ſordes, vel quòd ieiunio ſibi opus eſſet, vel purgatione, qui natura purus ac ſanctus erat, ſed vt Ioanni veritatem comprobaret, & nobis regulam præſcriberet. Quare Dominus in ſuam paſſionem non eſt baptizatus, neque in mortem, neque in reſurrectionem: nihil enim horum adhuc venerat, ſed ad aliorum inſtitutionem, ideóque ex poteſtate poſt baptiſmum ieiunat, vt Dominus Ioannis: qui verò in eius mortem initiatur, primùm ieiunare debet, & poſtea baptizari: non eſt enim æquum commortuum & ſuſcitatum ſub ipſam reſurrectionem mœſtum eſſe. Homo enim non eſt dominus inſti-

tutionis Saluatoris,quoniam is dominus eſt,ipſe verò ſubiectus.

Quibus diebus hebdomadæ ſit ieiunandum, & quibus non ieiunandum, & quam ob cauſam. Cap. XXIIII.

S. Ign. ad Magn. & ad Phil.

IEIVNIA veſtra aliena ſint à conſuetudine hypocritarum,qui ieiunant in ſecunda & quinta Sabbati. Vos verò vel per totos quinque dies ieiunate,vel in quarta feria, & Paraſceue, quoniam in quarta iudicium contra Dominũ prodiit, cùm Iudas pecunia accepta promiſit eum tradere:in Paraſceue verò,quoniam in ea Dominus, crucis ſupplicium paſſus eſt ſub Pontio Pilato. Sabbatum & dominicum diem, feſtum agite,quoniam illud naturæ conditæ eſt monumentum,hic reſurrectionis. Vnum autem Sabbatum ſeruandum vobis eſt in toto anno, quod pertinet ad ſepulturam Domini, in quo ieiunare oportet,non feſtum agere:nam quo tempore naturæ auctor ſubter terram degit, validior eſt de eo luctus, quàm de natura inſtituta, lætitia, cùm opifex natura,ac dignitate ſuis operibus ſit præſtantior.

Quales debeant eſſe ij,qui orationem Dominicam dicunt. Cap. XXV.

CVM oratis, nolite imitari hypocritas, ſed orate quemadmodum Dominus in Euangelio inſtituit, Pater noſter, qui es in cœlis,ſanctificetur nomen tuum,adueniat regnum tuum,

fiat voluntas tua ſicut in cœlo & in terra. Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie, & dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris: Et ne nos inducas in tentationem, ſed libera nos à malo: quoniam tuū eſt regnum in ſæcula Amen. Ter in die ita orate, præparantes vos ipſos, vt ſitis digni adoptione filiorum Patris, ne ſi indignè vos illum patrem vocetis, exprobretur vobis id, quod Iſraël filius
„ primogenitus audiuit: Si ſum Pater, vbi eſt glo-
„ ria mea? Et ſi ſum Dominus, vbi eſt timor meus? *Mal. 1.*
Gloria enim patrum eſt filiorum ſanctitas, & honor dominorum, timor ſeruorum: quemadmodum quod eſt horum contrarium, ignomi-
„ nia eſt & Domini expulſio. Propter vos enim,
„ inquit, nomen meum blaſphematur inter gētes.

Myſtica gratiarum actio. Cap. XXVI.

ESTOTE ex omni parte gratiis agendis intenti, tanquam fideles, & grati ſerui. Atque in agendis gratiis dicite hoc modo, Gratias agimus tibi Pater noſter pro vita, quam manifeſtaſti nobis per Ieſum filium tuum, per quem cuncta creaſti, & vniuerſis prouides, quem & miſiſti ad ſaluandum nos, vt fieret homo: quē permiſiſti pati & mori, & ſuſcitatū glorificare voluiſti, & à dexteris tuis collocaſti, per quem nobis promiſiſti reſurrectionem mortuorum. Tu Domine Omnipotens Deus æterne, quemadmodum hoc diſperſum erat, & congregatum factum eſt vnus panis, ita congrega Eccleſiam tuam à finibus terræ in regnum tuum. Etiam

Eadem verba ſunt in ep. Ign. ad Philip.

gratias agimus tibi Pater noſter pro pretioſo ſanguine Ieſu Chriſti, qui effuſus eſt pro nobis, & pro pretioſo corpore, cuius hæc antitypa perficimus, ipſo nobis ordinante, vt annunciaremus eius mortem, per quem tibi gloria in ſæcula amen.

Nullus qui non ſit initiatus, ex iis comedat, ſed tantùm qui ſunt baptizati in Domini mortem. Si quis non initiatus ſe occultans ſumpſerit iudicium æternum comedet, quòd cùm non ſit de fide Chriſti, ſumpſit quæ nephas erat ſumere in ſupplicium ſuum. Si quis per imprudentiam perceperit, eum ſubitò inſtitutũ initiate, ne contemptor exeat.

Gratiarum actio in diuina ſumptione. Cap. XXVII.

POST perceptionem, gratias agite hoc modo. Gratias agimus tibi Deus & Pater Ieſu Saluatoris noſtri, pro ſancto nomine, quod habitauit in nobis, & pro cognitione, fide, charitate, & immortalitate, quam dediſti nobis per Ieſum Chriſtum filium tuum. Tu Domine Omnipotens cunctorum Deus creaſti Nundum, & quæ in eo ſunt per ipſum, & legem plantaſti in animis noſtris, & victum præparaſti hominibus. Deus ſanctorum & irreprehenſibilium patrum noſtrorum Abraham, Iſaac, & Iacob fidelium ſeruorum tuorum. Deus fortis, fidelis, verus, & non mentiens in promiſſionibus: qui Ieſum Chriſtum tuum in terram miſiſti, vt cum homi-

nibus verſaretur vt homo, qui erat Deus verbũ & homo: errorẽ & radicitus euelleret. Tu ergo nunc per ipſum memento huius Eccleſiæ ſanctæ tuæ, quam acquiſiuiſti pretioſo ſanguine Chriſti tui, & libra eam ab omni malo, & perfice in dilectione tua & veritate: & congrega nos in regno tuo, quod præparaſti. Ipſa Maranatha *, oſanna filio Dauid, Benedictus qui venit in nomine Domini. Deus Dominus, qui appàruit nobis in carne. Si quis Sanctus ſit, accedat qui non eſt, fiat per pœnitentiam. Permittite etiam Preſbyteris vt gratias agant.

Gratiarum actio pro myſtico Vnguento. Cap. XXVIII.

DE Vnguento, gratias agite hoc modo. Gratias agimus tibi cunctorum opifex Deus etiam pro fragrantia vnguenti, & pro immortali ſæculo, quod manifeſtaſti nobis per Ieſum filium tuum, quoniam tua eſt gloria, & poteſtas in ſæcula amen. Si quis veniat & hoc modo gratias agat, recipite eum, vti Dei diſcipulum. Si verò aliam doctrinam prædicauerit, præterquam vobis tradidit Chriſtus per nos, eum non permittatis gratias agere: is enim contumelia afficit Deum potius quàm honorat.

Quòd oportet delectum adhibere in communione. Cap. XXIX.

QVI ad vos veniunt, omnes probati recipiantur. Intelligentia enim præditi eſtis,

& poteſtis dexteram, vel ſiniſtram cognoſcere, & falſos doctores à doctoribus diſcernere. Venienti verò magiſtro, ex animo, miniſtrate in vſum neceſſarium: falſo autem magiſtro præbete quoque quæ opus habet, ſed eius errorem nolite recipere, aut cum illo orare, ne eius contagione contaminemini: quilibet Propheta verus, vel magiſter veniens ad vos, dignus eſt qui alatur, vt operarius ſermonis Iuſtitiæ.

De Primitiis. Cap. XXX.

Num.7. PRIMITIAS fructuum torcularis, & areæ, boum quoque & ouium dabis Sacerdotibus, vt benedicantur horrea & cellæ tuæ, & fructus terræ tuæ, ſtabiliariſque frumento, vino, & oleo, & augeantur armenta bouum tuorum, & greges ouium tuarum, omnem decimam dabis orphano, ac viduæ, pauperi, & aduenæ, primitias panũ calidorum, cadum vini, olei, atque mellis, nucum quoque, vuæ, & aliarum rerum primitias dabis ſacerdotibus, argenti, veſtis, & omnis poſſeſſionis orphano & viduæ.

Quomodo oporteat diem dominicum congregatos celebrare. XXXI.

DIE Reſurrectioni Domini diacato (dominicum dicimus) conuenite aſſiduè, gratias agentes Deo, & confitentes de beneficiis, quæ in nos contulit Deus per Chriſtum, liberans nos ab igne

ab ignorantia, errore, vinculis, vt careat reprehenſione ſacrificium noſtrum, & facilè aſcendat in Deum, qui de Oecumenica ſua Eccleſia dixit, In omni loco offeretur mihi incenſum & ſacrificium mundum, quoniam Rex magnus ego ſum & Dominus Omnipotens: & nomē meum admirabile inter gentes. *Mal. 1.*

Quales eſſe oporteat eos, qui ordinantur. Cap. XXXII.

CONSTITVITE Epiſcopos dignos Domino, Preſbyteros quoque & Diaconos, homines pios, iuſtos, mites, non cupidos, veritatis ſtudioſos, probatos, ſanctos, nō acceptores perſonarum, qui valeant docere ſermonem veritatis, rectè procedentes in placitis Domini. Vos verò eos honorate vt patres, vt dominos, vt beneficos, vt bene viuendi auctores. Increpate vos mutuò, non cum iracundia, ſed cum longanimitate, bonitate, & pace. Omnia, quæ ſunt præcepta vobis à Domino, ſeruate, vigilate pro vita veſtra: ſint lumbi veſtri præcincti, & lucernæ ardentes. Vóſque ſimiles hominibus expectantibus Dominum, quando veniet veſperè, vel manè, vel in galli cantu, vel in media nocte. Qua enim hora non expectant, veniet Dominus; & ſi ei aperuerint, beati ſerui illi, quoniā inuenti ſunt vigilantes: quoniam præcinget eos, & collocabit in menſa, & præteriens miniſtrabit eis. Eſtote ergo ſobrij, & orate ne dormiatis in mortem: *Luc. 12.*

non enim proderunt vobis priora rectè facta, ſi in extremo à vera fide aberraueritis.

Prædictio rerum futurarum. *Cap. XXXIII.*

NAM in nouiſſimis diebus multiplicabuntur Pſeudoprophetæ, & ſermonis corruptores, & conuertentur oues in lupos, & charitas in odium: abundante enim iniquitate, refrigeſcet multorum charitas: mutuò enim ſe odio habebunt & perſequentur, ac tradent: túncque exiſtet Mundi deceptor, veritatis hoſtis, menda-
2.*Theſ*.2. cij patronus, quē Dominus Ieſus interimet ſpiritu oris ſui, qui labiis perdit impium, multíque ſcandalum patientur in eo: qui perſeuerauerint vſque ad finem, ij ſalui erunt. Túncque apparebit in cœlo ſignum filij hominis, deinde ſonus tubæ excitabitur per Archãgelum, interea mortui in vitam redibunt, túmque veniet Dominus, & omnes Sancti vnà cum eo, cum terræmotu, ſupra nubes cum Angelis Virtutis ſuæ, in Throno Regni ad condemnandum deceptorē Mundi Diabolum, & ad tribuendum vnicuique pro actionibus ſuis. Tunc proficiſcētur mali ad æternum ſupplicium: iuſti in vitam æternam, adipi-
1.*Cor*.3. ſcentes illa, quæ oculus non vidit, & auris non audiuit, & in cor hominis non aſcenderunt: quæ præparauit Deus diligētibus ſe. Lætabuntúrque in Regno Dei, quod eſt in Chriſto Ieſu. Quare cùm tanta bona ab eo ſimus conſecuti, efficiamur eius ſerui, eum aſſidua oratione inuocantes, & dicentes.

Oratio commemorans variam Dei prouidentiam. Cap. XXXIIII.

AETERNE Saluator noſter Rex Deorum, qui ſolus es omnipotens, & Dominus Deus omnium creaturarum, & Deus ſanctorum & irreprehenſibilium Patrum noſtrorum antiquorum. Deus Abraham, & Iſaac, & Iacob, miſericors, miſerator, longanimis, & multæ misericordiæ, cui omne cor patet, & omnis occulta cogitatio reuelatur, ad te clamant animæ iuſtorum, in te confidit ſpes ſanctorum: Pater iuſtorum, & cum rectitudine inuocantiũ exauditor, qui etiam tacitas interpellationes cognoſcis: pertingit enim vſque ad interiora hominis tua prouidẽtia, & per conſcientiam ſcrutaris cuiuſque ſententiam, cui in omni regione orbis terræ precum, & orationis offertur incẽſum, qui præſens ſæculum Iuſtitiæ curriculum inſtituiſti, omnibus aperiens oſtium miſericordiæ, & vnicuique oſtẽdens per innatam cognitionem, & naturale iudicium, legíſque admonitionem, quòd diuitiarum non eſt æterna poſſeſſio, nec formæ perpetuus decor, quod virium robur facilè diſſoluitur, cunctáque quaſi vapor & vanitas conſumuntur, ſoláq; fidei conſcientia pura permanet, quæ per medios cœlos cum veritate aſcendens comprehendit futuræ vitæ dexterã, ſimúlque antequàm promiſſum regenerationis præſtetur, ipſa anima ſpe exultãs lætatur. Iterũ Patre noſtro Abraham inſtituente viam veritatis, qui viſione viam monſtrauit, & docuit cuiuſmodi ſit præſens ſæculum, ac fidem

quidem eius præiuit cognitio, cognitionem ſecuta eſt fides,fidem pactio.Dixiſti enim,Faciam ſemen tuum vt ſtellas cœli,& arenam, quæ eſt in littore Maris:ſed etiam cùm ei Iſaac filium conceſſeris, cognouerîſque ipſum ſimilem futurum illius,item eius Deus vocari voluiſti,dicens: Ero tuus Deus, & ſeminis tui poſt te. Cúmque Pater noſter Iacob in Meſopotamiam mitteretur, monſtrato ei Chriſto,per eum locutus eſt,dicẽs: Ecce ego ſum tecum, & augebo te, & multiplicabo vehementer:atque eodẽ modo dixiſti Moſi fideli, ac ſancto ſeruo in viſione rubi, Ego ſum qui ſum:hoc mihi nomen eſt æternũ, & memoriale in generationibus generationũ. Propugnator generis Abraham benedictus es in ſæcula.

Gen.15. Gen.28. Gen.32. Exo.3.

Oratio commemorans varia Conditoris opera.

BENEDICTVS es Domine ſæculorum Rex, qui per Chriſtũ cuncta feciſti, & per ipſum in principio incondita ordinaſti : qui diuiſiſti aquas ab aquis firmamento,& ſpiritum vitalem eis inieciſti : qui ſtabiliuiſti terram, & extendiſti cœlum, & ſingularum creaturarum perfectam diſpoſitionem ordinaſti. Tua enim virtus,Domine,Mundum ornauit,cœlum vt fornicẽ concretum decorauit aſtris ad expellendas tenebras, lucẽ, ſolẽmque ad illuſtrandos dies, fructuúmq; maturitatem condidit : lunam ad temporum viciſſitudinem,creſcẽtem & decreſcẽtem, noctem diémque appellaſti, firmamentum per medium abyſſum demonſtraſti,& dixiſti vt cõgregaren-

tur aquæ, & appareret arida. Mare verò ipſum quomodo quis explicare poſſet? quod quidem æſtuans ab alto in terram impellitur, recurrit autem iuſſu tuo, arena prohibitum. Dixiſti enim vt in ea ipſius vndæ frangerentur, ídque animantibus paruis, & magnis, nauigiiſque peruium effeciſti: vel quomodo terra ſe veſtiens herbis, tanta florum iucunditate diſtincta ſit, tantáque arborum varietate, quam lucidiſſima lumina nutriũt, conſtantiſſimum ſeruantia curſum, & in nullo tuum imperium variantia, ſed quatenus tu iubes orientia atque occidentia in ſigna temporum, & annorum, & pro hominum vſu permutãtia curſus ſui viciſſitudinem. Deinde varia animalium genera condita ſunt, terreſtrium, aquaticorum, alitum amphibiorum, quibus ſapiens ars prouidentiæ tuæ ſingulis accommodatã victus rationem largitur: vt enim varia producere potuit, ſic variè ſingulis prouidere non contempſit, finémque operis rationale animal mũdi ciuem tuæ ſapientiæ diſpoſitione condidiſti, dicẽs, Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram, illũ conſtituens, vt eſſet Mundi ornamentum, cuius corpus ex quatuor incorporeis elementis condidiſti, animam de nihilo ei dediſti, quinque ſenſus, quaſi quinque certamina conceſſiſti, mentem animæ aurigam, ſenſibus præfeciſti. Præterea, Domine, quis poſſet pro dignitate commemorare roſcidarum nubiũ tempeſtates, micantium fulgurum ſplendores, tonitruum horribiles fragores, ciborum cõuenientem miniſtratum, cœlorum omnibus accommodatam

temperationem? parere verò nolentem hominem, vitæ mercede priuaſti, nõ illo funditus ſublato, ſed breui tempore morti taditum, iureiurando in vitam reuocaſti, & terminum mortis ſoluiſti, qui mortuos viuos facis per Ieſum Chriſtum, qui eſt ſpes noſtra.

Oratio cum gratiarum actione cummemorans Dei in rebus prouidentiam. Cap. XXXV.

MAGNVS es Domine, Omnipotens, & magna eſt fortitudo tua, & ſapientiæ tuæ non eſt numerus. Creator, Saluator, diues in gratiis, longanimis, & miſericordiæ largitor, qui non ſubtrahis à creaturis tuis ſalutem: natura enim es bonus, & peccatoribus parcis, ad pœnitẽtiam eos prouocans, miſerationibus enim plena eſt tua caſtigatio: quomodo enim ſuſtineremus, ſi ad ſubitum iudiciũ vocaremur? quando diuturno tempore expectati, vix infirmitatem abiicimus. Tuam potentiam enarrant cœli & terra firmitate librata, mole ſua apta Mare fluctuans, infinitos paſcens animantium greges: coercetur arena, tuum per horreſcens imperium, omnéſq; cogit clamare, Magnificata ſunt opera tua Do-
Pſal.103. mine: omnia in ſapientia feciſti: repleta eſt terra operibus tuis. Exercitus Angelorum ardens, ſpiritúſque intellectuales dicunt, Vnus Sanctus & Seraphin vnà cum Cherubinis, ſex alis ornatis tibi victoriæ hymnum canẽtia inceſſabili voce proclamant, Sanctus, Sanctus, Sanctus Do-

minus Sabaoth: Plenum eſt cœlum & terra gloria tua. Aliæ quoque ordinum turbæ Archangeli, Throni, Dominationes, Principatus, Poteſtates, Virtutes inclamantes dicunt, Benedicta gloria Domini de loco eius. Iſraël verò, hoc eſt terrena Eccleſia ex gentibus congregata, cœleſtes Virtutes æmulata, diu noctúque corde pleno & volenti animo canit, Currus Dei decē millium multiplex millia lætantium, Dominus in eis, in Sina, in ſancto. Nouit cœlum eum, qui ipſum nullo fulcimento nixum concamerauit, & ſtabile effecit, vt lapidem cubum, qui etiam terram & aquam in vnum coëgit, aërémque diffudit, vnde vita ac ſpiritus duceretur: cui ignem coniunxit ad teporem, tenebrarúmque expulſionem. Obſtupeſcit aſtrorum chorus indicans eum, qui ipſa numerat, & demonſtrans illum, qui ipſa nominat. Obſtupeſcunt quoque animalia, vitæ inſpiratorem, & arbores ſuum ſatorem: quæ omnia verbo tuo creata, indicant tuæ potētiæ magnitudinem. Quare debet omnis homo ex intimo pectore tibi per Chriſtū laudem pro iis omnibus tribuere, cum propter te hæc omnia poſſideat. Tu enim bonus es in beneficiis concedendis, & largitor in miſericordia præſtanda. Qui ſolus es omnipotēs: quando enim vis, adeſt tibi, vt poſſis: tua enim æterna potētia flammā refrigerat, leones coërcet, cete manſuefacit, ægrotos ſubleuat, copias euertit, exercitum hoſtium & multitudinem populi ſuperbientem proſternit. Tu es in cœlo, in terra, in Mari, in vltimis finibus, nullo ipſe termino circumſcriptus, magnitudinis tuæ

non eſt finis: non enim hoc nos dicimus Domine,ſed ſerui tui eſt oraculum dicentis, Et cognoſces corde tuo quia Dominus Deus tuus, Deus in cœlo ſurſum, & in terra infrà,& non eſt alius, niſi ipſe, neque enim eſt Deus præterquàm ipſe ſolus. Sanctus non eſt præter te, Dominus Deus ſcientiarũ, Deus ſanctorũ, ſanctus ſupra omnes ſanctos. Qui enim ſanctificati ſunt, ſub manu tua ſunt:glorioſus, exaltatus, inuiſibilis natura, imperſcrutabilis in iudiciis, cuius nullius indiga vita eſt,ſine mutatione & varietate duratio, ſine labore operatio,nullis finibus definita maieſtas, perpetuus decor, inacceſſibile domicilium, intranſmigrabilis habitatio,interminabilis ſciētia, inuariabilis veritas,ſine medio opus,ſine inſidiis potentia,ſine ſucceſſione imperiũ, ſine aduerſario vires,numeroſa eſt exercitus multitudo. Tu enim es ſapientiæ pater,naturæ per mediatorem auctor,vt cauſa,prouidentiæ præbitor, legũ dator,inopiæ expletor, impiorum vltor, & iuſtorum retributor,Chriſti Deus,ac Pater, & colentium illum Dominus, cuius eſt infallibilis promiſſio, incorruptibile iudiciũ, inexorabilis ſententia,inexhauſta pietas,æterna benignitas,propter quem tibi digna ac merita adoratio debetur ab omni rationali & ſancta natura.

Deut.4.

Oratio commemorans Chriſti incarnationem,& variam erga Sanctos prouidentiam. Cap. XXXVI.

DOMINE Omnipotens Mundum per Chriſtum condidiſti,& Sabbatum propter id in-

ſtituiſti, quoniam in eo quieuiſti ab operibus, in meditationem tuarum legum, feſtáque præcepiſti in lætitiam noſtrarũ animarum, vt memoriam recoleremus creatæ à te ſapientiæ: quemadmodum propter nos naſci voluit ex muliere, apparuit in vita, demonſtrans ſe in baptiſmo, quòd Deus & homo erat, qui apparuit, pro nobis paſſus eſt tua permiſſione, & mortuus, atque tua potentia ſuſcitatus. Ideo reſurrectionis feſtũ celebrãtes in dominica lætamur, propter eũ, qui vicit mortẽ, donauit vitã, & immortalitatẽ: per quem acceſſerunt gentes ad ipſum in populum magnũ, verum Iſraëlem, Deo charum, videntem Deum. Tu enim Domine etiã patres noſtros de terra Ægypti eduxiſti, ferrea fornace, luto atque opere laterico liberauiſti, è manu Pharaonis ſuorúmq; miniſtrorum eripuiſti, per Mare veluti per aridam duxiſti, eiſque in deſerto omnibus es obſecutus: legem dediſti decem mãdatorum tua voce prolatam, & manu tua conſcriptam. Sabbatum eos ſeruare iuſſiſti, non vt anſam ceſſandi eis dares, ſed vt occaſionem pietatis haberent, ſcilicet vt potentiam tuam agnoſcerent, & mala vitarent, qua ſi ſacris quibuſdam cancellis eos aſtringens, doctrinæ cauſa in exultationem hebdomadis: propterea hebdomas vna eſt inſignis, & hebdomades ſeptem, & mẽſis ſeptimus, & annus ſeptimus, cuius replicata conuerſio Iobelæũ efficit anni quinquageſimi, in quò eſt dimiſſio, videlicet ne vlla occaſione, homines ignorãtiã poſſint excuſare. Huius cauſa in omni Sabbato iuſſit ceſſari, vt ne ſermonem quidẽ iratũ in

die Sabbati de ore ſuo quiſquã vellet emittere. Sabbatum enim eſt creationis requies, Mundi perfectio, legum inueſtigatio, grata Dei laus pro iis, quę hominibus eſt largitus: iis omnibus pręſtat dominicus dies, qui cum demonſtret nobis ipſum mediatorẽ, moderatorẽ, legiſlatorem, reſurrectionis auctorẽ, primogenitũ omnis creaturæ, Deũ verbum, & hominem, natũ de Maria ſine congreſſu viri, cõuerſatum ſanctè, crucifixũ pro nobis ſub Pontio Pilato, & mortuum ac ſuſcitatum à mortuis meritò vt dominicus præcipitur, vt tibi Domine pro iis omnibus gratiarum actio offeratur; ea eſt enim à te collata gratia, quæ ſua magnitudine omnia beneficia obſcurat.

S. Ign. ad. Magn. & Smyr.

Oratio continens mentionem prouidentiæ, & connumerationem diuerſorum beneficiorum, Dei prouidentia, per Chriſtum collatorum Sanctis. Cap. XXXVII.

QVI promiſſiones à Prophetis prædictas impleuiſti, & miſertus es Sion, & Hieruſalem, eo quòd ſolium Dauid pueri tui in medio eius excitaſti, propter natiuitatem Chriſti, qui de ſemine eius ſecundum carnem ex ſola Virgine erat naſciturus: ipſe quoque nũc Domine Deus accipe deprecationem labiorum populi tui, qui conſtat ex gentibus inuocantibus te in veritate, quemadmodum accepiſti dona iuſtorum in generationibus ſuis. Abel primum ſacrificium reſpexiſti, & recepiſti: Noë cùm de arca eſſet

egreſſus: Abrahã poſtquàm exiuit de terra Chaldæorum, Iſaac in puteo iuramenti, Iacob in Bethel, Moſis in deſerto, Aaron in medio viuorum & mortuorum, Ieſu Naue in Galgalis, Gedeonis in petra, & velleribus ante peccatum, Manoe & vxoris in campo, Sampſonis in Siti ante delictum: Iephtæ in bello ante temerariam pro-
» miſſionem: Barac & Debboræ in Siſara: Samue-
» lis in Maſſepha: Dauid in Area: Ornæ Iebuſæi, &
» Solomonis in Gabaon, & Hieruſalem: Heliæ in monte Carmelo: Heliſſæi in fonte ſterili: Ioſaphat in bello: Ezechiæ in morbo, & in Enancherim: Manaſſis in terra Chaldæorum, poſt delictũ Ioſiæ in Phaſſa: Eſdræ in reditu: Danielis in lacu leonum: Ionæ in ventre Cetis: trium puerorum in fornace ignis: Annæ in tabernaculo ante arcem: Neemię in excitatione murorum: Zorobabelis, Mattathiæ & filiorum, in zelo tuo: Iabelis in benedictionibus. Quare nunc quoque ſuſcipe cum approbatione orationes populi tui, tibi per Chriſtum oblatas in ſpiritu.

Oratio auxilij iuſtorum. Cap. XXXVIII.

GRATIAS agimus tibi pro vniuerſis Domine Omnipotens, quòd non abſtuliſti miſericordias tuas, & miſerationes tuas à nobis, ſed in vnaquaque generatione, & generatione, ſaluas, liberas, ſuccurris, protegis, Succurriſti enim in diebus Enos & Enoch: in diebus Moſis, & Ieſu: in diebus iudicum: in diebus Samuelis, & Heliæ, & Prophetarum: in diebus Dauid & Regum: in

diebus Eſther, & Mardochæi: in diebus Iudith: in diebus Iudæ Machabæi & fratrũ, & in diebus noſtris ſuccurriſti nobis per tuũ Pōtificē magnũ, Ieſum Chriſtũ filiũ tuũ. Nã & à gladio ſeruauit, & à fame eripuit alendo, & à morbo liberauit, & à lingua iniqua nos texit. De omnibus tibi per Chriſtũ gratias agimus, qui nobis vocē formatã ad cōfeſſionem dediſti, linguam compoſitã veluti plectrum & organum accommodaſti, guſtatum idoneum, tactum conuenientem, viſum ad aſpiciendum, auditum ad apprehendendum voces: odoratũ ad percipiendos odores, manus ad opus, pedes ad ambulandum conceſſiſti: hæcque omnia ex paruula gutta in vtero informas, & poſt informationem, animam immortalem largiris, producíſque in lucem animal rationale hominem, quem legibus inſtituiſti, iuſtificationibus ornaſti, eíque breuis temporis diſſolutione inducta, reſurrectionem promiſiſti. Quæ ergo vita ſufficeret, aut quæ laudum excellentia ſatis eſſet, vt gratias tibi egere poſſemus? Sed hoc pro meritis præſtare non valemus, præſtare autem quantum poſſumus pie debemus. Eripuiſti enim nos ab impietate eorum, qui plures deos colunt, & qui Chriſtum occiderunt, ab hæreſibus vindicaſti, ab ignorantiæ errore reuocaſti, Chriſtum miſiſti ad homines, vt eſſet homo, qui erat vnigenitus Deus, Paracletum collocaſti in nobis, Angelos præfeciſti, Diabolum dedecoraſti, cùm non eſſemus, nos condidiſti, conditos conſeruas, vitam ſuppeditas, victum præbes, pœnitentiam promiſiſti, pro omnibus tibi glo-

ria,& honor per Ieſum Chriſtum nunc & ſemper & in ſæcula Amen. Hæc meditamini, fratres, & erit Dominus vobiſcum in terra, & in regno patris ipſius, qui & eum miſit, & nos per eum liberauit à ſeruitute corruptionis in libertatem gloriæ, & promiſit vitam credentibus per ipſum in cunctorum Deum. Quemadmodum viuere debeant qui ſunt Chriſto initiati, & cuiuſmodi gratiarum actiones Deo per Chriſtum offerre iam diximus. Aequum eſt autem vt etiam iis, qui nondum initiati ſunt, opem præſtemus.

Quomodo oporteat Cathecumenos inſtitui. *Cap. XXXIX.*

QVI in ſermone pietatis inſtituendus eſt, erudiatur ante baptiſmum cognitione Dei ingeniti, inſtruatur etiam notitia Ieſu vnigeniti, & fide de Spiritu ſancto: diſcat varium creaturarum ordinem, prouidentiæ ſeriem: diuerſarum legum iudicia, erudiatur cur Mundus conditus ſit, & quamobrem homo Mundi ciuis ſit conſtitutus: agnoſcat naturam ſuam cuiuſmodi ſit: inſtruatur, quemadmodum Deus vitioſos puniuit aqua & igne, Sãctos honorauit in qualibet ætate, Seh, Enos, Enoch, Noë, Abrahã cum ſuis poſteris, Melchiſedech, Iob, Moſen, Ieſum, & Caleb, & Phinees ſacerdotem, & alios, qui in quauis ætate, ſanctitate prẹſtiterũt, quemadmodum ſua prouidentia non auertit ſe Deus ab humano genere, ſed id per diuerſa tempora ab errore, & vanitate ad cognitionem veritatis

reuocauit, transferens à ſeruitute, & impietate ad libertatem & pietatem, ab iniuſtitia ad iuſtitiam: à morte perpetua ad vitam æternam. Hæc atque huiuſmodi diſcat in Catecheſi, qui ad baptiſmum accedit. Adoret autem, qui manus imponit, ipſum Deum cunctorun Dominum, gratias agens pro plaſmate ipſius, quòd miſit filium ſuum vnigenitum Chriſtum, vt hominem ſaluũ faceret deletis iniquitatibus, & vt dimitteret impietates & delicta, & ab omni macula carnis ac ſpiritus eum expiaret: ſanctificaret autem hominem ſecundum beneplacitum bonitatis ſuæ, & dirigeret voluntatem, & illuminaret oculos cordis eius ad intelligendum mirabilia ipſius, & manifeſtaret ei iudicia iuſtitiæ, vt odio habeat omnem viam iniuſtitiæ, & ingrediatur viam veritatis, vt dignus fiat lauacro regenerationis in filiorum adoptionem in Chriſto, atque complátatus ſimilitudini mortis Chriſti in ſpe glorioſæ communionis, mortuus reddatur peccato, viuat autem Deo ſecundum mentẽ, verbum & opus, & in libro viuentium connumeretur. Poſt hanc gratiarum actionem, inſtruat eum in iis, quæ pertinent ad incarnationem Domini, ad paſſionem, reſurrectionem, aſcenſionem.

Præceptio quomodo oporteat Catechumenum cùm initiatur à Sacerdotibus, benedici, & quæ ab iis docendus ſit. Cap. XL.

DEINDE cùm ſe iam ad baptiſmum parat Catechumenus, diſcat illa, quæ dicuntur de

abrenumciando Diabolo, & de aggregando ſe Chriſto. Oportet enim vt primùm diſcedat à contrariis, deinde ingrediatur myſteria, deleta prius à corde omni improbitate, macula & ſordibus, atque hoc modo ſancta percipiat: nam vt diligens agricola purgat prius agrum ſuccreſcentibus ſpinis, deinde triticum ſerit, ſic debetis vos prius expulſa omni impietate conſtituere pietatem, & ad baptiſmum accedere. Etenim Dominus noſter ita nobis præcepit dicens, Docete prius omnes gentes. Et poſtea ſubiunxit, Et baptizate eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. Profiteatur igitur ille qui baptizatur, cum abrenunciat, hoc modo.

Abrenunciatio contrarij, & congregatio ad Chriſtum Dei. Cap XLI.

ABRENVNCIO Sathanæ & operibus eius, pompis, cultui, Angelis, & machinationibus eius, & omnibus quæ ſub ipſo ſunt. Pòſt abrenunciationem, aggregans ſe Chriſto dicat, Quoniam & aggregor Chriſto, & credo, & baptizor in vnum ingenitum meum verum Deum omnipotentem, patrem Chriſti, creatorem & opificem omnium, ex quo omnia: & in Dominum Ieſum vnigenitum filium eius primogenitum omnis creaturæ, genitum beneplacito Patris ante ſæcula, per quem omnia facta ſunt, quę ſunt in cœlis & in terra, viſibilia, qui in nouiſſimis diebus deſcendit de cœlis, & carnem aſſumpſit, & ex ſancta Virgine Maria natus eſt, & con-

uerſatus ſanctè ſecundum leges Dei, & Patris ipſius. Crucifixus ſub Pontio Pilato, mortuus pro nobis:reſurrexit à mortuis tertia die poſtquàm paſſus eſt. Aſcendit in cœlos,ſedet ad dextram patris, iterum venturus eſt in conſummatione ſæculi,cum gloria,iudicare viuos & mortuos : cuius regni non erit finis. Baptizor & in Spiritum Sanctum,hoc eſt Paracletum,qui operatus eſt in omnibus ſanctis,qui fuerunt à ſæculo:poſtea miſſus eſt Apoſtolis à Patre ſecundum promiſſionem Saluatoris noſtri,& Domini Ieſu Chriſti:& poſt Apoſtolos omnibus credentibus in ſancta catholica Eccleſia. Carnis reſurrectionem,peccatorum remiſſionem, regnum cœlorum,vitam venturi ſæculi. Poſt hanc promiſſionem deinceps venit ad olei vnctionem.

Chriſmatis myſtici olei benedictio. Cap. XLII.

BENEDICITVR hoc oleum à Sacerdote in remiſſionem peccatorum, & præparationẽ baptiſmi. Inuocat enim hoc modo ingenitum Deum Patrem Chriſti, Regem omnis ſenſitiuæ & intellectualis creaturæ, vt ſanctificet oleum in nomine Domini Ieſu,& det gratiam ſpiritualem, & remiſſionem peccatorum, & præparationem confeſſionis baptiſmi, vt qui vngitur liberatus omni impietate, dignus fiat initiatione ſecundum mandatum Vnigeniti.

Myſticæ

Myſticæ aquæ benedictio. Cap. XLIII.

DEINDE venit ad aquam, benedicit & glorificat ſacerdos Dominum Deum Omnipotentem, patrē vnigeniti Dei, gratias agens, quòd miſit ad ſuſcipiendum carnem, filium ſuum propter nos, vt nos ſaluos faceret: quoniam ſubiit incarnationem, vt in omnibus obediens fieret, & annunciaret regnum Cœlorum, remiſſionem peccatorum, & mortuorum reſurrectionem. Poſt hæc adorat ipſum vnigenitum Deum, poſt ipſum, & propter ipſum, gratias agens ei, eo quòd pertulit pro omnibus mortem crucis, cuius figuram tradidit baptiſmum regenerationis: glorificat quòd in nomine Chriſti Deus cunctorum Dominus in Spiritu ſancto nō deſpexit genus humanum, ſed variè ei prouidit: ipſi Adæ in Paradiſo cùm ei primùm pro deliciis domiciliū Paradiſi tradidit, deinde cùm ſuæ prouidentiæ ratione mandatum dediſſet, eúmque in peccatum lapſum iuſtitia ſpoliaſſet, bonitate vtens, non abiecit illum omnino, ſed ſuos poſteros pro temporum ſucceſſione variis rationibus inſtituit, propter quem in extremo ſæculi miſit filiū ſuum, vt propter homines homo fieret, & omnes humanas ęgritudines ſuſciperet, excepto peccato. Ipſum igitur nunc quoque inuocet ſacerdos ad baptiſmū, & dicat, Deſcende de Cœlo & ſanctifica hanc aquam, da ei gratiā & virtutem, vt qui baptizatur ſecūdum mandatū Chriſti tui, cum eo crucifigatur, & commoriatur, & conſepeliatur, & correſurgat in adoptionem filiorum

Dei, quæ eſt in ipſo, vt mortuus quidem ſit peccato, viuat autē iuſtitia. Et poſt hoc baptizatum in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, vngat vnguento dicens,

Benedictio vnguenti myſtici. Cap. XLIIII.

DOMINE Deus, qui es ingenitus, ſummus cunctorum Dominus, qui odorem cognitionis Euangelij in omnibus gentibus ſuauem feciſti, da nunc etiam hoc vnguentum operari virtutem in baptizato, vt firma & ſancta in eo maneat fragrantia odoris Chriſti tui, & commortuus ipſe reſurgat, & viuat vnà cum Chriſto. Hęc atque huiuſmodi dicat: vniuſcuiuſque enim manus impoſitionis, virtus hæc eſt, Nā niſi in quolibet horum à pio ſacerdote aliqua huiuſmodi inuocatio fiat, in aquam ſolam deſcēdit qui baptizatur more Iudæorum, ac tantùm abiicit ſordes corporis, non animæ. Deinde aſtans dicat orationem, quam nos docuit Dominus. Surgentem autem ſtare oportet neceſſariò & orare, quoniam qui ſuſcitatus eſt, rectus manet: ideo cùm is commortuus ſit & excitatus vnà cum Chriſto, aſtare debet. Oret autem verſus Oriētem: nam id ſcriptum eſt in ſecundo Paralipomenon. Cùm enim templum à Rege Solomone perfectum eſſet, in ipſa dedicatione Sacerdotes, & Leuitæ, & Cantores cum cymbalis & pſalteriis conſtiterunt, ad Orientem conuerſi laudantes, & confitentes, ac dicētes, Laudate Domi

num,quoniam bonus,quoniam in ſæculum miſericordia eius.

Oratio eorum,qui dudum ſunt initiati. *Cap. XLV.*

POST primam orationem orate in hunc modum,Deus Omnipotens, Pater Chriſti tui, vnigeniti filij tui,da mihi corpus purum,cor mũdum,mentem vigilantem, ſcientiam infallibilẽ, Spiritus ſancti aduentum in adoptionem,& certitudinẽ veritatis Chriſti tui, per quem tibi gloria in ſancto Spiritu in ſæcula ſæculorũ Amen.

Qui miſsi ordinati ſint ab Apoſtolis. *Cap. XLVI.*

HÆC de Catechumenis præcipienda duximus.De ordinatis autem à nobis Epiſcopis in vita noſtra,ſignificamus vobis quòd ij ſunt. Hieroſolymis ordinatus eſt Iacobus frater Domini, quo mortuo ſecundus Simeon Cleopæ: poſt eum tertius Iudas Iacobi:Cæſareæ Paleſtinæ primus ordinatus eſt Zachæus olim publicanus : poſt eum Cornelius:tertius Theophilus: Antiocheæ Euodius à me Petro:Ignatius à Paulo:Alexandreæ Annianus primus à Marco Euangeliſta eſt ordinatus:ſecundus Abilius à Luca itẽ Euangeliſta: Romanæ Eccleſiæ Linus, Claudiæ primus à Paulo : Clemens poſt eius mortem à me Petro, ſecundus ordinatur. Epheſi Timotheus à Paulo, Ioannes à me Ioanne, Smyrnæ

Ariſto primus:poſt eum Strataeas Loidis:& tertius Ariſto:Pergami Caius,Philadelphię Demetrius à me:à Paulo Lucius Cenchræis : Titus in Creta:Dionyſius Athenis : Tripolis Phænicum Marathones : Laodiceæ in Phrigia Archippus: Coloſſenſium Philæmo:Berœæ, quæ eſt in Macedonia:Oneſimus Philemonis:Creſcens in Eccleſiis,quæ ſunt in Gallia : Aquila, & Niceta in Paræciis,quæ ſunt circa Abiam: Criſpus in Æginéſi Eccleſia.Ij ſunt,quibus nos Paræcias in Domino commiſimus. Quorum doctrinæ memores, ex omni parte obtemperate noſtris ſermonibus,eritque Dominus vobiſcum nunc, & in infinita tempora,quemadmodum ipſe dixit nobis,cùm ad ſuum Deum ac Patrem ſe reciperet,
" Ecce enim, inquit,ego vobiſcum ſum omnibus
" diebus vſq; ad conſummationem ſæculi.Amen.

Oratio Matutina. Cap. XVII.

GLORIA in altiſſimis Deo,& in terra pax hominibus bonæ voluntatis :laudamus te, cele bramus te,benedicimus te,glorificamus te,adoramus per magnum Pontificem te verum Deum ingenitum,vnum,inacceſſibilem,ſolum propter magnam gloriam tuam,Domine Rex cœleſtis, Deus Pater Omnipotens,Domine Deus Pater Chriſti agni immaculati,qui tollit peccata Mũdi,ſuſcipe deprecationem noſtram:qui ſedes ſuper Cherubin.Quoniam tu ſolus ſanctus,tu ſolus Dominus Ieſus Chriſtus Dei omnis creatæ naturæ,Regis noſtri, per quem tibi gloria, honor,& cultus.

Veſpertina Oratio. Cap. XLVIII.

LAVDATE pueri Dominum, Laudate nomen Domini: Laudamus te, celebramus te, benedicimus te, propter magnam gloriam tuam, Domine Rex Pater Chriſti, agni immaculati, qui tollit peccata Mundi. Te decet laus, te decet hymnus, te decet gloria Deum, & Patrem per filiũ in Spiritu ſancto, in ſæcula ſæculorum: Amen.

Nunc dimittis ſeruum tuum Domine ſecundum verbum tuum in pace. Quoniam viderunt oculi mei ſalutare tuum, quod paraſti ante faciẽ omnium populorum. Lumen ad reuelationem gentium, & gloriam plebis tuæ Iſraël.

Oratio in Prandio.

BENEDICTVS es Domine, qui paſcis me à iuuentute mea: qui das eſcam omni carni, reple gaudio, & lætitia corda noſtra, vt omnem ſufficientiam habentes, abundemus in omni opere bono in Chriſto Ieſu Domino noſtro, per quem tibi gloria, honor & fortitudo in ſæcula.

Amen.

CONSTITVTIONVM SANCTORVM APOSTOLORVM B. CLEMENTE ROMANO AVCTORE,

LIBER OCTAVVS.

De Chariſmatibus. Cap. I.

CVM Deus & Saluator noſter Ieſus Chriſtus nobis magnum tradiderit pietatis ſacramentũ, inuitaueritque Iudæos ac Græcos ad agnitionẽ vnius & ſolius veri Dei, quemadmodũ ipſe quodam in loco gratias agens de ſalute credentium,
Ioan.17. affirmat, Manifeſtaui, inquiens, nomen tuum
» hominibus, opus quod dediſti mihi, conſummaui. Et de nobis Patri dicit, Pater ſancte, & ſi Mũdus te non nouit, ſed tamen ego te noui, & ii te norũt. Meritò nobis ſimul omnibus veluti per-
Mar.vult. fectis de Chariſmatibus, quæ ab ipſo per ſpiri-
» tum dantur, dicit, Signa eos, qui crediderint, hæc
» ſequentur, in nomine meo Dæmonia eiicient,
» linguis loquentur nouis, ſerpentes tollẽt, ſi quid
» mortiferum bibent, nõ eis nocebit, ſuper ægro-

» tos manus imponent, & bene habebunt. Quæ
» Chariſmata primùm nobis Apoſtolis conceſſa
ſunt, cùm Euangelium omni creaturæ prædicaturi eſſemus, deinde iis, qui per nos crediderũt, ſunt collata neceſſariò, non ad eorum, qui illa exercent vtilitatem, ſed ad infidelium perſuaſionem, vt quos oratio flectere non potuit, commoueat prodigiorum potentia. Signa enim non nobis fidelibus dantur, ſed iis, qui de Iudæorum & Græcorum gente infideles ſunt. Nulla enim nobis vtilitas accedit, cùm Dæmones expelluntur, ſed iis, qui ope Domini purgantur, quemadmodum quodam in loco ipſe Dominus erudiens
» nos oſtendit dicens, Nolite gaudere quòd Spiri- *Luc. 10.*
» tus vobis obediunt, ſed gaudete quòd nomina
» veſtra ſcripta ſunt in Cœlo. Quoniam illud eius virtute fit, hoc noſtra beneuolentia & ſtudio, ſcilicet accedente ipſius auxilio. Non eſt ergo neceſſarium vt omnes fideles Dæmonia eiiciant, vel mortuos excitent, vel linguis loquantur, ſed is tantùm, cui Chariſma propter aliquam vtilitatem cõceſſum eſt, videlicet ad ſalutem infideliũ, cùm ſæpenumerò conuincantur non ſermonũ demonſtratione, ſed prodigiorum effectione, cùm ſalute digni fuerint. Nam nec impij omnes miraculis ducuntur: cuius rei teſtis eſt ipſe Deus
» cum dicit, Si in aliis linguis loquar populo huic, *Iſa. 28.*
» & in aliis labiis, non credent. Neque enim Ægyptij crediderunt Deo, cùm Moſes tanta ſigna atque prodigia effeciſſet, neque Iudæorum *1. Cor. 14.* multitudo, quaſi alteri Moſi, Chriſto credidit, cùm omnem illorum morbum, omnémque

infirmitatem curauerit. Nam illos non commouit virga in ſerpentem conuerſa, nec manus dealbata, nec Nilus ſanguine perfuſus: hos verò nō flexerunt cæci videntes, nec claudi ambulantes, nec mortui in vitam reuocati: atque illi quidem aduerſabantur Iannes & Mambres, huic Anna & Caiphas. Ita non omnes commouent prodigia, ſed ſolos bona mente præditos, quorum gratia Deus tanquàm ſapiens diſpenſator virtutes fieri ſtatuit, non hominum viribus, ſed ſua voluntate: quæ ideò dicimus, ne qui huiuſmodi chariſmata obtinuerunt, extollantur in eos, qui ea non acceperunt. Chariſmata dicimus, quæ in ſignis conſiſtũt, quoniam cæteroqui nullus eſt qui per Chriſtum in Deum crediderit, quin ſpirituale Chariſmã acceperit: nam liberati multorũ Deorum impietate, & credere in Deum Patrem per Chriſtum, Dei Chariſma cenſendum eſt. Item abiecto Iudaico velo, credere Dei volũtate eum, qui eſt ante ſæcula vnigenitus, in extremo tempore ex Virgine ſine viri concubitu natum, conuerſatúmque vt hominẽ ſine peccato, omnémq; legis iuſtitiam impleſſe, ac Dei permiſſione crucem ſubiiſſe contempto dedecore, cùm eſſet Dei verbum: eundémque mortuum & ſepultum, ac tertia die ſuſcitatum, póſtque reſurrectionẽ per quadraginta dies cum Apoſtolis fuiſſe, perfectáque omni diſpenſatione, in conſpectu ipſorum, ad Deum ac Patrem ſuum, à quo miſſus fuerat, ſublatum. Hæc qui credit, non ſimpliciter nec temerè, ſed iudicio & ſententiæ firmitate Chariſma à Deo obtinet. Eodem modo, qui omni

hæreſi eſt liberatus. Quare nemo ex iis, qui ſigna & prodigia faciunt, iudicet quenquam ex fidelibus, qui faciēdi illa poteſtatem non eſt adeptus. Varia enim ſunt Dei dona, quæ ab ipſo per Chriſtum tribuuntur: ac tu quidem accepiſti hoc, ille aliud, videlicet ſermonem ſapientiæ, vel ſciētiæ, vel facultatem ſpirituum ſeparādorum, vel prædictionem rerum futurarum, vel ſermonem ad docendum idoneum, vel patientiam, vel moderatam continentiam. Etenim Moſes homo Dei, cùm in Ægyto miracula ederet, non elatus eſt ſupra gētiles ſuos, nec cùm Deus vocaretur, cum proprio Propheta Aaron ſe iactabat. Et Ieſus Naue qui poſt Moſen populo præfuit, & ſi in bello contra Iebuſæos eius voluntate ſol ad Gabæon, luna ad vallem Ælon conſtitit, cùm dies ad victoriam non ſufficeret: tamen non inſultauit aduerſus Phinees, neq; Chaleb. Nec Samuel, qui tot admirabilia egerat, deſpexit Deo charum Dauid, quāquàm vterque Propheta erat, & vnus Pontifex, alter verò Rex. Cúmque in Iſraële ſeptem millia virorum eſſent, qui non incuruarent genu ante Baal, tamen ſolus Helias, & eius diſcipulus Heliſſæus reperti ſunt, qui miracula facerent: ſed neque Helias œconomum ſuum eluſit, qui cùm Deum timeret, tamē ſigna non edebat: neque Heliſſæus ſuūm diſcipulum, hoſtem expaueſcentē contempſit: neque ſapiens Daniel cùm ab ore leonum iterum eſſet ereptus: nec tres pueri cùm camino ignis eſſent liberati, reliquos generis ſui homines deſpexerunt. Sciebant enim ſe non propriis viribus, periculis liberatos, ſed

Dei ope, miracula edidiſſe, & diſcrimina ſuperaſſe. Quare nemo ſe efferat ſupra fratrẽ, quamuis Propheta fuerit, & miraculorũ effector: nam ſi cui ſemel cõceſſum eſt, vt non ampliùs numeretur inter infideles, ſuperflua eſt ei reliqua omnis miraculorum facultas: nam vt quis pius ſit, ab amore proficiſcitur, vt miracula efficiat, ab auctoris poteſtate, quorum primũ nos ipſos reſpicit, alterũ operantem Deum, ob eas cauſas, quas antea diximus. Quare nec Rex contemnat Duces ſuos, nec Princeps eos, qui eius imperio parent. Nam ſi nulli ſint qui pareãt, Principes ſunt ſuperflui: & ſi nulli ſint Duces, non poterit regnum conſiſtere. Sed nec Epiſcopus ſe extollat aduerſus Diaconũ vel Preſbyterum: neque Preſbyter aduerſus plebem: mutua enim cõiunctione copulata eſt huius ſocietatis communio. Epiſcopi enim & Preſbyteri, quorundam ſunt ſacerdotes, & laici, quorundam ſunt laici. Atque eſſe quidem Chriſtianũ, in noſtra ſitum eſt poteſtate: eſſe Apoſtolum, vel Epiſcopũ, vel aliud quidpiam: non eſt in noſtra ſitum poteſtate, ſed in poteſtate Dei, qui largitur Chariſmata. Atq; hæc quidẽ hactenus dicta ſint propter eos, qui chariſmata vel dignitates acceperunt. Addimus autem illud ad ſermonem, qui Prophetæ munere vtũtur, non eſſe omnes ſanctos, nec qui Dæmones eiiciunt, prȩditos eſſe omnes pietate. Etenim Balaam filius Beor vates, cùm eſſet impius, futura prædixit: item Caiphas, qui falſi nominis Pontifex erat. Multa etenim Diabolus vnà cum ſuis Dæmonibus prædicit, nec tamen ideò vlla

eſt illis pietatis ſcintilla : inſcitia enim ſunt oppreſſi propter voluntariam prauitatem. Perſpicuum eſt igitur impios, quamuis Prophetarum officio fungãtur, non deponere ob prophetiam, ſuam impietatem,nec eos,qui Dæmones expellunt,ſanctitatem acquirere,eo quòd illi cedunt. Fallunt enim ſe mutuò (vt ij qui ludos riſus cauſa exercent) atque eos,qui ipſis mentem adhibent, ad interitũ perducunt. Neque verò Rex impius, pro Rege habendus eſt,ſed Tyrannus:neq; Epiſcopus imperitia aut nequitia cumulatus,eſt Epiſcopus, ſed falſo nomine gaudet, vt qui non à Deo,ſed ab hominibus cõſtitutus ſit,vt Ananias, & Samæas in Hieruſalẽ, & Sedecias, & Achias, qui Babylone falſi Prophetæ fuerunt,ſed etiam, Balaam vates pœnas dedit cùm Iſraëlem in Beelphegor peſſundederit. Et Caiphas poſtea ſibi mortem conſciuit, & filij Sceuæ cùm conarentur Dæmones eiicere,ab iis vulnerati, turpiter ſe in fugam dederunt.Reges quoque Iſraëlis & Iudæ ſecuti impietatẽ, varia ſupplicia pertulerunt. Perſpicuũ eſt igitur falſo nomine præditos Epiſcopos atque Preſbyteros,diuinam vltionẽ non declinaturos.Dicetur enim ipſis,Et nunc vos ſacerdotes, qui vile facitis nomen meum, tradam vos in occiſionẽ,vt Sedeciam, & Achiam, quos in ſartaginem miſit Rex Babylonis, vt inquit Ieremias Propheta. Hæc verò dicimus non vt veras prophetias damnemus (ſcimus enim eas afflatu diuino inter ſanctos agitari) ſed vt glorioſorum audaciam comprimamus : illúdque præterea addimus, Deum talibus hominibus gratiã

Ier.27.28. Achias eſt Achab in Ieremia. Act.21. Nu.24.25 Mal.1. Ier.29.

auferre. Superbis enim Deus reſiſtit, humilibus autem dat gratiam. Silas & Agabus cùm noſtro tempore Prophetæ eſſent, non comparabant ſe cum Apoſtolis, neq; fines ſuos tranſibant, quanquàm Deo chariſſimi erant. Prophetarunt quoque olim Maria Moſis & Aaronis ſoror & poſtea Debbora, & poſt has Olda & Iudith, vna Ioſiæ, altera Darij tempore. Mater etiam Domini prophetauit, & Eliſabeth eius cognata, & Anna: noſtro quoque tempore Philippi filiæ eodē ſunt functæ munere, ſed hæ aduerſus viros ſuos ſuperbia inflatæ non ſunt, ſed intra proprios terminos conſtiterunt. Quare ſi inter nos quoque reperitur vir vel mulier, cui huiuſmodi gratia conceſſa ſit, humiles ſpiritus habeat, vt in eo ſit grata vo-
Eſa.66. luntas Dei: Ad quem enim, inquit, reſpiciam,
» niſi ad humilem & quietum, & pauentem ſer-
» mones meos?

De Ordinationibus. Cap. II.

IN principio orationis expoſuimus quæ ad chariſmata pertinebant, quæ quidē Deus propria voluntate conceſſit hominibus, & quemadmodum morem eorum refutauerit, qui vel falſa dixerunt, vel alieno ſpiritu ad prædicandum ſunt excitati, & quòd improbis hominibus ſæpe Deus prophetiam & miraculorum facultatē tribuit: nunc autē ad præcipuum Eccleſiaſticæ deſcriptionis caput oratio properat, vt cùm vos, qui de Chriſti ſententia per nos Epiſcopi conſti-

tuti eſtis, hanc à nobis diſpoſitionem didiceritis, omnia ſecundum tradita nobis mandata perficere poſſitis, ſcientes quòd qui nos audit, Chriſtum audit, & qui Chriſtum audit, is Deum & Patrem ipſius audit, cui gloria in ſæcula Amen. Simul igitur congregati nos duodecim Domini Apoſtoli, has noſtras diuinas præcepimus inſtitutiones de omni Ecclesiaſtica forma, præſentibus vnà nobiſcum electionis vaſe Paulo coapoſtolo noſtro, Iacobo epiſcopo, atq; reliquis Preſbyteris, & ſeptem Diaconis. Primus igitur ego Petrus dico, Epiſcopum ordinari debere (vt ſuprà ſimul omnes cõſtituimus) ex omni parte reprehenſione carentem, ab omni populo delectum, quo nominato & approbato, conueniens populus cum collegio Preſbyterorũ, & Epiſcopis, qui adſunt, in die dominico, præcipuus ex omnibus interroget Preſbyteros, & plebem, an is ſit, quem petunt in Rectorẽ: quibus annuentibus, iterum interroget, num omnes teſtificentur eum dignum eſſe hac magna & illuſtri gubernatione: deinde an pietatẽ erga Deum coluerit, erga homines iuſta ſeruauerit, domum ſuam rectè adminiſtrauerit: ſine reprehenſione vitam inſtituerit. Atq; omnibus ſimul ex veritate non ex coniectura teſtificantibus talem eum eſſe, veluti coram iudice Deo & Chriſto, præſente nimirum etiam Spiritu ſancto, atque omnibus ſanctis, & adminiſtratoriis ſpiritibus, tertiò iterum interrogentur, an verè dignus ſit ſacerdotio, vt in ore duorum vel trium teſtiũ ſtet omne verbum. Iiſque tertiò aſſentiẽtibus, illum dignum eſſe, ab

omnibus aſſenſus petatur, quem prompto animo præſtantes audiantur, ſilentióque imperato, vnus ex primis Epiſcopis cum duobus aliis ſtans prope altare, reliquis Epiſcopis & Preſbyteris ſecretò orantibus, Diaconis diuina Euãgelia ſuper caput eius, qui ordinatur, aperta tenẽtibus, dicat conuerſus ad Deum.

Inuocatio ordinationis Epiſcoporum. Cap. III.

DOMINE Deus Omnipotens, qui ſolus es ingenitus, & à nullo dominaris, qui ſemper es, & exiſtis ante ſæcula: qui nullo indiges, & ſuperas omnem cauſam atque originem: qui ſolus es verax, ſolus ſapiens, ſolus altiſſimus: qui natura es inuiſibilis: qui omnia noſti antequàm fiant: qui abſcondita ſcrutaris: qui es inacceſſibilis, & nullius imperio ſubditus: Deus & pater vnigeniti filij tui Dei & Saluatoris noſtri, cunctorum opifex per ipſum, prouiſor, gubernator, pater miſericordiarũ, & Deus omnis conſolationis: qui in altis habitas, & humilia reſpicis. Tu es qui dediſti leges Eccleſiæ per corpoream præſentiam Chriſti tui ſub teſtimonio Paracleti, per tuos Apoſtolos, qui & ipſi gratia tua aſtitimus Epiſcopi: qui à principio ad gubernationem populi tui ſacerdotes deſignaſti, Abel imprimis, Seth, Enos, Enoch, Noë, Melchiſedech, Iob: qui inſtituiſti Abraham & reliquos Patriarchas cum fidelibus ſeruis tuis Moſe, Aarone, Eleazaro, Phinees: qui ex ipſis principes & ſacerdotes in

arca teſtimonij conſtituiſti:qui Samuelem in ſacerdotē & Prophetam elegiſti, qui ſanctuarium tuū ſine miniſterio non reliquiſti:qui in iis,quos elegiſti, glorificari voluiſti, iidem quoque nunc interceſſione Chriſti tui infunde virtutem Spiritus principalis,qui miniſtrat dilecto filio tuo Ieſu Chriſto, quem voluntate tua donauit ſanctis Apoſtolis tuis. Da in nomine tuo ſcrutator cordium Deus huic ſeruo tuo,quem elegiſti Epiſcopum,paſcere ſanctum gregē tuum,& fungi Pontificatu tibi, ſine reprehenſione miniſtrātem die & nocte,& placantem faciem tuam,congregare numerum eorū, qui ſaluantur,& offerre tibi dona Eccleſiæ tuæ ſanctæ. Da ei Domine Omnipotens per Chriſtum tuum participationē ſancti Spiritus,vt habeat poteſtatem dimittēdi peccata ſecundum mandatum tuum:dandi ſortes ſecundum præceptum tuum, ſoluendi omne vinculum,ſecūdum poteſtatem, quam dediſti Apoſtolis,vt placeat tibi in manſuetudine & mundo corde, firmiter ac laudabiliter, offerendo tibi mundam & incruentā hoſtiam, quam per Chriſtum inſtituiſti myſterium noui Teſtamenti, in odorem ſuauitatis, per ſanctum filium tuum Ieſum Chriſtum, Deum & Saluatorem noſtrum, per quem tibi gloria, honor & adoratio in ſancto Spiritu nunc & ſemper, & in ſæcula ſæculorum Amen.

Sermo de Cathecumenis. Cap. IIII.

POSTQVAM hæc erit precatus,reliqui Sacerdotes dicant Amen,& cum eis vniuerſus po-

pulus: & poſt orationem vnus ex Epiſcopis tradat Euchariſtiam in manus ordinati, & ipſo mane collocetur à reliquis Epiſcopis in ſuo throno, omnibus eum oſculantibus oſculo in Domino. Poſt verò lectionem legis & Prophetarum, Epiſtolarum noſtrarum, actuum, atque Euangelij, ordinatus ſalutet Eccleſiá iis verbis, Gratia Domini Dei noſtri Ieſu Chriſti, & charitas Dei Patris, & cõmunicatio Spiritus ſancti, ſit cum omnibus vobis Amen. Et omnes reſpondeant, Et cum ſpiritu tuo: poſt hæc verba alloquatur populum ſermonibus exhortatoriis.

Sermo Diaconi pro Catechumenis. Cap. V.

QVIBVS abſolutis, Dico ego Andreas frater Petri, omnibus conſurgentibus, Diaconus aſcẽdens altum aliquem locum pronunciet, NE QVIS AVDITORVM, NE QVIS INFIDELIVM. Silentióque facto dicat, CATECHVMENI ORATE. Et omnes fideles orẽt attento animo dicentes, Domine miſerere. Diaconus pro ipſis oret dicens, Pro Catechumenis omnes Deum oremus, vt bonus & benignus Dominus clementer exaudiat obſecrationes & preces ipſorum, & recipiens eorum ſupplicationes, tribuat eis auxilium, & concedat petitiones cordis ipſorum àd vtilitatem, reuelet eis Euangelium Chriſti ſui, illuminet eos, & inſtituat diſciplina cognitionis Dei, doceat ipſos mãdata,

data,& iudicia ſua,inſerat in animam eorum caſtum & ſalutarem timorem ſuum, aperiat aures cordis ipſorum vt meditentur in lege ſua die ac nocte,confirmet eos in pietate,vniat, & connumeret in ſancto ouili ſuo,dignos faciens lauacro regenerationis veſte immortalitatis,vera vita,liberet eos ab omni impietate, & ne det locum inimico aduerſus eos, mundet eos ab omni inquinatione carnis,& ſpiritus inhabitet in eis, & inambulet per Chriſtum ſuum,benedicat introitus & exitus eorum, & dirigat vias eorum in bonum.Etiam pro eis intentè oremus,vt remiſſionem delictorum conſecuti per baptiſmum, ſanctis myſteriis digni fiát in manſione ſanctorum.Erigite vos Catechumeni, & petite pacem Dei per Chriſtum ſuum,diem pacificum & ſine peccato: itémque omne tempus vitæ veſtræ, Chriſtianos præſides veſtros,propitium & benignum Deum delictorum remiſſionem: ipſi ſoli ingenito Deo per Chriſtum ſuum voſmet commendate:Inclinamini, & benedictionem accipite.In iis ſingulis,quæ loquitur Diaconus, populus,vt prædiximus,dicat, Domine miſerere: & in primis pueruli. Inclinantibus autem ipſis capita,benedicat iis ordinatus Epiſcopus benedictione huiuſmodi,

Benedictio Epiſcopi ſuper Catechumenos. Cap. VI.

DEVS Omnipotens,ingenite, inacceſſabilis, qui es ſolus verus Deus,Deus & pater Chri-

ſti vnigeniti filij tui, Deus Paracleti & cunctorũ dominus, qui per Chriſtum diſcipulos conſtituiſti doctores ad docendum pietatem, ipſe nunc reſpice ſuper Catechumenos Euangelij Chriſti tui, & da eis cor nouum, & ſpiritum rectum innoua in viſceribus eorum, ad cognoſcendam & faciendam voluntatem tuam in corde pleno, & volenti animo, dignos fac eos ſancto baptiſmo, & aggrega eos Eccleſiæ tuæ ſanctæ, & participes fac ſanctorũ myſteriorum per Chriſtum Ieſum, qui eſt ſpes noſtra, quíque pro nobis mortuus eſt, per quem tibi gloria & adoratio in Spiritu ſancto in ſæcula Amen.

Sermo Diaconi pro Energumenis. Cap. VII.

POST hæc Diaconus dicat, Ite Catechumeni in pace. Qui, poſtquàm ij exiuerunt, dicat. Orate Energumeni, hoc eſt vexati ab immundis ſpiritibus. Intentè omnes pro ipſis orate, vt benignus Deus per Chriſtum increpet immundos & nequam ſpiritus, & eripiat ſeruos ſuos ab imperio inimici. Qui increpauit legionem dæmonum & principem malorum diabolum: ipſe nũc increpet pietatis rebelles, & liberet figmenta ſua à vexatione ipſius, & purget ea, quæ ingenti ſapientia cõdidit. Etiam intentè oremus. Salua & excita illos Deus in virtute tua: Inclinate vos Energumeni, vt benedictionem accipiatis. Et Epiſcopus oret dicens,

Oratio pro Energumenis. Cap. VIII.

QVI fortem armatum ligaſti,& omnia vaſa eius diripuiſti: qui dediſti nobis poteſtatẽ ambulandi ſuper ſerpentes & ſcorpiones, & ſuper omnem virtutem inimici: qui homicidam ſerpentem ligatum tradidiſti nobis, tanquàm paſſerem puerulis,quem cuncta pauent & horrent à facię virtutis tuæ:qui eum deiecisti ſicut fulgur à cœlo in terram,non lapſu locali,ſed ab honore in ignominiam,ob voluntariam nequitiam:cuius aſpectus ſiccat abyſſos, & minæ liquefaciunt montes, & veritas Domini manet in æternum: quem laudant infantes, & lactentes benedicunt:quem celebrant,& adorant Angeli: qui aſpicit ſuper terram, & facit eam tremere: qui tangit montes & fumigant:qui minatur Mari & ſiccat illud,& omnia flumina deſerta facit: cuius nubes puluis pedum eius:qui ambulat ſuper Mare, ſicut ſuper pauimentum. Vnigenite Deus magni patris filij increpa ſpiritus nequam, & libera opera manuum tuarum ab alieni ſpiritus vexatione:quoniam tibi gloria,honor & adoratio,& per te tuo patri in ſancto Spiritu in ſæcula Amen.

Luc.10. *Iob.8.* *Pſal.103.* *Nahum.1.* *Iob.9.*

Sermo Diaconi pro illuminandis. Cap. IX.

DIACONVS dicat,Ite Energumeni, & poſtea dicat, Orate qui illuminamini. Iutentè omnes fideles pro ipſis oremus,vt Dominus dignos illos reddat vt in Chriſti mortem initiati reſurgant vnà cũ illo, & conſortes faciat eos re-

gni ipſius,& participes myſteriorum eius: vniat & conſcribat in numero eorum, qui ſalui fiunt in ſancta eius Eccleſia. Salua & ſuſcita illos in tua gratia. Conſignati Deo per Chriſtum eius, inclinantes ſe, benedicãtur ab Epiſcopo hac benedictione,

Oratio tertia ſuper illuminandos. Cap. X.

QVI per ſanctos Prophetas prædixiſti iis, qui initiantur, lauamini, mundi eſtote. Et per Chriſtum inſtituiſti ſpiritualem regeneratioñe, idem nunc reſpice ſuper eos, qui baptizantur & benedic, & ſanctifica eos, & præpara dignos fieri tuo dono ſpiritali, & vera adoptione filiorum ad conſequendum ſpiritalia tua myſteria in numero eorum, qui ſaluantur per Chriſtum Saluatorem noſtrum, per quem tibi gloria, honor, & adoratio in ſancto Spiritu in ſæcula Amen.

Sermo Diaconi pro pœnitentibus. Cap. XI.

ET dicat Diaconus, Diſcedite illuminandi, & poſt hoc pronuntiet, Orate pœnitentes intentè omnes. Pro pœnitentibus fratribus rogemus, vt miſericors Deus oſtendat illis viam pœnitentiæ: recipiat reſipiſcentiam & confeſſioñe ipſorum, & conterat citò Satanam ſub pedibus eorũ, & redimat eos à laqueis diaboli, & à fraude dæmonum, & eripiat eos ab omni verbo nephario, ab omni opere illicito, & amore prauo;

& cõdonet eis peccata voluntaria, & inuoluntaria, & deleat chirographum ipſorum, & conſcribat eos in libro vitæ, expiet eos ab omni piaculo carnis & ſpiritus, & vniat eos, reducens ad ſanctum ſuum ouile, quoniam ipſe cognoſcit figmentum noſtrum: quoniam quis gloriabitur ſe caſtum habere cor? vel quis confidet ſe mundum eſſe à peccato? Omnes enim ſumus pœnæ obnoxij. Etiam pro ipſis intentius oremus, quoniam gaudium fit in cœlo ſuper vno peccatore pœnitentiam agente, vt declinantes omnem actionẽ malam, amplectantur omnia opera bona, vt benignus Deus citò eorum obſecrationibus placatus, reſtituat eis lætitiam ſalutaris, & ſpiritu principali confirmet eos, ne ampliùs prohibeantur communionem habere ſanctorum ſacrorum ipſius, & participes fieri diuinorum myſteriorũ, vt digni reperti adoptionis filiorum, vitam æternam conſequantur. Etiam omnes intentè pro eis dicamus, Domine miſerere.

Impoſitio manuum pro pœnitentibus. Cap. XII.

SALVA eos Deus, & ſuſcita miſericordia tua. Suſcitati Deo per Chriſtum inclinate vos, & benedicimini.

Epiſcopus ita oret.

OMNIPOTENS æterne Deus, cunctorum Domine, creator & gubernator vniuerſi, qui hominem in Mundi ornatum poſuiſti per Chriſtum, & dediſti ei legem naturalem & ſcri-

ptam, vt viuendi normam haberet, vti rationis compos:& ſi in aliquo peccaret,fundamentum pœnitentiæ tradidiſti ei bonitatem tuam:reſpice ſuper inclinantes tibi colla animæ & corporis, quoniam tu non vis mortem peccatoris, ſed pœ nitentiam, vt reuertatur à via ſua mala,& viuat:
1.*Tim*.2. qui Niniuitarum pœnitentiam admiſiſti, qui vis omnes homines ſaluos fieri,& ad agnitionē veritatis venire:qui filium,qui ſuas facultates luxurioſè conſumpſerat, paterno affectu recepiſti per pœnitentiam:recipe nunc quoque ſupplicantium tibi pœnitentiam,quoniam non eſt qui non peccet in te.Si enim iniquitates obſeruaueris Domine,Domine quis ſuſtinebit? quoniam apud te eſt redemptio,& reduc eos in ſanctam tuam Eccleſiam,reſtituta illis priori dignitate & honore per Chriſtum Deum & Saluatorem noſtrum,per quem tibi gloria & adoratio in ſancto Spiritu in ſæcula Amen. Et Diaconus dicat, Diſcedite pœnitentes.Et addat, Nullus ex prohibitis accedat. Fideles flectamus genua,rogemus Deum per Chriſtum eius,omnes intentè Deum per Chriſtum inuocemus.

Allocutio Diaconi pro fidelibus. Cap. XIII.

PRO pace,& pro tranquillitate Mundi & ſanctarum Eccleſiarum oremus, vt cunctorum Deus ſuam æternā & firmam pacem nobis concedat,vt in ſtabilitatè virtutis ſecundum pietatē perſeuerantes nos cuſtodiat.Pro ſancta Catholica,& Apoſtolica Eccleſia diffuſà à finibus vſ-

que in fines,oremus, vt Dominus immobilem & tranquillam eam cuſtodiat,atque conſeruet vſque ad conſummationem ſæculi,fundatam ſupra firmam petram. Et pro ſancta paræcia huius loci oremus,vt concedat nobis cunctorum Dominus cœleſtem eius ſpem perfectè perſequi,& ei debitam orationis ſeruitutē ſine intermiſſione impendere. Pro omni Epiſcopatu,qui eſt ſub Cœlo rectè tractantium verbum veritatis orate. Pro Epiſcopo noſtro Iacobo, & paræciis ipſius orate. Pro Epiſcopo noſtro Clemente & parçciis ipſius orate. Pro Epiſcopo noſtro Euòdio & paræciis ipſius orate, vt miſericordiam Deus concedat ſuis Eccleſiis, eos eſſe ſaluos,honorabiles, longæui temporis, venerabilémque ipſorum ſenectutem faciat in pietate & iuſtitia. Et pro Presbyteris noſtris orate, vt Dominus eripiat eos ab omni re incommoda & mala, ſaluum & honorabile presbyteriū eis præbeat. Pro omni in Chriſto Diaconatu & miniſtratu orate,vt Dominus inculpabilem Diaconiam eis præbeat. Pro Lectoribus, Cantoribus, Virginibus, Viduis, Orphanis orate: pro matrimonio copulatis, & liberis operā dātibus orate, vt Dominus omniū ſuarū miſeratur. Pro Eunuchis ſanctè ambulantibus orate. Pro continēter & caſtè viuentibus orate. Pro afferentibus fructus ſanctæ Eccleſiæ, & facientibus pauperibus eleemoſynā orate. Et pro ſacrificia & primitias offerētibus Domino Deo noſtro orate,vt ſanctus Deus remuneretur ipſos cœleſtibus donis,& det ipſis in præſenti cētuplū,& in futuro vitā æternā: &

præſtet eis pro tẽporalibus ſempiterna, pro terrenis cœleſtia. Pro nuper illuminatis fratribus noſtris orate, vt Dominus ſtabiliat eos, & confirmet. Pro infirmis fratribus noſtris orate, vt Dominus liberet eos ab omni ægritudine & imbecillitate, & ſaluos reſtituat ſanctæ ipſius Eccleſiæ. Pro nauigãtibus & viatoribus oremus. Pro iis, qui ſunt in metallis, in exilio, in cuſtodia & vinculis propter nomen Domini, orate. Pro oppreſſis amara ſeruitute orate. Pro inimicis & odio vos proſequentibus orate. Pro perſequentibus nos propter nomen Domini oremus, vt Dominus mitigato illorum furore, diſſipet iram conceptam contra nos. Pro iis, qui extra ſunt & in errore verſantur orate, vt Dominus illos conuertat. Infantũ Eccleſiæ memores ſimus, vt Dominus perfectos eos in timore ſuo ad adultam ætatem perducat. Pro nobis mutuò oremus, vt Dominus ſeruet nos, & gratia ſua cuſtodiat vſq; ad finem & liberet nos à malo, atque ab omnibus ſcandalis operantibus iniquitatem, & ſaluet in cœleſte regnũ ipſius. Pro omni anima Chriſtiana oremus. Salua & ſuſcita nos Deus miſericordia tua. Excitemus nos orãtes intentè & mutuò noſmet commendemus Deo viuo per Chriſtum eius.

Oret Pontifex & dicat. Cap. XIIII.

DOMINE Omnipotens altiſſime, qui in altis habitas, ſanctè requieſcens in ſanctis, qui es

ſine principio,& ſolus dominaris, qui per Chriſtum prædicationem verbi dediſti nobis in agnitionem gloriæ tuæ, & nominis tui, quod manifeſtauit nobis in comprehenſionē: ipſe quoque nunc reſpice per eum ſuper hunc gregem tuum, & libera eum omni ignorantia & opere malo, & da eum timore timere te, & dilectione te diligere, & ire à facie glorię tuæ. Benignus & propitius eſto in precibus ipſorum,& conſerua eos immobiles culpa carētes,criminis expertes, vt ſint ſancti corpore & anima, non habentes maculam, neque rugam,neque aliquid huiuſmodi,ſed ſint perfecti,& nullus inter ipſos ſit mancus vel imperfectus. Adiutor, potens,perſonarum non acceptor, ſuccurre huic populo tuo,quem redemiſti pretioſo ſanguine Chriſti tui, defenſor, auxiliator,diſpenſator,cuſtos,murus fortiſſimus, ſepes, ſecuritas, quoniam de manu tua nemo poteſt eripere : nam non eſt ſicut tu Deus alter, quoniam in te ſuſtinemur. Sanctifica eos in veritate,quoniā verbum tuum veritas eſt, qui nullius gratiam reſpicis, falſis rationibus non deciperis,libera eos ab omni morbo,& ab omni infirmitate, ab omni peccato, ab omni dolo & fraude : à timore inimici:à ſagitta volante in die: à negocio perambulante in tenebris, & dignos fac eos vita æterna,quæ eſt in Chriſto tuo, filio tuo vnigenito, Deo & Saluatore noſtro,per quē tibi gloria & honor in ſancto Spiritu nunc, & ſemper & in ſæcula ſæculorum Amen.

Apparatus ad myſticum ſacrificium. Cap. XV.

POST hoc Diaconus dicat, Attendamus. Et Epiſcopus ſalutet Eccleſiã,& dicat, Pax Dei cum omnibus vobis. Et populus reſpondeat, Et cum ſpiritu tuo. Et Diaconus dicat, Salutate vos inuicem in oſculo ſancto, & ſalutẽt Clerici Epiſcopum,& viri laici laicos, & mulieres ſalutent mulieres. Pueri ſtent ad ſuggeſtum,& alius Diaconus præſit eis ne obſtrepãt. Et alij Diaconi deambulent & videãt viros & mulieres, ne tumultus aliquis excitetur,& ne quis murmuret, néue conniueat,vel nutet. Diaconi verò maneant ad portam virorum, Hypodiaconi ad portam mulierum, ne vllus exeat, néue porta aperiatur, etiam ſi fidelis fuerit tempore oblationis. Vnus Hypodiaconus det aquam manibus ſacerdotum in ſignum puritatis animarum Deo repoſitarum.

Dico ego Iacobus frater Ioannis Zebedæi, vt ſtatim Diaconus dicat, Nullus Catechumenus, Nullus Auditor, Nullus infidelis, Nullus hæreticus. Qui primam orationem perfeciſtis diſcedite. Pueros recipite matres. Ne quis contra aliquem, Ne quis in hypocriſi. Erecti ad Dominũ cum timore & tremore manẽtes ſinamus offerri. Quibus peractis,Diaconi afferant dona Epiſcopo ad altare,& Preſbyteri à dextris, & à ſiniſtris aſſiſtant veluti diſcipuli aſſiſtẽtes magiſtro. Duo Diaconi ex vtraque parte altaris teneant flabellum confectum ex tenuibus membranis, vel ex pauonum pennis, vel ex velo, quibus le-

uiter abigant præteruolantes beſtiolas,ne in pocula incidant.

Gratiarum actio ante conſecrationem. Cap. XVI.

ORANS igitur per ſe Pontifex vnà cum ſacerdotibus,induénſque veſtem ſplẽdidam, & ſtans ad altare, Trophæo crucis ſe conſignans in fronte, dicat, Gratia Omnipotentis Dei, & Charitas Domini noſtri Ieſu Chriſti,& communicatio Spiritus ſancti ſit cum omnibus vobis. Et omnes vna voce reſpondeant, Et cum ſpiritu tuo. Et Pontifex dicat, Surſum mentem:omnes reſpondeant,Habemus ad Dominum. Et Pontifex, Gratias agamus Domino:& omnes reſpondeant, Dignum, & iuſtum eſt. Pontifex dicat. Verè dignum & iuſtum eſt ante omnia laudare te verũ Deum, qui es ante res generatas, ex quo omnis paternitas in cœlo,& in terra nominatur, qui ſolus es ingenitus ſine principio, non agnoſcens alicuius imperium, aut dominium,nullius indigens,omnis boni dator,extra omnẽ cauſam, generationémque poſitus, ſemper in eodem ſtatu conſiſtens, ex quo om̃nia, quaſi ex quodam fonte in rerum naturam proceſſerunt. Tu enim es notitia carens principio, æterna viſio, ingenitus auditus,ſapientia increata,primus natura,lex eſſendi,extra omnem numerum conſtitutus, omnia de nihilo producẽs per vnigenitum filium tuum,ipſum verò ante omnia ſæcula genuiſti voluntate,virtute,& bonitate immediatè filiũ, vnigenitum verbum, Deum, ſapientiam viuentem,

primogenitum omnis creaturæ, Angelum magni conſilij tui, Pontificẽ tuum, Regem, & Dominum omnis intellectiuæ & ſenſitiuæ naturæ, qui eſt ante omnia, per quem omnia. Tu enim æternæ Deus per ipſum cuncta feciſti, & per ipſum conuenienti prouidentia cuncta gubernas, per quem enim conceſſiſti vt res eſſent, per eundẽ feciſti, vt benè eſſent, Deus & Pater vnigeniti filij tui, qui per ipſum ante omnia feciſti Cherubin & Seraphin, ſæcula & exercitus, virtutes, & poteſtates, Archangelos, & Angelos, & poſt hæc omnia, feciſti hunc Mundum viſibilẽ, & omnia, quæ in eo ſunt. Tu enim es, qui cœlum vt fornicem ſtatuiſti, & vt pellem extendiſti, & terræ molem nullo adminiculo ſtabiliuiſti, ſola voluntate tua: qui conſtituiſti firmamẽtum, noctem & diem paraſti, qui ex theſauris protuliſti lucem, & eius receſſu induxiſti noctem ad requietem animãtium, quæ mouentur in Mundo: qui Solem diſpoſuiſti in poteſtatem Diei, & Lunam in poteſtatem noctis: qui ſtellarum ornatu cœlum diſtinxiſti in laudem maieſtatis tuæ: qui feciſti aquam in potum & munditiem, aërem vitalem ad ducendum ſpiritũ vocémque formandam, per linguam percutientem aërem: auditum auxilio ipſius, vt apprehenderet ſonos, & exciperet delatas ſibi per aërem voces: qui feciſti ignem ad depellendas tenebras, & ad explẽdam neceſſitatem, ſimúlque vt ab eo calefieremus, & illuſtraremur: qui immenſum Mare à terra ſegregaſti, & illud nauigabile effeciſti, hanc pedibus peruiam: illud etiam animantibus puſillis

atque magnis auxiſti:hanc mãſuetis atque agreſtibus referſiſti,plantarum varietate ornaſti,herbis decoraſti, floribus diſtinxiſti, ſeminibus ditaſti:qui cõſtituiſti Abyſſum,& vaſto hiatu eam comprehendiſti, ſalſarum aquarum cumulatis æquoribus, & eam tenuiſſimæ arenæ terminis concluſiſti: qui Mare modò ventis in montium altitudinem extollis,modò in planiciẽ exæquas, & modò agitas tempeſtate, modò ſedas trãquillitate, vt ad nauigiorum curſus ſit idoneum:qui creatũ per Chriſtum à te Mundum cinxiſti fluminibus,alluiſti torrẽtibus, fontibúſque perennibus irrigaſti, mõtibus circundediſti, in firmiſſimam terræ ſtabilitatem: referſiſti enim Mundum & ornaſti ſuauiſſimis plantis, & ad medicinam aptiſſimis,multis ac variis animantibus robuſtis atque infirmis,ad eſum,atque ad laborem idoneis,cicuribus,atque ferie,ſerpentem ſibilis, & diuerſorum alitum cantibus, annorum recurrentibus circulis,menſium atque dierum numeroſa multitudine:Solſtitiorum viciſſitudine, nubium imbriferarum tempeſtatibus,ad fructuum maturitatem, & animantium conſeruationem, ſtationémque ventorum flantium ad imperium tuum,ad plantarum quoque atque herbarũ multitudinem: ac non ſolùm Mundum creaſti, ſed etiam Mundi ciuem hominem condidiſti:Mundi ornatum eum faciens. Dixiſti enim Sapientiæ tuæ, Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram,& imperet piſcibus Maris,& volatilibus cœli: ideóque compoſuiſti eum ex anima immortali & corpore diſſolutioni obno-

xio. Illa de nihilo creata, hoc ex quatuor elemẽtis conflato, & dediſti ei per animã rationalem, intelligentiam, pietatis & impietatis iudicium, iuſti & iniuſti obſeruationẽ: per corpus quinque ſenſus motum quo progreditur. Tu enim Deus Omnipotens per Chriſtum Paradiſum in ædem ad Orientem plantaſti, & variis plantis ad cibum aptis ornaſti: & in eum quaſi in lautam domum hominem introduxiſti, quem cùm conderes, legem dediſti ei naturalẽ, vt intus incluſa, & apud ſe haberet ſemina diuinæ cognitionis. Nam cùm illum in Paradiſum delitiarum induxiſti, omnia ei permiſiſti vt perciperet, vnum autem ſolum guſtare prohibuiſti, ſpe maiorum rerum, ſcilicet vt ſi mãdatum ſeruaſſet, mercedem eius, immortalitatem reportaret: ſed cùm mandatum contempſiſſet, & prohibitũ fructum guſtaſſet, fraude ſerpentis, & conſilio mulieris, meritò illum eieciſti Paradiſo: ſed bonitate tua non permiſiſti vt penitus periret (tuũ enim erat opus) ſed ſubiecta ei creatura conceſſiſti, vt ſudore ac labore victum ſibi quæreret, te omnia ferente, augente, ac maturante. Cúmque iureiurando ei breuis temporis ſoporem dederis, illum ad nouam generationem reuocaſti, ſoluto mortis termino, vitam ex reſurrectione promiſiſti: nõ ſolúmque id præſtitiſti, ſed etiam poſteros ſuos in infinitam multitudinẽ propagaſti: obſequẽtes tibi glorificaſti, rebelles ſuppliciis affeciſti: atque Abelis quidem ſancti ſacrificium accepiſti. Cain fratris interfectoris munus tãquàm ſcelerati hominis reieciſti. Præterea Seth & Enos recepiſti, & Enoch tranſ-

tuliſti. Tu enim opifex es hominũ vitæ præbitor, inopiæ expletor, legum dator, eas ſeruãtium remunerator, violantium vltor: qui magnum diluuium induxiſti Mundo propter multitudinẽ impiorum, & iuſtum Noë eripuiſti à diluuio, in arca, cum octo animis, vt eſſet finis præteritorum, & principium eorum, qui erant in futura ſucceſſione naſcituri: qui formidandum ignẽ quinque Sodomenis vrbibus immiſiſti, & terram fructiferam in ſalſuginẽ poſuiſti, à malitia inhabitantium in ea, & ſanctum Lot incendio liberaſti. Tu es, qui Abraham maiorum ſuorum impietate liberaſti, & Mundi hæredem feciſti, & ei Chriſtum tuum oſtendiſti: qui Melchiſedech Pontificem ſeruitutis tuæ conſtituiſti, patientiſſimum ſeruum tuum Iob victorẽ ſerpentis auctoris malorum, declaraſti, qui Iſaac filium promiſſionis feciſti. Iacob patrẽ duodecim filiorum, eiúſque poſteros in numeroſam ſobolẽ propagaſti, illum verò cum ſeptuaginta animis in Ægyptũ introduxiſti. Tu Domine Ioſephũ non neglexiſti, ſed præmium ſuæ tẽperantiæ ei conceſſiſti vt Ægyptiis imperaret. Tu Domine Hebræos ab Ægyptiis vexatos non neglexiſti, vt promiſſa patribus ſuis ſeruares. Cúmque homines naturæ legem labefactarent, & creaturam aliquando fortuitam ducerent, aliquando pluſquàm oporteret in honore haberẽt, & eam tibi Deo æquarẽt, non permiſiſti illos errare, ſed excitato ſancto ſeruo tuo Moſe, per eum, in ſubſidiũ naturalis, ſcriptã legẽ dediſti, & creaturã oſtendiſti tuũ opus eſſe, Deorúmque multitudinem extermінaſti. Aaron

& poſteros ſacerdotali honore decoraſti, Hebræos peccantes puniuiſti, recipiſcentes recepiſti, Ægyptios decem plagis es vltus, diuiſo Mari Iſraëlitas traduxiſti, perſequentes Ægyptios demerſos interemiſti, ligno aquam amaram dulcem feciſti, è dura petra aquam eduxiſti, de Cœlo manna dediſti, atque ex aëre ortygometram in cibum, columnam igneam nocte ad illuſtrandum, & die columnam nubis ad opacandum ſtatuiſti, Ieſum imperatorem delegiſti, ſeptem nationes Cananæorum eius opera expugnaſti, Iordanem aperuiſti, flumina Ethan ſiccaſti, muros ſine machinis, ſinéque hominum manu diruiſti, Pro omnibus tibi gloria Domine Omnipotens, Te adorant infiniti exercitus Angelorũ Archangelorum, Thronorum, Dominationum, Principatuum, Poteſtatum, Virtutum, Exercituum æternorum, Cherubina, & ſex alas habentia, Seraphina, duabus velantia pedes, duabus capita, duabus volantia, & dicentia vnà cũ millibus millium Archangelorum, & cum millenis millium Angelorum inceſſabili voce clamantium.

Et omnis populus ſimul dicat,

SANCTVS, Sanctus, Sanctus, Dominus Sabbaoth: Plenum eſt cœlum & terra gloria tua, Benedictus in ſæcula Amen.

Et Pontifex deinde dicat,

Cap. XVII.

SANCTVS enim es, & in omnibus ſanctus altiſſimus, & ſuperexaltatus in ſæcula. Sãctus

& vnig

& vnigenitus filius tuus Dominus noſter & Deus Ieſus Chriſtus, qui in omnibus miniſtrauit tibi Deo ipſius & Patri, in vario opificio creaturarum & in earum conuenienti prouidentia. Non permiſit genus humanum perire, ſed poſt naturalem legem, poſt legis ſcriptæ admonitionem, poſt propheticas increpationes, poſt Angelorum tutelas, violantibus naturalem legem hominibus, vnà cum ſcripta, oblitera aáque memoria diluuij, incendij, plagarum Ægyptiacarũ, cædis Paleſtinorum, imminemtéque omniũm interitu, decreuit voluntate tua: qui hominem condiderat fieri homo: qui legiſlator erat, ſubiici legibus: qui Pontifex erat, victima fieri: paſtor, efficit ouis. Téque Deum ſuum ac Patrem placauit & conciliauit Mundo, atque inſtanti ira omnes liberauit, natus de Virgine, natus in carne, Deus, verbum, Filius dilectus, primogenitus omnis creaturæ, ſecundum de eo prædictas prophetias, ex ſemine Dauid & Abraham: de tribu Iudæ & conceptus eſt in vtero Virginis formator omnium, qui naſcuntur: atque incarnatus eſt is, qui carnis eſt expers, in tempore natus qui ab æterno eſt genitus, piè conuerſatus eſt, & ſanctis legibus inſtituit, omnem morbum, atque infirmitatem expulit, ſigna ac prodigia in populo fecit, cibum, potum, ſomnum cœpit is, qui omnes cibo indigentes alit, & replet omne animal benedictione: manifeſtauit nomen tuum iis, qui id ignorabant: ignorantiam fugauit, pietatem excitauit, voluntatem tuam expleuit: opus, quod dederas illi, conſummauit. Quæ omnia cùm per-

feciſſet impiorum manibus cõprehẽſus ſacerdotũ atq; Pontificũ falſi nominis,populique ipſius iniqui,& malitia laborãtis traditione,multa paſſus eſt ab ipſis,omnémque ſuſtinuit ignominiã tua permiſſione. Traditus eſt Pilato Præſidi, ac iudicatus is,qui iudex erat,condẽnatus eſt aliorũ Saluator, crucifixus, qui eſt impaſſibilis : mortuus,natura immortalis:ſepultus, omniũ viuificator,vt paſſione & morte liberaret eos,propter quos venerat, & vincula Diaboli diſrumperet, homineſq; ab eius fraudibus eriperet. Et reſurrexit à mortuis tertia die, & per quadraginta dies verſatus cum diſcipulis, receptus eſt in cœlum, & ſedet ad dexteram Dei & Patris ſui.

Memores igitur eorum, quæ propter nos eſt paſſus, gratias agimus tibi Deus Omnipotens, nõ quãtũ debemus,ſed quãtũ poſſumus. Et ordinationẽ eius implemus. Nã in qua nocte tradebatur,accipiẽs panem in ſanctas & immaculatas manus, & ſuſpiciens in te Deum ſuum & patrẽ, frangénsq; dedit diſcipulis dicẽs, Hoc myſteriũ noui Teſtamẽti,accipite,ex eo comedite,hoc eſt corpus meũ,quod pro multis frangitur in remiſſionẽ peccatorũ. Similiter & calicẽ miſcẽs ex vino & aqua,& ſanctificãs tradidit eis dicẽs, Bibite ex eo oẽs, hic eſt ſanguis meus, qui pro multis effunditur in remiſſionẽ peccatorũ,hoc facite in meã cõmemorationẽ. Quotieſcunq; enim comederitis panẽ hũc, & biberitis calicẽ hunc, mortem meã annunciabitis donec veniã. Memores igitur paſſionis eius & mortis, necnon ex mortuis reſurrectionis,atq; in Cœlos aſcenſionis, &

futuri eius ſecundi aduentus,in quo veniet cum gloria & virtute iudicare viuos, & mortuos, & reddere vnicuique ſecundum opera ſua: offerimus tibi Regi & Deo ſecundum ipſius ordinationem panem hunc & calicem hunc,gratias tibi agentes,eo quòd nos dignos feciſti aſſiſtere in conſpectu tuo, & fungi ſacerdotio tibi. Rogamúſque te, vt benignè aſpicere digneris ſuper hæc dona propoſita in conſpectu tuo,tu qui nullo indiges Deus,& complaceas tibi in ipſis in ho norem Chriſti tui, & mittas ſanctum Spiritum tuum ſuper hoc ſacrificium, teſtem paſſionum Domini Ieſu, vt oſtendat hunc panem corpus Chriſti tui,& hunc calicẽ ſanguinẽ Chriſti tui, vt qui eum percipiunt,cõfirmentur in pietate, & remiſſionem peccatorum conſequantur, diabolo & errore eius liberentur,Spiritu ſancto repleantur; Chriſto tuo digni efficiantur, vitam æternam adipiſcantur, te eis reconciliato Domine Omnipotens.

Miſtica oratio. *Cap.* *XVIII.*

ETIAM rogamus te Domine pro ſancta tua Eccleſia,quę eſt à finibus vſq; ad fines,quam acquiſiuiſti precioſo ſanguine Chriſti tui,vt eam quietẽ & tranquillã conſerues vſque ad cõſummationẽ ſæculi. Et pro omni Epiſcopatu rectè tractãte verbũ Veritatis,etiam imploramus te,& pro mei offerentis tibi tenuitate, próque omni Preſbyterio; pro Diaconis atque omni clero, vt omnes à te edoctos Spiritu ſancto repleas. Etiam rogamus te Domine pro Rege, & pro

iis, qui ſunt in ſublimitate conſtituti, próque omni exercitu,vt per illos pacificè viuamus, vt in quiete & concordia perſeuerantes, per omne tempus vitæ noſtræ glorificemus te per Ieſum Chriſtum, qui eſt ſpes noſtra .Etiam offerimus tibi pro omnibus, qui à ſæculo placuerunt tibi, ſanctis, Patriarchis,Prophetis,iuſtis Apoſtolis, Martyribus,Confeſſoribus,Epiſcopis,preſbyteris, Diaconis, Hypodiaconis, Lectoribus, Cantoribus,Virginibus, Viduis, laicis atque omnibus,quorum tu cognouiſti nomina.

Etiam offerimus tibi pro populo hoc, vt facias eum in laudē Chriſti tui regale ſacerdotiū, gentem ſanctam:pro Virginibus, & caſtitatem ſeruantibus:pro Viduis Eccleſiæ:pro copulatis honorabilibus nuptiis, & filios procreantibus: pro infantibus populi tui,vt neminem noſtrûm reiicias.Etiam rogamus pro hac ciuitate, & habitantibus in ea:pro laborantibus infirmitate,& pro acerbam ſeruitutem ſeruientibus:pro relegatis,& publicationem bonorum perpeſſis:pro nauigantibus, & pro peregrè proficiſcentibus, vt ſis auxiliator,omnium adiutor & opitulator. Etiā oramus te pro iis, qui nos odio habent & perſequuntur nos propter nomen tuum:pro iis, qui extra ſunt,& verſantur in errore, vt reducas eos in bonum, & furorem eorum mitiges. Etiā rogamus te pro Catechumenis Eccleſiæ,& pro vexatis ab aduerſario, & pro fratribus noſtris pœnitentibus, vt illos in fide perficias, alios à vexatiōe mali eripias,horum pœnitentiam recipias,& indulgeas illis atq; nobis delicta noſtra.

Etiam offerimus tibi pro aëris ſalubritate, & fructuum fertilitate, vt abundè bona tua percipientes, te aſſiduè laudemus, qui das eſcam omni carni. Etiam rogamus te pro iis, qui iuſta cauſa impediti abſunt, vt omnes nos in pietate cuſtoditos congreges in Regnum Chriſti tui, Dei omnis ſenſitiuæ, & intellectualis naturæ, & Regis noſtri, ſtabiles in bono, inculpabiles, crimine carentes, quoniam tibi omnis gloria, cultus, gratiarũ actio, honor & adoratio Patri, & Filio, & ſancto ſpiritui, & nũc, & ſemper, & in infinita ſæcula ſeculorum. Et omnis populus dicat, Amẽ. Et Epiſcopus dicat. Pax Dei ſit cum omnibus vobis. Et omnis populus dicat, Et cum ſpiritu tuo.

Et Diaconus iterum pronunciet,

Caput XIX.

ETIAM rogemus Deũ per Chriſtum ſuum. Pro dono oblato Domino Deo oremus, Vt bonus Deus ſuſcipiat illud intercedente Chriſto ipſius, in cœleſte altare ſuum, in odorẽ ſuauitatis. Pro hac Eccleſia, & pro populo rogemus, Pro omni Epiſcopatu: pro omni preſbyterio: pro omni in Chriſto diaconia, & miniſterio: pro vniuerſo Eccleſiæ cætu rogemus, vt Dominus omnes conſeruet atque cuſtodiat. Pro Regibus, & pro iis, qui ſunt in ſublimitate conſtituti oremus, vt in pace per ipſos viuamus, vt quietã & trãquillã vitã agamus in omni pietate ac ſanctitate: ſanctorum Martyrum memoriam

colamus, vt digni efficiamur certaminis ipſorũ. Pro iis,qui in fide quieuerunt, oremus. Pro ſalubritate aëris, & fructuũ maturitate rogemus. Pro nuper illuminatis oremus, vt omnes in fide confirmentur. Excita nos Deus in gratia tua. Excitati,nos ipſos Deo per Chriſtum eius commendemus.

Et Epiſcopus dicat,

Caput XX.

DEVS magnus, & magni nominis, magnus conſilio,& operibus potens. Deus & pater ſancti pueri tui Ieſu Saluatoris noſtri, reſpice ſuper nos,& ſuper hoc ouile tuũ, quod per ipſum elegiſti in gloriam nominis tui, & ſanctificato corpore noſtro,& anima dignos nos fac,vt purgati omni inquinatione carnis ac ſpiritus,propoſita bona conſequamur, & neminem noſtrûm iudices indignum,ſed ſis adiutor noſter, auxiliator,& defenſor noſter per Chriſtum tuum,cum quo tibi gloria & honor, laus, gloriatio, & gratiarum actio,& ſancto Spiritui in ſæcula Amẽ.

Et poſtquam omnes dixerunt Amen. Diaconus dicat,Attendamus.Et Epiſcopus alloquatur populum iis verbis, Sancta ſanctis. Et populus ſubiungat,Vnus ſanctus, vnus Dominus, vnus Chriſtus, in gloriam Dei Patris benedictus in ſæcula Amen.

Gloria in altiſſimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Oſanna Filio Dauid. Benedictus qui venit in nomine Domini, Deus

Dominus,& apparuit nobis. Oſanna in altiſſimis. Poſt hoc ſumat Epiſcopus,deinde, Preſbyteri,& Diaconi, & Hypodiaconi, & Anagnoſtæ, & Cantores, & Aſcetæ, & ex mulieribus Diaconiſſæ, & Virgines,& viduæ, poſtea pueri & omnis populus ordine cum pudore & reuerētia,abſq; tumultu.Et Epiſcopus det oblationem dicens,Corpus Chriſti.Et ſumens dicat, Amen. Diaconus teneat calicem, & quando tradit dicat, Sanguis Chriſti, calix vitæ. Et bibens dicat, Amen. Cùm reliqui ſumunt dicatur pſalmus à XXXIII. Poſtquā omnes ſumpſerunt, accipiāt Diaconi reliquias, & portent in Paſtophoria.Perfecto pſalmo Diaconus dicat,

Sermo poſt communionem. Cap. XXI.

PERCEPTO precioſo corpore, & precioſo ſanguine Chriſti,gratias agamus ei, qui dignos nos reddidit percipiendi ſancta eius myſteria,& rogamus vt non in iudicium, ſed in ſalutē nobis fiant,in vtilitatem animæ & corporis, in cuſtodiā pietatis,in remiſſionē peccatorū in vitā futuri ſæculi. Excitemur in gratia. Nos ipſos Deo ſoli, ingenito Deo & Chriſto eius commendemus.

Et Epiſcopus gratias agat.

Oratio poſt communionem. Cap. XXII.

DOMINE Deus Omnipotens,pater Chriſti tui filij benedicti:exauditor inuocantium te in rectitudine, qui ſcis interpellationes tacētiū,

gratias tibi agimus quòd feciſti nos dignos participationis ſanctorum myſteriorum tuorũ,quæ præbuiſti nobis in confirmationem eorum,quæ bene cognita ſunt,in cuſtodiã pietatis, in remiſſionem peccatorum, quoniam nomẽ Chriſti tui inuocatum eſt ſuper nos,& tibi conciliati ſumus: qui ſegregaſti nos à communicatione impiorũ, cõiunge nos cum conſecratis tibi,confirma nos in veritate, ſancti Spiritus ſuperuentione,ignorata reuela, quæ deſunt exple, cognita corrobora,ſacerdotes immaculatos tuere in ſeruitute tua. Reges conſerua in pace, Magiſtratus in iuſtitia, cœlum in ſalubritate,fructus in fertilitate,Mundum in prouidentia omni ex parte ſufficiẽti, nationes bellicoſas reprime,errantes conuerte,populum tuum ſanctifica, Virgines conſerua, matrimonio vinctos, cuſtodi in fide,ignorãtes corrobora,infantes ad virilem ætatem perduc, nouitios confirma, Catechumenos inſtrue, & initiatione dignos redde: nóſque omnes congrega in regnum cœlorum in Chriſto Ieſu Domino noſtro, cum quo tibi gloria, honor, cultus, & ſancto Spiritui in ſæcula. Amen.

Et Diaconus dicat,

Caput XXIII.

DEO per Chriſtum eius inclinamini, & benedictionem accipite. Et Epiſcopus iterum oret,dicens: Deus Omnipotens, verus & incomparabilis, qui vbique ades & præſens es in cunctis, & in nullo tanquàm ens quiddã exiſtis,

qui loco non circunſcriberis, nec tempore conſeneſcis, nec ſæculis terminaris, neque ſermonibus explicaris, qui generationi non es ſubiectus, cuſtodia non indiges, extra interitum es poſitus, mutationem non recipis, qui natura es inuariabilis, qui lucem inhabitas inacceſſibilem, qui natura es inuiſibilis, quem vniuerſales naturæ cum amore te inueſtigãtes cognoſcunt, qui comprehenderis ab iis, qui in charitate quærunt te, Deus Iſraëlis re vera videntis, populi tui credentis in Chriſtum: propitius factus exaudi me propter nomen tuum, & benedic eis, qui tibi inclinant colla ſua: & concede eis petitiones cordis ipſorum, quæ ſunt ad vtilitatem, & nullum ex ipſis expelle à poſſeſſione regni tui, & ſanctifica eos, muni, tege, defende, libera ab aduerſario, ab omni inimico, domos ipſorum cuſtodi, introitus & exitus eorum muni, quoniam tibi gloria, laus, maieſtas, cultus, & adoratio, & puero tuo, Ieſu Chriſto tuo Domino noſtro, & Deo & Regi, & ſancto Spiritui nunc & ſemper, & in ſæcula ſæculorum. Amen.

Et Diaconus dicat,

Ite in pace. Hæc de myſtica ſeruitute diſponimus nos Apoſtoli vobis Epiſcopis, Preſbyteris, & Diaconis.

Caput XXIIII.

DE ordinatione Preſbyterorum ego dilectus à Domino diſpono vobis Epiſcopis.

Cùm ordinas Preſbyterum, ô Epiſcope, ma-

num ſuper caput Preſbyteri ipſe impone aſſiſtentibus tibi Diaconis, & orando dic,

Oratio ordinationis Presbyterorum.

DOMINE Omnipotens Deus noſter, qui per Chriſtum omnia creaſti, & per eundem opportunè prouides cunctis. Cui enim adeſt poteſtas diuerſa faciendi, eidem ineſt facultas variè prouidendi: ideo enim Deus prouides immortalibus ſola conſeruatione: mortalibus ſucceſſione: animæ, ſtudio ſeruandarum legum: corpori, reparatione eius quod deeſt: idem igitur nunc reſpice ſuper ſanctam Eccleſiam tuam, & auge eam, & multiplica præpoſitos eius, & da illis virtutem vt laborent verbo, & opere ad ædificandum populum tuum. Idem quoque nunc reſpice ſuper hunc famulum tuum ſuffragio & iudicio omnis cleri in Preſbyterium electum, & reple eum ſpiritu gratiæ & conſilij ad adiuuandum & gubernandum populum tuum in mundo corde, quemadmodum reſpexiſti ſuper populum electionis tuæ, & præcepiſti Moſi vt eligeret Preſbyteros, quos repleuiſti ſpiritu. Et nunc Domine hoc præſta, & cõſerua in nobis integrum ſpiritum gratiæ tuæ, vt repletus operibus curationum & ſermone doctrinæ, in manſuetudine inſtruat populum tuum, & inſeruiat tibi ſincerè, in pura mente, & in anima ſtudioſa. Et ſacrificia pro populo tuo immaculata perficiat per Chriſtum tuum, cum quo tibi gloria, honor, & cultus, & ſancto Spiritui in ſæcula. Amen.

De Ordinatione Diaconorum ego Philippus diſpono.

Caput XXV.

DIACONVM conſtituas Epiſcope imponens ei manus, aſſiſtentibus tibi omnibus Preſbyteris & Diaconis,& orando dices.

Deus Omnipotens, verus & non mentiens, qui diues es in omnibus inuocantibus te in veritate, terribilis in conſiliis, ſapiens in intellectu, fortis, & magnus: Exaudi orationem noſtram Domine,& auribus percipe ſupplicationem noſtram: & oſtende faciem tuam ſuper hunc ſeruum tuum electum tibi ad Diaconatum:& reple eum Spiritu ſancto, & virtute, quemadmodum repleuiſti Stephanum Martyrem,& imitatorem paſſionum Chriſti tui,& concede ei, vt ritè adminiſtrato credito ſibi Diaconatu, conſtanter, laudabiliter, innocenter, maiori gradu dignus efficiatur interuentu vnigeniti filij tui, cum quo tibi gloria,honor & cultus, & ſancto Spiritui in ſæcula. Amen.

De Diaconiſſa Ego Bartholomæus diſpono.

Caput XXVI.

O EPISCOPE impones ei manus præſentibus Preſbyteris, Diaconis, & Diaconiſſis, ac dices,

Oratio ordinationis Diaconiſſæ.

DEVS æternæ Pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, opifex viri & mulieris, qui Spiritu com-

pleuiſti Mariam, Debborram, Annam, Oldam: qui non dedignatus es vnigenitum Filium tuum naſci de muliere: qui in tabernaculo teſtimonij, & in templo conſtituiſti mulieres cuſtodes tuarum ſanctarum portarum, ipſe quoque nunc reſpice ſuper hanc famulam tuam, quæ ad Diaconatum promouetur, & da ei Spiritum ſanctum, & munda eam ab omni inquinatione carnis & ſpiritus, vt dignè exequatur commiſſum ſibi officium in gloriã tuam, & laudem Chriſti tui, cum quo tibi gloria & adoratio, & Sancto ſpiritui in ſæcula. Amen.

De Hypodiaconis ego Thomas diſpono vobis Epiſcopis.

Caput XXVII.

HYPODIACONVM cùm ordinas, ô Epiſcope, impones ei manus & dices,

Domine Deus opifex cœli & terræ, & omnium, quæ in eis ſunt, qui in tabernaculo teſtimonij æditous conſtituiſti tuorum ſanctorum vaſorum cuſtodes: ipſe quoque nunc reſpice ſuper hunc ſeruum tuum electum Diaconum, & da ei Spiritum ſanctum, vt dignè tractet miniſtratoria vaſa tua, & faciat voluntatem tuam in omnibus per Chriſtum tuum, cum quo tibi gloria, honor, & cultus, & ſancto Spiritui in ſæcula. Amen.

De Lectoribus ego Matthæus, qui & Leui olim publicanus diſpono.

Caput XXVIII.

QVI Lectorem conſtituit, imponens ei manum, & orans dicat,

Deus æternæ, qui multus es in miſericordia & miſerationibus, qui Mundi conſtitutionem per ipſa opera manifeſtas, & numerum electorum tuorum conſeruas: ipſe nunc reſpice ſuper famulum tuũm, qui promouetur ad legendum tuas ſanctas ſcripturas populo tuo: da ei Spiritũ ſanctum, ſpiritum propheticum, qui ſeruum tuum Eſdram inſtruxiſti ad legendũ leges populo tuo, & nunc inuocatus à nobis inſtrue ſeruum tuum, & da ei vt laudabiliter perfecto commiſſo ſibi munere, altiori gradu dignus efficiatur per Chriſtum, cum quo tibi gloria, & cultus, & ſpiritui Sancto in ſæcula. Amen.

Iacobus Alphæi ego quoq; diſpono de Confeſſoribus.

De Confeſſoribus. Cap. XXIX.

CONFESSOR non ordinatur (pertinet enim hoc ad propoſitum, fortitudinémque animi) magno autem honore dignus eſt, vt qui confeſſus eſt nomẽ Dei & Chriſti eius in conſpectu gentium & Regum. Quòd ſi illo eſt opus, in Epiſcopum, vel Preſbyterum, vel Diaconum ordinatur. Si verò Confeſſor aliquis non ordinatus, vſurpauerit ſibi aliquam huiuſmodi dignitatem, quaſi confeſsionis occaſione, deponatur & eiiciatur: non enim eſt, quoniam negauit Chri-

ſti diſpoſitionem, & eſt infideli deterior.

Idem de Virginibus.

Caput XXX.

VIRGO non ordinatur: mandatũ enim Domini non habẽmus: propoſiti enim eſt hoc certamen, non ad vituperationẽm nuptiarum, ſed ad exercitium pietatis.

Caput XXXI.

ET ego Lebbæus cognomento Thaddæus hæc de Viduis diſpono.

Vidua non ordinatur. Sed ſi iampridem virũ amiſit, & temperatè ac laudabiliter vixit, & domeſtica rectè gubernauit, vt Iudith, & Anna, quę fuerũt fœminæ venerabiles, aſcribatur in ſtatum vidualem. Quòd ſi nuper amiſit coniugem, ei fides non habeatur, ſed tempore iuuẽtus probetur: affectiones enim aliquãdo conſeneſcũt cum hominibus, niſi maiori freno reprimantur.

Idem de Eporciſta.

Caput XXXII.

EPORCISTA non ordinatur, ſpõtaneæ enim beneuolentiæ eſt hoc certamẽ, & gratiæ Dei per Chriſtum, ſuperuẽtione Spiritus ſancti: nam qui accipit Chariſma curationum, per reuelationem à Deo declaratur, cum pateat omnibus gratia quæ eſt in ipſo.

Caput XXXIII.

EGO quoque Simon Canites diſpono à quot Epiſcopis debet ordinari Epiſcopus.

EPISCOPVS à tribus vel duobus Epiſcopis ordinetur. Si quis ab vno ordinetur Epiſcopo, deponatur ipſe, & qui eum ordinauit. Quòd ſi neceſsitas poſtulet ab vno ordinari, eo quòd non poſſunt plures accedere propter perſecutionē, vel propter aliquā huiuſmodi cauſam, afferatur decretū commiſsionis pluriū Epiſcoporum.

Canones de Epiſcopis, Presbyteris, Diaconis, & reliquis Clericis.
Cap. XXXIIII.

IDEM de Canonibus.

Epiſcopus benedicit, non benedicitur, manus imponit, ordinat, offert, benedictionem ab Epiſcopis accipit, à Preſbyteris nullo modo. Epiſcopus deponit quemuis clericum dignum depoſitione, excepto Epiſcopo. Solus enim non poteſt.

Preſbyter benedicit, non benedicitur: benedictiones accipit ab Epiſcopo, & compreſbytero: eodem modo dat ipſe compreſbytero, manus imponit: non ordinat, non deponit, excommunicat inferiores, ſi huius pœnæ rei extiterint.

Diaconus non benedicit, nō dat benedictionē: accipit autē ab Epiſcopo vel Preſbytero: nō baptizat, non offert, offerēte Epiſcopo vel Preſbytero, ipſe dat populo, non veluti ſacerdos, ſed veluti miniſtrans ſacerdoti. Ex aliis Clericis, Dia-

coni officium facere liceat nemini.

Diaconiſſa non benedicit, ſed nec aliquid ex iis, quæ faciunt Preſbyteri vel Diaconi exercet ipſa, ſed tantùm portas cuſtodit & miniſtrat Preſbyteris, quando baptizantur mulieres, propter honeſtatem.

Diaconus excommunicat Hypodiaconum, Lectorem, Cantorem, Diaconiſſam, ſi quid tale contingat, abſente ſcilicet Preſbytero.

Hypodiacono excommunicare nõ licet, nec Lectori, nec Cantori, nec Diaconiſſæ: non clericum, non laicũ: Sunt enim Diaconorũ miniſtri.

De aqua & oleo ego Matthæus diſpono.

Caput XXXV.

BENEDICAT Epiſcopus aquam & oleum, ſi abſit, benedicat Preſbyter aſſiſtente Diacono. Quando aderit Epiſcopus, Diaconus aſſiſtat & Preſbyter: dicat autem hoc modo,

Gratiarum actio de aqua & oleo.

DOMINE Sabaoth Deus virtutum, creator aquarum, & dator olei, miſericors & benigne, qui dediſti aquam ad potum, & mundiciem: oleum ad exhilarandum faciẽ in exultationem lætitiæ: ipſe quoque nunc per Chriſtum ſanctifica hanc aquam & hoc oleum, in nomine eorum, qui attulerunt, & da virtutem ſanitatis effectricem, ægritudinum expultricem, Dæmonum fugatricem, omnibus inſidiis aduerſariã per Chri-

ſtum

Chriſtum, qui es ſpes noſtra, quo cum tibi gloria, honor, & cultus cum ſancto Spiritu in ſæcula Amen.

Idem de primitiis & Decimis. Cap. XXXVI.

ETIAM præcipio omnes Primitias afferri Epiſcopo, & Preſbyteris, & Diaconis ad victũ ipſorum. Decimas offerri ad victum reliquorum Clericorum, Virginum, ac Viduarum, & iis, qui ſunt paupertate oppreſſi. Primitiæ enim ſunt Sacerdotum & miniſtrantium ipſis Diaconorum.

Idem de reliquiis. Cap. XXXVII.

BENEDICTIONES, quæ in myſticis ſacris ſuperſunt, de ſententia Epiſcopi vel Preſbyterorum Diaconi Clero diſtribuant, Epiſcopo partes quatuor, Presbytero partes tres, Diacono partes duas: cæteris verò, Hypodiaconis ſcilicet, Lectoribus, Cãtoribus, Diaconiſſis partem vnã. Hoc enim honeſtum & acceptum eſt coràm Deo, quemlibet pro ſua dignitate honorari. Eccleſia enim non confuſionis, ſed ordinis & diſpoſitionis eſt magiſtra.

Canones varij Pauli Apoſtoli.
Cap. XXXVIII.

ET Ego Paulus minimus Apoſtolorum hæc diſpono vobis Epiſcopis & Presbyteris.

Qui primò ad myſterium pietatis accedunt, per Diaconos adducantur ad Epiſcopum vel

Presbyteros,& cauſæ exquirantur,cur ad dominicum ſermonem acceſſerint,& ij,qui eos adduxerunt,teſtificentur,ſingula diligenter exponẽtes.Exquirantur autem eorum mores,ac vita, & an ſerui ſint,vel liberi.Quòd ſi quis ſeruus reperiatur,quæratur ab eo,cuius domini ſit : ac ſi hominis fidelis ſeruus fuerit, interrogetur Dominus, an illũ ſuo teſtimonio cõmendare velit. Si nolit,reiiciatur,quouſq; ſe dignũ apud dominũ exhibeat.Si cõmẽdatur domini teſtimonio,recipiatur.Si ſit Ethnici ſeruus,inſtruatur quẽadmodum placeat domino, ne blaſphemetur Verbũ. Si habet vxorem,vel mulier ſi virum,doceatur, contentus eſſe vterque ſuo connubio.Si ſint ſoluti,diſcant non fornicari, ſed iuſtis nuptiis copulari.Si dominus fidelis ſciens ſeruum vel ancillam fornicari, tamen non dat ſeruo vxorem, vel ancillæ virum,excommunicetur.

Si quis Dæmonẽ habet,erudiatur in pietate. Sed non recipiatur in cõmunionem priuſquàm purgetur.Si mors inſtet, recipiatur.

Si quis ſit leno, vel lenocinium deſinat, vel reiiciatur.

Meretrix ſi accedat,vel deſiſtat,vel reiiciatur.

Artifex Idolorum, ſi accedat, vel artem deſinat,vel reiiciatur.

Scænicus ſi accedat, ſiue vir ſit, ſiue mulier, auriga,gladiator, curſor ſtadii, Ludius, Olympius, Choraules, Citharædus, Lyriſtes, ſaltator, caupo, deſiſtat,vel reiiciatur.

Miles ſi accedat, erudiatur nemini iniuriam facere, non calumniari, contentum eſſe ſuis ſti-

pendiis,ſi pareat recipiatur,repugnãs reiiciatur.

Pædico, cinædus, mollis, incantator, Aſtrologus, vates, venatoriis carminibus dans operam, nepos, circũforaneus,amuleta faciens, luſtrator, Augur, coniector, palmorum interpres, obſeruas in occurſu offenſiones oculorum,pedum,auium,felium,carminum, auditionum ſymbolicarum,tempore probetur,niſi pareat,reiiciatur.

Pellex, infidelis ancilla ſoli Domino obſequens,recipiatur. Si cum aliis intemperans fuerit,reiiciatur.

Fidelis qui pellicem habet,ſi ſit ancilla, deſiſtat,& vxorem ducat:ſi libera,ducat eam in vxorem.Si nolit,reiiciatur.

Græcos mores qui ſequitur, vel Iudaicas fabulas,vel mutet ſe, vel reiiciatur.

Theatralibus ludis qui dat operam, venationibus,equorum curſibus, ac certaminibus, vel deſiſtat,vel reiiciatur.

Qui catecheſi erudiendus eſt,per tres annos erudiatur. Quòd ſi virtute præditus ſit, & erga Scripturam ſtudium oſtendat ,recipiatur, quoniam non tempus,ſed animus æſtimatur.

Qui docet,quamuis laicus ſit, peritus tamen ſermonis & moribus grauis,doceat.Erunt enim omnes docibiles Dei.

Quilibet fidelis vir, mulierve ſummo mane excitatus è ſommo,antequàm opus aggrediatur, lotus oret. Quòd ſi catecheſi verbi eſt erudiẽs, præponat operi verbum pietatis.

Fidelis benignè ſe gerat cum ſeruis quemad-

modum in ſuperioribus libris præcepimus, & in Epiſtola docuimus.

Quibus diebus oporteat quieſcere ſeruos, ego Paulus, & ego Petrus diſponimus.

Caput XXXIX.

OPERENTVR ſerui quinque dies: in Sabbato & dominica die quieſcant in Eccleſia, propter doctrinam pietatis. Sabbatum enim diximus creationis habere rationem, dominicum reſurrectionis.

Serui per totam magnam hebdomadam, & ſequentem quieſcant, quoniam illa ad paſſioné pertinet, alia ad reſurrectionem, & eſt opus inſtitui qui ſit ille qui paſſus ſit, & reſurrexerit, & quis hoc permiſerit & ſuſcitauerit.

In Aſcenſione quieſcant, quoniam eſt finis Chriſti diſpenſationis.

In Pentecoſte quieſcant propter pœnitentiã Spiritus ſancti donatam iis, qui in Chriſtum crediderunt.

In Natali feſto quieſcant, quoniam in eo inexpectata gratia data eſt hominibus, vt naſceretur Dei verbum Ieſus Chriſtus ex Maria Virgine prepter Mundi ſalutem.

In feſto Epiphaniæ quieſcant, quoniam in ea facta eſt manifeſtatio diuinitatis Chriſti teſtificante ei Patre in Baptiſmo, & paracleto in forma columbæ, demonſtrante eum, cui teſtificatio facta eſt.

In diebus Apoſtolorum quieſcant: Magiſtri

enim veſtri in Chriſto fuerunt, & Spiritus vos participes fecerunt.

In die Stephani Protomartyris quieſcant, & reliquorum ſanctorum Martyrum, qui Chriſtum propriæ vitæ antepoſuerunt.

Quibus horis, & cur in eis orandum ſit.
Cap. XL.

PRECES veſtras facite diluculo, tertia hora, ſexta, nona, veſpere & in galli cantu, diluculo gratias agẽtes, quoniam illuminauit nos Dominus expulſa nocte, & inducto die: hora tertia, quoniam illa hora Dominus ſententiam Pilati accepit: ſexta, quoniam tunc crucifixus eſt: nona, quoniam omnia commota ſunt crucifixo Domino per horreſcentia impiorum audaciam, & non ferentia ignominiam Domini: veſpere gratias agentes, quòd dedit nobis noctem diurnorum laborum requietem: in galli cantu, quoniam illo tempore nunciatur aduentus diei ad exercenda opera lucis.

Si propter Infideles ad Eccleſiam iri non poteſt, domi cœtus congregabis, ô Epiſcope, ne pius ingrediatur Eccleſiam impiorum: nõ enim locus ſanctificat hominem, ſed homo locum. Quòd ſi impij locum occupauerint, fugiendus tibi eſt is locus, quoniam ab ipſis prophanatus eſt: nam vt ſancta ſacerdotes ſanctificant, ſic nepharij contaminant. Si nec domi, nec in Eccleſia cœtus celebrari poſſunt vnuſquiſque apud ſe

pſallat,legat,oret,vel duo aut tres vnà congregati. Vbi enim ſunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi ſum in medio eorum. Fidelis vnà cum Catechumeno nec domi oret:nõ enim eſt æquum initiatum vnà cum eo, qui non eſt initiatus,coinquinari. Pius cum Hæretico nec domi oret : quæ eſt enim ſocietas lucis cum tenebris?

Fidelis ſeruus & ancilla coniuncti,ſeparentur, vel reiiciantur.

Caput XLI.

ET ego Iacobus frater quidem Chriſti ſecundum carnem, ſeruus autem tanquam Dei vnigeniti,Epiſcopus autem ab ipſo Domino, & ab Apoſtolis Hieroſolymarum ordinatus, hæc dico.

Veſpere,ô Epiſcope,congregabis Eccleſiam, & dicto nocturno pſalmo loquetur Diaconus pro Catechumenis , & Dæmone agitatis,pro illuminandis, & pœnitentibus, vt ante diximus: Quibus dimiſſis Diaconus dicet,Qui fideles ſumus rogemus Dominum:& poſtquàm primam orationem abſoluit,dicet,

Sermo nocturnus.

SALVA & excita nos Deus per Chriſtum tuum, erigentes nos petamus miſericordias Domini,& miſerationes ipſius,Angelum pacis, bona & vtilia, Chriſtianos Principes, veſperam

& noctem pacificam, & ſine peccato, atq; omne tempus vitæ noſtrę inculpabile: nos mutuò Deo viuo commendemus per Chriſtum ſuum.

Et Epiſcopus orando dicat.

Gratiarum actio nocturna. Cap. XLII.

DEVS, qui nullo ortus principio, nullo fine terminaris, cunctorum creator per Chriſtum, atque gubernator, & ante omnia Deus ipſius ac pater, ſpiritus, intelligibilium, atq; ſenſibilium Rex, qui feciſti diem propter opera lucis, noctem ad requietem imbecillitatis noſtræ: tua eſt enim dies, & nox: tu enim præparaſti lucem & ſolem: tu nunc Domine benigne, ac bone, placidè ſuſcipe hanc noſtram veſpertinam gratiarum actionem, qui nos traducis per longitudinem diei, & perducis ad initium noctis, cuſtodi nos per Chriſtum tuum, præbe veſperam pacificam, & noctẽ ſine peccato, & dignos nos fac vita æterna per Chriſtũ tuum, per quem tibi gloria, honor, & cultus in ſancto Spiritu in ſ æcula. Amen.

Et Diaconus dicat, Inclinate vos manuum impoſitioni.

Et Epiſcopus dicat.

Caput XLIII.

DEVS Patrum, & Domine miſericordiæ, qui ſapientia tua condidiſti hominem rationale

animal, & vnum Deo charum, ex iis, qui ſunt in terra, & dediſti ei vt impetraret iis, quæ ſunt in terra, & conſtituiſti ſentẽtia tua Principes & ſacerdotes, illos ad ſecuritatem vitæ, hos ad iuſtam ſeruitutem: Ipſe quoque nunc inclina Domine Omnipotens & oſtende faciem tuam ſuper populum hunc, inclinantem colla cordis ſui, & benedic ei per Chriſtum, per quem illuminaſti nos lumine cognitionis, & reuelaſti nobis teipſum, quo cum tibi digna debetur adoratio ab omni rationali & ſancta natura, & Spiritui Paracleto in ſæcula Amen.

Et Diaconus dicat, Ite in pace. Eodem modo diluculo Diaconus dicto matutino, & dimiſsis Cathecumenis, Energumenis, baptizãdis, & pœnitentibus, habitóque ſermone debito (ne iterum eadem dicamus) ſubiungat poſt illa verba, Salua eos Deus, & excita in gratia tua. Petamus à Domino miſericordias ipſius, & miſerationes, diluculum hoc & diem pacificum & ſine peccato, & omne tempus peregrinationis noſtræ, Angelum pacis, Chriſtianos Principes, propitium & benignum Deum, nos mutuò viuenti Deo commendemus per vnigenitum ſuum.

Et Epiſcopus orans dicat.

Caput XLIIII.

DEVS ſpirituum atque omnis carnis, incomparabilis, nullo indigens, qui dediſti ſolem in poteſtatem diei, & lunam & aſtra in poteſtatem noctis: ipſe quoque nunc reſpice ſuper nos benignis oculis, & recipe matutinas noſtras gra-

tiarum actiones, & miſerere noſtri: non enim expandimus manus noſtras ad Deum alienum: non enim eſt nobis Deus recens, ſed tu æternus & infinitus, qui nobis per Chriſtum præbuiſti, vt eſſemus, & per eundem largitus es vt bene eſſemus: ipſe nunc per eum dignos fac vita æterna, cum quo tibi gloria, honor, & cultus, & ſancto Spiritui in ſæcula. Amen.

Et Diaconus dicat, Inclinate vos manus impoſitioni.

Et Epiſcopus iterum oret dicens,

Manus impoſitio matutina. Cap. XLV.

DEVS fidelis & verus, qui facis miſericordiam in millia & decem millia diligentibus te, qui es amicus humilium, & patronus pauperum, cuius omnia indigent, quoniam omnia ſeruiunt tibi, reſpice ſuper hunc populum tuum inclinantium tibi capita, & benedic eis benedictione ſpirituali, cuſtodi eos vt pupillam oculi, conſerua eos in pietate & iuſtitia, & fac dignos vita æterna in Chriſto Ieſu dilecto puero tuo, cum quo tibi gloria, honor, & cultus vnà cum ſancto Spiritu nunc, & ſemper, & in ſæcula ſæculorũ Amẽ.

Et Diaconus dicat, Ite in pace.

Benedictio Primitiarum. Cap. XLVI.

SVPER Primitiis, quæ offeruntur, Epiſcopus gratias agat iis verbis, Gratias agimus tibi Domine Omnipotens, cunctorũ opifex & prouiſor per vnigenitum filium tuum Ieſum Chri-

ſtum Dominum noſtrum, de oblatis tibi primitiis, non quidem quantum debemus, ſed quantum poſſumus. Quis enim hominum dignè tibi gratias agere poſſet pro iis, quæ dediſti eis in perceptionem? Deus Abraham, Iſaac, & Iacob, atque omnium Sanctorum, qui omnia produxiſti per verbum tuum, & iuſsiſti terræ, vt varios ferret fructus in lætitiam & eſcam noſtram, qui dediſti craſſioribus & rudioribus herbiuoris animantibus herbam, aliis carnem, aliis ſemina, nobis frumentum in victum opportunum & accommodatũ, aliáque varia partim ad vſum, partim ad valetudinem, partim ad delectationem: ob hæc igitur omnia & ſupra modum celebrandus, de beneficiis, per Chriſtum in omnes collatis, per quem tibi gloria, honor, & cultus in ſancto Spiritu in ſæcula. Amen.

Allocutio pro defunctis. Cap. XLVII.

DE iis autem, qui quieuerũt in Chriſto, poſtquam Diaconus abſoluit orationẽ, ne idem repetamus, hæc addet, Pro quieſcẽtibus in Chriſto fratres noſtri rogemus, vt benignus Deus, qui ipſius animam ſuſcepit, dimittat ei omne delictum voluntarium & inuoluntarium. Et propitius illi factus, collocet eum in regione piorum & beatorũ in ſinu Abrahæ, Iſaac, & Iacob: cum omnibus, qui à ſæculo placuerunt illi, & fecerunt voluntatem ipſius, vnde abeſt dolor, triſtitia & ſuſpirium.

Excitemus nos, & inuicẽ commendemus nos

æterno Deo per verbũ, quod erat in principio.

Et Epiſcopus dicat,

Qui immortalis natura es, & nullo fine terminaris, à quo omne immortale & caducũ prodiit: qui rationale animal hominem Mundi ciuem, mortale in ſua conſtitutione feciſti, & promiſiſti ei reſurrectionem: qui Enoch & Eliam mortem experiri nõ permiſiſti, Deus Abraham, Deus Iſaac, Deus Iacob, non mortuorum, ſed viuentium Deus, quoniam omnium animæ apud te viuunt, & iuſtorum ſpiritus in manu tua ſunt, quos non attinget tormentum: omnes enim ſanctificati ſub tua manu ſunt. Ipſe quoque nunc reſpice ſuper hunc ſeruum tuum, quem recepiſti in alteram vitam, & condona ei, ſi quid volens, vel inuitus deliquit: & Angelos placidos conſtitue ei, & colloca eum in ſinu Patriarcharũ, Prophetarum, & Apoſtolorum, & omnium, qui tibi à ſæculo placuerunt, vbi non eſt triſtitia, dolor, neque horror, ſed cætus piorum & lætantium, & terra rectorum beata videntium gloriam Chriſti tui, per quem tibi gloria, honor, cultus, gratiarum actio, & adoratio in ſancto Spiritu in ſæcula. Amen.

Et Diaconus dicat, Inclinamini & benedictionem accipite.

Et Epiſcopus agat gratias pro eis iis verbis,

Salua Domine populum tuũ & benedic hæreditati tuæ, quam redemiſti pretioſo ſanguine Chriſti tui. Paſce illos in dextera tua, & tege illos alis tuis, & da eis bonum certamen certare, curſum conſummare, fidem ſeruare conſtanter,

& laudabiliter per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum dilectum puerum tuum, per quem tibi gloria, honor, & cultus in ſancto Spiritu in ſæcula. Amen.

Quomodo oporteat, & quando fidelium defunctorum memorias celebrare: & quòd de facultatibus ipſorum erogandum ſit pauperibus. Cap. XLVIII.

PERAGATVR dies tertius mortuorũ in pſalmis, in lectionibus, atque orationibus propter eum, qui tertia die reſurrexit. Item nonus in commemorationem ſuperſtitũ, atque defunctorum: etiam quadrageſimus, ſecundum veterem formam. Moſen enim hoc modo populus luxit: nec non anniuerſariũ pro memoria ipſius, detúrque de illius facultatibus pauperibus in commemorationem ipſius.

Quòd impios morientes nihil iuuant memoriæ vel mandata. Cap. XLIX.

HÆC de piis dicimus: nam de impiis, & ſi omnes Mundi facultates dares pauperibus, tamen nihil eis prodeſſes. Nam cui viuo infenſus erat Deus, certè eidẽ mortuo eſt iratus: non eſt enim iniuſtitia apud eum. Iuſtus eſt enim Dominus, & iuſtitias dilexit. Et ecce homo, & opus eius.

De Vinolentis Cap. L.

QVI ad memorias eorũ vocamini, cum modeſtia, & cum Dei timore comedite, veluti valentes legatione fungi pro mortuis: cùm ſitis Presbyteri & Diaconi Chriſti, ſobrij eſſe debetis, & priuatim, & cum aliis, vt poſsitis intemperanter coërcere. Dicit autem Scriptura, Dynaſtæ
» ſunt iracundi, vinum verò non bibant, ne cùm
» biberint, obliuiſcantur ſapientiæ, & recta iudica-
» re nõ poſſint. Quare Presbyteri & Diaconi poſt Deum Omnipotentem & dilectum Filium eius, ſunt Eccleſiæ Dynaſtæ: quod non ideo dicimus ne bibant: nam cæteroqui contumelia afficerent id, quod à Deo creatum eſt in lætitiam, ſed ne vinolentiæ ſtudeant: non enim dixit Scriptura, ne bibas vinùm, ſed quid dicit? Noli bibere vinum ad ebrietatem: & iterum, Spinæ naſcũtur in manu ebrij: quod non ſolùm de Clericis præcipimus, ſed etiam de omnibus laicis, ſuper quos inuocatum eſt nomen Domini noſtri Ieſu Chriſti: nam ipſis quoque dictum eſt, Cui væ, cui tumulus? cui triſtitiæ & nugæ? cui liuidi oculi, cui contritiones ſuperuacaneæ? nónne commorantium in vino, & inueſtigantium vbi potationes fiunt?

Prou.23. Eccl.31. Prou.26. Prou.23.

De recipiendis iis, qui per Chriſtum perſecutiones patiuntur. Cap. LI.

RECIPITE eos, qui perſecutionem patiuntur per Chriſtum, & fugiunt de ciuitate in ciuitatem, eò quòd ſermones Domini in memo-

ria habent. Fugiunt enim quoniam ſciunt ſpiritum promptum, carnem infirmam eſſe, & bona ſua relinquunt diripienda, ne confeſſionem nominis Chriſti abiicere cogantur. Erogate igitur eis in vſum, mandato Domini obſequentes.

Quòd vnuſquiſque manere debet in ea ſorte, in qua eſt collocatus, & ordinem ſeruare, & non arripere quæ ſibi commiſſa non fuerunt.

Cap. LII.

ILLVD autem cõmuniter omnes præcipimus, vt vnuſquiſque maneat in ordine ſibi tradito, nec fines tranſeat: non enim noſtri ſunt, ſed Dei, nam qui vos audit (inquit Dominus) me audit: & qui vos ſpernit, me ſpernit, qui verò me ſpernit, ſpernit eum, qui miſit me: nam ſi inanima rectam ordinis diſpoſitionẽ conſeruant, nox, dies, ſol, luna, aſtra, elementa, ſolſtitia, menſes, hebdomadæ, dies, horæ, & impoſitæ ſibi neceſſitati obediunt, ſecundũ illud, Poſuiſti terminos, quos non pertranſibunt: & iterum de Mari, Poſui & terminos circumponens clauſtra & portas: Dixi autem ei, Hucuſque venies, & non tranſgredieris: quanto magis vos nihil debetis commouere ex iis, quæ nos diuinam ſecuti auctoritatem vobis perſcripſimus. Sed quoniam plerique leue hoc putãt eſſe, ideo ordines confundere audent, & vnicuique attributam ordinationem perturbare, arripientes ſibi dignitates non commiſſas, & tyrannicè vendicantes ſibi ea, quorum non habent poteſtatem: Ideóque Deum irritant ve-

luti Coritæ,& Rex Ozias, qui præter phas,prætérque Dei voluntatem ſacerdotium inuaſerũt, ex quibus Coritæ incendio conflagrarunt,Ozias in lepram incidit. Irritant quoque Spiritum ſanctum, cuius teſtimonium euertunt. Quare proſpicientes periculum impendens talium rerum auctoribus, negligentiámque in ſacrificiis, & Euchariſtia prouenientem, ex eo quòd offeruntur ab iis, quos non decet, quíque ludum putant Pontificalem honorem inſtitutũ ad magni Pontificis Ieſu Chriſti Regis noſtri imitationẽ: propterea neceſſarium duximus, vt de iis rebus admoneremus. Dicimus itaq; Moſen Dei ſeruum, *Exo.* 33.
quem Deus facie ad faciem alloquebatur, veluti ſi quis cum amico loqueretur,cui dixit, Noui te *Num.* 12.
præter omnes: cui coràm loquebatur, non per ſpecies, nec per inſomnia, nec per Angelos, vel ænigmata. hunc igitur virũ dicimus diuinarum legum rationem tradentem præſcripſiſſe, quæ à Pontificibus adminiſtrari commendet, quæ à Sacerdotibus,quæ à Leuitis, vnicuique proprio & ſuo muneri accommodato cultu diſtributo: atque ea quidẽ, quæ Pontificibus præcepta fuerant, nephas erat ſacerdotem attingere, quæ ſacerdotibus mandabantur,ab iis Leuitæ repellebantur, ſed quilibet intra commiſſi ſibi miniſterij fines ſe continebat: quos ſi quis tranſire volebat, extremo ſupplicio puniebatur. Hoc verò maxime docuit Saulis audacia,qui cùm ſacrificare decreuiſſet ſine Propheta, ac Põtifice Samuele,ſuſcepit in ſe peccatum: execrationémq; irreuocabilem, neque prophetam deterruit, quòd à

ſe Rex vnctus fuiſſet. Idem euidentius oſtendit Deus in Oziæ facto, à quo nulla interpoſita mora, commiſſi ſceleris pœnam expetiuit: & qui ſacerdotium concupiuerat, regno eſt ſpoliatus. Noſtras res fortaſſe non ignoratis: ſcitis enim à nobis Epiſcopos, Preſbyteros, & Diaconos vocari, oratione & manuum impoſitione, differentia nominum, rerum differētiam indicantes: non enim vnuſquiſque prout vult, apud nos implet
3. *Reg.* 12. manum (quemadmodum regnante Ieroboamo, nepharij ſacerdotij mos fuit, in illo vitulæ piaculo) ſed qui à Deo vocatur. Nam niſi propria quædam iura eſſent, atque ordinum diſcrimina, ſatis eſſet vt per vnum nomen vniuerſa perficerentur. Sed à Domino edocti conſequētiam rerum, Epiſcopis Pontificatus munera aſſignauimus, Preſbyteris ſacerdotij, Diaconis miniſteria erga vtroſque, vt quæ ad religionem pertinent, purè perficiantur. Nam nec Diacono phas eſt offerre ſacrificiū, vel baptizare, aut benedictionem paruam vel magnam facere, nec Presbytero ordinationes exercere: impium eſt enim ordinem peruerti: non enim eſt Deus confuſionis, vt inferiores ſuperiorum officia tyrannicè ſibi vendicent: noua inſtituta ſibi fingentes in detrimentum ſuum, ignorātes durum ſibi eſſe contra ſtimulum calcitrare. Non enim vel nobis, vel Epiſcopis aduerſantur huiuſmodi homines, ſed omnium Epiſcopo & Pontifici Patris Ieſu Chriſto Domino noſtro. A Moſe enim Deo chariſſimo Pontifices inſtituti ſunt, ſacerdotes, Leuitæ: à Saluatore noſtro nos treſdecim Apoſtoli,

ab

ab Apoſtolis ego Iacobus, & ego Clemens, & nobiſcum alij, ne iterum omnes numeremus. Communiter ab omnibus nobis, Presbyteri, Diaconi, Hypodiaconi, Lectores. Primus igitur natura Pontifex eſt vnigenitus Chriſtus, qui non ſibi ipſi honorem arripuit, ſed conſtitutus eſt à Patre, qui propter nos factus homo, & ſpirituale ſacrificium offerens Deo & Patri ſuo, ante paſſionem nobis ſolis præcepit hoc facere: quanquàm preſentes nobiſcum eſſe alij, qui in ipſum crediderant, ſed non omnino omnis qui credit, continuò ſacerdos eſt, & pōtificium conſequitur honorem. Poſt autem aſſumptionem ipſius, nos oblato ſecundum eius ordinationem ſacrificio puro, & incruento, conſtituimus Epiſcopos, Preſbyteros & Diaconos numero ſeptē, è quorum numero vnus erat Stephanus beatus Martyr, qui in amore erga Deum nobis non erat inferior: quíque adeò fide ſua pietatem charitatémque erga Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum oſtendit, vt pro ipſo animam tradiderit, à Iudæis Domini interfectoribus, ſaxis percuſſus. Sed tamen talis ac tantus vir, qui ſpiritu feruens erat, & qui vidit Chriſtum à dextris Dei, & Cœli portas apertas, nuſquàm apparet iis officiis, quæ Diaconiæ non conueniunt eſſe vſus, vel ſacrificium obtuliſſe, vel manus alicui impoſuiſſe, ſed vſque ad finem Diaconiæ ordinem ſeruaſſe. Ita enim erat decēs, vt Chriſti Martyr ordinis diſpoſitionem ſeruaret. Quòd ſi qui Philippum Diaconum noſtrum, & Ananiam fidelem fratrem producunt, quorum alter Eunuchum baptizauit,

alter me Paulum: ignorant ipſi id, quod nos dicimus: nam dicimus neminem ſibi arripere debere ſacerdotalem honorem, ſed vel à Deo eſſe accipiendum, quod fecit Melchiſedech & Iob: vel à Pontifice vt Aaron accepit à Moſe. Quare Philippus & Ananias non ipſi ſe elegerunt, ſed à Chriſto promoti ſunt incomparabili Deo.

FINIS.

IO. CAROLI BOVII EPISCOPI OSTVNENSIS,

Scholia in Clementis libros.

NVNC in animo eſt, aliqua in iis libris percurre-re, quæ niſi explicarentur, lectoris ſtudium poſſent retardare. Quod faciam in paucis quibuſdam locis annotandis, nõ enim ſtatui ſcholia in ſingulis ſententiis ſcribere, ſed tantum pauca, quæ dubitationem aliquam habent, illuſtrare.

EX PRIMO LIBRO.

IN Cap. 3. ex Euangelio non ſolùm vltio inimicorum prohibetur, ſed etiam dilectio & amor erga eos præcipitur. ſeruauit enim ſæpe hoc antiquitas, vt Conſilia quæ appellantur, in præceptis numeraret.

IN Cap. 4. ne pruritu vexatus &c. Hanc ego puto eſſe veram huius loci ſententiam. Iubet tonderi capillum, ne eo cultu prouocentur mulieres ad amorem. Inquit igitur, ſi capillum nutrias, neceſſe erit tibi ob pruritum ſcalpere caput ac lacerare, ad hanc verò moleſtiam fugien-

dam, caput comptum & ornatum te habere oportebit, idque vnguentis perfundere quo mulieres allicientur ad libidinem, ergo tonde capillum, ne capitis cultu opus habeas.

In Cap. 7. illud [*ſi ſophiſtica*] eſt nonnullis ſuſpectum, qui ſi conſiderarent, ſophiſtarum nomen fuiſſe aliquando in laude, atque ita appellatos eos, qui ſapientiam & rerum omnium ſciẽtiam profiterentur, certè nihil de eo dubitarent. Clemens ergo Græcorum diſciplinis eruditus, ſophiſtica ea vocat, quæ ab hominibus doctis & vitæ magiſtris, ſapienter ſunt tradita.

In eodem Cap. duo dicit à Chriſto antiquata, deuteroſes, quas Hieronymus humanas traditiones, Epiphanius, ſeniorum traditiones appellat. Eas verò (teſte eodem Epiphanio in primo contra hæreſes libro) Iudæi habebant quatuor libris digeſtas, quibus traditi erant ritus & ceremoniæ, quas à maioribus ſuis ſeruandas acceperant, quáſque Dominus in Marci Euangelio reprehendit.

Etiam inducta & adiecta quæ dicuntur, Chriſtus abrogauit, quæ acceſſerunt Decalogo, ea ſunt ſacrificia, expiationes, atque aliç ceremoniæ præceptæ Hebræis, poſtquàm ij Ægyptiam ſuperſtitionem imitati abſente Moſe, vitulum adorauerunt. Iudicauit enim Moſes, cùm gens Hebræorum prona ad malum, diuinam legem liberam atque à natura in hominum animis inſitam facilè contemneret, eam ita in officio poſſe contineri, & à cultu ſimulacrorum abduci, ſi aſſidua ac neceſſaria rerum diuinarum occupa-

tione detineretur. Inducta, quæ dicit mutata in melius, vt ipſe alio in loco declarat, tria ſunt, Sacrificia, quibus ſucceſſit incruentum Euchariſtiæ ſacrificium: Aſperſiones, quæ mutatæ ſunt in baptiſmum: Adoratio, quæ tunc certo loco fiebat, nũc patet à ſolis ortu ad occaſum: in omni enim loco ſacrificatur & offertur nomini eius oblatio munda.

In eodem Capite mirum videri non debet lectionem librorum prophanorum ab Apoſtolis prohibitam, qui in primis illis pietatis rudimentis, vt ablorent omnia gentilitatis veſtigia, non ſolum illa prohibuerunt, quæ ſua ſponte Chriſtianæ pietati aduerſabantur, cuiuſmodi erant ſacrificia, & reliquus Deorum cultus, ſed etiam omnia illa, quæ ſuis admonitionibus refricare poterant veteris erroris memoriam. Confirmata verò religione, cùm iam homines non fierent, ſed naſcerentur Chriſtiani, liberior fuit legendorum huiuſmodi librorum conſuetudo, adhibito tamen iudicio atque delectu, vt ex illorum lectione fideles fructum capere, & ad pietatem poſſent proficere. Scripſit Baſilius aureum libellum de vtilitate capienda ex Græcorum diſciplinis, quem auctorem ſequentes fructuosè huiuſmodi libros legimus.

In Cap. 10. prohibentur mulieres lauare vnà cum viris, quod idem prohibuit Conc. Laodic. Can. 30. & ſex. Syn. Can. 77.

Ex libro secvndo.

In Cap. 29. [*Decima ſalutaris, initium nominis*

Chriſti.]hoc dicitur,quoniam nomen Ieſu à Iota incipit, qua litera Græci notāt numerū denariū.

In Cap.30. [*vt qui Dei dignitate ornatus eſt, quatenus clero præeſt,& omni Eccleſiæ,*] hanc eandem ſententiam apertius atque diſtinctius expreſſit S.Ignatius in Epiſtola ad Smyrn. iis ver-
» bis,Ego autem dico, honora Deum vt aucto-
» rem cunctorum ac Dominum, Epiſcopum verò
» vt Pontificem,imaginē gerentē,quatenus impe-
» rat,Dei,quatenus ſacerdotalia exercet,Chriſti.

Observa in eodem Capite, in Eccleſiæ membris contineri myſticas ſignificationes per quædam accommodata,& (vt ita dicam) appropriata muneribus, cum omnia in Eccleſia ita conſtituta ſint,vt(quoad poſſunt) diuinam ſimilitudinem referant ac ſignificent. Porrò quod de Viduis dicitur,eas altari ſimilitudinem imitari,id dictum,opinor, ad ſignificandam conſtantiam,ac firmitatem propoſiti earum in ſtatu viduali. Et quod pietatis officia, quæ in eas, & in orphanos conferuntur,ſunt quaſi victimæ in altari collocatæ ad faciendum holocauſtum Deo. Virgines thuribulum ſignificant propter virginitatis fragrantiā,& illos ex puriſſimis earū corporibus atq; animis afflatos odores, qui nō ſolū per Eccleſiam diffuſi omnia ſuauitate cōplent, ſed etiam in Cœlum ſublati Deum delectant.

In Cap. 31. quod traditur,non eſſe arripiendum ſacerdotij honorem,ſed capiendum ab eo, qui diuina poteſtate ius obtinet illud aliis dandi,atque alia,quæ diuinitus à Clemente expoſita, ad hunc locum pertinent, habentur in Dio-

nyſ.de Eccl.Hierar.cap.5.vt perſpicuum ſit vtrũque hanc doctrinam, ex eiſdem fontibus hauſtam,literarum monumentis commendaſſe.

In Cap. 32. Preſbyteræ, quæ nominantur, ſunt viduæ:ita enim eas appellat in tertio libro cap.5. quare aliæ ſunt illæ Presbyteræ, quarum mentio fit in Concilio Laod.Can 31.

In Cap. 59. noli mirari Iacobum fratrem Domini extra duodecim Apoſtolos numeratũ, fuit enim hæc conſtans non modò Clementis, ſed etiam Euſebij, Epiphanij, Ambroſij, atque aliorum ſententia.cui non obſtat quòd in Epiſtola ad Galatas Paulus eum Apoſtolum nominat & columnam,cùm ampliori vocabulo dicti ſint Apoſtoli alij,qui præter duodecim ad propagandum Euangelium miſsi, Apoſtolatus munere fungebantur, quemadmodum dicimus S. Martialem Apoſtolum Galliarum fuiſſe.Meritò autem Iacobus columna videbátur, cùm eſſet Hieroſolymitanorum Epiſcopus, omniáque ad ſtabiliendum Eccleſiæ ſtatum pertinentia, vnà cum Apoſtolis adminiſtraret.

In Cap.60.ſunt hæc verba. [*Glorificent ſolum Deum, vnum & verum per vnigenitum Chriſtum*] quæ nullam nobis gignere debent ſuſpicionem erroris, quaſi non faciant filium honore ac diuinitate parem, vniúſque, atque eiuſdem naturæ cum patre:nam cùm ſint tranſlata ex Euangelio „ Ioannis, Vt cognoſcant te ſolum Deum verum: interpretatio,qua illa ſententia exponitur,debet quoque ad hunc locum accommodari. Eadem verba,de Chriſto loquens, ſcripſit S.Ignatius in

Epiſtola ad Magneſios. Iis, qui extra ciuitatem manebant, vnum & ſolum verum Deum nuntiauit. Sed erit locus opportunior, & magis proprius de hac ipſa re accuratè dicendi.

CAPVT ſexageſimum primũ continet informationem quandam eorum, quæ in octauo libro diſtinctius & accuratius deſcribuntur: in eo enim traditur integra ſacrorum ratio, vt nihil poſſit deſiderari hîc breuis anticipatio eorum, quæ ibi fuſius exponuntur.

IN eodem cap. Paſtophoria exiſtimo fuiſſe tabernacula quædã quaſi armaria in fronte templi vtrinque poſita, in quibus Euchariſtia, veſtes, & vaſa ſacra condebantur.

OSCVLVM myſticum, in hoc ipſo loco dari ſolitum, affirmat Dionyſius, cum agit de ſynaxi. Cyrillus in myſtagogicis orationibus. Laodic. Conc. in Can. 19.

IN Cap. 32. Mentio fit Agapæ. Chriſtiani enim in principio religionis, in Eccleſiam conuenientes, ſimul epulabantur: ea conuiuia quoniam amore & charitate mutua celebrabantur, Agapæ ſunt dicta, quæ quòd cõfuſionem Eccleſiæ Corinthiorum afferrent, reprehenſæ ſunt ab Apoſtolo, ſed nihilominus ſaltem in aliis Eccleſiis diu manſerũt. Eas poſt longum tempus prohibuit Concilium Laodicenum, ne ſcilicet in Eccleſiis fierent, & poſtea Carthaginenſe, manſerunt tamen: nam Canones Conſtantinopolitani, qui longo pòſt tempore ſcripti ſunt, de eis ſanxerunt, nunc omnino in diſſuetudinem atque obliuionem abierunt.

In Cap.63.præcipitur, vt in ſabbato ac die Dominico Chriſtiani frequentius accedant ad Eccleſiam: quantum attinet ad ſabbatum mos fuit priſcorum, vt eo die quoque cœtus celebrarentur, & diuinæ ſcripturæ legerētur: de quo nobis forſan alio loco agendum erit.

Tres illæ ſolēnes precationes, quæ die Dominico concipiebātur, patebunt in octauo libro: earum quoq; mentio fit in Conc. Laod. Can. 19.

EX TERTIO LIBRO.

In Cap.10. magnas benedictiones puto eas appellari, quæ ſunt propriæ Epiſcoporum, paruas, quæ licitæ erant Preſbyteris.

In Cap.11. miniſtri ſunt ij, qui alio nomine dicti ſunt Subdiaconi, quod alio loco patebit, & Concilium Laod. eorum mentionem facit: lege in eo Theodorum Balſamonem.

In Cap.15. & 16. quæ de vngendis catechumenis dicuntur, item de Chriſmate, eadem habentur in Dionyſio in capite de baptiſmo, & in Cyrillo in ſecunda & tertia catecheſi myſtagogica: in iis cognoſcis, quòd idem in aliis vetuſtis ſcriptoribus obſeruatur, morem fuiſſe, vt ſtatim poſt baptiſmū Chriſmatis ſacramentū daretur.

In Cap.17. vides appellari Patrem ſuper omnia Deum, quod idē in aliis locis inuenies, ēſtq; idem loquendi modus conſuetus Ignatio, qui in Epiſtola ad Philippenſes diſputans contra eos, qui confundebant Patris & Filij perſonam, ſic inquit, »Quomodo non videtur tibi Chriſtus na-

» tus ex Virgine, ſed eſſe is qui eſt ſuper omnia
» Deus:& ad Tarſen.de eiſdem hæreticis ſcribens.
Alij dicunt quòd ipſe eſt, qui eſt ſuper omnia
Deus:quod non ideo dictum eſt,quaſi creditum
ſit ab eis,Deum verbum,nō eſſe item ſupra om-
» nia Deum.legerant enim Paulum dicentē,Quo-
» rum Patres illi, ex quibus Chriſtus ſecundum
» carnē,qui eſt Deus ſupra omnia in ſæcula amen.
Quid igitur cauſæ eſt,cur Deum Patrē ſolum, ſic
vocauerint? Auctoritas Principi, ſiue (vt antiqui
Patres locuti ſunt) excellentia cauſæ effecit, vt
priſci illi omnem eminentiam ſoli Deo patri tri-
buerint, non quòd illam Verbo & Spiritui ſan-
cto detrahere voluerint (longè enim abeſt talis
ab eorum pietate ſentētia) ſed quia hanc aucto-
ritatis præſtantiam Patri, qui eſt fons & origo
diuinitatis, tribuendam cenſuerunt. quod non-
nullis teſtimoniis confirmabo. S.Ignatius ad
Philippen.tractans illa verba, quibus Dominus
» à ſe reiecit Diabolum, Vade retro Satana, ſcri-
» ptum eſt,Dominum Deum tuum adorabis &c.
» in perſona Chriſti,ſic inquit, Ego cognoſco qui
» ſim, & à quo ſim miſſus, & quem adorari opor-
» teat, Dominum enim Deum tuum adorabis, &
» illi ſoli ſeruies,noui illum vnum, agnoſco illum
» ſolum,à quo tu defeciſti,non ſum Deo aduerſa-
» rius:cōfiteor excellentiam, ſcio meæ generatio-
» nis auctorem patrem.Et ad Smyrnenſes,ita ſcri-
» bit, Qui rogauit ne deficeret Apoſtolorū fides,
» non quaſi ipſe non ſatis eſſet, vt illam ſeruaret,
» ſed quòd gaudebat excellētia Patris. S.Epipha-
» nius in eo libro, qui Ancyrotus dicitur,vſus erat

,, aduerſus Arianos illa Chriſti ſententia, Pater
,, meus vſque modo operatur, & ego operor: illi
verò ita ad eam reſpondebant, quòd in ea Pater
appareret primus operator, atque ita conſtaret
,, eum filio eſſe præſtantiorem. Hoc ô Ariane (in-
,, quit Epiphanius) ſtultè dicis, & multa principia
,, vis in diuinitate intelligere, vnum verò eſt prin-
,, cipium, & eadem vna diuinitas, non reiicit au-
,, tem à ſe Filius, Patris honorē, ſed oſtendit quo-
,, modo ſe habeat ipſa diuinitatis conſequentia.
Hæc Epiphanius. Cum ergo honor Patri tribui-
tur, non eò fit, quòd idem honor nō ſit tribuen-
dus filio, ſed vt demonſtretur diuinitatis conſe-
quentia, hoc eſt ordo originis, quemadmodum
Filius æterno ortu à Patre naturam accepit: hanc
quæſtionem multo expreſſius declarat S. Baſi-
lius in libro, quem ſcripſit contra Eunomium,
in quo diligenter tractat illum locum, Pater ma-
ior me eſt: longámque eius rei diſputationem
,, concludit iis verbis, Reliquum eſt igitur, vt ma-
,, ius, hoc in loco dicatur ſecundum cauſæ rationē:
,, quoniam enim à Patre Filij principiū atque ori-
,, go eſt, ſecundum hoc maior eſt pater, vt cauſa &
,, principium. propterea Dominus ſic dixit. Pater
,, maior me eſt: ſcilicet quatenus Pater eſt, Pater
,, verò quid aliud ſignificat quàm quod eſt princi-
pium & cauſa illius, qui ab ipſo eſt ortus? Non
,, diſceſſit ab hac ſententia S. Hilarius, qui in no-
,, no libro de Trinitate, ſic ſcripſit, Donâtis aucto-
,, ritate Pater maior eſt, nunquid per doni confeſ-
,, ſionem Filius minor eſt? maior itaque donâs eſt,
,, ſed minor iam non eſt, cui vnum eſſe donatur.

» ait enim, Ego & Pater vnum ſumus. ſi hoc non
» donatur Ieſu, vt confitendus ſit in gloria Dei Pa-
» tris, minor Patre eſt: ſi autem in eadem gloria &
» donatur eſſe, qua Pater eſt, habes & in donantis
» auctoritate, quia maior eſt, & in donati confeſ-
» ſione, quia vnum ſunt. Maior itaque Pater filio
» eſt, & planè maior, cui tantum donat eſſe, quan-
» tus eſt ipſe, cui innaſcibilitatis imaginem ſacra-
» mento natiuitatis impartit, quem ex ſe in forma
» ſuæ generat. Hæc Hilarius, quam ſentētiam non ſemel in ſuis libris expoſuit. hanc auctoritatem principij in Patre conſiderātes priſci illi, omnem dignationē ei ſoli tribuere videntur. multa enim huiuſmodi in Clemēte legimus, in Paſtore, Ignatio, Iuſtino atque aliis, qui ante Arianam hæreſim vixerunt: qui omnes vnam in tribus perſonis eſſentiam, parémque maieſtatem venerati, tamen celebrauerūt originem. poſtquàm autem Arius cœpit filij dignitatem minuere, & alij Spiritum ſanctum in numerum creaturarum aggregare: Patres, omiſſo huiuſmodi loquendi more, quem Euangeliſtarum & Apoſtolorum loquendi modum imitata, tenuit antiquitas: apertis verbis tres perſonas æquales prædicauerunt, nihílque vni tribuerunt, quod non item cæteris tribuerent. Hoc enim fieri ſolet, cùm exiſtunt hæreſes, vt quod antea omitti poſſe videbatur, cùm nulla de eo eſſet controuerſia, orta hæreſi id diligenter, planè, apertè, ſit enucleandum: atque ita ex hæreſum immani peſte hoc boni conſequitur Eccleſia, vt ſententiæ fidei, quæ antea nunquam agitatæ obſcuriores videbātur, poſtquàm oppu-

gnari cœptæ ſint, illuſtrentur, atque declarentur. Hæc fuſius dixi, propterea quòd in Clemente aliqua ſunt, quæ ad hanc normam dirigi oportet. Tu verò cùm in ea incides, eam adhibe moderationem, quam tibi ij fontes oſtendunt: quod ſtatim ſerua in ea ſententia, quæ in eodem capite de Spíritu ſancto habetur, quem dicit à Chriſto doceri, & Chriſtum annunciare. tranſlatum eſt hoc ex 16. Capite Ioannis ſic dicentis,
» Cum autem venerit Spiritus ille veritatis,
» docebit vos omnem veritatem. Non enim lo-
» quetur à ſemetipſo, ſed quæcunque audiet, lo-
» quetur: & quæ ventura ſunt, annunciabit vobis:
» ille me clarificabit, quia de meo accipiet, & annunciabit vobis, in quibus verbis, propter Spiritu ſancti à Patre & Filio progreſſionem, agnoſce in duobus ſpiratoribus auctoritatem vnius principij, in Spiritu ſancto nullam alienæ ab iis naturæ differentiam. Quòd autem ita interpretari debeamus loca, quæ tam in ſcripturis, quàm in priſcis patribus videntur Spiritus ſancti maieſtatem non ita extollere, docet S. Baſilius in eodem libro contra Eunomium, qui eadem via progrediens, quæ de filio dixerat, ea accommodat ad Spiritum ſanctum. Eius verba hæc ſunt,
» Quæ eſt neceſſitas, vt ſi dignatione atque ordi-
» ne tertius ſit Spiritus ſanctus: ſit quoque natura
» tertius. Nam quòd obtineat ſecundas poſt filiũ
» partes, fortaſſe pietatis ratio id tradit. Tertia ve-
» rò vti natura, nec ex ſanctis Scripturis didicimus
» neque veluti conſequẽs eorum, quæ dicta ſunt,
» concludere poſſumus. Nam quemadmodum

Filius ordine, ſecundum poſt patrem locum habet, quoniam ab illo eſt genitus, & dignatione, quoniam principium & auctor ipſius Pater eſt, & quoniam per eum aditum, & acceſſum habemus ad Patrem: natura verò nullo modo eſt ſecundus, quoniam vna eſt in vtroque diuinitas: ita Spiritus ſanctus, & ſi ordine ac dignatione Filio eſt ſubmiſſus, (vt hoc omnino concedamus) non tamen eo modo, vt quaſi differentis ab ipſo naturæ exiſtat.

QVOD dicitur in eodem Cap. Spiritum ſanctum aſſumi vt teſtem, tranſlatum eſt à 15. capite Ioannis ſic dicentis, Cum autem venerit Paracletus, quem ego mittam vobis à Patre ſpiritum veritatis, qui à Patre procedit, ille teſtimonium perhibebit de me.

IN Cap. 20. obſerua Preſbyteri officia, quæ ſunt hæc, docere, offerre, baptizare, benedicere populo: quorũ quidem habet poteſtatem Preſbyter, ſed tamen illam exercere non poteſt, niſi concedente Epiſcopo: lege Ignatium Smyrnenſes ſic inſtituentem, Nemo ſine Epiſcopo aliquid agat eorum, quæ ad Eccleſiam pertinẽt, illa firma Euchariſtia cenſeatur, quæ ſub Epiſcopo fuerit. Et paulò poſt, Non liceat ſine Epiſcopo baptizare, nec offerre, neque ſacrum facere. quod idem de reliquis muneribus cenſendum eſt. Nam hæc ipſa munera, quæ nunc contemnuntur, in veteri Eccleſia exercebant Epiſcopi, vt aliquando ſola cauſa fuerit accerſendi Epiſcopum abſentem in Paſchæ tempore, vt Catechumenos inſtruere, & baptizare poſſe

t, de Eucha-

riſtia vides in Clemente Epiſcopũ ſemper illam peragere:de docendi munere nihil dico,cum in hoc præcipuè verſetur Epiſcoporum officium. Hoc verò eſt intelligendum quòd quanquàm Preſbyteri docendi munus habebant, tamen ſumma rei & doctrinæ iudicium Epiſcopo reſeruabatur, imò præſente Epiſcopo Presbyteri deſinebant munus ſuum,niſi ille aliud iuberet.

Ex QVINTO LIBRO.

In Capite 7.Conſidera auream illam ſententiam de baptiſmo ſanguinis, cur Catechumeni cum eo morientes ſalui fiant.Re ipſa enim commoriuntur Chriſto,alij in figura.Hæc ſcribenti, venit mihi in mentem alterius præclaræ ſententiæ S.Cyrilli,quæ fuſius eandem rem explanat. ea ſcripta eſt,in ſecunda myſtagogia iis verbis.
» O rem nouam & admirabilem, nõ verè mortui
» ſumus, neque verè ſepulti,neque verè crucifixi
» ſurreximus:In veritate tamen ſaluamur. Chri-
» ſtus ſic crucifixus eſt, & re ipſa ſepultus,& verè
» reſurrexit: atque hæc omnia nobis donauit, vt
» imitatione, paſſionum ſuarum participes facti,
» re ipſa ſalutem conſequamur.

In Cap.12.Quod de hirco deſio dicitur, vel fortè mendeſio, (nam ita quoque dici poſſet, ſi illud μὲν quod in Græco præmittitur, ſit ſyllaba)mihi id cuiuſmodi ſit,compertum adhuc non eſt,fortè enim alij locum hunc illuſtrabunt.

In Cap.16.Conſidera rem inſignem,ſcilicet Iudam abfuiſſe cùm data eſt Apoſtolis Euchari

ſtia: Cyprianus enim ſecus ſentit, in ſermone de ablutione pedũ, & Auguſtinus in Epiſtola 163. & in explicatione decimi Pſalmi, & in ſex. tractatu in Euangelium Ioannis, & Chryſoſtomus in ſermone de latrone. Theophylactus, etſi idem ſentit, tamen agnoſcit eam opinionem, qua alij affirmant Iudam non adfuiſſe, nec eam reiicit. Exiſtimaui aliquando Dionyſium Areopagitam hoc affirmare: quod ſi certum haberem, vix iam phas eſſe ducerem ſecus opinari, ſed tamen cum Dionyſij verba diligentius expenderem, non ita certa mihi viſa eſt eius ſententia: tantum enim affirmat Chriſtum Euchariſtiæ auctorem iuſtiſſimè excludere eum, qui non ſanctè atq; ad imitationem ſui ſacro conuiuio intereſſet: quæ quidem ſententia hoc non obſcurè innuit, non autem manifeſtis, & perſpicuis verbis aſſeruerat. Quare Maximus ex verbis Dionyſij, probabili quadam coniectura id colligit, cuius annotatio
„ in Dionyſij verba hæc eſt. Ex iis aliquis ratio-
„ nabiliter dicere poſſet, quòd poſtquàm exiit Iu-
„ das, tradidit diſcipulis Chriſtus myſteria, vt qui
iis nõ erat dignus. Georgius Pachymeres hunc locum Dionyſij nouo quodam modo explanat, putat enim Dionyſium dicere, Chriſtum tradidiſſe quidem Iudæ myſticum panem & calicem, myſteria verò ſolis diſcipulis dediſſe, poſtquàm
„ Iudas diſceſſit: eius verba hæc ſunt, Excludit &
„ ſegregat iuſtiſſimè Iudam, qui non ſanctè con-
„ uiuio interfuerat, nam cùm illũ myſtici panis &
„ vini participẽ feciſſet, myſteria diſcipulis, poſt-
„ quàm ille è cœna diſceſſit, ſolis tradidit, cùm iis
indignus

» indignus eſſet Iudas. Cur igitur Iudam arcet à
» diuinis myſteriis, qui ſimul cœnauerat: Etenim
» docet, quòd non ſatis eſt tantùm corporaliter
» adeſſe & conuiuium celebrare: non enim hoc
» cum communione habet ſimilitudinē, ſed oportet intellectu, & mente adeſſe. Hæc Georgius, qui dico aſſeuerat ex Dionyſij ſententia, vnum Iudam participem fuiſſe cœnæ myſticæ, hoc eſt panis & vini myſtici, non agni typici (hunc enim ſenſum manifeſtè explodunt verba Dionyſij & Georgij) alterum myſteria data ſolis Apoſtolis. Quærerem ego libenter à Georgio, quæ tandem fuerint myſteria, quibus excluſus ſit Iudas, & quæ ſolis credita ſunt Apoſtolis, cùm prius omnes ſimul panē & vinum myſticum ſumpſiſſent. ſi reſponderet fuiſſe ſacramenti effectum & ſpiritualem manducationem, rurſum ſcire vellem ab eo, quid opus erat, vt propterea Iudas abeſſet? quòd ſi myſteriorum traditionem putat ipſam Euchariſtię inſtitutionem, iam hoc ſcripturæ aduerſatur coniungenti Euchariſtiæ inſtitutionem cum eius diſpenſatione. Sumens panem fregit, & dixit, Accipite & manducate, hoc facite, &c. Itaque mihi magnæ tenebræ ſunt non modò in Dionyſij, ſed etiam in paraphraſtis ſui verbis, quæ dicere volui vt admonerem lectorem, vt legens Dionyſium, hanc rem etiam conſideraret: mihi enim amplius de ea videtur quærendum. hoc tamen eſt in ea commodi, quòd ad factum pertinet, vt ſiue hoc vel illo modo ſe habeat, nulla labes, neque peruerſio fidei accidat.

IN eodem Capite, Euchariſtiæ myſteria di-

cuntur antitypa corporis & ſanguinis, quæ vox idem valet, quod in Dionyſio Symbola, hoc eſt ſigna: ſigna verò cum audis, noli ab iis remouere ſignatum, ita enim illa ſigna ſunt, vt etiam verè & realiter contineant ſignatum, hoc eſt corpus & ſanguinem Domini. patres verò antitypa illa dixerunt, vel reſpectum habentes ad præcedentem ſubſtantiam, vel quia ſpecies ſunt ſacramenta corporis & ſanguinis Chriſti, qui in eis continetur: appellationes enim plerũque ducuntur ab eo, quod apparet & ſub ſenſum cadit.

PENE omiſeram id, quod in ſecundo Capite tertij libri annotatione dignum videtur: damnari enim videntur nuptiæ, quæ mortua prima vxore iterátur. Scito autem huiuſmodi nuptias non damnari, iuſtæ enim ſunt: reprehenditur autem intemperantia eorum, qui illas contrahunt. nam cùm primis nuptiis diuino illi propagandæ ſobolis præcepto ſatisfecerint, iterum iungũt connubia, quæ improbantur ab antiquis, non quòd putent ea nepharia, ſed quòd ſint indicia incontinentiæ, & libidinoſi putentur, qui illa appetũt. Eam ob cauſam antiqui Canones bigamis pœnitentiæ tempus præſcripſerunt, quod legimus in Conc. Ancyr. Can. 19. & Neocæſar. Can. 3. & Laod. Can. 1. Tertullianus etiã cùm recta ſaperet, has nuptias permiſſas tantùm putauit: Hieronymus durior fuit bigamis, ita vt niſi leniùs cum eo agatur, vix poſſimus illum à reprehenſorũ criminatione vindicare. redeo nunc ad quintũ librum.

IN Cap. 18. quinti libri, in quo traditur ſeruandi Paſchæ ratio, nihil iam annotandum eſt,

ſed id totum potiùs delendum, vt nothum ac nouum. quod luce clarius perſpici poteſt ex ea Epiphanij diſputatione, qua vtitur aduerſus Audianos imitãtes in Paſchæ obſeruatione Iudæorum conſuetudinem: narrat enim Epiphanius Audianos ſententiam ſuam defendiſſe auctoritate conſtitutionis Apoſtolorũ, in qua cauebatur ne alij calculum Paſchæ facerent ipſi, ſed agerẽt Paſcha quando fratres ſui de circunciſione agerent, atq; id vnà cum eis celebrarent, agnoſcítque Epiphanius huiuſmodi conſtitutionem, atque eam interpretatur, inquiens primùm, dici in cõſtitutione Paſcha agẽdum, quando id agerent fratres de circunciſione, non fratres qui ſunt in circunciſione, hoc eſt quando agerent ij Epiſcopi, qui de circunciſione & Iudæorum gente genus ducebant, quos ſcribit quindecim fuiſſe: deinde inquit, id factum fuiſſe ab Apoſtolis ad tuendam conſenſionis vnitatem. Quare tantum abeſt vt ea, quæ in hoc capite legimus Apoſtoli ſtatuerint, vt etiam contraria horum ab ipſis præcepta videantur. Præterea oriẽtales illi Iudaicum morem retinentes, nullam aliam excuſationem, vt in Euſebio legimus, afferebãt ſuæ obſeruationis, niſi quòd Ioannẽ & Philippum Apoſtolos imitarẽtur, teſtabatúrque Polycarpus Ioannis diſcipulus, ſe vnà cum Ioanne eo die Paſcha celebraſſe. Neque mirum eſt Apoſtolos in illis Eccleſiæ rudimentis eo die inter ſe egiſſe Paſcha, quo ipſi cum Domino egiſſent. Sed quid opus eſt aliunde argumenta petere? ipſa conſtitutio ſe prodit, & tantùm non vocẽ emittens, clamat ſe nouã eſſe:

ait enim æquinoctiũ fieri vigeſima ſecũda Dyſtri menſis,hoc eſt Martij.perſpicuũ eſt autẽ Chriſti tẽpore æquinoctiũ fuiſſe vigeſima quinta Martij: tempore verò Anatolij Laodiceni Epiſcopi, qui vixit, Probo imperãte, anno Domini ducenteſimo octuageſimo, æquinoctij tẽpus retroceſſerat tribus diebus,ſolq; arietẽ ingrediens faciebat æquinoctiũ vernũ vndecimo Calẽdas Apriles,hoc eſt vigeſima ſecũda Martij, quod narrat Euſebius in Eccleſiaſticæ hiſtoriæ libro ſeptimo. Quare noua eſt conſtitutio, fortaſſe edita poſt Concilium Nicænũ, in quo Paſchæ obſeruatio ad eam rationẽ redacta fuit, vt poſt æquinoctiũ vernum,quarta decima lunæ obſeruaretur,& die dominico, qui poſt plenilunium primus eſſet, Paſcha celebraretur, quod factũ eſt ea præcipuè ratione, ne Iudæorũ cõſuetudinem imitaremur, neque bis in eodem anno Paſcha ageremus.hoc enim accidere poſſet ſi tantùm duodecim lunares menſes obſeruaremus, nulla æquinoctij ratione habita.aliquando enim poſt æquinoctium celebrato Paſcha,eodẽ anno ante æquinoctium itidem celebraretur: initium enim anni ordiuntur ab introitu Solis in ſignum arietis. Exiſtimo igitur,cùm verba Apoſtolicæ conſtitutionis viderentur antiquæ illi,& ab Eccleſia reiectæ Paſchæ celebrationi quodammodo fauere, viros pios illa verba, ne offenſionis cauſam præberẽt, & aliquos in errorem inducerent, deleuiſſe, repoſuiſséque receptam & probatam ab Eccleſia obſeruandi Paſchæ rationem.

In Cap.19. intellige Chriſtianos olim ſex

diebus ante Paſcha ſiccis cibis veſci ſolitos, cuius moris mentionem facit Epiphanius in libro tertio aduerſus hæreſes.

In Cap.21.illa auctoritas, qua dicitur quòd Dominus accepit ignem à Domino, & alia,qua Iacob fatetur ſe vidiſſe Deum facie ad faciẽ,item illa de rubo, quem vidit Moſes ardentẽ, meritò accommodantur ad filij Dei perſonam:fuit enim hæc conſtans priſcorum procerum ſententia, iis & huiuſmodi aliis viſionibus,Chriſtum Dei demonſtratum. Poſſem ad hoc probandum vnanimem Patrũ omnium conſenſum in mediũ afferre, ſed breuitati ſtudens, contentus ero vna ſancti Leonis ſẽtẽtia,quæ ſcripta reperitur in Epi-
» ſtola 13.ad Pulcheriam Auguſtam,iis verbis.Po-
» tuerat quippe omnipotẽtia filij Dei ſic ad docen-
» dos iuſtificãdóſque homines apparere, quomo-
» do Patriarchis & Prophetis in ſpecie carnis ap-
» paruit, cùm hoc luctamen iniit, aut ſermonem
» conſeruit, cúmue officia hoſpitalitatis non ab-
» nuit,vel etiam appoſitum cibum ſumpſit, ſed il-
» læ imagines huius hominis erant indicia, cuius
» veritatem ex præcedentium Patrũ ſtirpe ſumen-
» dam ſignificationes myſticæ deſignabant.

In eodẽ Capite, cum dicitur Deum Verbũ, Deo ipſius ac Patri in condenda rerũ vniuerſitate miniſtraſſe, cautus eſto, & memento eorum quæ de auctoritate Principii ſunt dicta:nolíque putare illud miniſteriũ efficere filium minorem Patre, miniſtrat enim quatenus ſapientia & ars Patris exiſtit, per quem vniuerſa ſunt condita. Iuſtinus in dialogo, quẽ cum Tryphone habuit,

opera filij Patri cooperantis,miniſteria appellat, filiúmque Patris miniſtrum, ſcilicet ea ratione, qua dictum eſt, Verbum eſſe rationem artémq; Patris in rebus creandis, productúmq; à Patre, qui ei vnà cum eſſentia eandem operandi poteſtatem dedit. Quare vt hic ordo ſignificaretur, Patres aliquando miniſterium filio tribuerunt. Non potuit autem hæc res planius explicari, quàm eſt à Tertulliano explicata in lib.de Trinitate,cuius verba hîc ſubieci,quoniã inſtar normæ eſſe debent,ad quam hæ,quæ duriores vidētur,priſcorum ſententiæ,ſint dirigendæ. Sic igitur in fine eius libri inquit Tertullianus, Subiectis enim ei quaſi filio omnibus rebus à Patre, Patris quidem ſui Filius probatur, cæterorum autem & Dominus & Deus eſſe reperitur. Ex quo dum huic,qui eſt Deus,omnia ſubſtrata traduntur,& cuncta ſibi ſubiecta Filius accepta refert Patri,totã diuinitatis auctoritatem rurſus illi remittit: vnde vnus Deus oſtenditur verus & æternus Pater, à quo ſolo hæc vis diuinitatis emiſſa,etiam in Filium tradita & directa,rurſum per ſubſtantiæ communionem ad Patrem reuoluitur.Deus quidem oſtenditur Filius, cui diuinitas tradita & porrecta conſpicitur, & tamen nihilominus vnus Deus Pater probatur, dum gradatim reciproco meatu illa maieſtas, atque diuinitas ad Patrem,qui dederat eam,rurſum ab illo ipſo filio miſſa reuertitur & retorquetur, vt meritò Deus Pater omnium Deus ſit,& principium Filij ſui, quem Dominum genuit: Filius autem cæterorum omnium Deus ſit, quoniam

omnibus illum Deus pater præpoſuit quem genuit:ita mediator Dei & hominum Chriſtus Ieſus omnis creaturæ ſubiectam ſibi habens à Patre proprio poteſtatem qua Deus eſt, cum tota creatura ſubdita ſibi concors Patri ſuo Deo inuentus,vnum & ſolum & verum Deum Patrem ſuum, manente in illo quod etiam auditus eſt, breuiter approbauit.Eſt igitur ipſe filius creaturarum conditor vnà cum Patre, δημιουργὸς omnino,ita enim aliis in locis eum Clemēs appellat, hoc eſt opifex atque auctor, non ὑπουργὸς quemadmodum Arius & Aetius impiè dicebant: facientes eum quaſi ſecundarium Deum ſubmiſſum ac ſubordinatum primo conditori, quorum opinionis diritas à Chriſtianis mentibus longè repellatur.

Ex sexto libro.

In Cap. nono animaduerte ferè earundem hæreſum mentionem fieri in Epiſtolis Ignatij. De Prophetia, & de monarchia Sermones à Petro cum Simone habitos, ſcriptos à ſe teſtatur Clemens in Itinerario.

Qvæ in quinto decimo Capite habentur,atque omnia ea, quæ pertinent ad Concilium illud Apoſtolorum,cuius in Actis fit mentio,non ſunt continuanda cum aliis, quæ primo loco dicta ſunt, in quibus mortis Iacobi Epiſcopi facta eſt mentio : quare dirige hæc ad eam normam, quàm poſui in Prolegomenis,cum de methodo agerem.

In eodem Cap. nomen Iacobi Zebedæi delēdum eſt, negligentia enim vel imperitia alicuius huc irrepſit, cùm Iacobus Zebedæi filius antequam hæc gererentur, ab Herode fuerit interfectus, id quod in Actis Apoſtolorum legitur.

In Cap. 16. ſtatuitur iterandum eſſe baptiſma ab hæreticis adminiſtratum, quod conuenit cum quadrageſimo ſeptimo Canone eorundem Apoſtolorum: iudico autem Apoſtolos id ſtatuiſſe quòd ij, qui eo tempore hæreſes ſectabantur, cum de diuinis perſonis falſa atque impia opinarentur, non potuerunt ſeruare ſynceram baptiſmatis formam, proptereáque neceſſarium erat inſtaurare baptiſmum in iis, quos ipſi baptizaſſent. Quòd idem ſtatuit Nicæna Synodus in Canone 19. de iis, qui à Pauliniſtis fuerant baptizati, ij enim à Paulo Samoſatenſi profecti, Chriſti diuinitatem labefactabant. Quam impietatem poſtea Arius & Aetius magis peruulgarunt. Narrat Epiphanius formam baptiſmatis ſeruatam ab Aetio, quæ hæc erat. In nomine Dei increati, & in nomine Filij creati, & in nomine Spiritus ſanctificatis, & à creato Filio creati. Quis non videt, hoc modo, tota fide euerſa, neceſſariam fuiſſe baptiſmi renouationem? idem exiſtimo de iis, quos rebaptizari voluerunt Apoſtoli.

In Cap. 24. noli putare vniuerſum populum Romanum eo tempore, Chriſti fidem amplexum fuiſſe, ſed cùm multi eſſent in vrbe Chriſtiani, iámque religio eſſet celebris, præſertim ſi ab ea (vt legitur) Tiberius non abhorruerit, pro-

pterea hanc rem extollens Clemens,inquit,Romanos recepta Chriſtiana pietate, ab Idolorum cultu diſceſſiſſe.

In Cap.26.recognoſce eaſdem hæreſes numeratas ab Ignatio, in quibus animaduerte illud idem,quod in decimo ſeptimo Cap.tertij libri dictum eſt de Deo,qui eſt ſupra omnia. Hoc loquẽdi more à Clemente accepto vſi ſunt Ignatius, & Iuſtinus, cùm Trinitatis perſonas diſtinxerunt.quod quoties occurret,reuoca in memoriam, quæ de hac re in eo loco annotata ſunt. ita enim omnis erroris ſuſpitio aberit.

EX SEPTIMO LIBRO.

In Cap.23.Non debes mirari,quòd ieiunium ante baptiſmum præcipitur, cùm præcipuè ob eam cauſam putem Catechumenos olim in nocte magni Sabbati baptizatos. Narrat Caſſiodorus Burgundiones,cùm vexati ab Hunnis in Galliam trãſiſſent, Chriſtianámque pietatem recepiſſent,à quodam Epiſcopo baptizatos fuiſſe,indicto ipſis prius octo dierum ieiunio. Tertullia-
» nus in libro de Baptiſmo,Ingreſſuros,inquit,ba-
» ptiſmum,orationibus crebris ieiuniis,& genicu-
» lationibus & peruigiliis orare oportet, & cum
» confeſſione omnium retrò delictorum.

In Cap.24.quartæ & ſextæ feriæ ieiuniũ præcipitur,quod diu manſit in Eccleſia,nunc(quod eſt dolendum atque lugendum) cum aliis optimis maiorũ inſtitutis in diſſuetudinẽ abiit. Præcipitur quoque ſabbati celebritas, quam tamen

cum diei Dominici cultu minimè æquatam, oſtendit huius libri caput trigeſimum quartum. non eſt autem mirandum Apoſtolos œconomia, atque conſilio vſos, aliquid Synagogæ ad Eccleſiam migranti conceſſiſſe: altè enim in ea inſederant veteres ceremoniæ, vt non adeò facilè aboleri poſſent. Fuit tamen hic mos (vt vidimus in ſecundo libro) ita retentus, vt in eo die meditatio diuinæ legis eſſet, non manuum ceſſatio. Concilium Laodicenum iubet in Sabbato congregari Eccleſiam, idémque prohibet, eum diem more Iudæorum cuſtodiri. Etiam quod hîc ſtatuitur de vnius magni Sabbati ieiunio, agnoſco priſcum morem, ſed eundem acceſſione meliorum legum exoletum. nam Eccleſia Romana, quæ Apoſtolica vtens poteſtate, ſingula pro conditione temporũ in melius mutat, non fuit contenta vnius Sabbati ieiunio, ſed inſtituit, vt idem mos in omnibus Sabbatis ſeruaretur. de ea re, atque aliis eò ſpectantibus extat præclara Innocentij primi epiſtola ad Gaudentium Egubinum Epiſcopum.

In Capite 39. nota Patrem appellari Deum ingenitum, alibi filius dicitur Deus genitus. quæ voces & ſi molliores ſunt, ſuſpectæ tamen fuerunt patribus, cùm ab Arianis vſurparentur, qui ingeniti & geniti differentiam induxerunt, putantes ex ea filij naturam diuerſam fieri à patre. Duces illi Eccleſiæ, & ſi voces non aſpernabantur (non enim id efficiunt, quod volebant Ariani) tamen quoniam in ſcripturis non reperiuntur, & eis vtebantur hæretici, quorum etiam vo-

cabula timenda ſunt, ideo in eis recipiendis, cautionem adhibendam cenſuerunt: lege Epiphanij diſputationem contra Aërium, & Baſilij contra Eunomium. Magnus Athanaſius in epiſtola de Synodis Arimini & Seleuciæ, duo inquit ſignificare ingenitum, id quod exiſtens, factum non eſt, & id quod ſuæ naturæ auctorem non habet: ad priorem ſignificationem reſpiciens, filium ingenitum verè dicere poterit, idem ſi alteram ſpectet, id de ſolo Patre verè affirmabit. poſtea idem ſanctiſſimus Pater, ſciens iis vocibus vſos priſcos, præſcribit nobis, quemadmodum in eorum libris hæ voces ſint intelligendæ:
» inquit enim, Non ignoramus eos, qui dixerunt
» vnum eſſe ingenitum Patrem, nõ eo animo ſcri-
» pſiſſe, quaſi Verbum Dei genitum, hoc eſt fa-
» ctum, & opus eſſe vellent, ſed ideò, vt oſtende-
» rent, Patrem ſui auctorem non habere, ſed il-
» lum Patrem ſapientiæ eſſe, & omnia genita, hoc
» eſt quæ facta ſunt, in ſapientia feciſſe. Cùm igitur incides in hæc verba (incides autem ſæpe) noli exiſtimare ea iniecta ab Arianis, & ſi ipſi iis vocibus delectati ſunt, ſed illa accipe quemadmodum Athanaſius eſt interpretatus. nunc cùm expulſo Arianorum errore integra ſynceráque manſerit Homouſij fides, has voces non ita perhorreſcimus.

IN Cap. 40. dicitur Chriſtus genitus beneplacito Patris, non quòd voluntas Dei Patris ei ortũ dederit (omnibus enim creaturis, vt inquit Hilarius, ſubſtantiam, Dei voluntas attulit, ſed Filio natura dedit) ſed dicitur genitus benepla-

cito Patris, quatenus in eo naturaliter genito
» quieſcit beneplacitum Patris, Hic eſt enim, in-
» quit, Filius meus dilectus, in quo mihi compla-
» cui. Pari ſententia Origenes inquit, Patrem pro-
tuliſſe germen voluntatis.

In Cap. 43. ſunt hæc verba, [*poſt hæc adorat ipſum vnigenitum Deum, poſt ipſum, & propter ipſum gratias agens ipſi,*] quorum verborum hæc eſt ſententia. adorat vnigenitum Deum poſt ipſum, id eſt poſt Deum Patrem, vt ex eo intelligatur ordo originis, & in Patre principij dignatio, vt iam diximus, & propter ipſum, ſiue per ipſum, id eſt per Filium gratias agat ipſi Patri.

In Cap. 42. 43. 44. habes benedictionẽ olei Catechumenorum, aquæ baptiſmatis, & Chriſmatis. intelligendum eſt autem priſcos illos magnam vim tribuiſſe horum elementorum ſanctificationibus. Tertullianus in libro de Baptiſmo
» ſic inquit, Igitur omnes aquæ de priſtina originis
» prærogatiua ſacramentum ſanctificationis con-
» ſequuntur, inuocato Deo: ſuperuenit enim ſta-
» tim Spiritus de Cœlis, & aquis ſupereſt, ſanctifi-
» cans eas de ſemetipſo, & ita ſanctificatæ vim ſan
» ctificandi combibunt. Cyprianus ad Ianuarium.
» oportet verò mundari & ſanctificari aquam
» prius à ſacerdote, vt poſſit baptiſmo ſuo, peccata
» hominis, qui baptizatur, abluere. Auguſtinus
» tract. 80. in Euangelium Ioannis, Detrahe ver-
» bum ab aqua, quid erit niſi aqua, accedit verbum
» ad elementum, & fit ſacramentum. Ante hos, Dionyſius in capite de baptiſmo, exponit quemadmodum aqua per Spiritus ſancti inuocationẽ,

& ſacri Chriſmatis permiſtionem ſanctificata, præparabatur ad baptiſmum. Cyprianus in ſermone de Chriſmatis vnctione, ſanctificatis (inquit) elementis iam non propria natura præbet effectum, ſed virtus diuina potentius operatur. Cyrillus Hieroſolymitanus, qui has ipſas baptiſmi ceremonias tradidit, de oleo exorcizato, (ita enim appellat oleum Catechumenorum) poſt multa alia hæc inquit, Quemadmodum inſuffla tiones ſanctorum, & diuini nominis inuocatio, quaſi vehemens flamma vrit atque fugat dæmones, ita hoc oleum exorcizatum, inuocatione Dei, & oratione tantas acquirit vires, vt non ſolùm ardentia peccatorum veſtigia deleat, ſed etiã omnes inuiſibiles dæmones expellat.

IN Capite 44. verba ſunt obſcura, [*vnius cuiuſque enim manus impoſitionis virtus hæc eſt*] ſi mẽdum abſit, ſententia (niſi fallor) eſt huiuſmodi, in qualibet manus impoſitione tam ea quæ fit in baptiſmo, quàm ea quæ fit in ſacramento confirmationis, virtus hęc eſt, id eſt virtus in ſanctificatis elemẽtis cõſiſtit, quatenus ſacramenta illa requirunt materiã per inuocationẽ Spiritus ſancti ſanctificatã atq; præparatã, ſine qua ſacramẽtum ritè adminiſtrari non poteſt: quæ ſententia valde cõuenit iis, quæ mox ſequuntur. [*niſi enim ſuper quodlibet horũ inuocatio fiat &c.*] in quibus verbis eſto cautus, & primũ illud tibi ſtatue, ſanctificationẽ materiæ baptiſmi magis requiri præcepti, quàm ſacramenti neceſſitate. Sancti Patres tamen, tàm ii, quorum verba protuli, quàm alij nõ pauci, illam inuocationem Spiritus ſancti ſuper

aquam magno opere extollunt,atque ei immẽſa tribuunt,vt non mirum ſit Clementem quoque adeo eam commendaſſe. nam eius dictis minimè aduerſatur,vt quis non adhibita ad baptiſmum aqua ſanctificata,verè ſit baptizatus:& ſi abſit contemptus vel negligentia, ſacramenti fructum conſequatur.Non enim negat Clemẽs illum eſſe verè baptizatum,ſed inquit,non abieciſſe eum animæ ſordes,hoc eſt, non eſſe aſſecutum baptiſmi effectum. Quod intellige, ſi præter neceſſitatem,ſeu aliam œconomicam rationem eam omiſerit.

CONVERSIONEM ad Orientem explanans S. Cyrillus, cuius ſæpè mentionem feci, hæc inquit,Quando abrenuncias ſathanæ,omni teſtamento,veterique pacto in inferno cum eo inito reſciſſo, aperitur tibi paradiſus Dei, quem plantauit ad Orientem, vnde propter præuaricationem primus pater noſter fuit expulſus, cuius rei ſignum eſt,cum ab Occidente conuerteris ad Orientem,qui lucis eſt locus.Omnes alias baptiſmi ceremonias à Clemẽte expoſitas, Dionyſius,Tertullianus,Cyprianus,Cyrillus, Auguſtinus,& denique priſci omnes agnoſcunt.

CAPVT 47.continet hymnum Angelorum, quem quoniam, S. Hilarius, paucis mutatis, in latinum conuertit, atque in miſſam incluſit, Concilium Toletanum quartum,& quidam alij eum huius hymni auctorem faciunt.

Ex libro octavo.

In Capite primo, in quo ſermo eſt de Epiſcopis improbis, quaſi ij non ſint veri Epiſcopi, caue ne hæc ſententia tibi ſit occaſio ſequendi errorem Huſſitarum negantium Epiſcopũ, preſbyterúmue mortali peccato obſtrictum eſſe Epiſcopũ, vel preſbyterum. Non enim ita eſt accipienda Clemẽtis ſententia, quaſi velit eos, qui huiuſmodi ſunt, amittere poteſtatem, quam in ordinatione acceperunt, ſed eos negat eſſe Epiſcopos, quatenus officia ac munera, quibus funguntur, non ſunt grata atque accepta Deo, imò neque electio ipſorum ei tribuitur, ſed hominibus. ſunt igitur hi Epiſcopi quoad poteſtatem: non ſunt Epiſcopi, quoad Deum attinet, quia Inſtitutiones ipſorum, atque officia, quæ poſtea exercent, non ſunt probata Deo. Ioannes Chryſoſtomus hanc quæſtionem pertractans, ad eius explicationem produxit Clementis ſententiam, cuius verba audiamus. Diaconis autem
» & Preſbyteris ſecundum præuidentiam ſuam,
» illis videtur Deus iniungere miniſterium Dia-
» conatus aut Preſbyteratus, qui ſunt iuſti: qui au-
» tem inueniuntur iniuſti, illos ordinaſſe homi-
» nes videntur, non Deus. Ab exitu ergo rei co-
» gnoſcitur, qui à Deo ordinatus eſt, & qui ab ho-
» minibus. Qui enim miniſterium ſuum bene cõ-
» ſummauerit, apparet quia ex Deo fuerat ordina-
» tus: qui verò miniſteriũ ſuum non bene cõſum-
mauerit, ex hominibus ordinatus eſt. Quomodo autẽ quidã ſacerdotes ex hominibus ordinãtur,

manifeſtè in libro octauo Canonum Apoſtolorum dicitur. Hieronymus quoque in cōmentariis in Epiſtolā ad Galatas aſſeuerat, eos eſſe ab hominibus ordinatos, qui indignè, fauore populi, patientiam Domini contemnentes, diuino ſacerdotio contra meritum ordinantur. Tales igitur non ſunt ſacerdotes. Hoc eſt, Deus non elegit eos, vt eſſent ſacerdotes, neque ipſorum muneribus acquieſcit diuini beneplaciti conſentio, quanquam ex vi ordinationis conſequuntur diuinitus ſibi delatam poteſtatem.

In Cap. 3. vide id, quod etiam in Dionyſio legitur, ſignum externum, quo inſtituuntur Epiſcopi & cœleſtem accipiunt poteſtatem, eſſe impoſitionem libri Euangeliorum ceruicibus illorum, qui inſtituuntur: cuius rei rationem cognoſces ex eodem Dionyſio, ex qua plura poſſunt intelligi, quàm mihi modò breues annotationes ſcribenti, & offenſiones vitanti, explananda videntur.

In eodem Capite tertio, Pater appellatur cunctorum opifex per Chriſtum, qui (vt diximus) eſt ars & ſapientia patris, per quam facta ſunt ſæcula.

In quarto præcipit Catechumenis, vt ſe commendent Deo ingenito per Chriſtum, & meritò, per eum enim habemus acceſſum ad Patrem.

In nono & decimo cap. qui illuminantur, ſunt ij Catechumeni, qui de fide inſtructi, & diu in Eccleſia verſati, breui erant ad baptimum acceſſuri.

In cap. decimo ſexto, attende verba præfationis,

nis,quibus etiam nunc vtimur,ab Apoſtolis manaſſe ácne conſtitutio nouitatis ſuſpitionem tibi afferat,lege Cyrillum, qui in myſtagogicis orationibus hunc ipſum Liturgiæ morem expoſuit, totidem verbis de Clemente tranſlatum. ex quo facilè intelligitur liturgiam Clementis Hieroſolymis in vſu fuiſſe.eadem verba leguntur in Baſilio,& Ioanne Chryſoſtomo,Iuſtinus,& ſi verba non retulit,tamẽ eorum vim expreſſit.In eodem cap.dicitur Filius voluntate & potẽtia Patris generatus: quibus verbis explanatur recta de origine filij ſententia. eſt enim potentia generatiua Patris principiũ generationis filij, cuius æterna voluntas eſt comes.

In cap.17.[*vt oſtendat hunc panem corpus Chriſti tui.*] hoc eſt vt efficiat, hanc enim vim habet Græcum verbum. Eadem verba ſunt in Liturgia Iacobi, Baſilij, Chryſoſtomi, quæ nemini ſuſpitionem afferre debent, quaſi aliis verbis, quàm iis,quæ à Domino accepta ſe nobis tradere affirmat Paulus,putauerint ij Patres panẽ & vinum in corpus & ſanguinem conuerti.conſtans enim & perpetua fuit omnium patrum ſententia,verbis Domini tantum myſterium adminiſtrari. Quod verò hoc loco dicitur,ad ſuperiora verba reſpectum habet,& ad illa referri debet.vt enim quæ ante conſecrationem dicuntur,ad oblationem corporis & ſanguinis Chriſti dirigẽda ſunt, ſic quæ poſt conſecrationem myſtice precatur, & facit ſacerdos,ad vnum peractæ conſecrationis actum trahuntur.Sacerdos ante conſecrationem tenens manu patenam, & calicem, dicit ſe

offerre hoſtiam immaculatam pro peccatis, & calicem ſalutaris,quæ actio reſpondet oblationi corporis & ſanguinis faciendæ, tunc anticipatione quadam ſacerdotis mente atque propoſito conceptæ,ita poſt conſecratam Euchariſtiam inuocatur Spiritus ſanctus illorum munerũ ſanctificator,& peracti operis vnà cum Patre & Filio effector,quæ inuocatio non eſt ſeparanda à priore actione,qua ſacerdos,verba Domini proferens,panem & vinum conſecrauit,ſed ad eundem actum reuocari debet,imò ad idem temporis momentum, quo illa admirabilis conuerſio facta eſt. nam cùm omnia ſimul,atque vno tempore fieri non poſſint,ordine,ac temporis interuallo diſponuntur.quæ verò ſermone & tempore diuiduntur,cogitatione atque intelligẽtia ſunt in vnum coniungenda. Græci cùm in Concilio Florẽtino interrogati eſſent, cur poſt verba Domini prolata, quibus cõſecratio abſoluitur,precarentur Deum vt panem & vinum in corpus & ſanguinem conuerteret, reſponderunt, ſe conſtanter credere conſecrationem verbis Domini perfici,preces autem illas eam vim habere,atque idem valere, quod in Latinorum Liturgia oratio, quæ poſt conſecrationem dici conſueuit.
„ Supplices te rogamus omnipotens Deus, iube
„ hæc perferri per manus ſancti Angeli tui in ſu-
„ blime altare tuum, in conſpectu diuinæ maie-
„ ſtatis tuæ.

In cap.18. habetur oblatio pro Prophetis, Apoſtolis & Martyribus, quæ fortè alicui videbitur abſurda, eo quòd iniuriam (vt inquit Au-

guſtinus) facit Martyri, qui orat pro Martyre. Tu verò intellige hoc loco non modò nihil abſonum fieri, ſed etiam maximè pietatem coli. audi autem non me, ſed Cyrillum, cuius nomē toties repetiui, hanc ſanctorum memoriam exponentem iis verbis, Atque hoc ſacrificiū tibi offe-
» rimus, vt memores ſimus, primùm eorum, qui
» dormierūt, Patriarcharum, Prophetarum, Apo-
» ſtolorum, Martyrum, vt Deus orationibus &
» interceſſionibus ipſorum noſtram deprecatio-
» nem ſuſcipiat. deinde vt in memoria habeamus
» ſanctos patres, qui dormierunt, atque Epiſco-
» pos, & denique omnes, qui nos præceſſerūt, ma-
» gnam vtilitatem credentes acceſſuram eorum
» animabus, pro quibus offertur, ex oratione ſan-
» cti & tremendi ſacrificij. Habes in Cyrillo duplicem ordinem dormientium, quorum in ſacrificio fit mentio, vnum cōſtantem ex Patriarchis, Prophetis, Apoſtolis, Martyribus, qui ideo memorantur, vt noſtræ neceſſitatis ipſi memores, rogent Deum pro nobis, alterū ordinem eorum, quorum neceſſitati nos oratione & ſacrificio ſubuenimus. Præter hæc, que dicit Cyrillus, videtur Chriſtianæ pietati maximè cōſentaneum, vt ſacrificium etiam pro Patriarchis, atque Apoſtolis offerri dicatur, non quidem ad delictorum expiationem, ſed ad gratiarum actionem. aguntur enim gratiæ Deo, quòd illi athletæ, & pugnatores magni, poſt tot ſuſceptos labores, & gloriam Dei celebratam, dignam ſuo certamine gloriam acceperunt. De aliis autem, quibus ſacrificio opem præſtamus, nihil iam attinet

dicere, cùm continuata traditione, conſtantíque omnium patrum teſtificatione, certum iam ſit ab incunabulis Eccleſiæ, toto Orbe Chriſtiano, atque omnibus temporibus, mortuorum memoriam ſupplicationibus & ſacrificiis cultam ac celebratam fuiſſe.

In Cap.17. memoratur impoſitio manuum, quæ fiebat Diaconiſſis, quod pugnat cum decimo nono Canone Concilij Nicæni, negante Diaconiſſas manuum impoſitionem habere. Item quod dicitur de imponenda manu Hypodiaconis, & iis, qui in minoribus gradibus collocantur, eſt omnino mihi dubium, cùm canonica auctoritate conſtet, manuum impoſitionem infra diaconatum nõ deſcendere.

In Cap.35. ne ſit tibi mirum creaturam, De inuocatione, ſolemnique precatione ſanctificatam, adipiſci facultatem expellendorum morborum, quæ etiam dæmones fugare ſoleat. refert S. Thomas ſe in hiſtoriis legiſſe, Anachoretas, qui in Ægypti ſolitudine vitam ducebant, vicinis mittere ſolitos oleum benedictum ad curandos morbos idoneum.

In eodem cap. ancilla libidini domini obſequens recipitur. cùm enim ipſa ſui corporis poteſtatem non habeat, meritò culpa non in eam, ſed in dominum eſt reiicienda.

Praeceptio quieſcendi diebus Apoſtolorum, fortè poſt tẽpora Apoſtolorum adiecta fuit. quanquam incredibile non eſt Apoſtolos ſuum exitum in Dei gloriam, & fidei propagationem futurum proſpicientes, voluiſſe, vt iis

diebus fideles in commemorandis eorum certaminibus & Chriſti nomine celebrando eſſent occupati.

Constitvtio iubens ſeruum & ancillam & ſeparari: intelligenda eſt, ſi ij inuitis dominis, ſeu omnino non iuſtis nuptiis ſint copulati.

In Calce vltimi Capitis, in quo de inſtitutione ſacrificij agitur, habentur verba quædam, quę anſam præbere poſſent, vt ij libri ſint contemnendi. Inducuntur enim treſdecim Apoſtoli dicentes ſe à Chriſto ordinatos: quod mirum eſſet ſi Chriſtus omnium Eccleſiæ munerum inſtitutor, & auctor, ſuam excellentem poteſtatem ſacramentis alligaſſet, vel eam certis finibus circumſcriptam, vnum in locum incluſiſſet. Matthias ſupra quem cecidit ſors, hoc eſt (vt Dionyſius interpretatur) ſignum viſibile apparuit, vt Apoſtolus, ſic ſacerdos à Domino eſt electus: Paulum, non ab hominibus, neque per homines electum, omnia munera ab eo accepiſſe, cenſendum eſt, qui eum vas electionis inſtituit. Subiungit Clemens in perſonam Apoſtolorũ. Qui propter nos factus homo, & ſpirituale ſacrificium Deo ſuo & Patri offerens, ante paſſionem nobis præcepit ſolis, vt hoc faceremus, quanquàm nobiſcum eſſent alij, qui in illum crediderant. Iis verbis aiunt Clementem cenſere treſdecim Apoſtolos fuiſſe cùm Dominus myſticam cenam celebrauit. Quæ tamen verba non ſunt referenda ad ſuperiora, ſed intelligen-

da ſolùm de iis, qui tunc præſentes fuerunt. Noſti enim ex mea obſeruatione, Clementis morem ita inducentis Apoſtolos loquentes, vt ſermo præſens ad præterita referatur, & quamuis omnes loqui videantur, iis tamen ſolis tribuatur narratio, qui rei, quam exponunt, præſentes interfuerunt.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

FINIS.

RERVM ET VERBORVM MEMORABILIVM, quæ his Clementis libris continentur, Index locupletiſsimus.

GVIDO MELDINÆVS ANGL. LECTORI SALVTEM.

Si iudice hoc noſtro commodè vti volueris, numerorum notas deprauatè multis in locis ex improuiſo appoſitas emendabis, & vbi literam A, inuenies, rem aut vocem, quam inuenire volueris, in cartæ fronte perquires, vbi autem B, in tergo: & laborem noſtrum boni conſules.

A

ABrenuntiatio Sathanæ per baptizandum. Fol.120. a

Abyſſus vaſto hiatu comprehenſa. 135. a

Accuſatus iniuſtè, beatus eſt apud Deum. 11. b

Accuſatores quales eſſe oporteat. 39. a.b

Accuſatoris mores & qualitates diligenter ſcrutetur iudex. 39. b

Accuſatoribus & calumniatoribus facilè non eſt credendum. 32. b.& ſeq.

Æquinoctium verni tẽporis obſeruandũ. 79. a
Affectiones, niſi maiori freno compeſcantur, cum homine conſeneſcunt. 143. b
Agapæ à Domino, nomine conuiuij nominatæ. 28. b
Agricolæ erant Iudas & Iacobus. 48. b
Alienigena & non Leuita offerre & ad altare ſine ſacerdotibus accedere non poterat. 28. a
Altare Dei eſt vidua. 28.a.52. a
Amuleta facientes improbantur. 146. a
Andreæ ſub perſona loquitur Clemens. 128.b
Angeli placidi, animarũ piarum cuſtodes. 150. a
Anima corpori formato in vtero, conciliatur. 118. b
Anima incorporea. 89. a
Anima ex nihilo creatur. 135.a.b
Animæ immortalitatem qui olim negauerint apud Iudæos. 85. b
Antitypa myſteria corporis & ſanguinis Chriſti. 75.b.76.a. &.111.b
Antitypum corporis Chriſti offerre. 102. b
Antichriſtus, mundi deceptor, veritatis hoſtis, mendacij patronus. 113. b
Anuli aurei ſcortationis inditia. 3. a
Apis Ægyptiorum. 4.b.96.b
Apim Ægyptium olim coluerunt Hebræi. 74.a
Apis ictu aculeũ perdit, ſteriliſque redditur. 56.b
Apoſtoli conſtitutionum à Clemẽte ſcriptarum authores enumerantur. 91.b
Apoſtoli Chriſti à Caipha, Alexandro & Anna ſæpe plagis affecti. 66.b
Apoſtolorum ſucciſſiuæ operæ, ne otioſi come-

derunt. 48.b.& ſeq.
Apoſtolos duodecim loquentes inducit Clemens. 52.a
Apoſtolorum epiſtola. 90.b.& ſeq.
Aqua in baptiſmo cur. 57.b
Aqua in potum & mundiciem à Deo creatá. 134.b
Aquæ myſticæ benedictio. 121.a.b
Aquæ benedictæ vis. 144.b
Aquila & Nicæta, Clementis Epiſcopi & ciuis Romani fratres. 87.a
Argẽtei triginta in domus figuli emptionẽ. 75.a
Auarus qui argentum aliis non impartitur ſerpenti ſimilis. 60.b
Andreæ lectionem legis, Euangelij & Prophetarum quibus non licet. 34.a
Augurij ſtudium ad idololatriam homines perducit. 106.b
Auream palam digitis non geſtandum eſſe. 3 a

B

Balnei hora mulieri quæ congrua. 7.a
Balneo viri non muliebri, vir vtatur. 4.b
Baptiſmo in ipſo quæ fiunt myſticè, enarrantur. 57.b
Baptiſmum iterare non oportet. 92.a
Baptizatus vnguento vngitur. 121.b
Baptizandus adultus, ieiunet. 110.a
Baptizare non debent mulieres. 54.a.b
Baptizare qui poſſunt. 54.b.55.a
Baptizandi ſunt pueruli. 92.b
Baptizandi forma. 57.a.b

Barbæ pili non ſunt corrumpendi. 5. b
Barba carere mulieribus decorum, viris non item. ibidem 3. b
Bartholomæi ſub perſona loquitur Clemens. 142. a. b
Baſmotheorum hæreſis. 85. b
Benedictio aquæ & olei. 144. b
Benedictio primitiarum. 149. a. b
Benedictio magna, & parua. 54. b
Bigamia poſt profeſſionem iniqua habenda eſt. 50. a
Bruta animæ rationalis expertia nō eſſe qui crediderunt. 88. a

C

Cadauer, funus & ſepulchrum, tangētis animam non fœdant. 100. b
Cadauera ſanctorum ſancta. 103. a
Caiphas falſi nominis Pontifex prophetauit. 125. b
Caiphas ſibi mortem conſciuit. 126. a
Calumniator conuictus, non eſt ſine nota relinquendus. 40. a
Calumniator quo pacto puniendus ſit. 36. a. b
Canere carmen Ethnicum & cantilenam meretriciam non licet Chriſtianis. 73. a
Canones de Epiſcopis, Preſbyteris, Diaconis & reliquis clericis. 144. a
Canones varij Pauli Apoſtoli. 145. a. & infrà
Capillos in vnum complicare, diſcerniculo, diſcriminare, clamiſtriſque criſpare & flauos facere non licet. 3. a

Captiuos redimere oportet. 63.a
Cathecumeni ab Epiſcopo benedicēdi, 129.a.b
Cathecumeni quo pacto inſtituendi. 119.a
Cathecumenis martyrium in veriorem baptiſmum cedit. 68.b.& 69.a
Cauſas in ſecunda ſabbatorum oportet cognoſcere. 38.a.b
Chariſmata à Deo per ſpiritũ dãtur. 123.b.124.a
Chariſmata quæ ſint. 124.b
Choraules. 145.b
Chriſtus quorum delictorum à Iudæis inſimulatus. 75.b.76.a.& ſeq.
Chriſtus cur ieiunauerit. 110.a
Chriſtus non ſeruata Romanarum legũ diſpoſitione morti addictus. 76.a
Chriſtus ex Iuda ortus. 89.a
Chriſtus pacis via eſt. 21.b
Chriſtus viri in via iuſtitiæ ambulantis caput eſt. 5.b
Chriſtus prius facere,poſtea docere cœpit.10.b
Chriſtus venit peccatores ſaluare per pœnitentiam. 24.b.& ſeq.
Chriſti reſurrectio,pignus eſt & arra noſtræ futuræ reſurrectionis. 70.a.b
Chriſti ſanguis. 45.a
Chriſtum ex cubitu Ioſeph & Mariæ natum qui olim opinati ſint. 85.b
Chriſtum qui iterum crucifigant. 92.b
Chriſtũ negare,exitialis & tremẽda res eſt. 67.a
Chriſtiani laus præclara, cum nullo habere negotium. 37.b
Chriſtiano tranſactio potius, quàm lis conue-

nit. ibidem 37. b
Chriſtianum eſſe, in noſtra eſt ſitum poteſtate. 125. b
Chriſtiani olim ad Monomachias olim damnabantur. 63. a
Ciborũ bonorũ vorator non ſit Epiſcopus. 9. b
Clemens Apoſtolorum cooperator. 94. b
Clemens Epiſcopus & ciuis Romanus, Pauli coapoſtolus. 87. a
Clementis Epiſcopi fratres Niceta & Aquila. ibidem 87. a
Clero ex ipſo quilibet in ciuis figuram conſtitutus. 27. b
Cœmeteria Apoſtolorum ætate. 102. b
Cœmeteriis in ipſis conuenire ad legendos ſacros, & pſallendum in his pro defunctis. ibidem 102. b. & Miſſæ celebrabantur. ibid. 102. b
Coëundum non eſt cum vxore menſtrui tempore, ne filij cum morbo naſcantur. 102. a
Coëundũ non eſt cum vxore pregnãte. ibi. 102. a
Collyriũ acre vulnera tumentia cõplanat. 35. a
Coma neuticàm nutrienda eſt. 3. a
Concordes in pietate eſſe debemus. 43. a
Concupiſcẽs vxorem alienam, aut rem, niſi eum pœniteat, iam mente eſt fur & adulter. 1. b & ſeq.
Condemnans aliquem iniuſtè, contra ſeipſum pronuntiat. 36. a
Conditoris Dei varia opera enumerãtur. 114. b. & ſeq.
Confeſſor non ordinatur. 143. a

Conſuetudo piorum impiis ſæpe vtilis. 63.a.b
Controuerſia & altercatio, Chriſtiano homini non eſt conueniens. 37.b
Contumeliam pro contumelia non debemus rependere. 2.a.b
Conuiualia præcepta nonnulla. 28.b.& ſeq.
Corpus & ſanguinis Chriſti. 140.a
Corpus domini cum timore miniſtrare oportet. 44.b
Cum timore accipiendum. 45.a
Crucis Trophæo ſe ſignabat Pontifex ſacra myſteria celebraturus. 134.a
Cultus corporis prohibetur. 2.b
Cupiditas omnis & iniquitas fugienda eſt. 1.b
Curioſum de iis, qui malè & perditè viuunt neminem eſſe oportet. 3.b

D

DÆmonis mali retia multa. 7.a
Dæmones qui eiiciunt, non omnes præditos pietate. 125.b
Dæmones inſcitia oppreſſi. 126.a
Dæmonibus nulla pietatis ſcintilla ineſt. ibidẽ 126.a
Dauidis hymnos pſallere oportet. 3.b
Deabus Græci ſacrificulas inſtituebant. 54.b
Decalogum legis, Chriſtus in Euangelio in ſummam redegit, ſtabilit, ac perficit. 1.b
Decimæ & primitiæ quæ erant olim, nunc oblationes ſunt. 27.a
Decimæ ad quid offerrentur. 145.a
Decimas dari pręcepit Chriſtus in Euãgelio. 31.b

Delectationis noſtræ cauſa, à Deo aliqua creata. 149.b
Delictis diuerſis, pœnæ diuerſæ imponendæ ſunt. 84.a
Deus pœnitentibus,priſtinam dignitatem reſtituit. 24.a
Deus natura inuiſibilis. 141.a
Deo quo tempore gratiæ agendæ. 32.b
Deuteroſes. 4.a
Diabolus in die iudicij condemnabitur. 113.b
Diabolus multa prædicit.. 125.b
Diaconus quæ curare debeat. 37.a
Diaconus pro quibus orare debeat. 44.b
Diaconus Chriſti figuram habet. 27.b
Diaconus omnia ad Epiſcopum referat. 37.a
Epiſcopi eſt auditus, oculus, os, cor, anima. ibidem 37.a
Diaconus ſine Epiſcopo nihil agat. 30.a
Diaconi auctoritas & Diaconiſſæ. 144.a.b
Diaconi in templo cura. 44.a.b
Diaconi ordinatio. 142.a
Diaconi ad portã virorum, in Eccleſia maneant. 133.b
Diaconi peccatorem eiectum ab Epiſcopo, teneant & pro eo Epiſcopum rogent. 16.b
Diaconi ſeptem Iacobo. 42.b
Diaconorum dignitas quæ ſit. 29.b
Diaconiſſa, ad introitus mulierum in templum maneat. 44.a
Diaconiſſa ad mulierum miniſteria eligebatur. 57.a
Diaconiſſæ ordinatio. 142.a.b

Dies dominicus, dies eſt hilaritatis, & lætitiæ. 73.a
Die dominico nihil præter ſanctitatem dicere aut facere licet. ibid.73.a
Dies ſequens quid pariat, neſcimus. 92.b
Diuites non reuereatur Epiſcopus, nec aſſentatione ſibi conciliet. 9.b
Diuitiarum non eſt æterna poſſeſſio. 114.a
Dynaſta. 27.b.& 151.a
Dyſtrus menſis. 79.a
Dogmatum abſurdorum auctores. 86.b.& ſeq.
Domini corpus in Euchariſtia. 44.b
Domini aduētus ſecūdus cum terræ motu. 113.b
Dom̄i quando pſallendum. 147.a.b
Dominicus dies reſurrectioni dicatus. 82.a
Dona varia fidelibus variis largita. 125.a

E

EBionei hæretici Apoſtolorum temporibus exorti. 85.b
Eccleſia Dei, pax eſt, & portus tranquillus. 20.b
Eccleſia catholica, eſt Dei plantatio & vinea. 1.a
Eccleſia ab ipſa qui abſcindendi ſint. 34.a. & ſeq.
Eccleſia manè ac veſperè quotidiè à populo frequentanda. 45.b.46.a
Eccleſia ordinis & diſpoſitionis eſt magiſtra. 145.a
Eccleſia conſtat ex integris & piis mēbris. 36.b
Eccleſiæ forma quæ eſſe debeat. 43.b.& ſeq.
Eccleſiæ aſſidentes, de Eccleſia alendi. 26.a.b
Eleemoſynæ pauperibus pro defunctis. 150.b

Eleemoſynas vt pauperibus præbeat, populum moueat hortetúrque ſacerdos. 62.b.& 63.a
Eleemoſynis & fide, peccata purgantur. 107.b
Energumeni, id eſt vexati ab immundis ſpiritibus. 129.b
Enoch & Elias mortem non ſunt experti. 70.a. & 150. a
Epibatæ. 43.b
Epiſcopus Eccleſiæ medicus eſt. 20. b
Epiſcopus mediator Dei & fidelium. 26.a.b verbi miniſter, & ſcientiæ cuſtos. 27.b
Epiſcopus in iudicando, Dei ſententiam ſequatur. 22. a
Epiſcopus meditatione, ac ſtudio inuigilet in dominicis libris. 9.b
Epiſcopis non debet eſſe turpis lucri cupidus, nec fideiuſſor, nec aduocatus. 10. a
Epiſcopus os Dei. 29.b
Epiſcopi dignitas. ibidem 29.b
Epiſcopus Dei dignitate ornatus eſt. 27.b
Epiſcopus vnius vxoris, quæ ſemel nupſerit, vir. 8. b
Epiſcopus Regibus, Principibus, Dominis, & ſacerdotibus omnibus præeſt. 12.b.& ſeq.
Epiſcopus peccatoris culpam in ſe transferat. 20.a. & 26.b
Epiſcopus quomodo & à quibus eligeretur. 126.b. 127.a
Epiſcopus laicorum ſibi ſubiectorum ſcopus eſt. 26.b
Epiſcopus Laico ſeditioſo nō debet obſequi. 15.a
Epiſcopus nō minor ſit annis quinquaginta. 8.a

Epiſcopus imperitia, aut nequitia cumulatus, Epiſcopus non eſt. 126.a
Epiſcopo ſubditi, eius ſunt propinqui. 9.a
Epiſcopus ſine iudicio parcens peccatori, in culpa eſt. 12.a. quomodo iudicare debeat. 12.b
Epiſcopus poſt Deum, noſter pater, Dux, Rex, & Dynaſta. 27.b
Epiſcopus redargutos, qui ad bonā frugem non redeunt, vitare debet. 12.a
Epiſcopus à quot Epiſcopis ordinaretur. 59.a
Epiſcopus etiam iuuenis eſſe poteſt. 8.a
Epiſcopus à quot Epiſcopis ordinandus. 144.a
Epiſcopus quando deponi poſſit. ibid. a
Epiſcopi, prouentus Eccleſiæ ſoli cōſumere non debent, ſed & egenis diſtribuere. 25.b
Epiſcopi auctoritas. 144.a
Epiſcopi ſedes in templo, quo loco eſſe debeat. 43.b
Epiſcopi viuentibus Apoſtolis ordinati. 122.a.b
Epiſcopi Chriſtum ſibi ipſis tanquam ſcopum proponere debent. 25.a.b
Epiſcopi victus, & veſtitus qualis eſſe debeat. 25.b
Epiſcopum qualem eſſe oporteat. 8.a.b.9.a.b. 10.a.b.12.a.17.a.b.20.b.21.a.25.a.b.43.b.44.a
Epiſcopum perſonarum acceptorem eſſe non oportet. 9.b
Epiſcopum de omnibus ſollicitum eſſe oportet. 18.b
Epiſcopo ſermone vel factis detrahens, Deum offendit. 30.a
Epiſcoporum ordinationis inuocatio. 127.b

Epiſcoporum dignitas quæ ſit. 29.b
Epiſcoporum actiones, & diſpenſationes à nobis non ſunt in examen vocandæ.32.a.nec ij iudicandi. 32.b
Epiſcopis quomodo obedire oporteat. 19.b
Epiſcopi laicos vt filios diligant. 19.b
Epiſcopis ligandi & ſoluendi ſuper terram, eſt à Chriſto tributa facultas. 13.a.18.a
Epiſcopatus onus non eſt facile nec leue. 26.b
Eporciſta non ordinatur. 143.b
Euangelium dum legitur in templo, Diaconi & laici cum ſilentio aſſurgant. 44.a
Euangelium quomodo Epiſcopus debeat interpretari. 9.b.& ſeq.
Euangelium quarum ſit ſcripturarum complementum. 4.a
Euchariſtiæ acceptabilis oblatio. 102.b
Euchariſtiam ſacram accipientes, quid conſequantur. 139.b.140.a.b
Exempla pœnitentiæ. 22.a.b.& ſeq.
Experientia peccatorum deuitanda eſt. 13.b
Ezechielis locus declaratur. 10.b

F

FAciei medicamen non eſſe adhibendum. 3.a.6.b.7.a
Fato & fortunæ peccata tribuebāt Phariſæi.85.b
Femoralia, & crepidas improba arte conſuere non licet. 3.a
Feruor iuuenilis ætatis ad fornicandum propenſus. 64.a
Feſtæ cur Deus præceperit. 117.a

Feſti dies qui. 74.b
Fides Chriſtiana clariſſima. 29.b
Fidem infirmam habentibus, opem ferre oportet. 15.a
Fideles coram infidelibus non litigent. 37.b
Filiorum ſanctitas, patrum gloria. 111.a
Flabello ad abigendas muſcas à poculis ſacrificantium, vtebantur Diaconi. 133.b
Flabella ex tenuibus membranis, pauonũ pennis, aut velo tenui. ibid.
Fœminarum diuerſæ ætatis, & conditionis, loca in templo. 44.b
Fornicatio eſt propriæ carnis corruptio. 101.a.b
Fortuito caſu omnia conſtare, qui olim opinati ſint apud Iudæos. 85.b
Fratrũ falſorum conſuetudo fugiẽda eſt. 66.a.b
Fucare faciem non debent mulieres. 6.b

G

GEntilium libros haudquaquam eſſe legendos. 4.a
Gorpyæus menſis. 80.b
Græci reſurrectionem non credebant. 70.b
Græcorũ impietates omnes fugiendæ ſunt. 48.a
Gratiarum agendarum formula. 111.a.b
Gratiarum actio nocturna. 148.a

H

HÆreſis non vna apud Hebræos. 85.b
Hæreſes vnde ortæ ſint. 86.a
Hæreticorũ abſurdæ quædam opiniones. 99.b
Hæreticorum ſocietas fugienda eſt. ibid.& ſeq.

Hæreticorum multi errores enumerantur. 88.a. & infrà
Hegeſippus & Tertullianus in ſummis citati. 48.b
Helluones,& viri nequam ſubſidio indigni ſunt. 9.a.b
Hemorobaptiſtæ hæretici. 85.b
Heſſæi hæretici. ibidem.
Hircum Deſium, vel Mendeſium, qui coluerint Iudæi. 74.a
Homo mundi ornamentum. 115.a.& 135.a
Homo iniquus ab Eccleſia ſegregandus. 17.b
Hominibus omnibus benefacere oportet. 50.b. & ſeq.
Homicidium magiſtratibus iuſtum. 105.a
Honorandus quilibet pro ſua dignitate. 145.a
Hoſtia Miſſæ,rationalis & incruenta,à ſacerdote per Ieſum magnum Pontificem ad altare adducitur. 26.a
Hypodiaconi in templo ad portam mulierum maneant. 133.b
Hypodiaconi auctoritas. 144.b
Hypodiaconi ordinatio. 142.b

I

IAcobus frater Domini, Epiſcopus Hieruſalem. 122.a
Iacobi ſub perſona loquitur Clemens. 133.b. 143.a.147.b
Idololatria nullum peccatum grauius eſt. 24.b
Idololatria fugienda eſt. 73.b
Ieiunans die dominico,peccat. 82.a

Ieiunandum. 74.b.77.a.79.a.b.81.b.82.a.110.a
Ieiunandum quibus diebus, & quibus non ieiunandum,& cur. 110.b
Ieiuniis peccatorē Epiſcopus affligat. 16.b.17.b
Ignis cur à Deo creatus. 134.b
Impiorum pecuniã accipere coacti ſacerdotes, in quos vſus eam erogare debeant. 63.a.& ſeq.
Impœnitẽtes atque omnino obdurati, ab Eccleſia abſcindendi. 35.b.36.a.b
Incantationes & vaticinia fugere oportet. 48.a
Incarnationis Seruatoris noſtri ſermo imperfectus, inderiſum ab infidelibus ne trahatur periculum eſt. 51.b
Indigenti cuilibet benefaciendum. 50.b
Indignorum largitiones non accipiendas eſſe. 53.b.61.a.b.62.a.b
Infirmis in fide,opem ferre oportet. 15.a
Initiatum qualem eſſe oporteat. 11.b
Innocentem eiiciens, & redeuntem non recipiens, fratricida eſt, & interfectore audacior. 21.b.& ſeq.
Ioannes Chriſti ad pectus cur recubuerit. 75.a
Ioannis in perſona loquitur Clemens. 44.a. 62.a.75.a.141.a
Iobelæum. 117.a
Ioias ſeptimo anno præfuit populo. 8.b
Ioſias octo annos natus regnauit. ibidem.
Ira Satanæ amica, quæ ſit. 33.a
Iſraël,terrena Eccleſia. 116.a
Ite in pace in fine Miſſæ. 141.a
Iudas auarus.75.a. loculos habebat, pauperum res furabatur. ibid.

Iudas, confeſſionem ſonat. 46.b
Iudas cum Dominus diſcipulis myſteria tradidit, non aderat. 75.b.76.a.b.& ſeq.
Iudas fur erat & pauperum facultates ſurripiebat. 75.a
Iudæi Apoſtolorum ætate diſperſi, & vagi. 99.a
Iudæi excidium Hieruſalem & Chriſti fidem latè diffundendam, inſcij prædixerunt. ibid.
Iudæos iuſtis ſuis vti, non ſinebant Romani. 99.a
Iudex perſonarum non ſit acceptor. 35.b. qualis eſſe debeat. 39.a.b. partem vtranque audiat. 40.a.b
Iudices velum interiiciebant, cauſam diligentius cognituri. hac de re Magius in Miſcellaneis. 40.b
Iudices Ethnici quomodo cauſas cognoſcerent. 41.a
Iudicandum non eſt, reo non audito. 21.a.b
Iudicare quenquam temerè non oportet. ibidem
Iudicio alterius qui præeſt, ſimilis eſt ei qui caudam canis manibus tenet. 40.b
Iurare per elementa, vel cœleſtia corpora, non debemus. 74.a
Iuſiurandum iuſtum ſaltem iurandum. 105.b
Iuſta mortuorum, quibus diebus facienda. 150.b
Iuſta cùm peragerentur, comedebant ſacerdotes. ibid.
Iuſtitia noſtra quo pacto abundet. 31.b
Iuſtus viuens cum iniquo, cum eo non perit. 14.a

Iuueniles perturbationes, & externæ calumniæ, qua ætate ſuperentur. 8.a

L

LAborem detrectans non manducet. 49.a
Labori vnde victus comparetur, indulgendum. 48.b
Laicus ſacerdotis munus ſibi non arroget. 28.a. 54.b
Laicos Diaconis quomodo oporteat parere. 29.b
Lauare cum viro mulier non debet 7.a
Lectoris ordinatio. 143.a
Legem naturalem non ſuſtulit Chriſtus, ſed inducta per Deuteroſim, quanquam non omnia extinxit. 98.a.b
Liberorum procreatio pura eſt. 101.b
Libidini ſine pudore inſeruiendum eſſe, hæretici nonnulli affirmabant. 88.a
Libri ſubditij ſacris ſcripturis non adnumerãdi, qui ſint. 93.a
Libri in templo legendi. 44.a
Libri externi & falſi Prophetæ, leues à fide abducunt. 4.a
Libris à quibus abſtinere oporteat. 4.a.b
Libros Gentilium haudquaquam eſſe legendos. 4.a
Locus non ſanctificat hominem, ſed homo locum. 147.a
Loca in Eccleſia quomodo diſtribuenda. 43.b. & ſeq.
Loth hoſpitalis. 42.b

Loti manè vt orare debeamus præcipitur. 146.a
Ludius. 145.b
Lux è theſauris prolata. 134.b

M

MAgia prohibetur. 105.b
Magiſtratus Regis, vt Dei miniſtri honorandi. 108.b
Magiſtros nobis Dei ſermonem explicantes, parentibus pluris ducere oportet. 107.a
Maledicere alienum à Chriſtiano. 56.b.& ſeq. 105.b.& ſeq.
Malorum Ilias vnde proueniat. 109.a
Maledictum in caput iniuſtè maledicentis reuertitur. 56.b
Mandatorum decem admonitio. 32.a.b
Mandræ ſimilitudinem habet Eccleſia. 44.a
Manuum impoſitio, cōciliabat credentibus Spiritum ſanctum. 34.b.& ſeq.
Manus cur abluant ſacerdotes. 133.b
Maranatha. 112.a
Martyr ſanctus, quis efficiatur. 65.a
Martyribus pro ipſis oratio in cœmeteriis. 102.b
Matthæi ſub perſona loquitur Clemens. 25.a. 33.b.44.a.142.b.144.b
Mediator Dei & fidelium Epiſcopus. 26.a
Memoria Martyrum colenda eſt. 139.a.b
Memoriæ defunctorum celebrandæ. 150.b. & quibus diebus. ibid.
Mens animæ auriga, ſenſibus præfecta. 115.a
Menſtrua Deo non odioſa. 101.b
Menſtrua in mulieribus, cur à Deo inſtituta.

ibidem.
Menſtruis apparentibus, cum mulieribus non coëundum. 102.a
Milites quales eſſe debeant. 145.b
Miraculis impij omnes non ducuntur. 124.a
Miſſa ſanctum myſterium. 140.a.b
Miſſæ ſacrum. 133.b.& infrà
Miſſæ oſtia rationalis & incruenta. 26.a
Miſſæ ſacrificium in cœmeteriis celebrari poterat. 102.b
Miſſæ in celebratione, pro vita functis orãdum. 139.a.b
Mœchus carnem in partes duas diuidit. 105.a
Mors non eſt ſupplicium. 70.a
Morienti in peccato, nulla relinquitur pœnitentia. 13.b
Moritur pius ſine triſtitia. ibid.
Mortui Chriſto, peccandi conſuetudinem amittunt. 11.b
Mortuorum, qui pij dum viuerent fuerant, ſine honore non manent reliquiæ. 103.a
Mortuis proſunt orationes viuentium. 103.a. 149.b.& ſeq.
Mortuis Miſſæ ſacrificium prodeſt. 139.a.b
Mortuorum memoriæ celebrandæ. 150.b
Mortuos deducere debemus pſallentes. 102.b
Mortuos tangens non inquinatur. ibid.
Mortuos excitare, & mundum producere, eiuſdem eſt facultatis. 71.b
Moſes & Elias Chriſti incarnationis paſſionúmque teſtes in transfiguratione. 95.a.b
Moſes altare extra Hieruſalem cõſtitui, legémq;

extra Iudææ fines legi vetuit. 99.a
Mulier ſoli viro ſuo placere ſtudeat. 5.b
Mulier quæ ſeipſam comit, & ſi hoc homines alliciendi cauſa non facit, nihilominus peccat. 6.a.b
Mulier viri corpus eſt. 54.a
Mulier non doceat. 52.a.b
Mulier procax & contentioſa damnatur. 7.a.b
Mulier viro quo pacto ſubdita eſſe debeat. 5.b. & ſeq.
Mulier demiſſis oculis capitéque velato viam ſuam ingredi debet. 7.a
Mulier cum viro lauare non debet. 7.a
Mulier mala damnatur. 6.a.b
Mulier in plateis caput velare debet. ibid.
Mulier vbi & quo tempore lauare debeat. 7.a
Mulieris nulla pars ornatum deſiderat. 6.b
Mulieris bonæ præſtantia & vtilitas. 5.b. & ſeq.
Mulieri contentio deuitanda eſt. 7.a
Mulieres in Eccleſia non doceant. 52.a
Mulieres capite velato ad ſacram Euchariſtiam accedant. 45.a
Mulieres viris ſuis ſubiectas eſſe oportet. 5.b. & quomodo. 102.a
Mulieres ſeparatim in templo ſedere debent. 44.a.
Mulieres facilè capiuntur. 4.b
Mulieres quæ fuerunt Propheti ſſæ. 126.b
Mulierum quæ ætas, bigamiæ ſuſpicione vacet. 49.b
Mulieribus à malis ſibi cauendum eſſe, earúmq;

illecebras eſſe declinandas. 4.b. & ſeq.
Mundanæ res, diuinis non præferendæ. 47.a
Myſticum ad ſacrificium apparatus. 133.b
Myſtica ſeruitus quæ. 141.a

N

Nicolaitæ hæretici. 87.a
Nilus ſanguine perfuſus. 124.b
Nox cur à Deo inducta. 134.b.147.a.148.a
Nouiſſimorum temporum prædictio. 113.b
Nuditas corporis ad libidinem allicit. 4.b
Nuptiæ tertiæ, incontinentiæ ſunt argumẽtum. 50.a
Nuptiæ quartæ & vlteriores, manifeſta fornicatio, & non dubia intemperantia iudicantur. ibidem.

O

Obedientibus Deo, quæ ſit lex impoſita. 2.a
Oblatio in Miſſa pro ſanctis vita functis. 138.b
Oblationis tempore, portæ templi claudebantur. 133.b
Oblationes à quibus non recipiendæ. 61.a.b. & ſeq.
Octauæ celebritas. 80.a
Oleum in baptiſmo cur. 57.b
Oleum ad quid creatum. 144.b
Olei chriſmatis benedictio. 120.b
Opem ferendam eſſe indigentioribus. 9.a.b
Opera ad ſalutem ſpectare apparet. 13.b
Orandum eſt ter in die. 111.a

Orandum eſt aſſiduè. 41.b
Orare pro defunctis.102.b. pro Martyribus. ibidem.
Oratio pro defunctis. 149.b.& ſeq.
Oratio pro mortuis. 139.a.b
Orare quibus horis oporteat.147.a. & cur.ibid.
Oratio Orientem verſus. 44.b.121.b
Oratio Dominica. 58.a.110.b.& ſeq.
Orationis dominicæ locus declaratur. 43.a
Oratio matutina quæ eſſe debeat. 122.b
Oratio in prandio. 123.a
Oratio veſpertina. ibid.
Oratio nocturna. 147.b
Oratio pro illuminandis. 130.b
Oratio eorum, qui dudum ſunt initiati. 122.a
Oratio pro Energumenis. 130.a
Oratio auxilij iuſtorum. 118.a.b.& ſeq.
Oratio Manaſſis Regis Iuda pulcherrima & pia. 23.b.& ſeq.
Oratio pro pœnitentibus. 130.b.& ſeq.
Oratio ordinationis Preſbyterorum. 141.b
Oratio ordinationis Diaconiſſæ. 142.a
Oratio poſt communionem. 140.a.b
Oraturi manè lauentur. 146.a
Ordinum cœleſtium turbæ. 115.b.& ſeq.
Orientem verſus cur orantes aſpicere debeant. 44.b. Orientem verſus templum. 43.b
Ornare ſeipſum, cultuíque corporis indulgere, nemo debet. 2.b.& ſeq.
Ornatum nulla pars mulieris deſiderat. 6.b
Ornamenti in pulchro acceſſio, artificis artem dedecorat. 6.b

Ornatus corporis prohibetur. 2.b.& ſeq.
Ornatus viri mulieribus pernicioſus. 2.b
Orphanos quo pacto pietate amplecti debeamus. 59.b. ipſis quomodo prouidere debeat Epiſcopus. 60.a
Oſtiarius, ad introitus virorum in templum manere debet. 44.a
Ouis paſtori non obediens punitur. 19.a

P

PAlmorum interpres. 146.a
Panum calidorum primitiæ. 112.b
Paradiſus vbi plantata. 135.b.
Parentes ſpirituales tanquam beneficos & ad Deũ legatos, honorare debemus. 30.b.& ſeq.
Parentes ſpirituales, vitæ & mortis in iudicandis peccatoribus poteſtatem habent. 31.a
Parentes quo pacto ſe erga filios habere oporteat. 63.b
Parentes colendi, & conſanguinei non deſpicatui habendi. 108.b
Partem vtranque Iudex audiat. 40.a.b
Paſcha bis in anno celebrandum. 79.a
Paſcha quomodo agendum ſit. 78.b
Paſſionis Chriſti ſermonẽ imperfectum ſi quis edat, deriſui anſam infidelibus præbebit. 51.b
Paſtophoria templi. 43.b.140.a
Paſtor negligens erga oues, ponitur. 19.a
Paſtores pernicioſos fugere debemus. 19.a.b
Paulus in nomen ſanctum blaſphemauerat, & multa mala piis intulerat antequàm Chriſtianus fieret. 25.a

Paulus electionis vas. 25.& 127.a
Paulus & Aquila ſcænas faciebant. 48.b
Patientiam Chriſti æmulari debemus. 67.b
Pauli ſub perſona loquitur Clemẽs.145.a.146.b
Pauperes ab Epiſcopis contemnendi, aut opprimendi non ſunt. 9.b
Pauperibus indigẽtioribus, opẽ ferendã eſſe. 9.a
Peccans de induſtria, Deum tentando, remiſſionem non conſequitur. 24.b
Peccandum non eſt ſpe veniæ. ibid.
Peccatum operis à peccato propoſiti, conuicij, & ſuſpicionis differt. 39.a
Peccatum ſuum agnoſcentibus, quid dicat Spiritus ſanctus. 18.a
Peccatũ quod pœnitenti non condonatur. 24.b
Peccatum non repreſſum deterius fit, & in alios graſſatur. 17.b
Peccati expers nemo præter Chriſtum. 18.a
Peccata eleemoſynis & fide purgantur. 107.b
Peccatorum experientia vitanda eſt. 13.b
Peccatorum confeſſio. 108.a.b
Peccator correptus, pœnitẽtiam agere recuſans, pro Ethnico habendus. 34.a
Peccator prius iudicandus eſt, mox cum miſericordia excipiendus. 13.b
Peccator exemplo delinquentium, in peccato confirmatur. 17.b
Peccatorem pœnitentem qui non recipit, inſidiatoribus tradit. 14.a
Peccatorem ad pœnitentiam inuitare oportet, bonam ſpem illi iniiciendo. 16.a
Peccatorem pudore affici oportet. 17.a

Peccatorē foras eiiciat Epiſcopus exacerbatus, mox à Diaconis rogatus recipiat. 16.b
Peccatores non pœnitentes cùm orant, Deum irritant. 62.a
Peccatores ſeparatim increpandi. 33.b
Peccatores non vitet Epiſcopus. 16.b
Peccatores quomodo iudicare debeat Epiſcopus. 12.b.& ſeq.
Peregrinorum admonitio, & adhortatio valde accepta. 45.b
Periculis non ſe exponat fidelis. 68.a
Petri ſub perſona loquitur Clemens. 40.b.38.a. 62.a.72.b.75.b.86.b.89.b.127.a.b.146.b.
Phariſæi peccatorum actiones, fortunæ, & fato tribuebant. 85.b
Philippi ſub perſona loquitur Clemens. 142.a
Phœnix auis, reſurrectionis futuræ argumētum. 71.a. & infrà.
Phœnicis auis hiſtoria. ibidem
Pigritia famis mater. 9.b
Pœnam ad infligendum, promptus non ſit ſacerdos. 16.a
Pœnitentem qui non recipit, Chriſtum irritat. 25.a
Pœnitentem recipere oportet. 14.a
Pœnitentes, in priſtinum gradum Deus reſtituit. 35.a
Pœnitentibus, priſtina à Deo dignitas reſtituitur. 24.a
Pœnitētiæ exemplum magnum in quibus olim. 22.a.b.& ſeq.
Pœnitentię quis ſit modus, & quo pacto rectè ea

peragatur. 16.b
Pontifice pro ipſo orandum eſt. 44.b
Populus in templo initia verſuum hymnorum Dauidis concinebat. 44.a
Populi ignorantis peccatum, in Epiſcopum non docentem recidit. 11.a
Populi ſcopus eſt Epiſcopus. 18.a
Populum ad benefaciendum pauperibus incitet ſacerdos. 62.b.& ſeq.
Poteſtatem diuerſa faciendi qui habet, habet & variè prouidendi facultatem. 141.b
Prædicationis Apoſtolicæ expoſitio. 88.b
Preſbyteri ſunt ſenatus & cõſeſſus Eccleſię. 29.a
Preſbyteri in formam Apoſtolorum cenſeri debent. 27.b.& ſeq. 29.a
Preſbyteri, & Diaconi poſt ordinationem, vxores accipere prohibentur. 93.a.b
Preſbyteri auctoritas. 144.a.b
Preſbyteri ordinatio. 141.a
Primitiæ & Decimæ quomodo erogandæ. 25.b. & ſeq.
Primitiæ ad quid offerrentur. 145.a
Procax & contentioſa non ſit mulier. 7.a.b
Prodigia ſolos bona mente præditos mouent. 124.b
Prophetæ munere qui vtuntur, non omnes eſſe ſanctos. 125.b
Prophetarunt mulieres multæ. 126.b
Prouidentiam qui negarent. 88.a
Pſalmum ſexageſimum ſecundum manè, veſperè verò centeſimum quadrageſimum, olim dicebant. 46.a
Pſalmi.

Pſalmi locus declaratur. 27.b
Pſalmi.109.locus. 28.a
Pſalmi Dauidis, cantilenarum deſiderium lenire poſſunt. 4.a
Pueri ſtent in templo penes parentes. 44.a.b
Pulchritudo nobis à natura tributa, cultu adiecto non eſt exornanda, ſed cohibẽda, & quo pacto. 3.a
Punitur nullus pro alio. 14.b
Puſillanimis, valde inſipiẽs eſt.34.b. Conſolandus eſt. ibid.

Q

Quadrageſimæ ieiunium. 74.b. quam memoriam contineat. ibid.

R

Rei mores & qualitates cõſideret iudex.39.b
Reliquiæ ſanctorum ſanctæ. 103.a
Reo non audito, iudicare, periculoſum eſt. 21.a
Reſurgemus immortales. 69.a
Reſurrectio eſt rerum manentium. 71.b
Reſurrectio debetur rationali hominum creaturæ. 70.a
Reſurrectio corporum adſtruitur. 69.a.b. & infra laté.
Reſurrectionem qui negauerint. 88.a
Rex à Domino eligitur, ideo timendus. 108.b
Rex impius, pro Rege non eſt habendus. 126.a
Regis olim quod munus eſſet apud Hebr.31.a.b
Reges qui à Deo defecerunt, breui tempore interiiſſe. 4.b

Regibus omnibus præſunt Epiſcopi.12.b.& ſeq.
Regum hiſtoriam legens,in fide ædificatur. 4.b

S

SAbbatum, naturæ conditæ eſt monumētum. 110.b
Sabbatum cur inſtitutum. 116.b.& ſeq.
Sacerdos peccata non cõtemnat, nec ad puniendum promptus ſit. 16.a.b
Sacerdos, Angelus Dei eſt. 29.a
Sacerdotes idololatrarum in honore olim habiti & ſacroſancti exiſtimati. ibid.
Sacerdotes quomodo oporteat honorare. 30.b
Sacerdotes, pro principibus & Regibus habendi. 31.a
Sacerdotium regno excellẽtius.83.a.& cur. ibi.
Sacerdotium quantũ regno præſtantius ſit. 31.a
Sacerdotalem aliquam ad dignitatem ſeipſum demittere,res tremenda eſt. 28.a.b
Sacrificium cruentum,rationale,incruentum,ac myſticum. 98.b
Sacrificium ad myſticum apparatus. 133.b
Salutatio mutua oſculo in templo. 44.b
Sanctorum feſtiuitatibus quieſcant ſerui. 147.a
Sanguis Chriſti cùm pudore,ac timore accipiendus. 45.a
Sathan lapſu locali non decidit. 130.a
Scãdalo alieno cauſam qui præſtiterit,peccat.3.a
Scœnas faciebant Paulus & Aquila. 48.b.
Scopus populi,eſt Epiſcopus. 18.a
Scriptura ſacra,Hiſtorica, Poëtica, & Sophiſtica,ſeu quæ ad ſapientiã pertinent,cõtinet.4.a

Scripturæ quos libros legere oporteat. 3.b
Sedere in templo, & ſtare, qui debeant. 44.a.b
Seditioſo laico, Epiſcopum obſequi non oportet. 15.a
Senes in Eccleſia ſedeant. 44.a
Sententiam mortis in reum pronũtiaturus, quid facere debeat. 40.b
Sermo aut affirmet, aut neget ſine iuramento. 74.a
Sermo nocturnus. 147.b.& ſeq.
Sermo & oratio poſt communionem. 140.a
Sermones Chriſti in memoriã reuocare, & meditatione complecti continuò debemus. 3.b
Serpentes à Deo creati. 135.a
Serpentes in theſauris dormire creditum. 60.b
Seruator cur in hunc mundum venerit. 4.b
Serui erga Dominos, & Domini erga ſeruos, quales eſſe debeant. 108.a
Serui quibus diebus quieſcere debeant. 146.b. & ſeq.
Seruorum timor, Dominorum honor. 111.a
Seruos erga Dominos & Dominos erga ſeruos, quales eſſe oporteat. 64.a
Sexuum differentia ad quid. 89.a.101.a.b
Sibyllæ de futura reſurrectione carmina. 70.b
Sigillum in baptiſmo cur. 57.b
Simõ Magus, cõtra naturã volãs, attritus eſt. 14.b
Simon Samaritanus à vico Gitthon, Magus. 86.a
Simonis & Magi hiſtoria. 87.a.b
Simonis Canitis ſub perſona loquitur Clemens. 144.a
Simonem Magum in Italiam aufugere, compu-

lit Petrus. 87.a.b
Sodomiticum facinus reſpuitur tanquàm nefarium,& ſceleratum. 89.a.101.a.b.105.a
Sodomiticum facinus execrabile, à ſodomitis profectum. 105.a
Sodomiticum facinus mundi diſſolutioně quærit. 101.a
Solis ara. 71.a
Solomon duodecimũ agens annũ regnauit. 8.b
Sors in qua quis collocatus eſt neutiquam deſerenda. 151.b.& ſeq.
Spectacula indecora, & Theatra cum Græcorũ ludis fugienda. 48.a
Speculatores Epiſcopos eſſe oportet. 10.b
Spiritus ſancti. 27.b.& ſeq.
Spiritus ſanctus quando nos deſtituat. 100.a
Spiritus malus improba canentem inuadit. 73.a
Subditorum forma ſit Epiſcopus.17.a.& ſeq. hi Epiſcopo quomodo obedire debeant. 19.b

T

TAbernaculum teſtimonij per omnia Eccleſiam deſignabat. 26.a.b
Templi forma quæ eſſe debeat. 43.b.& ſeq.
Templi portæ ne infideles ingrederentur,cuſtodiri ſolebant. 45.a
Templa portam virorum, & portam mulierum habebant. 133.b
Terræ ornamenta quæ ſint. 134.b.135.a.b
Tertullianus & Egeſippus in ſummis citati.48.b
Teſtes cõtra Chriſtum varij,& inter ſe diſſidentes reperti. 76.a

Teſtes falſi contra Stephanum prothomartyrem. 39.b
Teſtes quales eſſe debeant. ibid.
Thaddæi ſub perſona loquitur Clemens. 143.b
Thomæ ſub perſona loquitur Clemens. 142.b
Trigamia incontinentiæ eſt argumentum. 50.a
Tuba Dei Epiſcopus eiúſque voluntatis teſtis, ac omnium peccata portans. 26.b
Tubæ ſonus poſt apparitionem ſigni filij hominis. 113.b

V

Vectigalia & tributa pẽdere debemus. 108.b
Velum interiiciebant iudices cauſam diligenter examinaturi. 40.b
Verborum obſcœnitas vetatur. 106.b
Veſtitus Epiſcopi, vſui & dignitati accommodatus. 25.b
Viæ duæ, altera vitæ, altera mortis. 104.a.b
Victimæ quæ olim erant, nunc orationes ſunt. 27.a
Victui accõmodata, non ſunt improbãda. 109.b
Vidua pro eo qui victũ ipſi ſuppeditauit, Deum precetur. 55.b
Viduæ adoleſcentiores ad vidualem ſtatum non ordinandæ. 50.a
Viduæ falſæ quæ ſint. 52.b.& ſeq.
Viduæ non ordinantur. 143.b
Viduæ quot annos natæ, cõſtituendæ ſint. 49.b
Viduæ & orphani, cuius geſtent figuram. 28.a. 52.a.b
Viduæ veræ quæ ſint. 50.b.51.a

Vir & vxor qua ratione vnum ſint. 105.a
Vir aduerſus vxorē qualē ſe præſtare debeat. 2.b
Virum erga vxorē qualē eſſe oporteat. 102.a.b
Virgines figuram turibuli & incenſi geſtāt. 28.a
Virgines non ordinantur. 143.b
Virginitatis propoſitum non ad nuptiarum vituperationem, ſed ad exercitium pietatis. ibi.
Virginitatis nullum extat præceptum. 64.b
Vnguenti myſtici benedictio. 121.b
Virtutes cœleſtes concordes ſunt. 43.a
Vitæ & conſuetudines veterum iuſtorum & Patriarcharum cur conſcriptæ ſint. 18.a.b
Voluptatem non appetat Dei amicus. 102.a
Voluptatem ſolam ſequendam eſſe aliqui affirmabant. 88.a
Vox quomodo formetur. 134.b
Vulnerum curatio. 35.a.b
Vxor, vitæ conſors, ac ſocia. 92.a
Vxores Preſbyterorum, & Diaconorum. 93.a. item Cantorum, Lectorum, & Oſtiariorum. 93.b. Epiſcoporum. 8.b. & ſeq.

X

XAnticus menſis. 2.74.b

Z

ZAchæus olim Publicanus, Epiſcopus Cæſareæ Paleſtinæ. 122.a

FINIS.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

ERRATA SIC EMENDABIS.

In Epiſtola, exemplum, lege exemplar.

Ex præfatione,

Noce, lege voce.

Fol.			
1.	b verſic.	25.	ad expetendã. leg. expetẽdum
4.	b verſ.	25.	animã meã, lege animã tuam
4.	b verſ.	24.	iretitas, lege irretias.
26.	a verſ.	11.	in ſomnis, leg. inſomnis
27.	a verſ.	12.	primogeeita, leg. primogenita
33.	b verſ.	9.	obdurauerit, lege obduruerit
42.	a verſ.	17.	filius, lege filij
44.	a verſ.	8.	Epiſtolæ, lege Epiſtolas
44.	b verſ.	9.	neuć, lege néue
62.	a verſ.	25.	pecuniam, leg. pecunias
70.	b verſ.	22.	ſuſcipiet, lege ſuſceperit.
81.	a verſ.	7.	Dñs ſeruũ, le. Dominũ ſeruus
131.	a verſ.	18.	adoptionis, lege adoptione
139.	b verſ.	1.	certaminis, leg. certamine.
161.	verſ.	7.	dico, lege duo.

EXCVDEBAT PARISIIS Annetus Briere, via Olitoria, anno Do. M. D. LXIIII. Calend. Febru.

Laboratorio
Restauro
Pandimiglio
ROMA

1969

Digitized by Google